

SZOCIÁLIS SZEMLE

SZERKESZTI:

ERŐDI HARRACH BÉLA

TARTALOM

É R T E K E Z E S E K

FÖLDES BÉLA: A Rerum Novarum jelentősége, ...	61	BENE LAJOS: Az élelmiszerpiaci kutatómunkálatok szociális vonatkozásai	73
SZABÓ ZOLTÁN: Az öröklődés társadalmi vonatkozásai	64	CSIZMADIA ANDOR: Fertálmesterek és tizedesek szerepe a magyar városok gazdasági és szociális életében	77
TÓTH BÉLA: Ipari munkások felmondási ideje	69	VIZY ANDRÁS: Munkások és értelmiségiek	81

SZOCIÁLIS FIGYELŐ

Ponyva s irodalom (<i>ej.</i>)	83	A teljesítménnyel arányos bér (<i>ifj. Orbán István</i>)	88
A magyar mezőgazdasági munkásság mai helyzete (<i>Szuly Elemér</i>)	84	A munkaforrások tervszerűbb szétosztása a népesség egészségesebb eloszlása céljából (<i>Szára J. István</i>)	89
A családjog az új olasz törvénykönyvben (<i>Szára J. István</i>)	85	Délkelet-Európa mezőgazdaságának problémái (<i>Csáktornyai Ferenc</i>) ..1	90
A francia parasztság érdekképviseleti mozgalmi (<i>Szende Zoltán</i>)	86		
Vásárlóerőfölösleg szabályozása (<i>Koch Ernő</i>)	87		

SZOCIÁLIS TUDÓSÍTÓ

A) Hírek:		<i>Keletázsia</i>	96
<i>Magyarország</i>	91	<i>Nagybritannia</i>	97
<i>Argentína</i>	91	<i>Németország</i>	97
<i>Ausztrália</i>	91	<i>Olaszország</i>	101
<i>Belgium</i>	92	<i>Oroszország</i>	101
<i>Bulgária</i>	92	<i>Portugália</i>	101
<i>Cseh-Morva Protektorátus</i>	93	<i>Románia</i>	102
<i>Dél-Amerika</i>	93	<i>Spanyolország</i>	102
<i>Egyesült Államok</i>	94	<i>Svájc</i>	102
<i>Egyiptom</i>	94	<i>Szerbia</i>	102
<i>Franciaország</i>	94	<i>Szlovákia</i>	103
<i>Görögország</i>	95	<i>Törökország</i>	103
<i>Hollandia</i>	95	<i>Ukrajna</i>	103
<i>Holland-India</i>	95	<i>Vegyes hírek</i>	104
<i>Horvátország</i>	95	B) A Munkásakadémia hírei	105
<i>Japán</i>	96		

K Ö N Y V S Z E M L E

Horváth Barna: Három szociológiai munka. — *Rézler Gyula:* A magyar társadalomleírás kialakulása az elmúlt évtizedben. Budapest, 1941. 38 l. — *Szilvássy Sándor:* A munkáskérdés alakulása az utolsó húsz esztendőben Magyarországon. Budapest, 1940. 51 l. 107

SZOCIÁLIS SZEMLE

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI

ERŐDI-HARRACH BÉLA

1942. ÁPR-JÚN. HÓNAP

III. ÉVFOLYAM 4.-6. SZÁM

A RERUM NOVARUM JELENTŐSÉGE

ÍRTA:

FÖLDES BÉLA

Intonuit ergo die XV Maii anni MDCCCXCI vox illa diu expetita, eaque neque rei difficultate deterrita neque senio debilitata, sed experrecta virtute humanam familiam novas in re sociali docuit aggredi vias.” (Megszóltat tehát 1891 május 15-én a sokáig várva-várt hang s a tárgy nehézségeitől meg nem rettenve, az öregségtől meg nem gyöngülve, hatalmas erővel új utakra terelte az emberiséget a szociális kérdésben.) Ezek azok a szavak, amelyekkel XI. Pius pápa 40 évvel a Rerum Novarum kibocsátása után kiadott Quadragesimo Anno kezdetű apostoli körlevelet bevezette.

A katolikus világ, de talán szabad mondani, az egész keresztény világ, sőt talán azt lehet mondani, az egész kultúrvilág ünnepelte a XIII. Leó pápa által 1891 május 15-én kibocsátott Rerum Novarum — kezdetű enciklikát, amely már bevezetése szerint is az egész emberiséghez szól, a szociális kérdés megoldása érdekében.¹

Mindenki, akit az Evangélium tanai áthatottak tudja, hogy az Egyháznak fontos szociális szerepe van. Minden korban lehet észlelni az Egyház hatását a szociális élet alakulásában. Hogy a középkorban mélyen szántó intézkedések és intézmények valósultak meg közreműködése révén, azt még a laikus is tudja. Egy stagnáló korszak után ismét látjuk az Egyházat hatalmas munkásságban a döntő tényezők között. XIII. Leó már mint perugiai püspök²,

¹ Enciklika, apostoli körlevél, mely rendszeren általános érdekű egyházi kérdésekkel foglalkozik és kifejezésre juttatja az irányadó katolikus álláspontot. Idézésük bevezető szavaikkal történik; ebben az esetben ilyen bevezető szavak a: „Rerum Novarum ...”

² XIII. Leó jóformán egész életén át foglalkozott a szociális kérdéssel, általában az emberi társadalom problémáival. Még pedig levelekben, beszédekben és számos enciklikában s mint perugiai püspök, először 1877 február 6-án: „La Cbiesae la civiltá” című pásztorlevelében. Nagyon nevezetes, ismert az a levele, amelyet a nemzetközi munkaügyi konferenciának 1890-ben, Berlinbe történt összehívása alkál-

pásztorleveleiben, leveleiben sokat foglalkozik a szociális problémákkal. A szociális problémák nagy fontosságát felismerve, azokat alaposan tanulmányozta és papjait, híveit tanításával felvilágosította. De az Egyház felfogásáról, törekvéseiről tanúskodik az eneiklikák egész sora: „Sanctae laetitiae”, „Quod apostoliéi muneris”, „Divini Redemptoris”, „Humánium genus” stb.

Az Egyház hatalmas dómja két pilléren nyugszik: a hiten és az emberszereteten. A XIX. században egyes áramlatok erősen rázkódtatták e pilléreket. Nagy szükség volt hatalmas szóatra és a nagy erkölcsi tanok leghivatottabb tolmácsa és ápolója: az Egyház megszólal. Vizsgálja a kor gazdasági, társadalmi, kulturális, erkölcsi betegségeit és ajánlja a legalkalmasabb gyógykezelést, különös tekintettel a munkásságra és egyéb igazságtalanul elhagyott néprétegekre.

A gazdasági liberalizmus iskolája közömbös volt az erkölcs iránt, közömbös volt a magasabb társadalmi igazságosság iránt, a reális élet tekintetbevétele helyett egyoldalú absztrakciókból indult ki és így az általa remélt társadalmi harmónia helyett: társadalmi harc állott elő. Ideje volt tehát az Egyház útján is magasabb felfogást előkészíteni, a túlzott

mával II. Vilmos császárhoz intézett. Levezett kiváló szociálpolitikusokkal is. Fontosabb, a szociális kérdést érintő eneiklikák a következők:

1. Quod apostoliéi muneris, 1878 dec. 28 (a szocializmus ellen).
2. Aeterni Patris, 1879 aug. 4
3. Inscrutabili Dei consilio, 1878 ápr. 21
4. Immortale Dei, 1885 nov. 1
5. In plurimis, 1888 máj. 5
6. Libertás, 1888 jún. 20
7. Sanctae laetitiae, 1893 szept. 8
8. Caritas, 1894 márc. 9
9. Depuis le jour, 1899 szept. 8
10. Graves de communi, 1901 jún. 18

Egyike a legnagyobbaknak volt Aquinói Szent Tamás tanítványai között.

individualizmussal, a túlzott materializmussal, a túlzott mechanizmussal és automatizmussal szemben. A XIII. Leó pápa által kibocsátott Rerum Novarum enciklikának ez a nagy jelentősége. Sem a múlt panegyrisé, magasztaló beszéde, sem a jövő apoteózisa, istenítése. Sem reakció, sem forradalom. Sem individualizmus, sem szocializmus. Sem az Egyház lekötése bármely múltó szociális rendszer mellett, sem lekicsinylése a létező rendszereknek. Nem feladása az Egyház a mulandóság fölötti hivatásának, de nem is lemondás az emberiségnek földi feladataiban való támogatásáról. Valódi Aquinói Szent Tamás-i szociális bölcsesség. És míg egyfelől a fennálló társadalmi rend igazságtalanságai elleni harc az igazságtalanul sújtottaknak új jövőt nyit, hatalmas vonzóerőt gyakorol ezek nagy tömegére, valamint a nemesek nagy táborára és így az egyházi, a vallási élet erősítésére és mélyítésére hat.

Az Enciklika továbbá biztatás arra, hogy a gazdasági életben is erkölcsi törvények irányadók s hogy a gazdasági életben sem lehet megelégedni arról, hogy az első az ember. A javak az emberért vannak, nem az ember a javakért. Ezért a társadalmi életben a közösségé a primátus, nem az egyéné. A közösségi elv érvényesítése körül az államra, mint a közösségi elv legmagasabb képviselőjére, fontos feladatok hárulnak.

Azért a régi gazdaságtani iskola által vallott laissez faire elve helyett, bár egyes kiváló egyházi tekintélyek ehhez ragaszkodtak, az Enciklika követeli az állam fokozott közreműködését a szociális bajok gyógyítása körül anélkül, hogy állami omnipotenciát hirdetne, mert a feladatok nagyrészenek megoldását a társadalomtól, társadalmi szervezetektől, a munkaadóktól és a szociális érzék általános felébresztésétől várja. Gondol a túlméretezett munkarabság által szétdőlt családi életnek helyreállítására, egészséges erkölcsi és vallási alapon. Védelmet követel a család javára, hiszen a család a társadalom s az állam őssejtje és a család züllésének következménye: a társadalom és az állam züllése. Megcáfolja a régi evolucionistáknak azt a tételét, hogy a monogámia lassú fejlődés útján keletkezett és kimutatja, hogy az már az ősnépeknél is megtalálható. Az Enciklika a vallási, erkölcsi, szellemi világ legmagasabb fórumának megnyilvánulása, természetesen a vallási, szellemi, erkölcsi javaknak hierarchiáját föléje helyezi az anyagi világ javainak. A XIX. században az anyagi világ felismerésében és felhasználásában az a veszély állott elő, hogy az anyagi világ kincseit túlmagasra becsülik a vallási, a szellemi, az erkölcsi javak háttérbeszorításával, lekicsinylésével. Az Enciklika követeli, hogy a megzavart egyensúly, illetve rangsorozat helyreállíttassák. Az anyagi javaknak nagy értékét is el kell ismerni, de az értékelésben mégis a vallási, a szellemi, az erkölcsi javaké az elsőbbség.

Az Enciklika bőven foglalkozik a munka etikájával, amely amellet, hogy a termelés érdekeit szolgálja, sok nemes tulajdonságot, igényt fejleszt. De hangsúlyozza a pihenés fontosságát, a munka meg-nemesítését, a kultúra ápolását, mert az ember csak akkor teljes érték, ha nemesebb irányokban is érvényesül.

Elsősorban a családi élet érdekében nélkülözhetetlen az Enciklika szerint a magántulajdonjog. A tulajdonjog: ősjog, a családfő tulajdonjog nélkül nem teljesítheti a család iránt való kötelességeit. Nagy fontosságot tulajdonít a magántulajdonjognak a proletariátus megszüntetése érdekében. A saját otthon-, illetőleg saját birtokrendszernek terjesztését ajánlja és lehetőségét védi. Egyébként a magántulajdonjog rendszere az ember természetében rejlik, csak határait kell tekintetbe venni és a feleslegét a társadalom érdekében felhasználni, amely gondolatot a Quadragesimo a tényleges viszonyoknak megfelelően továbbfejlesztette.

A marxi osztályharcelmélettel szemben, mely azt tanítja, hogy az osztályalakulás szükségszerű következménye az osztályharc s hogy tehát az osztályoknak el kell tűnniök, a Rerum Novarum azt tanítja, hogy az osztályalakulás szükséges, hogy a társadalom különböző erői, tényezői, szükségletei ezt követelik, de hogy ép az osztályalakulás az, amely az összhangot követeli és létesíti.

Az újkorban mutatkozó társadalmi betegségeknek, különösen pedig az osztályharcnak kiküszöbölésére irányuló óhaj több író és különösen egyházi író a középkori céhrendszerhez valahogyan hasonló rendszer szervezésének követeléséhez vezetett. Olyan szervezetet pártoltak, amely számol az újkor viszonyaival, a fősúlyt arra fektetve, hogy olyan testület létesítsenek, amelyben a munkaadók és munkások autonómiás alapon együttműködven, ügyeiket az osztályharc kizárásával elintézik. Erős erkölcsi és vallási szellem töltse meg ezeket a szervezeteket és szoros kapocs legyen köztük és az Egyház között. E fejlődés mellett foglal állást a nagy pápa, hivatkozván külön ez irányban egyik legelső hirdetőjére, Kettererre, a mainzi püspökre, akit Mongrand prédécesseur-nek nevez.

E rövid vázlatban, természetesen, nem lehet még megközelítőleg sem teljes képet adni az Enciklika bölcsességéről, igazságérzetéről, óvatosságáról, reális jellegéről, bölcséleti mélységéről és az emberiség boldogulása iránt való törekvéseiről, fennkölt ember-szeretetéről. Hogy ezt megismerjük, az Enciklikát olvasnunk kell. Minden, az emberiség jövőjéért lelkesülő embernek olvasnia kell minél gyakrabban a Rerum Novarumot. Igaz, az élet fejlődése nem mindenben követte az Enciklika útmutatását. De az lehetetlen is. Az élet kaleidoszkópikus jellege, a működő tényezők sokasága, ereje, folytonos változása, a lehetőségek sokasága - nem tekintve a többé-

kevésbé erélyesen megindult szociális törvényhozást – ez ellen tiltakozik.¹ De ez nem is szükséges. Nem a betű dönt. Már a Szentírás mondja: A betű öl. Nem a betű a fontos, hanem a szellem. Az Enciklika szelleme pedig szétterjedt az egész világon. Hatása még távolról sem fejeződött be. Tovább fog hatni és tanítani fogja az emberiséget az élet erkölcsös, nemes felfogására, a társadalmi szolidaritásra. Az Enciklika etikai idealizmusa még nagy hódításokat fog tenni és nemcsak a szociális reform számos intézményeiben és intézkedéseiben fog kifejezésre jutni, hanem a jövő emberének szellemében és érzelmeiben fogja az óhajtott metamorfózist előidézni és az embernek nemesebb, magasabbrendű típusát kialakítani.

Az Enciklikának az a nagy történeti jelentősége van és lesz, hogy a szociális igazság győzelmének biztosítására az Egyház erkölcsi és hitbeli hatalmával teljes mértékben a küzdő emberiséghez közeledve, a társadalom irányítására vállalkozott.

A társadalompolitika megaláztatással állapítja meg, hogy tantételeinek fontos része, különösen alapfelfogása, valamint a társadalompolitika munkabérelmélete, továbbá a munkásvédelem, a munkaidő (különösen a nőkre vonatkozó) postulatuma, a munkásbiztosítás összhangban áll az Enciklika irányelveivel és hogy annak keletkezésére bizonyára hatott is a társadalom- és gazdaságerkölcsi iskolának a nyers egoizmust és materializmust – praesentium bonorum cupidot – hirdető doctrina ellen fáradhatatlanul és mély igazsággal folytatott munkássága.²

Zárjuk Gemelli, a milánói katolikus Szent Szív Egyetem rektorának szavaival:

Le verità essenziali proclamate dalia Enciclica sulla condizione degli operai non sono impallidite nella loro luce e nulla hanno perduto del loro significato... hanno ricevuto maggior rilievo, più nitida evidenza, più vivido splendore.

Nyomatékosan ki kell emelni, hogy a Rerum Novarum a keresztény Egyház aranybéljegyével látta el a modern szociálpolitikának a munkabérré és munkabérszerződésre vonatkozó elveit, amelyeket az 1919 évi párizskörnyéki békeszerződések helyes állásfoglalással – egyéb igazságtalan intézkedésekkel szemben – szentesítettek abban a helyes felfogásban, hogy a mai állam gazdasági életének egyik fontos törekvése az emberiség anyagi jólétét emelni, a munkások életviszonyait, helyzetét megfelelően biztosítani és

¹ A „Quadragesimo harmadik részének címe: Res inde a Leonina aetate plurimum imitatae.

² Marconcini tanár, a milánói /Szent Szív Egyetemen, megállapítja (l' unità del pensiero economico di Gioachino Pecci negli scritti anteriori e posteriori alla Rerum Novarum; II XL. anniversario della Enciclica Rerum Novarum, Milano, 1931), hogy XIII. Leó összeköttetésben állott a társadalom- és gazdaságerkölcsi iskolával, annak követőivel és különösen a következőket említi: Decurtins, Droz, Rondelet, Mun, Perin Villeneuve-Bargemont, Minghetti, Toniolo, Ketteler stb. Ez írók egy részével levelezett is. Marconcini bizonyos hasonló-ságot talál XIII. Leó és Ruskin között.

kifejeződött a békeszerződésekben különösen az a tétel, hogy a munka nem áru, a munkaidő ne legyen korlátlan, a munka után jusson a munkásnak pihenés, a munkabér legyen méltányos, a munkás és családja szükségleteihez arányosítsassék.

Mindmennyi tétel az észjog követelménye is. Az emberi műveltségnek, a társadalmi etikának tagadhatatlan követelményei, amelyeket az Enciklika a keresztény morál elveiből levezetett és így azokat az Egyház védelme alá helyezte.

Paralipomena.¹

I. Vannak, akik a XIII. Leó pápa által kiadott Enciklika és a XI. Pius pápa által kiadott Enciklika között nagy ellentétet akarnak megállapítani, sőt a Rerum Novarumot túlhaladt álláspontnak jellemzik és a Quadragesimot tartják irányadónak. Nagyon sajnálnánk, ha ez a felfogás általánossá válnék. Erre nézve *előlg* legyen XI. Pius saját szavait olvasni, vagy Gemellinek, a milánói katolikus egyetem rektorának és XI. Pius intim barátjának magyarázatát közölni. A Quadragesimo és a Rerum Novarum egymással való összefüggéséről azt mondja Gemelli: „Uno stesso spirito di carità e di giustizia, una stessa sollecitudine per il bene dell'umanità sofferente ed inquieta, gli stessi principi, che costituiscono il paf imonio di verità del pensiero cristiano, circolano, come linfe vitali, nei due documenti, parianti il medesimo linguaggio di fermezza e di saggezza, ispirati ad una uguale visione sicura ed acuta delle realtà.

A különbség a két Enciklika között Gemelli szerint abban áll, hogy a XIII. Leó-féle: főleg a munkás helyzetét tárgyalja, a XI. Pius-féle: a társadalom új rendjét. A két Enciklikát tehát nem kell egymással szembehelyezni, hanem a kettőt összefoglalni. A Quadragesimo nem egyszerű ismétlése a Rerum Novarumnak, hanem ennek továbbfejlesztése, amit már az a körülmény is szükségessé tett, hogy a helyzet lényegesen megváltozott a Rerum Novarum megjelenése óta. Akkor még nem létezett bolsevizmus, még nem volt világháború, még nem létezett a békeszerződések XIII. fejezete, mely a munkaadókról és munkásokról szól, nem létezett a Nemzetközi Munkaügyi Hivatal. A Quadragesimo már ezek után jelent meg és ezért a szociális problémákat már közelebről vizsgálja.

II. Az Enciklika megállapítja az irányelveket, amelyek szerint a szociális reformot keresztül kell vinni, a hívőket és magát az Egyházat intézményeivel és papi testületével beállítja a küzdők sorába. Ez a küzdelem, mely századunkat betölti, követeli természetesen a szociális ügy, a szociálpolitika, a munkásmozgalom, a szociális törvényhozás és szociális közigazgatás, a munkásnevelésügy és munkásoktatás-

¹ Kiegészítő megjegyzések.

ügy alapos ismeretét. Azért kívánatosnak tartottuk (Lásd: Társadalmpolitikai Füzetek VI. k. 1-3 szám, 6 lap), hogy a felsőbb hittudományi intézetekben a szociálpolitika, mint tantárgy, felvétessék. Sőt bátorságot vettünk magunknak ezt az indítványt több kiváló egyházkormányzó figyelmébe ajánlani. Megújítjuk most indítványunkat, mert annak megvalósítása biztosítaná a Rerum Novarum, a Quadragesimo és egyéb, a szociális ügygel foglalkozó Enciklikák szellemének bevitelét az Egyházat szolgáló és képviselő férfiak lelkébe és az Egyháznak a szociális téren kifejtett munkájának eredményességét.

III. A szociálpolitika, illetve az állam tevékenysége a munkásviszonyok javítása érdekében a XIX. század elejétől kezdődik. Az első angol törvény 1802-ből való. Egyes államok a munkásvédelmi törvényhozás főelveit már a XIX. század első felében biztosították. Az Enciklikák jelentőségét nem helyes abban keresni, mint némelyek teszik, hogy azokkal megnyílik a szociálpolitikai korszak. Az Enciklikák jelentősége és értéke éppen abban rejlik, hogy a XIX. század elméletei irányában megállapítják az Egyház állásfoglalását, feladatát a munkásügy és egyáltalában a szociális reform körül. Az Enciklikák jelentősége abban is rejlik, hogy a szociális reform mellett állást foglalnak, az Egyházat és a híveket arra kötelezik, hogy a társadalom szociális újjáépítésében részt vegyenek és megjelölik, hogy a munkában milyen elveket kell követni.

Az Enciklikák jellege nem az, hogy tudományos értekezések legyenek, hanem intelmek, szózatok és az ennek megfelelő hangot is használják.

IV. Vannak, akik ellenzik azt, hogy az Egyház az emberiség földi érdekeivel foglalkozik. Az Egyház szerintük csak a földöntúli élettel foglalkozzék. Mind a Rerum Novarum, mind a Quadragesimo tárgyalja ezt a kérdést és természetesen cáfolja ez állítást. Meglepő, hogy nem hivatkoznak tanúként a nagy egyházi atyákra, nem hivatkoznak a Corpus juris Canonici-re, nem hivatkoznak általában arra a számos tényre, amely bizonyítja, hogy az Egyház kezdettől fogva az emberiség földi ügyeivel is törődött, foglalkozott jótékonyssággal, létesített számos szociális intézményt, sőt foglalkozott közgazdasággal, iparral, mezőgazdasággal, irtott erdőket, épített hidakat, kezelt vagytonokat, hiszen az Egyháznak magának is szüksége volt anyagi eszközökre. Mint egyházi állam is általában termeléssel, pénzüggel, hitellel is foglalkozott. Mint erkölcsi hatalomnak, természetesen nagy hatásköre volt. Küzdött a szegénység ellen, küzdött a túlzásba menő gazdagodási vágy ellen. Az uzsora ellen zálogházakat létesített (Monti di pietá), árvaházakat, kórházakat stb. Minthogy az Egyház földi eszközökkel is dolgozott, földi lények erkölcsi felemelése érdekében, joga és kötelessége volt és lesz a gazdasági, a társadalmi, az erkölcsi élet problémáiba is beleszólni.¹

¹ Lásd: Vallás és gazdaság. (Közgazdasági Encyclopaedia).

AZ ÖRÖKLŐDÉS TÁRSADALMI VONATKOZÁSAI

ÍRTA:

SZABÓ ZOLTÁN

Az ember társadalma önmagától csak abban az esetben ismeri el valamely tudomány művelésének jogosultságát, ha annak alkalmazhatóságáról, hasznosságáról bizonyítékokat kap. Nehéz volna oly tudományt megjelölni, amelynek az ember szempontjából valami haszna ne volna, mert a tudományok legnagyobb részét a gyakorlati élet termelte ki. E tudományok azután saját öncélúságuk szellemében, a hasznosságtól függetlenül fejlődtek, tökéletesedtek, majd eredményeik ismét belekapcsolódhattak az emberi civilizáció életerébe.

Az kétségtelen, hogy az emberiség életével éppen az élettudományok, a biológiai tudományok vannak a legszorosabb kapcsolatban. Az egyén, az organizmus szervezete és élete, mint stúdium, a legszorosabb kapcsolatban van az élettudománnyal, hiszen ez a

tudomány vizsgálja az egyén keletkezését, fejlődését, szerkezetét, életműködését, ez állapítja meg a rá vonatkozó biológiai törvényeket. Az egyén élő teste biológiai *organizáció* eredménye. Nem kétséges, hogy az élő egyének, legyenek azok növények, állatok vagy emberek, életközösségben élven, szintén biológiai *organizációban* vannak. Comte szerint a társadalom maga is „kollektív organizmus”, vagyis a társadalomban is, érvényesülnek az emberiségre specializált biológiai törvények.

A társadalom törvényszerűségeinek kutatása lépten-nyomon biológiai jelenségekre bukkan, sőt a biológiai törvények alkalmazása nélkül igen sok szociológiai jelenség meg sem érthető. Spencer Herbert evolucionizmusa a szociológiát, mint kutató tudományt biológiai irányba kívánta terelni. Az, hogy nem járt kellő eredménnyel az a kutatás, amely az

egyén és a társadalom spenceri párhuzamosságának elvén alapult, sem pedig a XIX. század spekulatív szemlélete, a szociológiai darvinizmus, mit sem von le abból az alapigazságból, hogy az élő lények társadalmi élete biológiai kutatómódszerekkel közelíthető meg. A biológia tudománya saját maga is átesett a gyermekbetegségeken, a spekulációs leszármazási elméletek (lamarkizmus, darvinizmus stb.) korszakán, amíg a tiszta tapasztaláshoz nem fordult és előlről nem kezdte a megismerés útját. Most a sejtelemezés, a fizikális-kémiai anyag- és jelenségelemzés, a szabatos kísérleti adatgyűjtés váltja fel a nagy és sokatmondó spekulációs elméletek szellemes, de meddő vitáját. Az életföldrajz az élőlények társulásait részletes genetikai analízissel tanulmányozza (növény- és állatszociológia), a rendszertani és származáselméletek pedig a génikus rokonságkutatás elemeit, az öröklődést teszik kutatásuk sarkalatos kérdésévé, mielőtt a nagy problémákra felelni tudnának. Az emberi szociológiának, ha az az emberi közösségek élet-törvényeit akarja megállapítani és ezek alapján a további alakulásokat irányítani, hasonló módszerekkel kellene dolgoznia, mint a többi élőlényt tanulmányozó biológiának.

Az ilyképen elért eredmények alapján következtethet az embert kiemelő lelkiség különleges követelményeinek feltárásával az emberi szociológiai szintézis. Maga az analízis az elemi természeti jelenségeken kezdődik. Az egyén analízisének egyik alapja az „egyén-környezet”- viszony megállapítása. A környezet kiváltja az egyén reakcióit, de ezek a reakciók egyénenként, vagy egyéncsoportonként eltérők a belső adottságok szerint. Az organizmus tanulmányozásába bekapcsolódik az örökléstudomány, mert az egyének megvan a maga speciális, egyéni alkata. Az egyénekből összetett társadalomnak is megvan a külön, sajátos *alkata*, amely a társadalom reakciómódját megszabja.

Az örökléstudomány az alkatkutatás területén már jelentős eredményeket ért el. Az egyén tulajdonságait vizsgálva, azokat két csoportra választja szét, az öröklött és a szerzett tulajdonságokra. Az *öröklöttség* (genotípus) tartalmazza az egyén elődeitől származó öröklési tényezők (gének) összességét, amelyek egyrésze az egyénen valóban érvényre jut (manifestáció), másrésze ellenben csak lappangó állapotban marad (látencia) és esetleg csak a következő ivadék génkombinációiban jut érvényre. A *szereztség* (paratípus) a környezeti hatások (perisztázis) által létrehozott tulajdonságokat foglalja össze, amelyek nem örökletesek. Ezek is nagyjából kétfélek lehetnek. Olyanok, amelyek az egyén fejlődésének kezdetén, a szenzibilis időszakban, vagy esetleg később keletkeztek és az egyén egész további életében megmaradnak, sőt reakciómódját állandóan megváltoztatják. Ezek állandósulva képviselik az *alkalmazkodottságot* (adaptáció). Ezzel ellentétben más külső

hatás csak rövid időre, rendszeren a hatás időtartamára változtatja meg a reakciómódot, vagyis bizonyos *állapot*-ba. (kondíció) hozza az egyént.

Nyilvánvaló, hogy az alkatot az örökletességnek érvényesült része (manifestáció) és a szerzettségnek alkalmazkodott része (adaptáció) adja meg, tehát részben öröklött, részben szerzett tulajdonságokból van összetéve. Ha ez így van az egyén szervezetében, bizonyára így lesz a társadalom szervezetében is, mert az azt összetevő egyének alkata együttesen valamely társadalmi alkatot állapít meg, amely saját, különleges reakciómódjával tűnik ki és amely különböző állapotba kerül a környezet hatásaira.

Az egyén alkatkutatásának igen fontos feladata annak a felderítése, hogy a külső hatások intenzitása és időtartama milyenképpen változtathatja át az állapotot alkalmazkodottsággá vagy fordítva. Vájjon az alkalmazkodottság miképpen terjedhet ki a következő ivadékokra is, tehát az örökléshez hasonló utóhatások révén rögzíthető-e az ily szerzett tulajdonság? Amint az egyén alkatában érvényesül az a tétel, hogy az *öröklöttség predesztinál és a környezet realizál*, éppígy érvényesülhet ez a társadalmak életében is. Amint az örökléskutatás szempontjából az egyénkutatást a családkutatás egészíti ki, a családok kutatása végeredményben társadalomkutatássá bővül, vagy pedig fajkutatássá specializálódik. A kettő között nemcsak a kutatás irányában és célkitűzésében, hanem módszerében is van eltérés, mert a társadalomkutatás inkább ökológiai (gazdasági és szociológiai) fajkutatás pedig inkább genetikai (örökléstan és származástörténeti) tartalmú.

Mivel a kutatások elemi tárgya és kiinduló egyisége az egyén, az *első problémakör* annak megállapítása, hogy miképpen történik az egyén öröklöttségének megalakulása. Az újkori örökléskutatás erre vonatkozó feleletét a kromoszómatan és a géntan adja meg. A fogamzás misztikumának, valamint a csirasejt osztódásának (barázdálódás) és az ivarsejtek érési folyamatának, tehát a sejtosztódás és a sejtegyesülés rejtelseinek felderítése megállapította azt, hogy minden egyén összetételében az apai és anyai kromoszómák teljesen egyenlő mennyiségben vesznek részt. Mivel a kromoszómák, mint az egyesülő sejtmagvak alaki elemei az Öröklődés belső tényezőinek, a géneknek hordozói, az apai és anyai gének mint génpárok teszik az egyén egyéni öröklöttségének alapját. Az elődökből az apa-sor génikus szempontból semmi különleges előnyt nem biztosít, hanem az egyes felfelé menő ivadékokban az ősök mennyiségének folytonos kettőződése (2-4-8-16-32 stb.) képviseli azt a forrást, amelyből a valószínű eshetőségek szerint az egyén öröklöttsége táplálkozik. A társadalmi fogalmak tisztázása szempontjából nem közömbös annak az örökléstudományi valóságnak a tudomásulvétele, hogy az egyén öröklöttsége *nem* vezethető vissza egyetlen ősapára vagy apai összülpár kizárólagos

irányítására, hanem ugyanolyan eshetőséggel szerepelhet abban bármelyik ős.

Ezzel szemben hangsúlyoznunk kell azt is, hogy éppen a kromoszómatan igazolja azt, hogy az ősök különböző mértékben szerepelnek az egyén génikus összetételében. Semmi sem biztosítja azt, hogy a felmenő ötödik ősvadéknak mind a 32 tagja feltétlenül egyenlő mértékben szolgáltató Öröklésanyagot, hanem közülük kieshet néhány tag, sőt az ember 24 kromoszómapárja miatt a hatodik ősvadékból, amely már 32 pár egyént tartalmaz, semmiképpen sem szerepelhet minden egyes tag a génikus kapcsolatban. A leszármazási (genetikai) rokonság tehát nem jelent egyúttal örökletes (génikus) rokonságot. *Annál valószínűbb valamely ős kiesése ebből a szempontból, minél régebbi az.* Még fokozza az öröklöttség bonyolultságát az a körülmény, hogy egy-egy ősvadékból ugyanaz az egyén többször ismétlődik a rokonházasságok miatt. Nem taglalva a nemiség öröklésével kapcsolatos ősiségi jelenségeket, ki kell emelnünk a rokonházasságokkal kapcsolatban a társadalmi kiegyenlítettség jelenségét. A kromoszómatannal kapcsolatos ugyanis az a törvényszerűség is, hogy minél kisebb mértékű valamely társadalom keretében a rokonházassodás, vagyis az egyes családok genetikai kapcsolata, annál nagyobb mértékű a gének diszperziója, szétszóródása és kombinációs lehetősége az egymásután következő ivadékokban, tehát annál nagyobb az egyének között (még testvérek között is) a változatosság. Ennek fordítottja az a tapasztalati jelenség, miszerint minél nagyobb az ős-csökkenés, vagyis a rokonházasság, annál kisebb a változatosság és nagyobb mértékű az egyének egyezése, a kiegyenlítődség.

Ezzel már a kromoszómatan áttevődik a gének tanának területére. Az imént említettük, hogy a kromoszómák a gének hordozói. Egy-egy kromoszóma a gének egész sorát, pontosan meghatározott csoportját tartalmazza és viszi ivadékról-ivadékra. Ugyanazt a tulajdonságot egy apai és egy anyai gén, tehát egy génpár határozza meg. Ha el volna képzelhető két egymással teljesen azonos génikus összetételű (genotípusú) homozigóta (egységes öröklöttségű) egyén, úgy ezek párosodásából keletkező egyének mindegyike egymással és a két szülővel azonos lenne. Ily egységes, tiszta örökletességű egyén (homozigóta) keletkezése az emberi nem keretében lehetetlen. Valami örökletes eltérés mindig van a két szülő között, tehát az új egyén keresztezés terméke lévén, kisebb-nagyobb mértékben mindig kevert öröklöttségű (heterozigóta). Az örökléskutatásnak legkimagaslóbb eredményei éppen a keresztezések tanulmányozása során jelentkeztek. Ezen az alapon állapították meg Mendel Gergely és követői a gének érvényesülésének módozatait, a gének átütő értékének fokozatait, az uralkodó (domináns), rejtett (recessív) és közbenső (intermediális),

pl. magas és alacsony között a középtermetű), valamint a nemiséggel kapcsolatos öröklésmeneteket. Ezeknek az öröklésmeneteknek nemcsak elvont, tudományos jelentőségük van, hanem társadalmi vonatkozásuk is jelentős. Amint a növény- és állatnemesítés terén minden beavatkozás és irányítás alapja az egyes tulajdonságok öröklésmenetének ismerete, úgy a társadalom eugeniai törekvéseinek is ezek az irányítói. A domináns (uralkodó) tulajdonságok (D) nemcsak akkor érvényesülnek az egyéneken, ha génjeik apáról és anyáról egyaránt átjutnak az ilyképpen tiszta (homozigóta) öröklöttségű utódba (DD), hanem akkor is, ha csak egyik szülőből származva, a másik szülőből eredő rejtett (recessív: R) génnel kevert öröklöttségű (heterozigóta) állapotba (DR) kerülnek. Innen a domináns tulajdonságok fellépése minden ivadékból és ivadékonként nagy tömegben. Ezek közül kerülnek ki a faj vagy a fajtára jellemző jellegek is. A domináns öröklésmentől az intermediális csak annyiban tér el, hogy a tulajdonság homozigóta egyéneken (DD) teljes mértékben manifesztálódik, heterozigótákon (DR) pedig csökkentett mértékben. A recessív Öröklődő tulajdonságok génje (R) csakis abban az esetben jut érvényre a szervezetben, ha homozigóta állapotba (RR) kerül, vagyis apai és anyai ágról egyszerre öröklődik. Ez legnagyobb valószínűséggel rokonházasság (beltenyésztés) esetében következik be és a D-tulajdonságtól való megszabadulást jelenti. Ehhez a háromféle öröklésmenthez csatlakozik a nemhez kötött örökletesség is, amelyben bizonyos sajátság a csirahordozó anyán keresztül – akin a sajátság nem érvényesül – a fiú utódra száll át.

Az öröklésmentek e tisztázott szabályosságai szabják meg a társadalom-egészségügyi, házassági tanácsadási, anya- és csecsemővédelmi intézkedések irányát az örökletes fogyatékos (hajlamok, rendellenességek) elleni küzdelemben és az örökletes előnyösségek kitenyésztésében. A segítő (pozitív) és a gátló (negatív) eugeniai törekvések lényegileg ezeket az örökléstudományi megállapításokat alkalmazzák.

Az örökléstudományi felismerések kiterjesztéséhez a társadalomkutatás a maga részéről a családok, nemzetségek, egyes közösségek (települések, falvak) génikus történetének feltárásával járulhat hozzá. Ezek a kutatások párhuzamosan haladhatnak a szorosan vett örökléstudományi *ikerkutatásokkal*, amelyek az emberi örökletességek, valamint az »egyen-környezet«-viszony tisztázásához szolgáltatnak alapvető adatokat. Az ikerkutatások összehasonlító vizsgálatoknak vetik ugyanis alá az azonos (egyetlen petéből származó) és az eltérő (két vagy több petéből származó) ikreket.

Az ikerkutatások eredményei vitték legnagyobb léptekkel előre az alkatismeretet, mert pontos adatokat szolgáltatnak az öröklött és a szerzett tulajdonságok között. E kutatások ismertették meg közelebből az

ú. n. *alkattípusokat*, azokat a szervezeti ideákat, amelyeket a tudományok bölcsőkorától kezdve napjainkig megkülönböztettek. A négy ősi „vérmérséklete-típus (szangvinikus, flegmatikus, kolerikus, melankolikus), *Kretschmer* német orvos három testalkattípusa: hájas, szikár, izmos (piknikus, leptoszom, atléta) és két jellemtípusa (ciklotim, szkizotim) vagy pl. *Pfahler* 12 (A-M)-tagú jellemtani osztálya és sok más alkat-rendszerző és tipológiai elgondolás mind arra mutat, hogy a testi tulajdonságok, valamint a lelki sajátságok testi alapjai örökletes, endogén eredetű génikus kombinációk eredményei. Ezek nem is annyira típusok, mint végletek, amelyek előfordulásának arányszáma és génikus vegyületeinek mennyisége adja meg egy-egy társadalmi osztály alkat-jellegét.

A társadalom alkat-jellegének feltárása szorosan véve örökléskutatási feladat. Az örökléstudományt már *Bateson* (1907) az öröklődés és a megváltozás élettanának nevezi. Az egyén és a társadalom alkatának irányítója éppen ez a két képesség: *a konzervatív öröklékenység*, amely az elődök tulajdonságait átszármaztatja az utódokra és *a reformáló változékonyság*, amely módosítja vagy átalakítja a sajátságokat, sőt új sajátságokat képes létrehozni. E két biológiai működés adja meg az egyén és a társadalom jellegét.

Az öröklődés belső tényezői az említett *gének*, amelyek lehetővé teszik valamely tulajdonság átvitelét a következő ivadéokra és abban mint a hajlam, a fejlődés, a kialakulás irányítói szerepelnek. Az örökletes megváltozásoknak, vagyis új tulajdonságok fellépésének belső okai e gének (vagy a kromoszómák) szerkezeti vagy mennyiségi változásai (*mutációk*), amelyek a környezethatásoktól gyakorlatilag függetlenek.

Mutációval keletkeztek mindazok az örökletes tulajdonságok, amelyek az emberfajtákat és egyéneket egymástól megkülönböztetik. Ezek az eltérések az ősoktól származva, ivadékokon keresztül, a keresztezések beláthatatlan szövedékei szerint hatalmas és számszerűen ki sem fejezhető kombinációs lehetőségeket adnak. A kombinációs lehetőségek mennyisége nagyobb, mint a földön élő egyének mennyisége, tehát *két egymással minden örökletes tulajdonságában (genotípusában) teljesen egyező egyén nincsen*. Ez az általános érvényű törvény – óriási társadalmi jelentőségű. Ez alól csak az egyetemes ikrek, mint kétfelé osztódott egyének, a törvényt megerősítő kivételek. A jelentőség abban csúcsonyul ki, hogy *nincs emberi egyenlőség*, mert nemcsak a szorosan vett testi tulajdonságok, hanem a genikusan alapozott szellemi tulajdonságok is minden egyénben másféle módon, másféle kombinációkban és másféle intenzitással, *különböző fokozatban* jelentkeznek. Ez nem annyit jelent, hogy minden ember minden tulajdonságával eltér embertársaitól, hanem azt jelenti, hogy

az eltérések kisebb-nagyobb mértékűek, minek következtében az egyezések is kisebb-nagyobb mértékűek lesznek. Az egyezések lehetnek származási alapozottságok, családi, nemzeti, fajtatulajdonságok, amelyek számos egyént közösen jellemeznek, de lehetnek esetleges konvergencia kombinációk, mint a fentebb már említett alkattípusok.

Az örökletes tulajdonságok miatt az egyének között keletkező eltérésekhez csatlakoznak a külső hatásokra bekövetkező nem örökletes eltérések (*modifikációk*). A külső hatások forrása a környezet (*perisztázis*), amelyben az egyén élete első pillanattól, a fogamzástól kezdve él. Ez azt jelenti, hogy az egyén fejlődését, testi és lelki kialakulását a környezet fizikai, kémiai és biológiai hatáskompleksza irányítja. Ezekre a külső hatásokra (*akciókra*) minden egyén a saját módja szerint felel (*reakció*). Már fentebb említettük, hogy a külső hatások képesek az egyéneken az érzékeny időszakban (fiatalon) állandósuló tulajdonságokat létrehozni, amelyek, bár nem örökletesek, de az egyén szerzett tulajdonságaivá válnak és így alkatának részeivé lesznek: reakciójuk módját befolyásolják. Ezáltal az egyének közötti különbségek még inkább megsokszorozódnak, mert még a hasonló, vagy *egyező genotípusú* egyének (egyetemes ikrek) is *különböző környezetben* eltérő módon fejlődnek, alakulnak és működnek. Ezekre az eltérésekre is vonatkozik az, amit az imént az örökletes tulajdonságokra mondtunk, ugyanis, hogy a szerzett tulajdonságok is minden egyénben, eltérő módon, másféle összetételben és különböző intenzitással, különböző fokozatban jelentkezhetnek. A szerzett tulajdonságokban mutatkozó egyezések hasonló környezeti hatásokra, hasonló életmódra (táplálkozás, edzés, nevelés, tanítás stb.) engednek következtetni, a különbségek pedig eltérőkre. Az Öröklött tulajdonságok lehetőségeit a mindennapi nyelvben „képesség, hajlam, tehetség” kifejezések jelzik, amelyek megszabják a külső beavatkozások lehetőségeinek határait és módszereit.

A társadalom képében legfeltűnőbb jelenség az a fokozatosság, amit fentebb mind az öröklött, mind a szerzett változatosságban megállapítottunk. Az egyének között legegyszerűbben olyankor lép fel örökletes tulajdonságokban a fokozatos eltérés, ha az illető tulajdonságot nem egyetlen, hanem több azonos hatású gén hozza létre. Az élő szervezet legtöbb olyan tulajdonsága, amely különböző intenzitással jelentkezik (súly, méret stb.), vagy különböző fokú képességben nyilvánul meg, ilyen „*homomériás*” eredetű, vagyis *több egyirányú gén* idézi őket elő és intenzitásuk a gének mennyiségével kapcsolatos. A gének mennyisége a keresztezések miatt nagy változatosságú lehet i-től a kromoszómák mennyiségének határáig. Ha feltételezzük – könnyebb megértés kedvéért -, hogy pl. a növekedés utolsó szakaszában a test magasságát irányító elősegítő és

gátló gének mennyisége 0 és 6 között változik, tehát 6 gén közül lehet 0, 1, 2, 3, 4, 5 vagy 6 elősegítő és minden elősegítő gén 5 cm különbséget jelent, úgy az embereket 7 osztályba sorolhatjuk: 160, 165, 170, 175, 180, 185 és 190 cm. A normálisan legalacsonyabb ember volna 160, a legmagasabb 190 cm. A mindennapi tapasztalat szerint a leggyakoribb a közepes termetű 170-175 cm magas ember, az alacsonyabb és a magasabb fokozatosan ritkább. Ez arra mutat, hogy leggyakrabban a 2-3 elősegítő és 2-3 gátló belső tényező szerepel a növekedésben, a csupa gátló (160 cm) és a csupa elősegítő (190 cm) tényező találkozása felettébb ritka. Eszerint a példa szerint lehet elképzelni minden oly tulajdonság megszólását, amelyekről fentebb említettük, hogy homomériás eredetűek. Az ember súlya, termete, méretei, bőrének, hajának, szemének színe, szellemi képességei, érzékszerveinek működése stb. stb. a legnagyobb valószínűség szerint homomériás. E tulajdonságok szerint külön-külön lehet az embereket osztályozni. Ebből nem az következik, hogy bizonyos emberek minden tulajdonság szerint a legalsó vagy a legfelső (tehát legértékesebb vagy legértéktelebb) osztályba kerülnek, hanem inkább az, hogy ezek egyes tulajdonságok szerint más és más osztályba oszthatók be.

Használó eljárással osztályozhatók az emberek a külső hatások által előidézett említett különbségek szerint is, amelyek az öröklött tulajdonságokat erősíthetik vagy gyengíthetik, érvényesülésüket megakadályozzák vagy elősegítik. Ezzel ismét fokozatos különbségek keletkeznek az emberek között a legszerezetszerűbbektől a legboldogabbakig. Ebben az osztályozásban ismét a középszer található a legnagyobb, a végletek a legkisebb mennyiségben.

Mivel minden öröklött és szerzett tulajdonság, főképpen homoméria esetében a legtöbb emberen a középértékben jelentkezik, az ú. n. átlagember adja meg a társadalom kvalitatív jellegét. Az egyes társadalmak az átlagértékek, pontosabban a középértékek számszerű helyzete (osztályértéke) és az ennek közvetlen közelében lévő osztályokba tartozó egyének mennyisége, vagyis a szóródás (standardvariáció) szerint különböznek egymástól. A végletek a kimagasló egyének létrehozói. Az egyén annál inkább egyéniség, minél több szellemi és testi, öröklött és szerzett tulajdonsággal távolodik el pozitív vagy negatív irányban a középértéktől, továbbá minél több ily egyéniség képviseli a végleteket jelentő osztályt, annál inkább jellemző ez is az illető társadalomra.

A társadalomnak ilyen irányú hozzávetőleges elemzése kétségtelenül az öröklési statisztika (variációs biometria) területével kapcsolatos. Ezt a kapcsolatot szociálpolitikai irányban elmélyítik azok a vonatkozások, amelyek az eugénia alapjául szolgálnak. A fajegészség, fajvédelem és fajnemesítés cse-

lekménye kizárólagosan örökléstudományi megalapozottságú. A fogyatékosok és betegséghajlamok elhárításában a kiválogatást, beltenyészést és keresztezést használja fel, szociális intézkedésekkel pedig a *génikus* (örökletes) képességek kifejlődését és érvényesülését megakadályozó *környezeti* hatásokat igyekezik enyhíteni.

A *segítő eugénia* erőteljesen belekapcsolódik a társadalom életébe, mert családkutatások és egyéni vizsgálatok alapján az ép és egészségesnek bizonyuló öröklésanyagú és alkatú egyének házasságát és szaporítását segíti elő olyképpen, hogy megkönnyíti azoknak a családoknak az életmódját, amelyek testi és szellemi vonatkozásokban kifogástalan utódokat hozhatnak létre, nehogy éppen ezek részére jelentsen leküzdhetetlen akadályt a nagy gyermekáldás. A segítő eugénianak feladata még arról is gondoskodni, hogy az ivarsejtek épségét és génállományát veszélyeztető hatásokat, mint a foglalkozási és egyéb betegségeket, mérgezhatásokat, alkoholizmust stb. alkalmas rendszabályokkal a társadalom életéből kikapcsolja és egyúttal felvegye a küzdelmet a hatalmas mértékben pusztító tömegbetegségek, különösen pedig a fogamzást gátló és az elvetélést, csecsemőhalandóságot előidéző kórok, valamint a kiválogatást visszafordító kontraszelektív tevékenység ellen. *Minden olyan társadalmi körülmény, amely megakadályozza azt, hogy a család az életerőben lévő férfi és nő ivarérettségének kezdetén megalapítható legyen és hogy ebben a családban a férfi és a nő természetes hivatása beteljesüljön, nemcsak a társadalom, hanem a nemzet fennmaradását, életét és fejlődését gátolja.*

A *tiltó eugénia* egyik tevékenysége *fajvédelmi* irányú, amely a faj (fajta) tisztaságát a keveredések elhárításával kívánja megőrizni. Másik tevékenysége a terhelt örökleteségű egyének szaporodását akadályozza meg, vagyis a *fajegészség* szolgálatában van. Ezeket a célokat szolgálják a rendszeresített, sok államban kötelezővé tett házassági tanácsadások, orvosi vizsgálatok, sőt az örökletesen terhelt házasságának eltiltását, vagy ezek terméketlenítését elrendelő intézkedések. Mindezeket valóban indokoltá teszik azok a fenyegető veszedelmek, amelyek éppen a bűnözők, a testi és lelki fogyatékosok kétségtelenül örökletes hasonmásainak nagytömegű elszaporításában rejlenek. Ezek a lehetőségek, amelyek a statisztikai adatokban megerősítést nyernek, fokozatosan, lassan, de biztosan lesüllyeszti a társadalom erkölcsi és szellemi színvonalát. Ezeken az állapotokon feltétlenül segíteni kell. Mindenekelőtt meg kell erősíteni hathatós *szociálpolitikai* szervezethez az azt a természetes emberi ösztönt, amely párválasztáskor már önkéntelenül is eugéniai szempontokat keres, majd pedig irányító társadalmi és állami intézkedésekkel biztosítani kell a társadalom génikus épségét és fejlődését, a társadalom alapegységén, *a génikusan ép és egészséges családon keresztül.*

IPARI MUNKÁSOK FELMONDÁSI IDEJE

ÍRTA:
TÓTH BÉLA

A jogász szemével nézve, a felmondási idő olyan szerződési vagy törvényes kikötés, mely a szolgálati viszonynak bármely fél „részéről történő felbontásánál a másik fél méltányos érdekeit van hivatva megóvni. Módot ad a munkaadónak, hogy kilépő alkalmazottja helyébe idejében újat keressen, viszont az elbocsátott munkás számára megfelelő időhaladékat enged, hogy más elhelyezkedést találjon, s így ne maradjon kereset nélkül egyik napról a másikra. E felfogás szerint a felmondási idő meghatározása a munkaviszony befejezését olyan feltételhez köti, melyből adott körülmények között mindkét félnek haszna lehet, s így megtartásának kötelezettsége egyenértékű előnyök kölcsönös biztosításán alapszik.

A munkaviszonyban érdekelt két félnek ez az elméleti egyenlősége azonban a valóságban egészen másképp fest. Az esetek nagy többségében ugyanis a munkavállaló számára létkérdés, hogy minél előbb új alkalmazáshoz jusson, míg a munkaadónak nem jelentene elviselhetetlen hátrányt az sem, ha hosszabb ideig nem tudná pótolni a távozó munkatérőt, ami normális viszonyok közt legfeljebb a magasabb vagy különleges szaktudást kívánó állások betöltésénél fordulhat elő. A helyzet tehát az, hogy amíg az alkalmazott számára a munkahely elvesztése a megélhetés gondjának kínzó kieleződését jelenti, addig a munkaadó még a függőben maradt személycserével is alig kockáztat valamit. Ebből következik, hogy a szolgálati szerződés megszüntetésének felmondási időhöz kötése inkább szolgálja az alkalmazott, mint a munkaadó érdekét, s ezért annak valódi jelentősége nem is jogász, hanem szociális szempontból értékelhető igazán. Más szóval a szolgálati viszony létesítésére szerződő két fél közül a munkaadó mindenkor az erősebb, nemcsak gazdasági helyzete, hanem a munkapiacra jelentkező kereslet és kínálat rá nézve rendszerint kedvezőbb alakulása miatt is, s ennyiben a gyengébb fél javára érvényesülő felmondási idő rendszere kétségtelenül szociális vívmány számba mehet, akár szokásjogi úton, akár törvényes intézkedés révén nyert bevezetést a gyakorlatba.

A munkásnak természetes törekvése, hogy kenyérkeresetének állandóságát alkalmazójának megelégedésszerű akarathatározásaival szemben lehetőleg biztosítsa. Ez a törekvése azonban a munkaadónál leginkább csak akkor talál méltánylásra, ha ez utóbbinak bármely oknál fogva szintén érdekében van az alkalmazott hirtelen távozásának elkerülése, s ezért hajlandó alkalmazottjával a megfelelő szerződési kikötések tekintetében megállapodni.

Innen van, hogy a felmondási idő kikötésének szokása a termelés modern viszonyai között leghamarabb az értékesebb munkatársnak érzett tisztviselők szolgálati szerződéseiben vert gyökeret, s a törvényi szabályozás is általában az alkalmazottak e csoportjánál követett gyakorlatot tette legelőbb kötelező erejűvé.

A fejlődés jelenleg ott tart, hogy a dolgozók szociális biztonságának ez az elemi követelménye az ipari munkásság javára is mindinkább elismerést nyer, s ma már elég nagy azoknak az országoknak a száma, ahol tisztviselő és munkás közt ebből a szempontból elvileg alig van különbség. Abban a mértékben, ahogy a munkásság társadalmi jelentősége és politikai súlya nő, munkajogi helyzetének ez a mozzanata is fokozatos?n törvényi rendelkezések oltalma alá jut. A felek egyezkedési szabadságának korlátokat szab a jogoknak egy törvényesen megállapított minimális mértéke, sok esetben pedig, ahol a törvényhozó nem állított ilyen korlátokat, a kollektív szerződéseknek nyújtott védelemmel, illetve az ilyenek létrehozására hivatott szervek életrehívásával mozdítja elő az érdekeltek jogos igényeinek kielégítését.

Hogy fogalmat alkothassunk magunknak a kérdés mai állásáról, érdemes szemlét tartam az idevágó törvényi szabályozás külföldi példáin.

Ha csak e század elejéig megyünk vissza, úgy találjuk, hogy az első világháborút megelőző évek során hozott európai munkaügyi intézkedések még töretlen erőben mutatják a múlt század iparpártoló, liberális szellemét, mely nehezen törődött bele, hogy gazdasági érdekeket szociális szempontoknak rendeljen alá, s ezért olyankor is, amikor munkásvédelmi kívánalmaknak tesz eleget, ezt kielégítően, habozva s az eredményt teljesen kockára tevő erélytelenséggel cselekszi. Jellemző példája ennek az 1900-ban kelt *belga* törvény a munkaszerződésről. E törvény úgy intézkedik, hogy a felek a határozatlan időre szóló munkaviszonynak hét napi felmondással vethetnek véget, hacsak szerződésük vagy a mérvadó szokás mást nem ír elő. Azokban az üzemekben azonban, melyektől a törvény a gyári munkarendet megkívánja, ilyen felmondásnak csak akkor van helye, ha a munkarendben is intézkedés történt róla. Szóval, ha a vállalat nem tartja kívánatosnak, hogy megkösse saját kezét, nincs felmondási idő. S ezen azután mit sem változtat a törvénynek az a kenetes megállapítása, hogy a felmondás kötelezettsége és tartama mindkét félre nézve egyenlő, és ha netán különböző tartamú felmondási időt kötöttek volna ki, a hosszabbnak van kötelező ereje.

A helyzet körülbelül azonos *Svájcban* is, de csak a gyári munkások számára. A gyári munkáról szóló 1914 évi törvény ugyanis 14 napban állapítja meg a rendes felmondási időt, ez azonban módosítható és meg is szüntethető a szolgálati szerződésbe foglalt írásos kikötéssel vagy kollektív szerződés útján. A nem gyárban dolgozó munkások számára mindenesetre kedvezőbb feltételeket szab az általános kötelmi jog kódexe (code des obligations), amennyiben az egy évet meghaladó szolgálati viszonynál a szabályos felmondási idő két hónap. Ettől a tartamtól ugyan megegyezéssel el lehet térni, de kereskedőségekkel és irodai alkalmazottakkal szemben az így sem lehet egy hónál, egyéb munkavállalókkal szemben pedig 14 napnál rövidebb,

Norvégiában ugyancsak, a munkásvédelemről szóló 1915 évi törvény (újabb szövege 1936-ból) csupán irányelvül állítja fel az óradíjas, napszamos, hetibéres vagy darabszámra dolgozó munkás 14 napi és a havi vagy évi fizetéses alkalmazott egy-havi felmondását, mivel az írásos szolgálati szerződés vagy a munkarend más tartamot is kiköthet. Kötelezően csak a 25 évnél idősebb és az ugyanannál a vállalatnál legalább öt évet eltöltött munkás javára írja elő a minimálisan egy hónapos felmondást.

Egyik elkésett példája a szerződési szabadság hagyományos tiszteletben tartásának a munkaszerződésről szóló 1922 évi *finn* törvény, mely szintén megengedi, hogy a felek felmondási idő kikötése nélkül szerződjenek. Annyit mindenesetre elrendel, hogy erre vonatkozó előzetes megállapodás hiányában felmondási időnek a két fizetési nap közé eső időszak tekintendő, illetve, ha a bérfizetés nem meghatározott időközökben történik, a felmondásnak 15 napra kell szólnia.

Franciaországban a munkajogi kódexnek a kérdésre vonatkozó szakasza sajátos keveréke a különleges szokásokra és a kollektív szerződésekre való hagyatkozásnak, másfelől pedig a törvényadta jogokkal való befolyásolásnak. E szakasz (23) azt mondja, hogy a felmondási idő tényét és tartamát a kérdéses helyen és szakmában dívó szokások vagy ily szokások hiányában, a megfelelő kollektív szerződések szabják meg, mely utóbbiak el is térhetnek a szokásoktól. További részében azonban, elhagyva a konzervatív tartózkodás álláspontját, a szakasz kijelenti, hogy egyéni szerződésben vagy munkarendben minden oly kikötés érvénytelen, mely a szokásosnál vagy a kollektív szerződéssel megállapítottnál alacsonyabb felmondási időt szab meg. A felmondási idő be nem tartása különben kártérítési kötelezettséget von maga után. A fentiekhez még hozzátehetjük, hogy a felmondási idő munkásoknál általában egy hét.

Azokban az országokban, ahol a munkaügy rendezésének fontosságát a politikai rezsim for-

radalmi irányváltozása is aláhúzta, a felmondási idő szabályozása szinte kizárólag a kollektív szerződések széles kiépített rendszerével történik, így *Olaszországban* az 1927 évi munkaalkotmány kifejezetten a hivatási szervezetek hatáskörébe utalja a szolgálati viszony egyes alkatelemeinek kollektív szerződések útján való meghatározását. A közvetlen érdekeltek közreműködésével ekkép létrejött szabályozás nagyjából egy heti felmondási időt állapít meg, ez a tartam azonban néha hosszabb, máskor rövidebb, mivel többnyire a munkásnak a vállalatnál eltöltött szolgálati idejéhez igazodik.

Németországban a munkaügyi biztosok (Treuhänder der Arbeit) közbenjöttével kiadott kollektív szerződészerű bérszabályzatok írják elő a kötelező felmondási időt, mely legalább 6 munkanap, az esetek nagy többségében azonban két héttel egyenlő. A munkajogi kódex tervezetének rendelkezései közé szintén ez utóbbi tartamot vették fel. Egyébként a munkások méltányos érdekeinek megóvását a nemzeti munka szabályozásáról szóló 1934 évi törvény ezenfelül még egy sajátos intézkedéssel véli biztosíthatni. A törvény 56-ik és 57-ik szakaszai ugyanis elismerik az alkalmazottnak azt a jogát, hogy a munkaügyi bíróságnál a felmondás visszavonásának elrendelését kérje, ha úgy érzi, hogy elbocsátása ellenkezik a méltányosság elveivel s azt a vállalat helyzete sem igazolja. Ez a jog megillet minden olyan munkást, aki minimálisan tíz alkalmazottat foglalkoztató vállalatnál legalább egy évig dolgozott. Ha a bíróság kimondja a felmondás visszavonását, egyúttal megszabja azt az összeget is, amelyet a munkaadó az ítélet végrehajtásának megtagadása esetén kártérítésként fizetni tartozik.

Nagy változatosságuk dacára a felsorolt intézkedéseknek az a félreismerhetetlen közös vonása, hogy mellettük a törvényhozó egyelőre tág teret engedett azon tényezők érvényesülésének, amelyek minden jogelv kialakításába, mielőtt törvényes szankciót kapna, általában elhatározólag folynak be. Ezek a tényezők a szerződő felek szabad akarata, a szokások és a vetélkedő érdekcsoportok ellentétét kiegyenlítő rendszabály vagy megegyezés, amit együttvéve az *életnek* nevezünk és ami nagyjából minden törvényalkotásnak az empirikus alapja. Ez alól még a kollektív szerződések sem alkotnak kivételt, sőt ellenkezőleg: ahol gyakorlatuk különösen elterjedt, ott szinte a törvényes szabályozást előkészítő kísérleti anyagnak tekintik. Ennyiben semmiképp sem tűnik megokolatlannak az a felfogás, amely adott problémánk ingadozásmentes rendezésében egy hosszú fejlődés betetőzését látja, s a haladó szociálpolitika feladatai közé sorolja a felmondási jog gyakorlásának szabatos körülírását is.

A két világháború közt eltelt időszak elég gazdag olyan törvényalkotásokban, amelyek az említett feladatnak megfelelni igyekeztek. A mód,

ahogy ezt teszik, természetesen nem mindig egyforma s látszik rajtuk, hogy a választott megoldások a helyi viszonyokhoz vannak alkalmazva. Mivel e helyütt célunk főleg a bemutatás, alább országoként s ezek földrajzi közelségének sorrendjében haladva, röviden ismertetjük az utolsó húsz év alatt keletkezett munkajogi törvényeknek a rendes felmondásra vonatkozó szabályait.¹⁾

ROMÁNIA. – A határozatlan időre kötött egyéni munkaszerződés felmondása a szolgálati viszony befejezése előtt legalább 14 nappal történhetik, kivéve ha az alkalmazott szolgálati ideje elérte a tíz évet, amely esetben az felmondási idő legalább 30 nap. A felmondást az ok megjelölésével írásban kell közölni. Az ok megjelölésének elmulasztása a felmondási joggal való visszaélésnek minősül és kártérítési igény emelésére ad alapot. A felmondási idő megrövidítésére vagy kiküszöbölésére irányuló megállapodások érvénytelenek. A felmondási idő betartása kötelezővé válik, mielőtt letelt a próbaidő, azaz napszámában fizetett munkásnál 8 nappal, egyéb alkalmazottnál pedig 15 nappal a szolgálatba lépés után. (A munkaszerződésekről szóló 1929 évi törvény 1938-ban módosított 78. és 79. §-ai.)

JUGOSZLAVIA. – A próbakép vagy valamely időleges szükséglet ellátására kötött szolgálati szerződés az első hónap folyamán bármikor felbontható. A felmondási idő egyébként legalább 14 nap, kivéve, ha a felek a munkásra nézve ennél kedvezőbb tartamban egyeztek meg. A felmondási időnek mindkét félre egyenlőnek kell lennie, különböző tartam esetén csak a hosszabbik bír érvénnyel. (Az 1931 évi ipartörvény 233-235. §-ai.)

BULGÁRIA. – A nem fontosabb munkakört betöltő alkalmazottak felmondási ideje két hét. A felmondási idő kizárására vagy annak megrövidítésére irányuló bármely megállapodás semmis. Az alkalmazott – akár ő mondott fel, akár neki mondtak fel – a felmondási idő letelte előtt is elbocsátható, ha a hátralevő időre esedékes bérét kifizetik. A felmondás nélkül elbocsátott alkalmazottnak kártérítésre van igénye, ennek összege a felmondási időre eső bérral egyenlő. Ugyanilyen összegű kártérítéssel tartozik az az alkalmazott is, aki felmondás nélkül lép ki a munkából. (A munkaszerződésről szóló 1936 évi törvény 60. és 62. §-ai.)

TÖRÖKORSZÁG. – Az állandó jellegű, azaz 30 napnál tovább tartó alkalmazás céljából határozatlan időre kötött szolgálati szerződés a munkát befejezése előtt is bármely fél részéről felmondható, a felmondás azonban fizikai munkásnál csak a következő időpontokban válik hatályossá: a) hat hónapnál rövidebb szolgálat esetén a közlést követő hét végén; b) 6-18 hónapos szolgálatnál a közlést követő második hét végén; c) másféltől három évig terjedő szolgálat esetén a harmadik hét végén; d) 3-5 évi szolgálatnál a negyedik hét végén. E tartamok minimumot jelentenek, amelynél szerződésileg hosszabb felmondás is kiköthető. (Az 1936-ban kelt munkajogi kódex 13. §-a.)

LENGYELORSZÁG. – A határozatlan időre kötött munkaszerződés kétheti felmondással bármely fél részéről felmondható. Ha ennél hosszabb felmondási időt kötöttek ki, ennek mindkét fél részére egyenlőnek kell lennie. A felmondásnak mindig szombatra vagy fizetési napra kell szólnia. A munkaadó felmondási idő nélkül is elbocsáthatja alkalmazottját, ha az annak tartamára járó teljes bért kifizeti neki. (A munkások szolgálati szerződéséről szóló 1928 évi rendelet-törvény n. §-a.)

ÉSZTORSZÁG. – A felmondási idő két hét, ha csak a szolgálati szerződésben nincs hosszabb tartam kikötve. Az ipari és bányai üzemekben, valamint a legalább öt alkalmazottat foglalkoztató vállalatoknál a fel-

mondási idő kivételképp 4 hét, ha a munkás legalább öt évet dolgozott ugyanabban az üzemben, és 3 hét, ha a szolgálati ideje két évet ért el. A felmondásnak szombatra vagy a szokásos fizetési napra kell szólnia. A munkaadó felmondás nélkül is elbocsáthatja alkalmazottját, ha a megfelelő időre szóló bért kifizeti neki. (Az alkalmazottak munkaszerződéséről szóló 1936 évi törvény 13. §-a.)

OROSZORSZÁG. – A munkajogi kódexnek 1922 évi kiadása kétheti felmondást ír elő a munkás javára, aki viszont, ha fizetését hetente kapja, csupán egy-napi felmondáshoz, kéthetenkénti vagy havi fizetés esetén pedig egyheti felmondáshoz van kötve.

PORTUGÁLIA. – Ha a munkaadó bontja fel ipari vagy kereskedelmi vállalatának állandó személyzetéhez tartozó valamely munkásnak szolgálati szerződését, a következő felmondási időkhöz kell tartania magát: két éven aluli szolgálat után a felmondási idő egy hét, 2-10 évi szolgálat után két hét, 10-15 évi után négy hét és 15 éven felüli szolgálat után hat hét. A munkás részéről történő felmondás esetén ezeknek a tartamoknak a fele kötelező. Az a fél, amelyik a felmondási idő megtartása nélkül bontja fel a munkaviszonyt, megtérítésként az erre az időre eső bért tartozik kifizetni a másiknak. (A munkaszerződés általános szabályozásáról szóló 1937 évi törvény.)

CHILE. – A felmondási idő mindkét fél részére 6 nap, helyette azonban ugyanerre az időre eső bér kifizetésével is véget lehet vetni a munkaviszonynak. (Az 1931 évben kelt munkajogi kódex 10. §-a.)

BOLÍVIA. – Munkásokkal határozatlan időre kötött szolgálati szerződés egyhavi megszakítatlan alkalmazás után 1 heti, hathavi alkalmazás után 15 napi és egyévi alkalmazás után 30 napi felmondással bontható fel. Felmondási idő megtartásának elmulasztása esetén a megfelelő időtartamra szóló bér kifizetendő. (Az 1939-ben kelt munkajogi kódex 12. §-a.)

GUATEMALA. – A határozatlan időre kötött szolgálati szerződést bármely fél felbonthatja, de erről a szándékáról köteles a másikat 15 nappal előre értesíteni. A felmondás elmulasztása visszaélés és kártérítési igény emelésére ad alapot. (Az 1926 évi munkatörvény 5. §-a.)

KÍNA. – A határozott időre kötött szerződést a munkaadó bizonyos jogosnak elismert esetekben lejárat előtt is felbonthatja, köteles azonban a hétnapi felmondási időhöz tartani magát. A határozatlan időre kötött szerződéseknel a felmondási idő változik az alkalmazás jellege szerint. Napszámában végzett munkánál a felmondási idő 1 nap, hétszámra végzett munkánál 3 nap a hét vége előtt, hónapos munkánál 7 nap a hó vége előtt, negyedévi munkánál 15 nap a negyedév letelte előtt és éves munkánál 1 hónap az év vége előtt. E törvényes tartamoknál a szerződések csak hosszabb felmondási időt köthetnek ki, s meg nem tartásuk esetén a munkaadó kártérítéssel tartozik, amelynek összege a felmondási időre „eső bérral egyenlő. Hasonló esetben a munkás az okozott kárért felel. (A munkaszerződésről szóló 1936 évi törvény 32., 35-39- és 40. §-ai.)

Ami ezeketán a hazai helyzetet illeti, minálunk a kérdés eddig nem nyert korszerű rendezést, mivel a munkások szolgálati viszonyának felbontására nézve még mindig a körülbelül 60 évvel ezelőtt hozott ipartörvény elavult intézkedései vannak érvényben. Az még a kisebb hiba, hogy a felmondás nincs alakszerűséghez kötve, s abban a tekintetben sem áll fenn semminemű korlátozás, hogy a felmondás mily időpontban eszközölhető, vagy a felmondási idő véghatára hová essék. Komoly hátrányt jelent azonban, hogy az 1884 évi XVII. törvénycikk (ipartörvény) teljesen szabadkezet enged az érdekelteknek, ami a gyakorlatban a munkások korlátlan kiszolgáltatását jelenti a nem mindig

¹⁾ A felsorolásban idézett törvények a Nemzetközi Munkügyi Hivatal által *Série Législative* címen kiadott törvénytársorozatnak megfelelő évfolyamaiban találhatók meg.

megértő munkaadói álláspontnak. Az idézett törvény 92. szakasza ugyanis e tárgyban a következőképpen rendelkezik:

„A munkaadó és segéd közötti viszony, ha másképpen nem egyezkedtek, vagy ha gyárakban a munkarend másképpen nem intézkedik, 15 napi felmondással felbontható”.

A formájában is ősidőb bányatörvény 201. szakasza ugyanebben az értelemben szabályozza a kérdést:

„Amennyiben szolgálati szerződvények vagy a szolgálati rendtartás által más intézkedések nem tételnek,... a munkások csak tizennégy napi felmondási határidő után léphetnek ki vagy bocsátathatnak el a szolgálatból”.

Az iparban és bányászatban alkalmazott „segéd-személyzet” felmondási jogviszonyainak e kifogástalanul szabadelvű szabályozása mellett természetesen nem lephet meg, ha munkásságunk nagyrésze a valóságban meg van fosztva a felmondási idő révén elérhető viszonylagos biztonság előnyétől. Hogy ez így van, arra többek közt a Magyar Munkaadók Központja által kibocsátott s ipari üzemeinkben használatos gyári munkarendből is következtetni lehet, amely a tárgyalat vonatkozásban a következő szerződési feltételeket tartalmazza:

„Mind a munkaadó, mind a munkás jogosult a munkaviszonyt bármikor minden indokolás nélkül azonnali hatályú felmondással felbontani. Ha a munkaadó mond fel, a munkást a felmondás időpontjában folyó óra végéig díjazza”.

A munkaviszony felbontásának ennél szigorúbb alapon való elintézését el sem képzelhetni. Ha e szűkkeblű szabály csakugyan megfelel a gyárakban bevezetett rendnek, akkor pl. az ott dolgozó szakmunkások helyzete feltehetően még annál is rosszabb, mint amilyenben – egyik jogi kézikönyvünk szerint¹) – a napszamosok vannak, akiknél a szakszjogon alapuló felmondási idő egy nap.

Hogy egyébként az egyes foglalkozási kategóriákban milyen a tényleg követett szokás, azt csak alapos utánjárással lehetne megállapítani. Az érdekeltektől beszerzett információink szerint a kis- és kézműiparban a felmondási idő általában az ipartörvényben irányelvül felállított 14 nap, ez azonban nem zárja ki, hogy a munkáltató egy, a munkással aláíratott nyilatkozat alapján fenn ne tarthassa magának a rögtönös hatályú felmondás jogát. E tekintetben még legjobbak a viszonyok azokban az iparágakban, ahol a munkások szervezett fellépése folytán a munkaadók és alkalmazottaik egymáshoz való viszonyát kollektív szerződéssel sikerült rendezni. Így a nyomdai, könyvkötő

és grafikai szakmában a kölcsönös felmondási idő szakmunkások részére 2 hét, munkásnök és segédmunkások részére pedig 1 hét. A felmondás mindig csak a bérfizetés napján történhetik. Más időben eszközölt és a megállapítottnál hosszabb vagy rövidebb időre szóló felmondás érvénytelen. Sajnos, törvényi vagy hatósági ösztönzés híján a kollektív szerződések kötésére irányuló hajlandóság munkaadóink körében rendkívül gyenge, s ezért a kielégítő jogviszonyokat felmutató iparágak száma hihetetlenül gyér.

Csak meglepéssel vehetjük tudomásul, hogy iparügyi kormányzatunk alighanem maga sem tartja eszményieknek az e téren uralkodó viszonyokat és hogy a helyzetnek megjavítása érdekében annak idején a munkaviszony egyes kérdéseinek szabályozásáról szóló 1937: XXI. t.-c.-kel kapcsolatban egy részleges reform bevezetésére tett kezdeményezést. Mint az említett törvénynek 15. §-ából kitűnik, e kezdeményezés a felmondási idő és a végkielégítés tekintetében csupán azoknak az alkalmazottaknak a helyzetét kívánta újra rendezni, „akik szak-képzettségüknél vagy egyéb körülményeknél fogva a közönséges munkát lényegesen meghaladó fontos-ságú munkakört töltenek be”. A tervezett reform megvalósítása a m. kir. minisztériumnak 1940 május 30-án közzétett 3760/1940. M. E. számú rendeletével történt meg. Ennek tartalma abban foglalható össze, hogy az ipartörvény hatálya alá eső üzletekben vagy üzemekben alkalmazott üzlet-vezetők, vagy rendszerint legalább tíz alkalmazott munkáját irányító művezetők, malomvezetők (főmolnárok), építési művezetők (főpallérok), vagy rendszerint legalább öt alkalmazott munkáját irányító gépészek (vezetőgépészek, főgépészek) csoportját kiemeli a közönséges munkát végzők tömegéből s azt az 1910/1920. M. E. számú rendelettel meghatározott tisztviselők kedvezményezett jogellátásával ruházza fel.

A hozott intézkedés bizvást nem becsülhető le, különösen nem azok szempontjából, akiket érint. Az ipari munkásság zömére nézve azonban az igénybe vett módszer ezidőszertint alkalmazhatatlan. Nem hihető ugyanis, hogy reális elgondolás alapján egyhamar biztosítani lehetne számukra azokat a maximális előnyöket, amelyeket a tárgyalat vonatkozásban itthon is, külföldön is a tisztviselő réteg élvez. Az egyetlen járható út tehát, amelyen a munkások felmondási jogviszonyainak méltányos rendezéséhez el lehet jutni, egy szerényebb, de általános érvényű védelmi elvnek kényszerítő erővel való alkalmazása. Elvégre a munkásnak munkareje és tudása az egyetlen tőkésje, már pedig tudott dolog, hogy éppen a tőkésvilágban mekkora szerepe van – a felmondásnak.

¹ Bernhard és társai: *A magánalkalmazotti jogviszony*.

AZ ÉLELMISZERPIACI KUTATÓMUNKÁLATOK SZOCIÁLIS VONATKOZÁSAI

ÍRTA:

BENE LAJOS

A PIACKUTATÁS MUNKAKÖRE. Az emberi haladás jellemző sajátása, hogy a jólétét egészen közvetlenül érintő kérdésekre legkésőbbben terjedt ki a figyelem, így történhetett, hogy a legfontosabb emberi szükségletek, köztük az élelmezés kifogástalan biztosításának ügye, csak legújabbán tárgya a tudományos megfigyelésnek.

A piackutatás a legutóbbi évtizedek terméke. Nem is alakult ki még egységesen a fogalma és munkaköre. E néven ismerik valamely árucikk vagy termék elhelyezési lehetőségeinek módszeres keresését (külföldön külön intézetek és vállalkozások működnek e célra), ezt végzik külföldi piacok biztosítása körül az egyes államok hivatalos külkereskedelmi szervei, de piackutatásnak nevezik valamely fogyasztópiac részletes, tudományos megfigyelését is. Lényegileg tehát az egyik felfogás a termelő vállalat, a másik pedig a fogyasztó oldaláról fogja meg a kérdést.

Szociálpolitikai szempontból különösen a piackutatás ez utóbbi értelmezése érdemel figyelmet, hiszen munkája végső elemzésben az embertömegek megélhetésének, életszínvonalának javítását, gondjainak könnyítését szolgálja.

Ebben a felfogásban kezdte meg a budapesti piackutatás is működését 1937 őszén. Polgármesteri rendelet létesített e célra külön szervet, amely a székesfővárosi statisztikai hivatal keretében működik és munkáját a főváros közéleti igazgatásának előmozdítására fejt ki. Emellett azonban igénybe veszik szolgálatait állami szervek, tudományos és gyakorlati körök is. Eredményeinek hozzáférhetőségét megkönnyítendő, nyomtatásban is nyilvánosságra hozza a kezdetben csak belső hivatalos célra készült jelentéseit, tanulmányait. Ezek a Statisztikai Közlemények sorozatában megjelenő „*Piackutatói munkálatok*” című kötetekben összefoglalva kerülnek nyilvánosság elé. Az időszaki kérdésekről hónapról-hónapra a „*Statisztikai Értesítő*” hasábjain számolnak be a hivatal előadói.

Úgy szokás a piackutatás munkakörét meghatározni, hogy „a *termelőtől a fogyasztóig*” kell az áru útját figyelemmel kísérnie. Valóban csak ilyen módon adhat számot az élelmiszerellátás minden mozzanatáról, a jelentkező hibák felderítésével egyetemben. Az áru végigkísérését már most kétféle úton végezheti: *egyrészt a forgalom és fogyasztás adatai mentén, másrészt az ár kialakulása*

során. Úgy is mondható, hogy megfigyelheti a piac mennyiségi vagy ár-oldalát. Mindkettő egyaránt fontos, sőt a legszorosabb kapcsolatban áll egymással; szabad piaci rendszer esetén a kereslet, kínálat és ár alakulása biztosítja a piaci helyzet egyensúlyát, illetőleg helyesebben: az ár alakul ki azon a színvonalon, amelyen a kínálat és kereslet egyensúlyba jut és az adott árumennyiségben találkozik, viszont a maga részéről az ár ismét befolyásolja a jövőbeli termelés nagyságát. Ezzel a roppant közgazdasági színjátékkal – amely a közgazdaságtani elméleteknek is tárgya, matematikai képletekbe is igyekeznek öltöztetni, de teljesen megoldva ma sincs – a maga módszereivel a piackutatás is foglalkozik. Így kapcsolja azután egybe a mennyiségi oldalon és az áralakulás mentén folyó vizsgálatait.

Kíséreljük meg rövid felvázolását ennek a munkakörnek, a budapesti hivatalos piackutatás eddig végzett teljesítményei alapján. Bár a nagyvárosi élelmiszerellátás tartozik munkakörébe, nem állhatott meg a főváros határainál. Az áru származási helyére vonatkozó községekig menő feldolgozások alapján elemezte ki a főváros élelmiszer szállító területeit. E *gazdaságföldrajzi természetű* munkák a Budapestet övező idénycikktermelő, kertgazdasági övezetből kiindulva ölelik fel az ország többi – más-más áruk feleslegtermelésére berendezkedett – gazdasági vidékeit. A felhozatal és elszállítás mozzanatainak ismeretében a *főváros élelmiszerfogyasztásának* a megállapítása a következő feladat; erről még bővebben lesz szó. Ezzel egyúttal az *élelmiszerelosztás* ügye is támpontot nyer. A *helyi árúelosztás* zavartalan lebonyolítása úgyszólván központi jelentőségű kérdése a főváros közéleti politikájának, amely az Élelmiszer-nagyvásártelep, mint főpiac létesítésével, a nagybani kereslet és kínálat összpontosításával oldotta meg a szervezetet. A piackutatás vizsgálta meg, hogy ez a *főpiaci koncentráció* mennyiben valósult meg az egyes árucsoportoknál és miként történik onnan az élelmiszer mennyiségnek a főváros összes fogyasztóihoz való szétterítése. Kiegészítik az elmondottakat az árumennyiségek oldalán a hűtőházakban és egyébütt *tárolt élelmiszerkészletek* statisztikái, az élelmiszerkereskedelemre és iparra vonatkozó adatgyűjtések stb.

Az áralakulás oldalán szintén a termelőtől indul ki, *termelői árak* gyűjtése kapcsán. Az áralakulás további lépcsői: a nagy- és kiskereskedő közötti árucserénél kialakuló *nagybani árak*, végül a kicsiny-

beni, vagy másnéven *fogyasztói árak*. Vizsgálatai azonban nem elégszenek meg az árak regisztrálásával, az élelmezési nyersanyagoknál az *áralakulás meghatározó tényezőit* elemzi a konjunktúrakutatás grafikus és matematikai módszereivel, *árkülönbségeket* számít ki a fentebb említett árlépcsők (termelői, nagybani, kicsinybeni árak) között, megkísérli az árkülönbségek felbontása útján az *ár elemek*, illetőleg *költségtényezők* vizsgálatát, majd kapcsolatba hozva az *árakat a forgalom mennyiségi adataival*, azok összefüggését és a *forgalom pénzürtékének alakulását* figyeli meg.

Ehelyütt természetesen nincs lehetőség és tér a módszerek és eredmények részletesebb bemutatására. Az alábbiak inkább egy-két olyan kérdéstről emlékeznek meg, amelyek a szociális ügyekkel szorosabb kapcsolatban állanak.

2. AZ ÉLELMISZERFOGYASZTÁS SZOCIÁLIS VONATKOZÁSAI. A szociális kérdésekkel az élelmiszerfogyasztásra vonatkozó vizsgálatok különösen kitágult értelmükben: a *népélelmezés* fogalmkörében vannak kapcsolatban. A budapesti piacutatásnak a nagyvárosi lakosságra vonatkozó részletes vizsgálatai mellett, a népélelmezéssel foglalkozó orvosi és szociális szervek (Magyar Nemzeti Népelelmezési Bizottság, Magyar Nemzetbiológiai Intézet stb.) különböző szempontokból közelítik meg a kérdést, míg országos fogyasztási számításokat a Magyar Gazdaságkutató Intézet végzett.

Valamely ország vagy különösképpen nagyváros *élelmiszerfogyasztásának* megállapítása nem könnyű feladat. Korábban csak *fogyasztási adó alá eső* (hús, szesz) vagy szigorú *hatósági ellenőrzés alatt álló* cikkekről (tej) volt statisztika. A piacutatás egyidejűen több oldalról közelítette meg a kérdést. Kiindulásul az *áruforgalmi* statisztika szolgált, bár eredményei nem kimerítőek (a Budapesten igen lényeges közúti forgalomról csak a beérkezett árumennyiség ismeretes, az elszállítás nem). Ezt *kiegészítette* a helyi termeléssel, az alább tárgyalandó háztartási számadások adataival, kereskedelmi és ipari érdekeltségek, egyes cégek közléseivel, majd becslésszerű számításokkal hidalta át a mutatóhozó hézagokat. Eközben arra is tekintettel kellett lenni, hogy a felhozott élelmianyagok egyrésze az *ipari nyersanyagául szolgál* ennek egy részét ismét készgyártmányként elszállítják a fővárosból, hogy a beérkezett árumennyiség a fogyasztóig vezető útján *súlyvesztéseket* szenved stb. Mindezen nehézségek ellenére *sikerült csaknem minden számottevő élelmiszer tekintetében megbízható számadatokat szerezni* a főváros lakosságának összes és fejenkénti átlagos fogyasztásáról.

Ha ily módon megállapítást nyer, hogy a húsfogyasztás budapesti fejadagja az utolsó normálisnak tekinthető évben (1939) 45.1 kg volt, a sertés-

zsiradéké 21.4 kg, az átlagos évi tojásadag 186 db, a tejfogyasztás napi átlaga egy főre 0.31 liter, hogy lisztfélékből 85 kg kenyéren és 304 db péksüteményen kívül a háztartási lisztszükséglet átlagban 31 kg-ot tett ki, burgonyából egy főre kereken 70 kg, zöldséges főzelékfélékből 98 kg jutott stb., stb., úgy ezek a számok a közélelmezés irányítása szempontjából kétségkívül igen fontosak. Támpondul szolgálhatnak a kötött élelmiszeradagok megállapításánál is. Más kérdés, hogy *mekkora megismerési értékük van szociális szempontból?* Az egyes társadalmi osztályok és a különböző jövedelmű rétegek táplálkozási módja eltérő, *a nyers átlag pedig éppen ezeket a szociális különbségeket nem juttatja kifejezésre*. Utaljunk csak az erős fizikai munkát végzők nagyobb kalóriaigényére, vagy a jobbmódú rétegek fehérjedúsabb minőségi táplálkozására. A baromfihús fejátlagának magassága (1939-ben 11.25 kg) ^a főváros lakosságában 20%-nyi részesedést elérő zsidóság szerepére vezethető vissza és semmi következtetést nem enged a többi 80% életmódjára.

A társadalmi rétegek szerint részletezett fogyasztási adatok nehéz kérdésében az u. n. „*háztartási számadások*” nyújtanak segítséget. Ez a „monográfia”-nak nevezett módszer egyes kiválasztott családok által bevételeikről és kiadásairól – a vásárolt mennyiségek feljegyzése mellett – vezetett nyilvántartásokat veszi alapul. Kisebb kört ölel fel, de ezt behatóan és hosszabb ideig (általában egy évig) megfigyeli és így nyer anyagot induktív kutatásai részére. Budapest székesfőváros statisztikai hivatala 1929 és 1932 között többszáz család háztartási könyveit gyűjtötte össze. Végzett ilyen vizsgálódásokat az Országos Szociálpolitikai Intézet is újpesti munkáscsaládokról. A német birodalmi statisztikai hivatal kiadványa 2000 munkás- és tisztviselőcsalád anyagát öleli fel.

A kiadások megoszlása tekintetében mindenekelőtt igazolják ezek az adatok a híressé vált *Engelféle törvényt*, amely szerint kisebb jövedelmű családoknál a jövedelemnek összecszerűen ugyan kisebb, de aránylag nagyobb részét foglalják le az elsőrendű életszükségletek, névszerint az élelmezés. Ötven budapesti polgári család közül a 2-3000 pengő évi jövedelműek ennek 42.6%-át, a 3-4000 pengős keretben 42.0%-át, 4 és 5000 pengő között 35.4%-át, s így fokozatosan csökkenve 7000 P jövedelmen felül már csak 27.6 %-át fordítják élelmezésre. A vizsgálat alá vett 50 munkáscsaládnál nagyobb az élelmezés aránya, de ugyancsak csökken a jövedelemmel fordított arányban 55.9%-ról 49.1 %-ra.

Figyelemmel a családtagok számára, indokoltabb az egy főre, vagy még helyesebben az egy *fogyasztási egységre* eső jövedelemből kiindulni, így dolgozza fel a piacutatás az élelmiszerfogyasztás mennyiségének adatait is. A fogyasztási egység fogalmának bevezetését az tette szükségessé, hogy

a különböző korú egyének fogyasztása, illetőleg a szükséglete is eltér egymástól, tehát az egyes családok fogyasztási adatainak összehasonlítása érdekében a családtagok számát egységes alapon „felnőtt férfi-egységben” kellett kifejezni.

A társadalmi osztályok szerint való fogyasztás-vizsgálatok még koránt sincsenek lezárva, sőt a piacutatás csak most, az összefogyasztás kérdésének megoldása után fordul e tárgykör felé.

A szociális rétegződés fogyasztás-determináló szerepe mellett van a kérdésnek egy dinamikus oldala is: az életviszonyok, a szokások, de legkivált a jövedelmek időbeli változásai. Ez a körülmény pedig a keresletnek és fogyasztásnak az alakulását is befolyásolja. Itt nem elég a havonkinti vagy évenkinti alakulás egyszerű regisztrálása. Már volt szó a kereslet-kínálat-ár összefüggés statisztikai megszövegezéséről. Ehhez járul most a jövedelem-változás, mint statisztikailag számításbavehető legfontosabb kereslet-irányító tényező. Befolyással nemcsak a munkabér- és fizetési egységtételek, illetőleg átlagos keresetek alakulása bír, hanem a lakosság-nak vagy valamely rétegének összjövedelme is. Az 1932-33 évi válság-mélyponttól 1939-ig – a kormányrendelettel előírt bérpótlékok előtti időben – az átlagos fejenkénti keresetek keveset javultak. A m. kir. központi statisztikai hivatal gyáripari statisztikája szerint az egy munkásra eső átlagos évi kereset e 7 év alatt 1.192 pengőről csak 1289 pengőre nőtt (+8 P%), ugyanakkor a gyári munkás-létszámnak az 1932 évi 172 ezerről 328 ezerre való emelkedése a kifizetett munkabérek össze-gében (203.9, ill. 422.2 millió P) 107%-os vásárló-erőtöbbletet eredményezett. Ilyen nagy változás természetesen a fogyasztás alakulására sem lehetett hatás nélkül. Befolyását azonban az ár változása is lényegesen módosíthatta. Szemléltetésül mutassa be az alábbi összeállítás a legjellegzetesebb évekre a gyáripari foglalkoztatottság, munkabérek, hús-fogyasztás és árak mozgását. Az összefüggéseket természetesen ezek a kiragadott adatok nem tár-ják fel, ahhoz behatóbb vizsgálatok szükségesek.

	1932	1935	1936	1939
Gyáripari munkás-létszám (évi átl.)				
az országban ...	171.044	216.023	246.269	327.577
Budapesten ...	72.575	89.226	99.734	135.848
Kifizetett munka-bérek a gyár-iparban (ezer P)				
az országban...	203.932	241.618	280.480	422.213
Budapesten ...	103.189	116.441	132.326	184.707
Egy munkásra eső átlagos évi ke-reset (P)				
az országban...	1.192	1.118	1.139	1.289
Budapesten ...	1.422	1.305	1.327	1.360

¹ összehasonlíthatóság érdekében a trianoni Magyar-ország területére kiszámított adat.

	1933	1935	1936	1939
Budapesti hús-fogyasztás egy főre átlag (kg)¹	39'51	45'21	39'37	45'08
Mérlegelt hús-átlagár Buda-pesten (P) kg²				
marhahús	1'63	1'37	1'65	1'78
borjúhús.....	2'02	1'75	2'18	2'19
sertéshús	1'59	1'24	1'55	1'72

A jövedelememelkedéssel szemben tehát 1935 óta az áremelkedés ellensúlyozó tényezőt jelentett. A fogyasztás tekintetében azonban *belső eltolódások* is történtek; más rétegek (korábban munkanélküli elemek) kapcsolódtak be az erőteljesebb keresletbe, míg az árváltozásnak általános jellegű kihatása más vonalon jelentett gátló hatást.

Mindezek a szabad piaci rendszer esetére érvényesek. Gyökeresen megváltozott a helyzet a *rendkívüli viszonyok kötött élelmiszerellátása* és fogyasztáskorlátozása miatt. Köztudomású dolog, hogy a beruházási program és a hadiipari termelés miatt a foglalkoztatottság és ezzel a nominális összjövedelem erősen nőtt, a rendelkezésre álló árumennyiség csökkenése, vagy legalább is korlátozottsága azonban a kereslet kielégítését nem tette lehetővé. Az árpolitika révén nem áremelkedés hozta létre az egyensúlyt, bár a fizetési és munkabérpótlékok nem érték el az áremelkedés mértékét s így az alkalmazotti rétegek helyzetének romlása ebben a vonatkozásban nem vitatható. Végeredményben a kereslet teljes mértékű kielégítését mégis szervezetlenül az áruhiány, szervezetten pedig a hatósági adagolás (jegyrendszer) akadályozza meg.

Kérdés, hogy ezek a körülmények mi módon hatottak ki az élelmiszerfogyasztásra? A rendelkezésre álló adatok (pl. az 1940 évről megjelent eredmények) azt mutatják, hogy a budapesti áru-felhozatalban akkor még csökkenés vagy nem, vagy csak kisebb mértékben következett be. Az áruhiány tehát relatív volt; a kínálat nem tudta követni azt a többletfogyasztási kívánalmat, amelyet széles néprétegeknek a fogyasztásba való bekapcsolódása, jövedelememelkedése, illetve az újonnan beállt nehéz testi munkások tényleges fiziológiai többlet-szükséglete jelentett. Azóta a helyzet természetesen már ismét megváltozott.

A fogyasztáseloszlásban azonban lényeges el-tolódások következtek be. Aligha volna téves állás-pont, amely a *mai elosztást tartaná szociálisabbnak*. Bizonyos kiegyenlítés mindenestre létrejött; a korábban is normális, vagy azon felüli fogyasztás-ban korlátozódás, az anyagi eszközök miatt (munka-nélküliség) hiányos táplálkozású rétegeknél pedig – legalább is bizonyos élelmicikkeknél – javulás,

¹ Szorosabb értelemben vett hús. Baromfi, vad, hal és zsírfélék nélkül.)

² Az egyes húsfeleségek árából a „kitermelési arány-számok” alapján mérlegelve.

másutt kiegyenlítés következhetett be. Sajnálatos körülmény a „jó békebeli” állapotok tekintetében, hogy a gazdasági egyensúly bizonyos rétegeknek nem tudta a kellő megélhetést biztosítani, a magyar termelési és elosztási (kiviteli) rendszer bizonyos értelemben a normálison aluli belfogyasztásra volt méretezve.

Az optimum kérdése nehéz és bizonytalan; a korlátozásoknak népegészségügyi káros hatásaival mindig számolni kell s bizonyos határ átlépése esetén azok már súlyos hátrányokat rejtenek magukban.

A fogyasztás tekintetében még két mozzanatra kell rámutatni. Az egyik a *fogyasztási szokások* ügye; erre vonatkozóan reprezentatív jelleggel és külön megbízottak útján való részletes kikérdezéssel a Magyar Gazdaságkutató Intézet végzett „lélektani” módszerű piackutatást.

A másik kérdés a *táplálkozás-élettani szempont*; ezt a főváros statisztikai szervének piackutató osztálya is felkarolta. Érdekes számításokat végzett és tett közzé a budapesti *lakosság fehérje-, zsír-, szénhidrát- és kalóriaszükségletéről*, illetőleg fogyasztásáról, annak a különböző élelmianyagok útján való biztosításáról, az ú. n. védőtápanyagok és energiát adó anyagok szerepéről a budapesti élelmezésben, végül az árkérdés bekapcsolásával az egy pengőért vásárolható fehérje-, szénhidrát-, kalória- stb. mennyiségről a különböző élelmiszerek esetében. Mindezeknek a számításoknak társadalmi rétegződés szerint való kidolgozása a jövő feladata.

3 AZ ÁRSZÍNVONAL SZOCIÁLIS VONATKOZÁSAI. Minthogy az áralakulás az életszintet közvetlenül befolyásolja, a piaci viszonyok árodala szintén sok pontban érintkezik a szociális viszonyokkal. Fontossága van mind *az egyes árucikkek áralakulásának*, mind pedig *az általános árszínvonalnak*. Előbbinek mérése jó árstatisztika útján történik, az általános árszínvonal alakulásáról pedig az összefoglaló árindexek igyekeznek tömör kifejezést adni.

Az árszínvonal szociális szempontból elsősorban a fogyasztói árnál érdekel minket; ennek jelzésére a megélhetési, más néven *létfenntartási indexszámok* szolgálnak. Ilyeneket hazánkban is több szerv (m. kir. Központi Statisztikai Hivatal, Szakszervezeti Tanács, a Közgazdasági Figyelő, az „élelmiszerkosár” költségeire vonatkozólag a Magyar Gazdaságkutató Intézet stb.) számít; a hivatalos statisztika tudvalevőleg négytagú munkáscsalád elméleti havi szükséglete alapján állapítja meg a kiadásokat és vetíti az 1913 évi alapra vissza.

A létfenntartási indexek használhatóságának egész irodalma van. Ha nem is tökéletes eszköz, de mindenesetre nélkülözhetetlen, szociális szempontból is az egyetlen lehetőséget adja a névleges *munkabérek reális vásárlóértékének* meghatározásához. Sok-

féle irányban keresik tökéletesítését; a budapesti piackutatás is foglalkozik ezzel. *A fogyasztási alap kiszélesítése* az egyik legfontosabb kérdés, erre nézve a háztartási számadások adnak lehetőséget. A budapesti összfogyasztás adataiból is ki lehetne indulni, ha a tipikus családok szükséglete helyett az egész város lakosságát érintő átlagos árszínváltások érdekelnek. Igen nehéz feladat az idénycikkek áralakulásának figyelembevétele, ennek egy-egy kifejezésére a piackutatás az „*átlagos egységértékek*” fogalmát vezette be és ismertette behatóan kiadványaiban. A bázisidőszak módosítása (pl. a mostani háborút megelőző 1938 évre) könnyű feladat, nehezebb a fogyasztási szokások megváltozásának figyelembevétele. A fogyasztás egyébként is igazodik az áralakuláshoz, kiváltképpen az egymást helyettesítő élelmicikkeknél. Ehhez járul a hatósági fogyasztáskorlátozások mikéntvaló figyelembevétele. Tisztviselőcsaládok külön árindexeire is történtek kísérletek.

A kiskereskedelmi árak megállapítására a budapesti vásárcsarnokokban és piacokon azok igazgatósága „*hivatalos árjegyzést*” végez. Ennek kiegészítésére a piackutató szerv havonként *árbejelentést kíván meg valamennyi budapesti élelmiszerkiskereskedőtől*. Ez a tömegszelvény jellegű árstatisztika több mint 5000 résztvevőjével páratlanul áll a világon. Előnye, hogy nemcsak átlagárakat nyújt, hanem lehetőséget ad az árak területi eloszlásának, üzletágak és üzletminőségek szerint való vizsgálatára is. Még a szabad áralakulás idején a piackutatás *ártérképeken* szemléltette az árak területi eloszlását. Azt a különbséget, amely a nehezebben megközelíthető hegyvidék, a nagyobb rezszivel dolgozó és minőségi árut tartó belterületi és a szerényebb külterületi üzletek árai között fennáll. Megmutatta azt a hátrányos helyzetet, hogy egyes élelmicikkeknél éppen a külterületen nagyobb az átlagár, ahol a szegényebb népelem kis tételekben (kilogrammnál kisebb egységekben) és ezért drágábban vásárol.

A közéletmezési politika feladata a lakosságnak jó és olcsó élelmiszerekkel való ellátása. Ezért az árak kialakulásával is foglalkoznia kell. A piackutatás *árkülönbözetek* számításával kíséri figyelemmel az árat a „termelőtől a fogyasztóig.” Ez nem egyszerű ár-összehasonlítás, hanem figyelemmel kell lenni mindazokra a változásokra, amelyeken az áru a fogyasztóhoz vezető útján keresztül megy. Az élőállat-hús árkülönbözet megállapításánál a vágási veszteségek és a különböző húsfajták kitermelési arányszámai veendőek figyelembe. Hasonlóképpen malom- és sütőipari arányszámokkal kell a búzaliszt-kenyér árkülönbözetnél dolgozni. Mindezek az árkülönbözetek bruttó jellegűek, vagyis az áru feldolgozásával és forgalombahozatalával kapcsolatos összes költségeket is tartalmazzák, korántsem azonosak tehát a tiszta haszonnal. Éppen ezért a követ-

kező lépés a *költségtényezők* (árelemek) elkülönítése volna. A közterheknél és egyéb „tarifális” költségelemeknél erre a megkülönböztetésre kezdettől fogva szükség volt, éppígy a vasúti vagy közúti szállítási költség figyelembevételére a termelői áraknak a budapesti nagybani árakkal való összehasonlításánál. Ez a kérdés már elvezet a méltányos ár és méltányos haszon ügyéhez. Már az árkülönbözetek alakulása is tájékoztatással szolgál, amennyiben indokolatlan megváltozása (pl. kitágulása) felhívja a figyelmet esetleges illetéktelen áralakulásra.

A könyvvizsgálat alapján történő költség-elemzés azonban már nem a piackutatás, hanem az Árkormánybiztosság, illetve annak átszervezése óta a Közellátási miniszter illetékes hivatalának a feladata. A kötött árrendszernek fel sem becsülhető szociális jelentősége van, mert éppen azt a hibáját orvosolja az egyébként automatikusan működő szabad piaci szabályozásnak, amely az anyagilag gyengébb rétegeket sújtja. A piackutatás - amellett, hogy eredményei a gazdasági irányítás alátámasztására is alkalmasak - maga is a legtel-

jesebb mértékben figyelembe veszi a rendkívüli gazdasági intézkedések hatásait.

Az *árpolitika* is sokat fejlődött az első világháború óta. A pusztá ármaximálások korszakán túljutott és tisztában van azzal, hogy csak átfogó jellegű gazdasági rendszabályok lehetnek hatályosak, amelyek az egész árképződést, sőt a forgalmat is ellenőrzés alatt tartják. Így alakultak ki a modern szociális árpolitika eszközei: az *árrögzítés*, mint gyorsan ható intézkedés, a *költség-elv*, amely áremeléseket csak a tényleg igazolt költségtöbbletek erejéig engedélyez, a rögzített árakhoz csatlakozó *felár-rendszer*, fix *legmagasabb árak* megállapítása a legfontosabb közszükségleti cikkeknel, főleg élelmiszereknél, a beszerzési árakhoz számítható *bruttó haszonkulcsok* meghatározása a kereskedelemben, önköltségszámítás alapján való, de előírt szabályokhoz kötött *kalkulatív árkiszámítás* engedélyezése bizonyos iparágak részére stb. Mindezek a rendszabályok természetesen csak akkor vezetnek sikerre, ha betartatásukról intézményesen, megfelelő *árellenőrzés* útján gondoskodnak.

FERTÁLYMESTEREK ES TIZEDESEK SZEREPE A MAGYAR VÁROSOK GAZDASÁGI ÉS SZOCIÁLIS ÉLETÉBEN

ÍRTA:

CSIZMADIA ANDOR

A társadalomszervezés korát éljük, amelynek helyes alakításán fordulhat meg a közösség sorsának alakulása is. Számos példa van előttünk annak bizonyítására, hogy a helyes társadalomszervezés szinte eddig elképzelhetetlen eredményeket érhet el, s ugyanakkor a magára maradt, szervezetlen társadalom hasznos erőit nem tudja kellően értékesíteni.

A társadalomszervezés terén számos egyesület igyekszik a tagok jobbsorsát, kulturális, gazdasági vagy szociális emelkedését szolgálni s kétségtelenül néha a vezetők és vezetettek lelkesedése tettekben és eredményekben is megnyilvánul. A szétszórt, ötletszerű szervezés azonban több kárral jár, mint haszonnal. Az egyesületek burjánzása¹ a kormánynak is komoly gondot okoz s ismételt törekvéseket

észlelünk arra, hogy az egyesülési szabadságot a liberális állam által engedett szabadosság helyett abba a helyes mederbe tereljék, amelyben az a társadalmi közösségnek leginkább szolgálhat.¹

Ez egyrészt abban áll, hogy a kormány még jobban magához vonzza az egyesületek engedélyezésének jogát (1938: XVII. t.-c.) s így új egyesületek működését csak akkor engedi meg, ha azt valóban a közérdek kívánja, másrészt igyekszik a már meg-

¹ Magyarországon - a csonkaházában - az 1935 évi adatok szerint 14.365 egyesület volt, melyek közül 856 jótékonyegyesület, 1389 önszegélyző egyesület, 2351 érdekképviseleti egyesület. V. ö. Dobrovits Sándor: Magyarország egyesületeinek statisztikája. Magyar Statisztikai Szemle. 1935. 1. sz. Budapest pl. a legutóbbi összeírás szerint 239 jótékony egyesület működik. (V. ö. Horony-Páífi Aurél: A jótékony egyesületek működése Budapesten. Stat. Közi. 91. k. 1. sz.) Kolozsváron 1941 szeptemberében az egyesületek száma 119, ezek közül kimondottan jótékony egyesület n.

¹ Gömbös Gyula nemzeti munkatervének 10. pontja kormányprogrammá teszi a társadalmi egyesületek összevonását arra való tekintettel, hogy „a társadalmi szervezkedés terén túltengés mutatkozik”, így szükséges a hasonló célú társadalmi egyesületek összevonása. Ugyancsak a 8. pont kimondja az egyesületi és gyülekezési jog szabályozását, melynél a kormány irányelve, „hogy minden egyesületnek és gyülekezésnek közvetlenül vagy közvetve a nemzeti erők meghatározását kell szolgálnia”. Keresztes-Fischer Ferenc belügyminiszter pedig 1939-40 évi költségvetési beszédében megállapította, hogy „egyesületeinknek igen jelentékeny része, különösen a kisebb helyi egyesületek csak azért vannak, mert van ott egy ember, aki elnök akar lenni”. Azt is mondta a miniszter, hogy ezeket az egyesületeket a szociálpolitikai munkába bele fogja kényszeríteni, „már t. i. mindazokat az egyesületeket, amelyek bármiféle vonatkozásban szociálpolitikai feladatot végeznek”. Ezek „semmiféle támogatást semmiféle címen nem kaphatnak akkor, ha kötelezően és ellenőrzés mellett a munkába be nem állnak”.

levő azonos irányú egyesületeket összevonni. Egyelőre még csak az első lépésnél tartunk s a kormányok az erőteljesebb akciótól még tartózkodnak

Mivel azonban a társadalom helyes megszervezésére szükség van, a szociális munkát végző közületeknek gondoskodniuk kellett, hogy a hatósági szociális munkában a társadalom erői helyes megszervezést nyerjenek. Ennek első kísérlete a „Magyar Norma” terén történt 1936-ban, amikor a szegénysegélyezés megoldására a hatósági munkába bevonták az egyházak és a társadalmi jótékony egyesületek képviselőit s ezáltal a szegénysegélyezést összpontosították. Mivel azonban a magyar szociálpolitika elhagyta a karitász némely esetben szükséges, de nem kielégítő módszerét és a preventív munka terére lépett, e sokkal nagyobb és szélesebb határokat felölelő tevékenység sem nélkülözheti a társadalmi erők igénybevételét. Ezek nélkül eredményes hatósági munkát végezni nem lehet, vagy olyan költséges apparátust kellene kiépíteni, mely az eredményekkel egyáltalán nem áll arányban.

A társadalmi munka megszervezésére alkalmas adtak a felvidéki bevonulással egyidejűleg megindult „Magyar a magyarért” mozgalom szociális munkásai által kiépített munkaközösségek, melyeknek megvalósítását az Országos Népi- és Családvédelmi Alap 1941 márciusában tartott első értekezletén ajánlották az ország minden részében megindult szociális munka vezetőinek. Nem feladatunk ez alkalommal a munkaközösségek működését méltatni, csupán arra kívánunk rámutatni, hogy míg a községekben a munkaközösségek működése eredményes lehet, városokban más, a városi élethez jobban simuló társadalmi szervezetre van szükség s így a munkaközösségek szervezetét a városi életnek megfelelően módosítani kell.

Ilyen szervezetek létesítésére is történtek már kísérletek. A Társadalomtudomány 1941 évi 1. számában Imre Ilma: „Társadalom- és szociálpolitika” című tanulmányában a fővárosi szociális telepek munkaközösségeinek munkáját ismerteti, melyeket „Jószomszéd”-telepeknek is neveznek. A telepek igazán kitűnő munkát végeznek a „szomszédságért”, s mint a tanulmányból kitűnik, „a legszorosabb együttműködést fejtik ki” a területükön működő „hatósági és társadalmi, kulturális és szociális szervezetekkel”. Mégis úgy érezzük, hogy a telepek munkája – bármily nagyvonalú is egyébként – csak helyi központokra vonatkozik, hatósugaruk nem éri el a társadalom minden tagját s így a társadalomszervezés nem teljes. Emellett a „Jószomszédság” s általában a szomszédsági szervezet germán jogi hatásra honosodott meg nálunk és pedig nem is a magyaroknál, hanem csupán a szászvidékeken. Ha vesszük a fáradságot és visszalapozunk száz évvel a történelemben, az 1848 előtti magyar város jogban sokkal jobb és alkalmasabb szervezetet találunk,

mely eredetében, megvalósulási formáiban magyar s felújítása biztosíthatja a helyes városi társadalomszervezést.

II. Az 1848 előtti magyar városi jog két olyan intézményt ismer, amelyek szinte azonos feladatkörrel a városok gazdasági és szociális életében a helyes társadalomszervezési elvek alapján a lakosság jólétét és békéjét voltak hivatva előmozdítani. E két intézmény a *fertálmesterség és a tizedesség*. Eredetük azonos gondolaton alapul, de egyiknek gyökere a germán, másiknak gyökere a magyar jogban fakad.

A középkori várost a germán jogi hatás alatt álló városokban – negyedekre (Viertel) osztották. A magyar város felosztása: járás vagy utca szerint történt. Az utcákon belül kisebb területi, illetőleg bizonyos számú családot magukban foglaló egységek voltak: a *tizedek*.

E területi egységek élén minden városban egy személy állott, aki összekötőszerv volt a hatóság és a társadalom között s ez a személy a fertálmester vagy a tizedes. A hangsúlyt a tizedesség¹ ősi magyar intézményére fektetem, melyet germán jogi hatás alatt vált fel itt-ott a fertálmesterség (néhol vegyesen, pl. Körmöczbányán a Viertelmeister és a Zehenter együtt szerepel, pedig ez utóbbi kétségtelenül a magyar jog intézménye). Feladatuk, hatáskörük majdnem mindenütt megegyezik. A különbség általában az, hogy a tizedesek illetékessége kisebb egységekre terjed ki s a több tizedet összefoglaló utcák (járások, esetleg negyedek) felett a tizedesek feladatkörét az utca kapitány vagy kapitány (néhol hadnagy) gyakorolja.

A tizedes (fertálmester) hivatalos szerv volt, mert hivatali jogkörrel járt el. Hivatását választás útján nyerte. A városi polgárok köréből választották a tizedest (fertálmestert), legtöbbször saját tizedéből (negyedéből). Valamennyi városi polgárnak volt passzív szavazati joga. Miskolcon az örökös tanácsosoknak nem kellett tizedesi tisztséget viselni. Mivel 1640-ben a tanácsstagokat nem választották életfogytig, a tanácsstagok mentessége is megszűnt, csupán a főbíróknak nem kellett többet tizedesi tiszttel viselni.² Ebből kitűnik, hogy a tizedesi tiszt terhes

¹ Megjegyezni kívánjuk, hogy a tizedesi tiszt eredete az ősi magyar hadrendszerben (hadi szervezetben) gyökerezik. A székelyeknél ma is megtaláljuk sok helyen a tizedes beosztást. Ennek alapján Milleker Rezső a Debreceni Szemle 1939 januári számában „A székely tizedesek” címmel írt tanulmányában a tizedesek eredetét – amennyiben ilyeneket az ország más vidékén is fellel – székely hatásra vezeti vissza. „Fertálmesterek és tizedesek” c. alatt a Dunántúli Szemlemben már két év óta sajtó alatt lévő tanulmányomban Milleker adatait igyekeztem kiegészíteni és bemutatni e tizedesek szerepét a dunántúli városokban. Ezért a tanulmány adataira most nem térek vissza, csupán a leszűrt eredményeket kívánom közölni, kiegészítve ez ősi jogintézmény az ország más vidékein előforduló történelmi nyomainak közlésével.

² Kolozsvári Sándor-Óvári Kelemen: A magy. törvényhatóságok jogszabályainak gyűjteménye (az alábbiakban. Corp. Stat.) II. 2. 215. 1.

kötelesség is volt, bár kétségtelen, hogy akit erre megválasztottak, arra megtiszteltetésként hárult. Debrecenben a vének tanácsa által kijelöltek közül az utcabeli lakosok gyűlése évről-évre választotta az utca kapitányokat és tizedeseket.¹ Egerben a fertálymestereket eleinte a közgyűlés, később a tanács, máskor pedig a már fertálymesterséget viselt polgárok választották.²

Fizetésük igen szegényes volt. A XVIII. századig aligha kaptak saláriumot, ettől kezdve a városi számadásokban találunk feljegyzéseket. Szegeden a fertálymester fizetése 1724-ben 12 ft. és kinek vetése nincs, még 3 köböl búza.³ A pesti fertálymesterek 1733-ban 40 ft.-ot kapnak.⁴ A debrecenieknél a kapitány fizetése a város kasszájából 7 m. ft. 20 dénár, az utcáéból 10 ft. 80 dénár. Ezenkívül az egész kapitányság kántoronként (negyedévenként) a város borából 3-3 ft. értékűt kapott. Debrecenben abban az esztendőben, melyben szolgáltak, a porción kívül minden egyéb tehertől mentesek a kapitányok, a következő esztendőben is a kvártélyadástól és a szolgálatoktól. A tizedes fizetése Debrecenben a városi pénztárból és az utcaszerekből 12 ft., Székesfehérváron a múlt század közepén a fertálymesterek fizetése már 50 ft.⁵ A régi magyar városi jogszokások szerint az utcák (negyedek) bizonyos önkormányzati jogokat élveztek. Az önkormányzat legélesebb megjelenési formája található Debrecenben, ahol külön szolgáltatót „utcaszert” szedtek s az utcáknak külön vagyoniuk is volt, de más városokban is előfordult az egyes utcák részére külön vásártartási jog adása.⁶ Az utcák külön gyűléseket is tartottak. Debrecenben valamelyik utcabeli polgár házában volt a gyűlés.⁷ Szatmáron városi statútum írja elő, hogy az utcák gyűlésén kötelező a megjelenés.⁸

E kisebb önkormányzati egységek kifejlődése emeli a tizedesi intézmény fontosságát is. Tisztsége, mely közvetítő a hatóság és a tizedek (utcák) polgársága között, külön védelemben részesül. Egy 1585-ből való kolozsvári határozat mondja, hogyha valaki az őt zálogoló vagy fenyítő tizedest szidalmazza, a Bíró elé viszik s ott elveszi méltó büntetését.⁹

Ezzel szemben a tizedesi tiszt súlyos kötelezettséggel is járt. Feltétlen titoktartást kívánt a reabizott dolgokban.¹ Az egri 1810-ből származó fertálymesteri szabályzat előírja, hogy a fertálymester példás életével hozzá tartozik járulni a közönség neveléséhez s hivatalában úgy tartozik eljárni, hogy abból a közjóra csak haszon szármázhassék.² Ha a tizedes vétkezik, keményen megbüntetik. Kolozsváron a hanyag tizedes büntetése 1 fi., amelynek fele Bíró Uramé, fele a kapitányé. A kapitány büntetése ugyanakkor 2 fi.³

A tizedes a hatóság és a polgárság mindenese volt. Nevelője a polgárságnak a közösségi életre, közvetítője és végrehajtója a hatósági rendeleteknek, számontartója minden tizedébe tartozó embernek. A közigazgatás eredményessége tulajdonképpen rajta fordult meg.

Részt vesz az összeírásban, hogy számot vehessen a gondjaira bízott lakossággal.⁴ Megfigyeli, kinek nincs a városban polgárjoga, hogy bevigye a tanács elé examinálásra.⁵ De nem csak a személyeket, hanem a vagyontárgyakat is nyilvántartja. Az utca vagyonián kívül ki kell nyomoznia, ki hagy idegen kézben városi fekvőségeket.⁶ Az uratlan hagyatékot a város részére biztosítja,⁷ az elveszett marhát, jószágot meghirdeti⁸ s résztvesz az ingatlan és ingó dolgoknak becslésében.⁹

A város jövedelmeinek beszedése egyik főfeladata. Nemcsak az utcaszert gyűjti össze,¹⁰ hanem az adószedésnél is minden alkalommal segédkezik.¹¹ Az egyes esetekben fizetni rendelt hadisarcot, valamely hídfenntartás, bástyajavítás s egyéb közös szükségletekre kivetett közterheket az ordinárius tizedes szedi be.¹² A fertálymester néhol vámszedésnél is közreműködik.¹³ Pest város egyenesen számvevőségi feladatokat bíz rájuk. A töröktől való felszabadulást követő években a pénztári számadások felülvizsgálását Pesten a fertálymesterek végzik, akik ezirányú munkájukban a budai kamara igazgatósága alá vsnnek rendelve. Ezért Pesten fertálymestereknek mindig igen előkelő és a számvitelhez kiválóan értő polgárokat választottak meg.¹⁴

¹ Zoltai Lajos: Debreceni utca kapitányok, tizedesek és tízházgazdák. Debrecen, 1939 13. 1.

² Breznay Imre: Az egri fertálymesterségről. Eger* 1939. 40. 1.

³ (Corp. Stat. III. k. 730. 1.)

⁴ (U. ott. IV. k. 2.700. 1.)

⁵ (Palugyay Imre: Szabad Királyi városok leírása. Pest, 1853. 158-1.)

⁶ Pl. a szegedi Latorján-utca II. Ulászlótól kapott vásártartási jogot. Debrecenben a Hunyadi-család adott a Mester, Csapó és Czegléd utcáknak vásártartási privilégiumot. Zsigmond 1406-ban az egri Al-Magyarai „vicus”-t látja •el ilyen kiváltsággal.

⁷ (Zoltai i. m. 9. 1.)

⁸ (1672-ből. Corp. Stat. 3. k. 683. 1.)

⁹ (Corp. Stat. I. k. 202. 1.)

¹ (V. ö. Egernél Breznay i. m. 19. 1.)

² (U. ott. 20. 1.)

³ (Corp. Stat. 1590. I. 234-5. 1.)

⁴ (Zoltai i. m. 13. 1.)

⁵ (Corp. Stat. I. k. 242. Kolozsvár.)

⁶ (Kolozsvár. Corp. Stat. I. 237. 1.)

⁷ (Dr. Juhász Kálmán székesfehérvári városi főieveltnok úr szíves közlése.)

⁸ (Szatmár, 1705. Corp. Stat. 3.709.)

⁹ (Nagyszombat, 1617. Corp. Stat. IV. 2. 290. 1.)

¹⁰ (Zoltai i. m. 10. k.)

¹¹ (Breznay i. m. 18. 1.)

¹² (Rozsnyó. Corp. Stat. II. 2. 320. 1. Kolozsvár. Jakab

Elek: Kolozsvár története. II. k. 206. 1.)

¹³ (Buda. Corp. Stat. IV. 2.696. 1.)

¹⁴ Flaxmayer (Szebeny) József dr.: Budapest közigazgatási szervezete és alkalmazottai 1686-tól 1872-ig. Statisztikai Közlemények 79. k. 4. sz. 64-65. 1.)

A városi polgárság másik nagy terhének, a vár-
védelemnek megszervezésében is tevékeny rész jut
a tizedeseknek. A fegyverek rendbentartására ők
(die Zehentern) ügyelnek fel.¹ A kapitány és a
fertálmester kötelessége a várra, falakra, bástyákra
való felügyelet.² A városi statútumok részletesen
leírják, hogy ellenség megjelenése esetén mi a
teendő.³ Az ágyúsokat a tizedesek hívják össze.⁴
A tizedek polgársága felváltva örököl a kapuknál,⁵
a kapitánynak és a tizedesnek kell az alárendeltek
számbavenni s ügyelni arra, hogy minden fegyver-
fogható ember hadra készen álljon.⁶ A katonai
beszállásolás terhe is vállukra nehezül. Egyes váro-
sokban a beszállásolást külön megbízottak (kvártély-
mesterek) végzik, de sokhelyütt a tizedesek és a fer-
tálmesterek. Pesten 1734-ben a beszállásolási
munkák miatt emelik fel a fertálmesterek saláriu-
mát.⁷ Hogy a puskákat a polgárok el ne adják, arra
is a tizedesnek kell felügyelni. Ha valaki eladja,
szigorúan megbüntetik s a büntetés egyharmada a
kapitányé, egyharmada a tizedesé, kinek erre gon-
dot kell viselni.⁸

A honvédelem mellett a közmunkák kiosztását
szintén a tizedes végzi. A város közös szükségleteire
(gátörzésre, jégvágásra), éjjel-nappali őrzésre a tize-
des rendeli ki az ő tizede alatt való községét. Ha
valaki nem megy el, rajta 12 pénzt vehet meg a tize-
des. De ha a tizedes mulaszt, 25 pénzzel büntetik.⁹
Az útjavítást, ároktisztítást is tizedekre osztva vé-
geztetik.¹⁰

Súlyos gondokat okoz a közrendészet fenntar-
tása. Utcákon a csoportosulások megakadályozása,
bormérés ellenőrzése, záróra betartása, csavargók
kitiltása, hernyószedés ellenőrzése, a köztisztaság
elleni kihágások megakadályozása és megtorlása, a
közkerülés védelme, a káromkodások elleni felügye-
let mind a tizedesre hárul.¹¹

A tűzrendészet is számos teendőt ad. Már a
középkori statútumok elrendelik, hogy a házak előtt
hordókban víz álljon (kapitányvíz), a kéményeket
tisztán kell tartani, tizedenként kötelező a létra tar-
tása és a kutak kitisztítása. Ezeket mindig a tizede-
sek ellenőrzik. Megintik a gazdát, ha szabálytalan-
ságot észlelnek s ha az intés nem használ, az egyik

kapitánnyal megjelenhetnek s joguk van „a félel-
mes tüzelőhelyet elrontani.”¹

A szociális munkában is jelentős szerepet kap-
nak a tizedesek. Ők ügyelnek fel a napszámosok
munkabérére, résztvesznek a könyöradományok ki-
osztásában s ellátják a koldusok felügyeletét. Érde-
mes koldusnak cédulát adnak, amely könyörado-
mánygyűjtésre jogosít.²

A fertályok és tizedek száma városonként vál-
tozik. Kolozsváron pl. 5 fertályra oszlik a város.
Az 1596 okt. 13-i közgyűlési jegyzőkönyv szerint
száztizenegy tized van. Debrecenben a belváros 30
tizedre oszlott, a külvárosok a hozzájuk tartozó
házak száma szerint egy-két, legfeljebb három tize-
det számítottak. Rozsnyó csak két hadnagyságra
oszlott, melyben a rend fenntartásáról egy-egy had-
nagy s két-két tizedes gondoskodott.³

III. Már Jakab Elek írja „Kolozsvár története”
c. munkájában (II. k. 128. 1.), hogy a „városnak
negyedekre felosztása, tizedesi és kapitányi intéz-
ménye ... szép és egészséges alkotása volt a régi
századoknak, lelkesítő emlékei egy küzdelmek és
dicsőségek közt eltelt múltnak, amire büszkén gon-
dolhat a mai nemzedék s azt fejleszteni, a korhoz
idomítva fenntartani az ősök emléke iránti tisztelet
és magyar nemzeti érdek követeli”.

Egerben pedig nem engedték elenyészni a
fertálmesteri intézményt, hanem új tartalommal
kitöltve fenntartották és kifejlesztették.

Kolozsváron és Erdély egyes részein a román
megszállás küzdelmes évei alatt szintén feltámadt a
tizedesi intézmény a magyar népközösség oltalma
alatt s a magyarság tizedenként való megszervezése,
különösen ezekben az években a közösségi élet-
nek nemcsak iskolája, de élő és eredményes való-
sága volt.

Ha mindezeket figyelembe vesszük, önként
kínálkozik a szociális munkához szükséges társa-
dalomszervezés alapegységeként a tizedekbe szerve-
zett család. A családoknak számontartása, kérelmeik-
nek véleményezése, az elintézés elősegítése, a közülük
választott vagy – legalább is kezdetben – kinevezett
tizedesek feladata. A tizedesi munka és a tizedekbe
szervezett családok közösségi érzése a legjobb tár-
sadalomnevelő erő. A tizedek láthatják el a légal-
talmi feladatokat, segítenek egymáson, ha valamelyik
bajba jut (pl. ha a tizedbe tartozó valamelyik család-
nál gyermekáldás van és a szülőanyának nincs cse-
csemőkelengyéje, a tized gondoskodik róla). A tize-
des lesz most is az összekötőszerv a hatósági és a tár-

¹ (Késmárk. 1667. Corp. Stat. II. 2.252. 1.)

² (Körmöcbánya. 1537-40. Corp. Stat. IV. 2.73.)

³ (Selmechbánya. 1575. IV. 2.166.)

⁴ (Kolozsvár. 1564. Jakab i. m. II. k. 128. 1.)

⁵ (U. ott II. 127.)

⁶ (U. ott II. 119. 1.)

⁷ (Corp. Stat. IV. 2.768. 1.)

⁸ (Kolozsvár. 1595. Corp. Stat. I. 241. 1.)

⁹ (Kolozsvár. 1585. Corp. Stat. 1.202. 1.)

¹⁰ (Jakab i. m. II. k. 792. 1.)

¹¹ (Breznay i. m. 16. 1., Zoltai i., m. 10. 1., Corp. Stat. I. 204. 1., I. 235. 1., I. 203. 1. stb.)

¹ (Breznay i. m. 16. 7. 1., Szűcs István: Debrecen tör-
ténete. II. k. 523. 1., Jakab i. m. II. k. 768., Corp. Stat. IV.
2.243., I. 202. J IV. 2.166. 1. stb.)

² (Breznay i. m. 17. 1. és 21. 1., Jakab i. m. II. 768. 1.)

³ (Corp. Stat. I. 245. 1. – Zoltai i. m. 9. 1. – Mikulik
József: Magyar kisvárosi élet. Rozsnyó, 1885. 56. 1.)

sadalmi munka között. A szociális juttatásoknál (Közjóléti Szövetkezetek munkájánál) véleményét ad a tizedbe sorozott juttatotról, a szükséges összeírásokat elvégzi, a tizedben felvetődő kívánságokat, gondolatokat közli a hatósággal, viszont a hatóság intézkedéseit megmagyarázza a tizedben. A tized bonyolíthatja le a közellátási jegyek szétosztását, hogy gyorsan és felesleges ácsorgás elkerülésével történhessen az. Megfelelő társadalomszervezés és az első nehézségeken való túljutás után a tizedes munkája számtalan egyszerűsítést hozhat a közigazgatás működésébe, közelebb viszi a hatóságot az élthez, kiküszöböli a bürokratikus formákat

s ezáltal nemcsak olcsóbbá teszi a közigazgatást, de az emberi lehetőségek határáig eredményesen szolgálhatja a szellemi és anyagi különbségek teremtette ellentétek kiegyenlítését.¹

¹ Az Orsz. Szociálpolitikai Intézet (előbb: Főiskolai Szociális Telep) vezetősége éppen kolozsvári tapasztalatai alapján ezt a gondolatot tette meg újpesti gyakorlati anyaintézetének munkábalépésekor (1913) az Újpest városában megszervezendő gyakorlati szociális munka alapjául. Hosszú ideig kitarított a terv célszerű volta mellett, s csupán a keresztülvitelhez szükséges szervek passzív magatartásán múlt, hogy nem tudta azt eddig a gyakorlatba átvinni. Csizmadia Andor tanácsnok gondolata feltétlenül gyakorlati értékű, a szociális munka szervezésére igen helyes alapot biztosít és mindenekfelett magyar! (A szerk.)

MUNKÁSOK ÉS ÉRTELMISÉGIEK

ÍRTA:
VIZY ANDRÁS

A harc – embereknek történelmi értéklésre érdemes harca – egymástól független, öntudatos szervezett erők közt való feszültségnek dinamikus levezetése. Befejezése a gyengébb vagy kevésbé küzdőképes fél leigázása, megsemmisítése, szétszórása, vagy – békekötés. Vájjon érvényesek-e ezek az egészen általános megállapítások a harc társadalmi formájára, az osztályharcra? Melyek az osztályharc küzdőfelei? Mi lesz az osztályharc befejezése? Lehetséges-e egymás ellen harcoló osztályok között békekötés? úgy hisszük igen fontos, sorsdöntő kérdések ezek. Hiszen *osztályharc* kétségtelenül *van*, mert van tudatosan osztályharcos alapon álló társadalmi erő, a marxizmus tábora. A további kérdések időszzerűsége önként következik.

A harc lényeges előfeltétele a lélektani és a technikai szervezethez. A tömegek akkor harcolnak, ha meggyőződtek a harc szükségességéről vagy kényszerűségéről. A harc mindenekelőtt bizonyos megfelelő lelkiállapotot, közhangulatot kíván meg. Ennek kiváltása a harc okainak, szükségességének és céljainak tudatosítása útján történik. De nem kevésbé fontos a szervezés technikai része sem. Szétszórt, szervezetlen erők eredményes harcot nem folytathatnak. Lélektani és technikai szervezethez nélkül folyó magános vagy csoportküzdelmek nem nevezhetők harcoknak.

A középkori társadalmi érintkezés sokkal szűkebb körben mozgott, sokkal kisebb lehetőségekkel rendelkezett, hogysen széles néptömegekben társadalmi politikai vonatkozású egységes harci ideológia kialakulhatott volna. Keresztes hadjáratra összeverődött táborok (Dózsa), vallási mozgalmak (husziták) inkább az újkor elején, mint a középkor végén

osztályharc jellegű felkeléseket eredményezhettek. Ezek csak epizódok voltak, még csak meg sem remegtették az egykorú rendi társadalmi berendezettség alapjait. A társadalom szerkezeti megváltoztatására, új eszmékre alapozott új rend kialakítása: a nem is törekedtek. *Társadalmi harcra* a szó teljes értelmében csak akkor kerülhetett sor, amikor a tömegek társadalmi politikai irányú lélektani és technikai megszervezésére módot nyújtott a társadalom berendezettsége. Ez a nyugateurópai társadalmak újkori átalakulásával kapcsolatosan a XVIII-XIX. században következett be. Az osztályharc megjelenését a történelemben nem számíthatjuk korábbra a liberalizmus kezdeti idejénél. A liberalizmus teremtette meg az osztályharc létfeltételeit. A liberalizmus rendezte újjá a társadalmat és az államot a harc és annak szelídebb formája, a verseny alapján. A liberalizmus teremtett a társadalmi harc számára szervezeteket a politikai pártokban és az öncélúaknak elismert gazdasági erőkben.

A társadalmi osztálytagozódás három alapeleme: a munkásság, a parasztság és az értelmiség. Közülük tudatosan egyedül a munkásság az osztályharc küzdője. A munkások osztályöntudata történelmi tény. Az eszményekért, magasabb célokért lelkesülő, felemelkedni akaró munkás, pártállásra való tekintet nélkül, feltétlenül öntudatos munkás és szembe fordul mindenkivel, aki munkásöntudatától bármilyen eszme nevében – akár a nemzeti eszme nevében is – meg akarná őt fosztani. A parasztság egyetemében ehhez hasonló osztályöntudat nem alakult ki. Vannak a parasztságot képviselők között is – gondoljunk a parasztírók egy részére – akik a munkások példájára szeretnék osztálytudatosá

tenni a parasztságot. A parasztság azonban – ezt 1918-19 és az orosz példa is beigazolta – nagy tömegeiben szinte ösztönszerűen tartózkodik attól, hogy aktív küzdőjévé váljék az osztályharcnak. Az értelmiség a maga tömegiségében nem foglalkozik társadalmi problémákkal. Akik közülük belevetik magukat az osztályproblémák körül zajló vitákba, kevés kivétellel átveszik az osztálytudatos munkásság gondolatvilágát és szakkifejezéseit. A leginkább érdekelt értelmiségiek – a vállalkozói réteg és a földbirtokosok – igyekeznek távortartani magukat az osztályharc gondolatvilágától. Hiszen nem a harc az érdekük, hanem a béke.

Foglaljuk össze eddigi megállapításainkat és az azokból levonható következtetéseket: 1. Az osztályharc a liberalizmus rendszerével együttjáró természetes történelmi jelenség. 2. Magyarországon és talán világszerte osztályharcot egyedül az osztálytudatos munkásság és a köréje tömörült paraszti és értelmiségi csoportokból kikerült társadalmi erők folytatnak. 3. Az őszinte társadalmi megbékélésért minden magyar embernek minden lehetőséget meg kell tennie.

A társadalmi béke csak akkor érdemli meg ezt a nevet, ha a harc mai tudatos elemének, a munkásságnak lelkéből, meggyőződéséből fakad. A munkás egészen külön világban nő fel. Nem minden munkás marxista, de minden munkás hallott vagy olvasott marxista vagy marxista szellemű tanításokat. Minden munkás lelkét megremegtették az ifjúság vagy az érettebb férfikor napjaiban a marxizmus keserű, lázító igéi. Minden munkás érzi a közös munkásérelmeket: a társadalmi háttérbeszorítottságot, a több és magasabbrendű iskolát járt emberek sokszor éreztetett fölényét, a sok munkaidőt és az ezzel arányban csekély jövedelmet. A munkás elégedetlen és bizalmatlan az értelmiségiekkel szemben. Ezért természetes számára az osztályharc, a harc az értelmiségiek által kitermelt gazdasági és társadalmi rendszer ellen. A marxizmus minden alapvető kérdésre feleletet adó filozófiai és politikai gondolatrendszerében a munkás önmagába zárkózik és saját elképzelt világképéhez akarja formálni az egész világot. Mindenkit, aki nem illeszkedik bele ebbe az ő elképzelt világrendjébe, ellenségének vagy legalábbis jóhiszemű félrevezetettnek, elbutítottnak tekint. Innen származik a nem marxista eszmékkel, politikai és társadalmi irányzatokkal szemben tapasztalt következetes bizalmatlansága és ellenségessége.

Milyen módon kell a sebek gyógyításának útját keresni?

Sokat írnak a munkásság, a parasztság és az értelmiségiek közeledésének szükségességéről. Az értelmiségiek és a munkások egymás mellett – a városokban – laknak. Mégis közöttük a leg-

komolyabb, legmélyebb az ellentét. Egymás gondjait, problémáit nem látják és nem értik. Azok az értelmiségiek, akik megismerik a munkást, az igazi, a felfelétörekvő, a kutató, igazságot kereső munkást, meg is szeretik. A megismerés és a megértés természetesen magával hozza a munkásproblémák megoldásának komoly kimunkálását az értelmiségi rétegbe tartozók részéről is. Az értelmiség közeledésének ez az igazi útja.

De másfelől a munkásság részéről is vannak tennivalók. A munkásságnak változtatnia kell eddigi harcmódorán. Főként azon a módon, ahogyan a kérdéseket, mindenekelőtt saját kérdéseit tárgyalja és vitatja. A munkás óriási értéke függetlensége. Akármennyire ellentmondóan is hangzik: az átlagmunkás jóval függetlenebb, mint az átlagos értelmiségi. A hivatalnokember sorsa, jövője, előrehaladása jórészt fölötteseinek róla alkotott véleményétől függ. A munkások esetében nem ez a helyzet. A legtöbb munkás ma itt, holnap ott dolgozik. A munkahely nem köti. Órabért vagy akkordbért kap. Jövedelme a teljesített munka és az általános bérszínvonal függvénye. Boldogulása tehát független fölötteseinek jó- vagy rosszindulatától. Nem véletlen, hogy az „alázatos szolgája” és az „alázatos tiszteltem” az értelmiségiek köszönési formája és nem a munkásoké. Bizonyosan eljön az ideje a középosztálybeli fonák társadalmi szokások intézményes megszüntetésének is. A munkás függetlenségéből eredő öntudatos hangja akkor bizonyára nem lesz már annyira elütő a középosztályétól, mint ma. A munkásság részéről a rajta kívülállók irányában jelentkező *elvi bizalmatlanság és ellenségesség* azonban akkor is hiba lesz és hiba ma is.

Az igazságot sohasem szabad eltagadni. De az igazság sohasem jelenthet egyoldalúságot. A munkásokat évtizedeken át arra nevelték, hogy mindent egyedül az osztályharc szemüvegén át lássanak. Nem is történhetett másként. A liberalizmus rendszerében az államélet legfőbb hatalmának, a törvényhozásnak a pártok a mozgató erői. A munkásságnak is céljai elérése érdekében pártot kellett szerveznie. A párt a tömegekre *építi életét és erejét*. A tömegek megnyerésének eszköze a propaganda. A propaganda határozott cél szolgálatában áll. Az ellentétes pártállásúak eszméit, cselekedeteit támadó, harci bírálatnak veti alá. Minél túlzóbb, szélsőségesebb és egyoldalúbb a propaganda, rendszerint annál eredményesebb. Tömegeinek egyoldalú beállítással tehát a marxista tábor, a munkásság évtizedeken át egyedüli komoly szervezete, nem követett el *elvi* alapon helyteleníthető magatartást. A liberális korszaknak hódolt csupán. Ugyanígy, az egyoldalú harci propaganda fegyvereivel küzdöttek a munkásmozgalmak ellen a szembenálló polgári pártok.

A politikai propaganda sokszor a tudományosság köntösében jelentkezik. A tudomány sem csal-

hatatlan. De a tudomány munkásai állításait csak addig tartják fenn, amíg azok hiteles cáfolatot nem nyernek. A harci propaganda ezzel szemben nem sokat törődik azzal, hogy megállapításairól másoknak mi a véleményük. Érveit, állításait csak akkor ejti el, ha azok többé már nem tudnak tömeghatást kiváltani.

A legtermészetesebb és a legtermékenyebb módon a tiszta tudományosság és őszinte igazságkeresés légkörében találkozhatnak össze munkások és értelmiségiek. A valóság, az igazság keresése mindnyájunk égető problémája. A munkások valóságérzék, őszinteség, kutató merészség tekintetében fölülmúlják az átlagos értelmiségieket. A szellemi ismeretek terén viszont az értelmiségiek rendelkez-

nek nagyobb jártassággal. A Munkásakadémia ezévi munkája tökéletesen beigazolta, hogy a munkások és az értelmiségiek közös politikamentes szellemi munkája föltétlenül az egyetértés és a bizalom légkörének kialakulását eredményezi. Nem az értelmi és a fizikai munkát végző *emberek* között van ellentét. Ellentéteket és ellenségeskedést az a társadalmi berendezkedés eredményez, amely a fejlődést, a haladást az ellentétek fennállására és küzdelmére alapozza.

A liberalizmus kora letűnt. Nyomában új világ születik. Ez az új világ akkor lesz a béke, az emberek közötti őszinte megértés világa, ha annak szerkezetét munkások és értelmiségiek pártpolitikától mentes közös szellemi munkája építi meg.

S Z O C I Á L I S F I G Y E L Ő

PONYVA S IRODALOM

Agyoncsépellt közhely, hogy különböző tényezők befolyásolják a nemzet egyes rétegeinek életét és erkölcsi felfogását. S ezek a tényezők helyes vagy helytelen irányba terelik a gondolkodást, egyensúlyozzák, vagy felkorbácsolják az érzelmeket és jóra vagy rosszra hangolják erkölcsi magatartásunkat. Valóban így is van. Am ha számba vennők, vagy éppenséggel fel is tárhatnák mindazokat a tényezőket, amelyek mostanában döntő szerepet visznek ebben a vonatkozásban, akkor ugyancsak furcsa, sőt riasztó képet kellene festenünk a társadalom lelkét alakító erőkről és hatásaikról...

Jelenleg sok szó esik az úgynevezett ponyva-irodalomról, mint olyan tényezőről, amely ugyancsak bomlasztja és rothasztja széles rétegek képzeletvilágát. Fölöttébb hű és találó elmefuttatásokat olvashatunk arról, hogy erkölcsileg milyen végzetesen káros hatást gyakorolnak ezek a nyomdatermékek. Teljes mértékben osztjuk ezt az álláspontot, sőt az elmúlt évtizedekben számtalanszor felemeltük tiltakozó és felvilágosító szavunkat egyrészt az irodalom cégére alatt űzött erkölcsi kalózkodás, másrészt pedig az úgynevezett ponyva-irodalom közvetve hathatósan támogatott kitenyésztése ellen. Azt halljuk, hogy nemsokára rendet teremtenek a ponyvairodalom vadonjában. E rendcsinálással kapcsolatban a következő megjegyzéseket bátorodunk tenni:

Elsőbben is perdöntően tisztázni kell, hogy mi ponyva és mi nem ponyva? Hogy valamilyen nyomdai termék olcsóbb és ilyen vagy amolyan a formája, az még egyáltalán nem dönti el, hogy mi az irodalmi értéke. S nem mértéke az irodalmiságnak az sem, hogy ha valamilyen úgynevezett irodalmi alkotás nyomában a tetszés és a taps vihara zúg fel. Tucatjával tudnók hamarjában felsorolni azokat a szépirodalmi könyveket, amelyekről napilapok és folyóiratok egyaránt a legáradozóbb elismerést szüremeltették át az olvasó felfogásába. S ilyenkor a tömeglélektan törvényei kellően érvényesülnek és a szorgalmas, de irodalmilag vér-

szegény mesteremberek nagy írókként élnek a köztudatban, holott nevüket és műveiket úgy elhordja a könyörtelen feledés, mint ősszel az avart a szél. A tárgyilagos és emelkedett irodalmi kritika meghalt, már évtizedek óta halott. Az esztétikai nevelés mindenkoron gyenge lábbon állott nálunk. A középiskola a legjobb esetben rugalmas irányító elveket olt a tanuló lelkébe és ezeket is eltemetik a nevek és adatok, valamint klasszikus műveink szokványos méltatásainak halmazai.

Van-e száz úgynevezett művelt ember közül tíz, aki meg tudná mondani, hogy mik az irodalmi termék esztétikai követelményei? És a tíz közül hánynak van kifinomodott és kicsiszolt esztétikai érzéke, amely nem hagyja őt cserben, amikor a műalkotásról értékítéletet kell magának alkotnia. Röviden és velősen szólva: A ponyvairodalom ellen való kíméletlen harcot az esztétikai neveléssel kell kezdenünk, hogy a legszélesebb körökben is felébrésztessük az igazi irodalmi alkotás után való vágyat.

Ha eltűnődünk a készülő rendcsinálás mivoltán és mikéntjén, akkor aligha tévedünk, ha azt hisszük, hogy rendelettel egyszerűen ezt vagy azt fogják előírni. Hogy is tévedhetnénk, hisz az állami szocializmus ijesztő formája kezd nálunk kibontakozni az élet minden vonatkozásában. Valószínűleg lesz, vagy van is már valamilyen tanács, amely ezernyi nyomtatvánnyal igyekszik majd ezt a kérdést a saját szájaíze szerint szabályozni és elrendezni. Minden bizonnyal végre is hajthat akármilyen tervet, mert a fennforgó papíroshiány és erkölcsi elvek hangoztatása igen tetszetős és hangzatos jogcímet ad erre. Csakhogy ki fia, ki leánya fogja elbírálni, hogy mi ponyva és mi nem ponyva? Vannak kérdések, amelyeket sem tekintéllyel, sem hatalommal nem lehet elintézni. Az irodalom kérdése is idevág. Mint ahogy nem lehet az államhatalom egymást váltogató urainak kénye-kedve szerint irodalmat csinálni, azon mód nem lehet a szellem különböző megnyilvánulásainak pusztán és kizáróan a hatalom segítségével gátat szabni. El lehet nyomon ideig-óráig, de nem lehet kiirtani a rosszat sem, hogyha nem gondoskodnak helyette jóról. Ugyancsak nagyot

nézze a közvélemény, hogyha megtudná, kik azok a nagyurak, akik a szórakozás óráiban olyan műveket olvasgatnak, amelyekre az irodalmi ízlésben és tudásban szűkölködő agy rávágja, hogy ponyva. Tehát: Amidőn arról van szó, hogy elvileg és gyakorlatilag megállapítsák, hogy mi a ponyva és mi nem ponyva, akkor a legnagyobb lelkiismeretességgel és minden politikai mozzanattól mentesen független és pártatlan szakembereknek kell esztétikai szempontból ítélniük.

S végül itt van az erkölcs kérdése! Nos, ha mostanság erkölcsről szó esik, akkor a hívő keresztény lélek, aki tudja, hogy a kinyilatkoztatásban gyökeredző erkölcsi elvek és törvények nem változnak a korrallal és a divattal, ez a lélek rendszerint ijedten kap a fejéhez! Hogyne, hisz napjaink agyonhántorgatott erkölcsi elveiről szinte szabályszerűen az derül ki, hogy pusztán pragmatista irányelvek a mérhetetlen anyagiasság kendőzésére és megvalósítására. Az irodalom és erkölcs egymással való vonatkozásairól századunk hajnalán lángolt fel a nagy vita. Fájdalom, máig sem záródott le. S ha a sor két végét nézzük, akkor az egyik végében ott látjuk az ájtatos történeteket, amelyekből ugyancsak hiányzik az irodalmiság kelléke és eszköze, a másikon pedig ott éktelenkedik az irodalmi mesterfogások fényében a keresztény élet-felfogást meggyalázó írói termék. Egyik sem irodalmi alkotás!

A nyomtatásban és filmen jelentkező ponyvát köz-megnyugvásra és eredményesen így lehet kiirtani: A nemzet minden tagját fel kell emelnünk Krisztus erkölcsének magaslataira és az esztétikai nevelés alapjait már a népiskolában meg kell vetnünk. (c.)

A MAGYAR MEZŐGAZDASÁGI MUNKÁSSÁG MAI HELYZETE

A két-három évvel ezelőtt még jelentékeny mezőgazdasági munkanélküliség az utóbbi években teljesen megszűnt. Ellenkezőleg ma már mezőgazdasági munkáshiány mutatkozik úgyszólván országszerte. Kivételt csak az országnak néhány elszigetelt pontja jelent (Máramaros, Kolozs megye). Különösen az Alföld árvízújtotta vidékei, ahol a szántóföldek még ma is víz alatt állanak s így a mezei munka megakadt, sőt meg sem indulhatott.

A hazai mezőgazdaságnak nehéz problémája a munkás- és munkabér-kérdés. A mezei munkásság jelentékeny részét a legutóbbi időkben fölszívta az ipar, amely ma fokozott munkateljesítményt végez s így munkásainak számát is megsokszorozta. A mezei munkás egyre jobban városokba és ipari központokba húzódik, ahol – legalább ezidőszereint – jobb kereseti lehetőségei és könnyebb élete ígérkezik, mint a mezőgazdaságban. Hasonlóképpen sok munkáskezet vonnak el a mezőgazdaságtól a legutóbbi években megindult nagyarányú közmunkák, elsősorban az erdélyi út- és vasút-építések, valamint a csatornázási munkák is.

Természetesen fokozzák a munkáshiányt a katonai behívások is. Mindezek a tényezők az 1942-es munkaidényben előreláthatólag még fokozódni fognak s így további munkástömegeket fognak elvonni a mezőgazdaságtól. A mezei munkásságnak éppen a legjobb egyedei hagyják el a földet, akik bíznak abban, hogy idegen környezetben, eddig ismeretlen munkaviszonyok között, esetleg ipari természetű munkában is megtalálják megélhetésüket és jövő boldogulásukat.

A munkabérek is vonzóvá teszik a mezei munkás számára a városba költözést Újév táján az iparban újabb munkabér- és fizetésemelés következett be. Ezzel szemben a mezőgazdaságban az 1520/1941. M. E. és a

8610/1941. M. E. számú rendeletek a *munkabérek az 1941-es szinten rögzítették*. Ha meggondoljuk, hogy az 1941. évi mezőgazdasági munkabérek még az 1940-41-es télen állapítottak meg, akkor azonnal kézenfekvővé válik, hogy ezek a munkabérek 1942-ben már fenn nem tarthatók. A mezőgazdasági munkásérdek-képviselők, de maguk a munkaadók is ismételten felhívták erre a körülményre a kormány figyelmét, eddig azonban eredménytelenül.

A való helyzet az, hogy a törvényszerűen megalkult munkabérmegállapító bizottságok által előírt munkabérek már az elmúlt évben sem lehetett betartani és a gazdák általában annál lényegesen magasabb munkabérekért fizettek. A mezőgazdasági kamarák helyzetjelentései nyíltan beszámolnak arról, hogy a mezőgazdaság ma is milyen jelentékenyen magasabb munkabérekért fizet a hivatalosan megállapított munkabérekénél. Kénytelen vele, mert egyébként nem kap munkást. – A mezőgazdasági munkabéreknek az 1941-es szinten való rögzítése az ár-stop és a bér-stop elvének elméletileg helyes elgondolásából született annál is inkább, mert hiszen a mezőgazdasági termények és termékek ára az elmúlt év folyamán valóban nem emelkedett. Ha pedig a mezőgazdaság termelvényeinek az ára a régi szinten marad, akkor természetes, hogy a béreknek is a régi szinten kellene maradniuk. A gyakorlatban ez mégis keresztülvihetetlen bizonyult, hiszen a múltévi napszámabérek – papíron még 2.40-3.50 pengős szinten mozogtak, ami azonban – amint már említettük, – már tavaly sem volt betartható, az idei évben pedig már teljesen időszertlen.

Egészen sajátságos probléma, hogy a tizenkét pengős burgonya és a tizennégy pengős kukorica hogyan fogja megbírni a most megindult mezőgazdasági munkaidényben máris kialakult 6-8 pengős napszámabérek? A kukoricánál általában szokásos hazánkban a részes műveltetés; itt tehát nem lesz fennakadás, mert a munkások részért fogják fölállalni a tengeriföldek művelését. Így ez a kérdés kiegyenlítődik s nyilván ott is a részes munkáltatás fog meghonosodni, ahol eddig talán nem volt szokásban. A burgonyánál már nem volt ennyire általános a korábbi években országszerte a részes műveltetés, de valószínűnek látszik, hogy ennél a fontos kultúr-növényünkönél is meghonosodik majd ez a rendszer. Sőt még tovább terjeszkedik majd a részesművelés olyan növényekre, amelyeknél eddig egyáltalában nem volt szokásban, mint pl. a cukorrépánál stb. Valószínű, hogy a munkaegységek a cukorrépánál is a termés bizonyos hányadában fognak megkötetni s a résznek pénzben történő átszámítása alapján történik majd a munkások kifizetése.

Amint már említettük, egyelőre a most induló mezőgazdasági munkaidényben olyképpen alakultak a napszámabérek, hogy élelmezés nélkül nyolc, élelmezéssel hat pengő napszámabért fizetnek a gazdák a munkásoknak. Annak a megállapítására, hogy ez a napszámabér mennyire magas, igen relatív összehasonlítási tényezők kínálkoznak, amelyek azt is megmutatják, hogy a gazda termelési kalkulációjában minő aránytalanságok szerepelnek. Mert pl. a 150 pengős, sőt ennél is magasabb hl-kénti borárak kétségkívül megbírják a 8 pengős kapásnapszámot, de a kukorica, burgonya, répa. stb. szántóföldi kapásnövények már nem bírják meg. Nehéz ezt az aránytalanságot kiegyenlíteni. A szőlőkapás sem dolgozik többet a szántóföldi kapásnál, a bérüknek is egyenlőnek kell tehát lenni.

Nehéz problémája még a mezei munkásságnak az ellátás kérdése. Ha disznót vág a zsellér, az engedélyezett fejadagon felül való zsiradékot hivatalos áron kell be-

szolgáltatnia. Ha arató- és cséplő-rész keresete a fejkvótát meghaladja, a fennmaradó gabonamennyiséget is be kell szolgáltatni hatósági áron. Viszont a maga és családja részére ruházati cikkekhez csak aránytalanul magas áron, rendszerint silány minőségben jut hozzá. Napi élelmiszeri problémája is megnehezült. A mezei munkás tavasztól őszi tarisznyából élt, tehát aránylag sok kenyeret és szalonnát fogyasztott, amit kivitt magával – egy fej hagymával vagy zöld paprikával a mezőre. A magyar mezei munkás – amint azt már esztendőkké elelőtt kimutattuk – naponta 1 kg kenyeret fogyaszt és ezenkívül még szárász-tésztákat (tarhonya, lebbencs stb.) tehát aránylag igen sok lisztmennyiséget. Emellett a szalonna volt legfőbb táplálkozási cikke; más irányban viszont egyáltalában nem volt jelentékeny fogyasztó. Indokolt volna tehát a mezei munkás részére nagyobb kenyéradag biztosítása, valamint a házi disznóölésből kikerülő fehérrú teljes meghagyása, mert a mezei munkás az erő kifejtéséhez szükséges kalória-mennyiséget nem viheti ki magával más formában a mezőre, csak kenyér és szalonna alakjában. – A mezei munkások ma legtöbb helyen kosztot is kérnek a gazdától, ami sokszor szintén nehézségekbe ütközik, mert a gazdák sem rendelkeznek a szükséges élelmiszer-mennyiségekkel.

Szuly Elemér

A CSALÁDJOG AZ ÚJ OLASZ TÖRVÉNYKÖNYVBEN

A jog első kodifikálásától, a tizenkét táblás törvénytől az új olasz kódexig a jogi felfogás nagy változásokon ment át. Ez a változás Itáliában sohasem törészerű, mindig szerves fejlődés eredménye. Az új törvények a régiéknél alapján készülnek. Maga a kodifikálás ténye a jogelvet bizonyos megállapodottságát tettezi fel, mert csak akkor kerül sor a jog kodifikálására, ha az előző törvények vagy elavultak vagy kiigazításra szorulnak s kialakult már bizonyos határozott elv, amelynek alapján megtörténhet a régi elvek átértékelése, új jogintézmények felállítása, egyszerűen az új életfelfogásnak, új életformáknak egységes törvénykönyvben való jogi szabályozása.

A jognak alkalmazkodnia kell a korok fejlődéséhez, az éghajlathoz, mert máskülönben túlhaladottá válik. Ez alól nem lehet kivétel a légátgondoltabb és legkidolgozottabb kodifikáció, így a szóbanforgó sem, mert térben és időben megfelelő adottságokhoz kell alkalmazkodnia. A fasizmus törvényhozói ennek tudtával jártak el.

Az olasz jog új kodifikálása 1930-ban kezdődött. Az új Itália első törvényszerkesztője *Alfredo Rocco* irányelvei alapján és vezetésével létrejött a büntetőjog kódexe. A magánjogi anyag kodifikálását *Arrigo Solmi* vezette. Munkatársaikkal együtt fenntartották a kétezeréves római jogi hagyományt s ahol szükség volt rá, hozzásimították az új idő kívánalmaihoz.

1939 július 1-én lépett életbe az új olasz magánjogi kódex első könyve, amely a személyi és családi jog szabályozását tartalmazza. (Az 1939-ig érvényben volt utolsó kódex 1865-ben keletkezett.)

Solmi a kodifikálási munkálatok alapjául szolgáló irányelvekről a következőket írja: „Nincs többé helye a francia forradalom által inspirált individualizmusnak, amely a Napóleon-kódexet jellemezte, különösen amennyiben ez eltávolodik a római jogi intézményektől. Az egyének szűk egoisztikus érdekeit a társadalmi szolidaritás szelleme rendeli alá az állam elsőbrendű érdekeinek, amelyben a nemzet gazdasági, jogi s politikai szervezete összpontosul s konkretizálódik”. „Alaposan

megváltozott az olasz törvényhozás szelleme és hasonlóképpen átalakult a jog néhány alapvető irányelve is. Az érvényben maradt törvények is szükségszerűen új fényt kaptak magyarázatukban és alkalmazásukban, mert belső igazoló okuk megváltozott. Nem csupán az egyén érdeke van többé az előtérben, jóllehet mindig ez a végső cél, hanem minden esetben a nemzeti közösség állandóbb és felsőbb érdeke, amely túlhaladja az egyének rövid életét”.

Ez a szellem hatja át az olasz magánjogi kódex első könyvét. Az új személy- és családjogban kifejezésre jut az olasz fajvédelem is, amelynek célja a faj szellemi és fizikai erejének megóvása és a családi köteléknek – a nemzeti hatalom és folytonosság alapjának – megvédése. A törvény gondoskodik olyan intézményekről, amelyek biztosítják a családi kötelék egészségességét és egyensúlyban maradását.

A könyv hatodik címében tárgyalja a házasságra vonatkozó szabályokat, a következőkben a szülők és gyermekek közötti viszonyt, az örökbe fogadást, az apai hatalom gyakorlásának mértékét és módját, a gyámság intézményét, a nagykorúsítás szabályait, a magánosok és a közintézetek gondozásában lévő kiskorúak védelmét, végül a felújított „affiliazione” („befogadás”) intézményét.

A könyv elvként mondja ki, hogy a házasság ígérete nem kötelez sem a megkötésre, sem a be nem váltás esetére szóló kikötés teljesítésére. A hozományi kárpótlás tekintetében a kárpótlás meghatározásának jogát a törvény esetről-esetre a bírónak tartja fenn, csak azt köti ki általában, hogy a hozományt a költségekkel és kötelezettségekkel együtt körül kell írni és a kártérítés mértéke a szerződő felek anyagi helyzetének megfelelő határok között mozog.

A házasság megkötésének két módja: a katolikus egyház erre felhatalmazott papja előtt (valamint más külön megnevezett felekezetek papjai előtt), vagy az állami anyakönyvvezető előtt kötött házasság. Az elsőre az 1929 május 27-én kötött konkordátum (illetve az egyes felekezetekre nézve a speciális vagy kiegészítő törvények) eljárási szabályai alkalmazandók. A polgári házasság megkötésének módját a kódex pontosan felsorolja. A konkordátum értelmében az egyházi esküvő ugyanolyan magánjogi hatásokkal jár, mint a polgári hatóság előtt kötött házasság. Az egyházi esküvőt kötni szándékozók azonban kötelesek az illetékes polgári hatóságtól (anyakönyvvezetőtől) bizonyítványt hozni annak igazolására, hogy az ország törvényei értelmében a házasság megköthető. Az egyházi szertartást és bejegyzést végző pap köteles a két eredeti példányban kiállított házasságlevél egyik példányát 5 napon belül bejegyzés végett az illetékes polgári hivatalnak megküldeni. Főbb újítások még a házassági jogi anyagban a „per procura” és az „in extremis” köthető házasságok, amelyeket katonai szolgálatot teljesítő személy számára háború idején, illetve az ország területén kívül élő személy számára nyomós okok fennforgása esetén engedélyeznek.

„A házasság csak az egyik házastárs halálával bomlik fel”. Bizonyos esetekben megtámadható és semmisnek nyilvánítható a házasság. A törvény ezenkívül meghatározott körülmények fennforgása esetén megengedi a különélést. A semmisségi okok közül ki kell emelni a beszámíthatatlanság (elmebaj) egyes eseteit és a nemzési képtelenség miatt indítható megtámadási keresetet, mint amelyeknek jogosultsága körül a legtöbb vita folyt és folyik az egyházi és polgári jogászok között.

A házassági jog anyagában külön fejezetet alkotva tárgyalja a kódex a házastársak közötti vejeoni viszonyok

szabályozását. Az 1865-ös kódex ezt a részt a szerződések csoportjában tárgyalta. Az új kódex jelentős újítása a „családi vagyon” intézményének bevezetése. A „családi vagyon” célja a családi kötelék szilárdabbá tétele és a család jólétének biztosítása. A családi vagyon, ha gyermekek vannak, a házasság felbontása után is fennáll, egészen addig, amíg a gyermekek nagykorúakká lesznek. Ez a vagyon meghatározott ingatlanvagyonokból és értékpapirokból állhat, amelyek elidegeníthetetlenek. Hozadékukat a család javára kell fordítani.

A családi vagyon kötöttsége sok vitára adott alkalmat. Sokan aggódtak a családi vagyon elidegeníthetlensége miatt, mondván, hogy így elvonják azt a szabad forgalomból és ezáltal kárt okoznak a hiteléletnek és a közgazdaságnak. Ez az érv azonban csak részben fogadható el, mivel csak időleges, tehát nem abszolút mozdíthatatlanságról van szó és a gazdasági életnek okozott kár sokszorosan megtérül a családnak nyújtott előnnyel. A kódex módot nyújt a családi vagyon növelésére, csökkentésére és átalakítására azokban az esetekben, amikor a bírói hatóság ezt szükségesnek látja és a család helyzete biztosított. A családi vagyont határozottan meg kell különböztetni a hozományi vagyontól. A hozományi vagyon esetében megmarad az egyik fél elsőbbségi joga, míg a családi vagyon hosszabb életű és a család jövő fejlődését hivatott szolgálni.

Igen kényes kérdést szabályoz a törvény a természetes gyermekek helyzetének rendezésével. A kódex abból indul ki, hogy a gyermekeket nem szabad felelőssé tenni szülőik vétke miatt. A házasságtörésből származó gyermekek elismerésére vonatkozóan a következőket állapítja meg a törvény: 1. Az elismerést korlátlanul gyakorolhatja az a szülő, aki a kritikus időben nem élt házassági kötelékben. 2. Elismerheti a gyermeket az a fél is, aki abban az időben házassági kötelékben élt ugyan, azonban közben házasságát megsemmisítették vagy felbontották. 3. Az utóbbi esetben az elismerés csak akkor történhet meg, ha az államtanács előzetes véleményével ellátott királyi rendelet azt jóváhagyja. Az elismerés megkönnyítésével főként a házasságtörésből származó gyermek apját akarják arra indítani, hogy ily minőségben jelentkezék és szegyenkezés nélkül magára vállalja az apai felelősséget. A vérferőzéstől származó gyermek elismerését mindkét szülőnek csak abban az esetben engedi meg a törvény, ha a szülők a fogamzás idején nem tudtak a köztük fennálló rokonságról. Ha csak az egyik fél nem tudott a kötelékről, egyedül ő ismerheti el a gyermeket.

A gyermekek szociális és gazdasági érdekeinek védelme céljából az új kódex átdolgozta és rendszerében megújította a gyámírószabályozás intézményét. Új elv az örökbefogadás szabályozásában, hogy feltételül nincs megszabva az adoptálandó részéről a kiskorúság (a 18 éves aluli kor), azonban az adoptálandónak idősebbnek kell lennie 50 évesnél (kivételesen 40-nél). Ennek hatása máris mutatkozik, mert a korhatár eltörlése jelentősen emelte mindjárt az első évben az örökbefogadások számát.

Egy régi intézmény felújításával lehetőséget teremtett a törvényhozás arra, hogy a magánszemélyek vagy közintézetek védelmében élő apátlan, anyátlan kiskorú gyermekek bejuthassanak a családi kötelékbe. Ez az eredeti intézmény, amely a XIII. század végéig virágzott Olaszországban, az „affiliazione” (befogadás) intézménye. Vannak, akik „kis örökbefogadásnak” nevezték el, de nem az elnevezés, hanem a lényeg a fontos. Az örökbefogadás és a „befogadás” között alapvető különbség van. Mindkettőben közös az a tény, hogy egy kívülálló személyt bevesznek a családba, ez a befogadás

azonban különböző céllal, különböző módon és hatással történik. Ennek megvilágítására álljon itt magának Solminak autentikus magyarázata: „Amíg az örökbefogadás főcélja a család folytonosságának biztosítása, az új intézmény célja, hogy segítséget nyújtson az elhagyott, kitett gyermekeknek, végeredményben tehát jótékony-ság, védelem. Ezért az örökbefogadás intézményét mindenekelőtt a család érdekeit védő törvények szabályozzák, a „befogadás” intézményét pedig a kiskorúak védelmének közérdeket szolgáló törvénye szabályozza.

A gyakorlatban is ugyanezek az elvek érvényesülnek. A „befogadótól” nem kérdezik, hogy van-e gyermeke vagy sem, az örökbefogadótól igen. A „befogadótól” nem kívánja meg a törvény az örökbefogadás esetében az örökbefogadóra megállapított korhatárt, a korkülönbséget azonban, amely az örökbefogadásnál szükséges, itt is megkívánják. Végül az örökbefogadás ténye örökösödési jogigényt teremt az adoptált javára, míg a „befogadás” nem.

Érdemes kiemelni, hogy Olaszország, bár tiszteletben tartja a jog fényes hagyományait, ha szükséges, vizsgálat alá is tudja venni és a megváltozott körülményekhez alkalmazza azokat. A „befogadás” intézménye – mint említettük – a XIII. század végéig virágzott Itáliában, azután kiesett az élő törvényekből. Nem mintha ez a jogi felfogás idegen lett volna, hanem, mert nem éltek vele. Olaszországban egyébként is nagy múltja van a családvédelemnek. A családi kötelék jogi struktúrájában a faszizmus előtti liberális korszakban is sértetlen maradt, jöllehet az akkori olasz parlamentben több ízben is történt javaslat (legutóbb Marangoni és Lazzari részéről 1920-ban) a válás lehetőségének az olasz családjogba való bevezetésére. Mégis, ha jogilag nem is, de erkölcsileg és gyakorlatilag itt sem maradt hatás nélkül a nyugati országokban virágzó maithusi és neomalthusi mozgalmak működése, propagandája.

Mussolini előrelátó politikájának egyik sarkpontja volt az olasz család egységének és szilárdságának helyreállítása, a születések számának előmozdítása. Ennek gazdasági megalapozására is nagy gondot fordított a szociális törvényekkel. Annak tudatában, hogy bármilyen művelt legyen is egy nemzet s bármilyen gazdag, ha a családi kötelék meglazul, ez az új generáció számának csökkenését vonja maga után, ami pedig a nemzet pusztulását jelenti.

Szára J. István

A FRANCIA PARASZTSÁG ÉRDEKKÉPVISELETI MOZGALMAI

A XIX. század második fele nagyjelentőségű Franciaországban a széles földművesrétegek szempontjából. Ez a kor ugyanis a francia parasztság érdekképviseleti mozgalmának jegyében indul, ami annál is inkább jelentős, mert a parasztság 50 százalékát teszi ki a népességnek. Ebben az időben születik meg egy földműves-szervezet, mely csakhamar fontos szerepre tesz szert mind politikai, mind gazdasági téren. Ez a szervezet, az agrárszindikátusok intézménye, a francia parasztságon épül fel és a földműves jogok és érdekek védelmét tűzte feladatul maga elé.

Az egyesülés szervezetének, céljának, munkájának ismertetése előtt érdekes közelebről szemügyre venni létrejöttének főokait és forrásait.

Mikor a francia törvényhozó testület az ipari munkásság részére alakítandó érdekképviseleti szervek felállításáról szóló törvényjavaslatot tárgyalta, egy képviselő felállt és hasonló szervezetet követelt a mezőgazdasági

munkásság számára is. Így született meg az 1884 március 21-i, az agrárszindikátusok létesítéséről kibocsátott törvény, lehetővé téve a parasztságnak, hogy maga gondoskodjék közös érdekeinek védelméről. E törvényre különösen azért volt nagy szükség, hogy megvédhessék magukat a nagybankok, a nagyiparosok és bizonyos nagykereskedők elnyomásával szemben.

A hatókokat közelebbről szemügyre véve, megfigyelhetjük, hogy ugyanakkor, amikor az ipari munkásság politikai és gazdasági helyzete lényegesen megjavult, a parasztság nagy része továbbra is nyomorban maradt. A nehéz helyzetből csak egy kivezető út látszott, egy egységes szervezetbe való tömörülés, mégpedig olyan szervezetbe, mely kívül áll minden párt- és osztálypolitikán. Sőt egyes vidékeken a földrajzi és időjárási viszonyok is nélkülözhetetlenné tették ily alakulatok létrejöttét. Ezek indították például a Bretagne-i törpebirtokosságot is arra, hogy szindikátusokba tömörüljön s így tartsa fenn magát legalább is az iparral foglalkozók életnívóján s biztosítsa a megélhetést. Lényeges hatóokként szerepel az is, hogy Franciaország egyes vidékein, ahol a megélhetést nyújtó szőlőt elpusztította a filoxera, a parasztság tejtermeléssel kezdett foglalkozni és hogy biztosítsa a piacot elhelyezésre váró termelvényei számára, valamint biztosítsa a „méltányos bér”-t, szindikátusokba való tömörülésre s ezek keretén belül szövetkezetek létesítésére kényszerült.

Az agrárszindikátusokat később az 1937. évi törvény rendezte, szabatosan megállapítva működésük területét és azt a keretet, amelyben szabadon fejthetik ki tevékenységüket. Ehhez képest a szindikátus főcélja a földműves jogok és érdekek tanulmányozása, védelme és képviselése. Munkálkodik azon, hogy megbecsülés tárgyává tegye a föld megművelését, hogy fenntartsa és fejlessze a családi és paraszti termelést, segítve mindent, ami ennek a célnak megfelel: kölcsönösség, egymás segítése, mezőgazdasági oktatás. Célul tűzte maga elé minden, a földművelést érintő közgazdasági szükségletet és újítást hozó törvény vizsgálatát. A szindikátus földművelő eszközöket szerez be, azzal a céllal, hogy azt bérbeadja vagy kikölcsönözze tagjai kizárólagos használatára; továbbá megvalósítja a földműves érdekek ellen irányuló visszaélések felett való őrökést.

Hangsúlyozni kell, hogy a szindikátusok nem társadalmi osztályszervezetek, mint például az ipari munkásság hasonló szervezetei. Ezekben az egyesületekben tagok úgy munkások, mint a munkaadók és közös érdekeikért küzdenek, nem pedig egymás ellen. A szindikátusoknak az egész közösségre hasznos munkásságát bizonyítja például az az akció, amellyel Dordogne-ba telepítettek 1500 breton családot, megmentve a pusztulástól annak megművelésre alkalmas földjét, művelésére adva az embereket.

A szövetkezetek a szindikátusok keretén belül alakulnak. A szövetkezetek nem tudtak küzdeni a nagy trösztök, gyárosok és nagykereskedők ellen s valamilyen védelmi rendszerre volt szükségük. A törvény szerint ugyanis a szövetkezetek csak gazdasági téren fejthetik ki tevékenységüket – így a szindikátus hivatott őket egyéb téren megvédeni.

A szindikátus a védelmen kívül sok dologgal foglalkozik, nevezetesen az oktatás terén elsőrendű feladata

a falusi ifjúság képzése. Újságok, szemlék, könyvtárak, felolvasások és vetítettképes-előadások mind-mind bennfoglaltatnak a szindikátusok megvalósított programjában. Jelentőségük egyre növekszik. A szindikátus egyrészt megvalósítja a parasztnak jólétét, másrészt biztosítja az egységet, mely lehetlenség politikai téren, de megvalósítható a foglalkozások alapján érdekképviselési téren, ahol nincsenek se kommunisták, se szocialisták, se radikálisok, csupán ugyanazon életet élő parasztnak, viselve ugyanazon előnyöket és hátrányokat, akiknek közös foglalkozásuk felvirágoztatása minden egyesnek érdekében áll. A szindikátusok egyesülésükkel megvalósították az egységet, mentesek maradván minden külső befolyástól, még ha a kormány részéről jött volna is.

A szindikátusok megváltoztatták a falvak képét. Új épületek, autók, mezőgazdasági gépek mutatják létezésüket. A falvakban három nagy épületet talál az ember: a templomot, mely az erkölcsi alapot adja, az iskolát, mely az oktatást, és a szindikátusok vagy szövetkezetek házát, mely biztosítja a védelmet és a francia parasztnak munkájának méltányos bérért.

A szindikátusok azért a nagy eszményükért küzdenek, hogy a parasztságnak juttassák a francia életben azt a helyet, amely megilleti őt: az elsőt. A francia parasztság öntudatosan menetel határozott célja felé és az idő neki dolgozik.

Szende Zoltán

VÁSÁRLÓERŐFÖLÖSLEG SZABÁLYOZÁSA

Árrögzítés és jegyrendszer: beavatkozás a kínálat oldalán a háborútól megzavart gazdasági életbe az áremelkedés akadályozására. Minél erősebb ez a beavatkozás a gazdasági élet önműködő mechanizmusába a kínálati oldalon, annál szükségesebb lesz ugyanez a keresleti oldalon. A teljesen szabályozatlanul hagyott kereslet az erősen szabályozott kínálatot arra indítja, hogy kivonja magát a szabályozás alól s így a kínálati oldal szabályozásának értékét kétségessé teszi.

A keresleti oldalon szükségessé válhat a „vásárlóerő szabályozása”. Ez teszi teljessé az árszabályozás egész rendszerét, amely bár eszközeiben gazdasági és jogi, céljában szociális, hiszen arra irányul, hogy a létfenntartás költségeinek erős emelkedését s végeredményben az inflációt – ezt az egyén szempontjából lényegében igazságtalan „adóztatást” – megakadályozza.

Békeidőkben a termelő társadalom olyan fogyasztási javakat állít elő, amelyeket tagjai mindennapi szükségleteik kielégítésére használnak. Részesedésüket e javakban vásárlóerejük határozza meg, ezt pedig a termelésben való közreműködésükért nekik jutó pénzbeli ellenszolgáltatás.

Háborúban a termelés ütemének változatlan fenntartása, sőt fokozása mellett kevesebb fogyasztási jószágot állítanak elő, mert a termelés elsősorban háborús javak előállítására irányul és ezenkívül sok egyén kiesik a termelésből katonai szolgálata miatt. Tovább ritkítja a fogyasztási javakat a háborús pusztítás és a szállítási lehetőségek csökkenése. Csak a fogyasztási javak száma csökken, a fogyasztók és a termelés üteme nem, ennek következtében a nemzeti erőfeszítésben közreműködők pénzbeli jövedelme s így vásárlóereje is megmarad, sőt legtöbbször növekszik. Változatlan, sőt esetleg fokozott vásárlóerővel szemben a fogyasztási javak erősen csökkent tömege áll. Szabályozás híján az előállított egyenlőtlenséget az árak emelkedése egyenlíti ki. Eredmény: az egyén a társadalmi erőfeszítésben való változatlan, sőt esetleg fokozott részvételért kevesebb jószághoz jut, mint békeidőkben. Amennyiben pedig pénzbeli jövedelmét az áremelkedések ellensúlyozására növelik, úgy bekövetkezik az árak és bérek versenyfutása s végeredményben

az infláció a maga ugyancsak káros szociális hatásaival. Mindez elsősorban azt a társadalmi réteget sújtja, amely már a békeben is munkaerejének teljes latbavetésével éppen csak élete fenntartására elegendő jövedelemhez jutott.

Ennek felismerése vezette az államokat arra, hogy az áremelkedést árrögzítéssel és jegyrendszerrel megakadályozzák, így azonban a vásárlóerő és a fogyasztási javak arányában megmarad az egyenlőtlenség, mint vásárlóerőfölösleg. Az egyéneknek van pénzük, de nincs mire költsek.

Mit tesz az egyén önerejére utalva a vásárlóerőfölösleggel? (Mindenesetre igyekszik felhasználni, mert fél a pénz értékcsökkenésétől), 1. Kielégíti azokat a kevésbé nyomasztó szükségleteit, amelyekre különben nem gondolna. Ezért általános az élvezeti cikkek fogyasztásának emelkedése háború idején. 2. Olyan árukat vásárol, amelyekre nincs szüksége, csak hogy pénzét valamibe fektesse. Ez elsősorban a nem szabályozott forgalmú áruk árait veri fel. 3. Zug-forgalomban igyekszik hozzájutni szabályozott forgalmú áruhoz s így a szabályozások értékét kétségbe teszi. 4. Csökkenti munkateljesítményét („Ha nincs mire költenem a keresetemet, akkor minek dolgozzak?”) Ez általános nemzeti szempontból káros, hiszen a háború mindenkitől fokozottabb teljesítményt kíván.

Erősebb jegyrendszer mellett az egyén minderre kénytelen, mert szükségleteinek észszerűbb kielégítésére nincsen módja. Azonban ha valamiképpen biztosítva látná, hogy vásárlóerejét a jövőben célszerűbben tudja felhasználni, szívesen lemondana a jelenben a célszerűtlen vásárlásokról és munkautemének csökkentéséről. Itt áll elő a feladat az államhatalom számára, hogy ezt biztosítsa. Az államnak kell módot nyújtania arra, hogy az egyén a társadalmi erő kifejtésben való közreműködéssel kiérdemelt javakat oly mennyiségben kapja meg, mint békeidőben, mégpedig azáltal, hogy a legszükségesebbek beszerzését most teszi lehetővé, a többinek beszerzését pedig a háború végeztével, amikor erre újból mód van. Feladata tehát: 1. Rábírná az egyéneket, hogy vásárlóerőfölöslegük jelenbeli érvényesítéséről mondjanak le. 2. Biztosítani, hogy az ilyképen felhasználatlan pénzbeli jövedelem ne értéktelenedjék el. 3. Biztosítani azt, hogy a háború végeztével valóban rendelkezésre álljanak áruk a vásárlóerő fel nem használt részének érvényesítésére.

E feladat megoldása a Német Birodalomban volt legfontosabb, mert ott a legerősebb a jegyrendszer, így született meg a németországi „vastakarékosság” intézménye. Lényege: lehetővé és kívánatosá tenni az egyéneknek azt, hogy vásárlóerejük feleslegét képviselő pénzüket takarékbba tegyék (alkalmazottaknál: „vasbetét”, vállalkozóknál: „vállalkozói vasbetét” azaz „beruházási jóváírás”), annak kivételéről a háború alatt mondjanak le (a „vasbetétnyilatkozáttal”) s csak a háború után használják fel.

Az egyént erre indítja: 1. Bizalom az államhatalomban, hogy a „vastakarékosság” intézményét sikeresen tudja megvalósítani és ígéretét megtartja. 2. Az a tudat, hogy így vásárlóerejét célszerűbben tudja felhasználni. Ezt a tudatot nagyban emeli a vastakarékosságnak olyan megvalósítása, amely már a jelenben meghatározza a „vasbetét” rendeltetését, tehát ha az állam előre biztosítja, hogy a betétet pl. építőanyag beszerzésére, kiházasítási felszerelésre, üzemi berendezés felújítására lehet majd fordítani. Így az állam is áttekintést nyer a várható szükségleteiről. 3. A rendes betéteknél magasabb kamatozás. 4. Adókedvezmények.

A vastakarékosság gyakorlati kivételéről és a részletkérdésekről szükségtelen e lap hasábjain szólnunk, mert azzal napilapjaink bőven foglalkoztak.

A vásárlóerőfölösleg jövőbe való áthelyezésének mindenesetre vannak határai. Elsősorban az adókedvezmények miatt előálló állami adóvesztés. Ez kényszeríti az államot, hogy a felesleges vásárlóerőnek részben végleges elvonásához folyamodjék bizonyos fényűzési cikkek erősebb megadóztatásával. Ezt is méltányosnak kell tartanunk, mert főleg a nagyobb jövedelműek nagyobb

vásárlóerőfölöslegét veszi el. Érdekes, hogy Németországban a dohány, pálinka és pezsgő háborús adópótlékát jelentősen emelték, a sörre ellenben, amely a kis és közepes jövedelműek általános élvezeti cikke, nem vetettek ki újabb adópótlékokat. Legújabb értesülésünk szerint Franciaország is hasonló szellemű intézkedésekre készül küszöbön álló adóreformjában.

Erélyes rendszabályokra készül a dán kormány és latolgtatja azokat a módokat, amelyekkel a bankoknál betétként elhelyezett, de szabad rendelkezésre álló pénzeket kivonhatná a szabad rendelkezés alól. Valószínűleg kény szer kölcsönt fog kiírni.

Svédországban az államvasutak igazgatósága beadvánnyal fordult a kormányhoz és a pénz forgási-sebesség növekedéseinek veszélyeire rámutatva javaslatot tett a vásárlóerő „sterilizálására”. E cél érdekében – a magántakarékosság serkentése és a hatályosabb adóztatás mellett – szükségesnek tartja a kollektív bérszerződések szabályozását és az osztalékok korlátozását. Az osztalékok korlátozását tervezi Finnország is.

Magyarországon zideig a fogyasztás korlátozása nem volt olyan nagymérvű, hogy szükséges lett volna a vásárlóerő erélyes elvonása. Két vonatkozásban azonban volt nálunk is vásárlóerő-elvonás. Az „Erdélyi Nyereménykölcsön” kis címletekre bontása ugyanis lehetővé tette, hogy az széles néprétegek körében elterjedjen s így a vásárlóerő egy részét ideiglenesen felhasználja. A hadfelszerelési adó pedig végleg elvonta a vásárlóerő egy részét.

Koch Ernő

A TELJESÍTMÉNNYEL ARÁNYOS BÉR

A háború okozta nagy munkahiány elsőrendű nemzeti feladattá tette az egyén munkateljesítményének megjavítását.

Az építkezések munkásszemélyzetének háborús összetételével a munkateljesítmény színvonala erősen süllyedt s mind a lappangó erők teljesítőképességének fokozására, mind a kisebb teljesítőképességűek ösztönzésére vált szükségessé a kérdés mielőbbi rendezése.

Ennek felismerése vezeti a német munkaügyi kormányzatot, amikor a *teljesítménnyel arányos bér*; (Leistungslohn) elvét az építőiparban is érvényre akarja juttatni a jövőben.

Az építőipar birodalmi szakkormányhatósága által kiadott legújabb díjszabás, mely 1941 november i-én kelt és 1942 március i-én lépett életbe, a rendeletben megállapított tarifát kizárólag az *átlagteljesítményekre* vonatkoztatja. Újításképpen módot ad a munkaadónak, hogy az *átlagon alul maradt teljesítményt* arányosan alacsonyabb díjazásban részesítse. (A létfenntartási minimumot mindenesetre biztosítja a rendelet a munkásnak.) Másfelől az *átlagon felül* való teljesítményért magasabb bér jár, az illetékes hatóságok által megállapított maximális munkabér-kereten belül.

A birodalmi munkaügyi minisztérium intézkedéseiben lépcsőről-lépésre mind szélesebb alapon kívánja megvalósítani a teljesítménnyel arányos bér elvét. Szándékuk mindenekelőtt az, hogy a munkásokat teljesítőképességük szerint csoportokba sorozzák. Ezután sor kerülne az átlagos teljesítmény-idők jegyzékbe foglalására, természetesen az általános és gyakori, tehát tipikus munkafolyamatokat tartva szem előtt. Ez a munka igen alapos előkészítést igényel, mert az adottságok mind a munkakerők, mind a talajviszonyok szempontjából annyira sokfélék, hogy mindeddig csak az építőiparnak azokban az ágaiban sikerült egységes teljesítményidőt és munkaeljárásokat állandósítani, ahol az – a kis- és középipar kereteit meghaladva – magasabb üzemtechnikai szempontokból vált szükségessé, egységes munkaeszközökkel pedig megoldhatóvá.

Nehogy egy általános rendeleti szabályozás esetleges merevségében gátolón hasson, az egyes gazdasági vidékek illetékes munkahatóságai kerületi lajstromokban fogják a helyi viszonyoknak legmegfelelőbb és a gyakorlatban leginkább tapasztalt egységes munkaidőt az egyes munkafolyamatokra nézve megállapítani. A teljesítményidő szorozva a tarifális bérrel adja a teljesítménnyel arányos bért.

A külön e célra kibővített hatáskörű hesseni és nordmarki építőipari munkahatóság feladata, hogy széleskörű és mélyreható gyakorlati megfigyelések alapján, lehetőség szerint és különös óvatossággal kísérletet tegyen, egyes teljesítményidők *birodalmilag* egységes megállapítására.

A munkabérek az egyéni teljesítménnyel arányosan való megállapítása és ennek munkaidő szerint való kategorizálása, a helyi viszonyok legalaposabb figyelembevételével, igen mély szociális jelentőséggel bír. Közvetlenül érinti ugyanis az egyes munkás felelősségérzetét, s ennek erkölcsi ereje igen nagy. Az egyén fokozott felelősségével pedig biztosítani igyekszik az egész ipar s általa a háborús közzgazdaság színvonalát és teljesítő-képességét. Ez újabb állomása a gazdaságtársadalmi élet standardizálódásának. Kérdés azonban, hogy nem veszélyeztet-e a munkaadó és munkás viszonyának, éppen a kiegyensúlyozottság és a munkakedv szempontjából annyira kívánatos rugalmasságát? S kérdés, hogy az átlagon alul való teljesítmények megítélésénél kellőképpen figyelembe veszi-e majd az alanyi mellett a tárgyi mozzanatokat is? S főképpen: képes lesz-e ez az amúgyis túlterhelt állami organizmus a teljesítményidők körültekintő lajstrombafoglalására? Véleményünk szerint – s itt utalunk az olasz és legújabb francia munkatörvényre – éppen e kérdések gyakorlati megvalósítását legtekélyesebben csakis a munkások és munkaadók együttesen és saját hatáskörükben tudják keresztülvinni.

iff. Orbán István

A MUNKAFORRÁSOK TERVSZERŰBB SZÉTOSTTÁSA A NÉPESSÉG EGÉSZSÉGESEBB ELOSZLÁSA CÉLJÁBÓL

Érdekes rövid fejtegetést hoz a CRITICA FASCISTA az iparosodó országok egyik legnagyobb problémájáról: a falusi népesség városbaözléséről.

A cikk írója megállapítja, hogy a népesség eloszlása az ország területén valójában *következmény*, nem pedig *ok*. Az ok végeredményben a *munka*. A népesség nem kedvtelésből telepedik szét, hanem ott csoportosul és szerveződik, ahol munkát talál vagyis eszközöket és életlehetőséget. Ez a legegyszerűbb s legegyszerűbb emberi törvény. Kézenfekvő tehát a probléma valódi megoldása: *szétosztani a munkaforrásokat, hogy a népesség is szétszóródjék*. A munkaforrások szétosztása pedig a politikai és a politikai rendszer feladata.

Olaszország népességének eloszlása általában egészségesnek mondható, bár itt is mutatkoznak beteges tünetek, amelyek a városbaözlés jelenségeiben nyilvánulnak meg. A városbaözlés elleni küzdelem a fasizmus egyik legfontosabb ténykedése. Ez a városbaözlési folyamat még ma is tart, azonban ma már fegyelmezett és szabályozott. A városok túlzott kifejlődésének tényezője az *iparosodás*. Minden rend nélkül telepedtek le a gyárak és üzemek a városokban vagy tetszés szerint terjesztették ki telepeiket anélkül, hogy akár a város, akár az illető gyár vagy üzem vezetői gondoltak volna a káros következményekre, amelyek a munkaalaknaknak ily szűk területre való összesűrítéséből származnak és veszélyeztetik a vidék munkásellátását, vala-

mint a nemzet erejének és népességének alapját, a falvak elnéptelenedésének elősegítésével. Igaz, hogy a városbaözlés egyik oka a városi étellel járó nagyobb kényelem és szórakozások utáni vágy, azonban még igazabb és mélyebb ok a városban nagyobb számmal található munkaalkalom. Mivel azonban itt is korlátozták a munkaalkalmak, éppen az ellenkező lesz az eredmény, amely világosan megmutatkozott az elmúlt évek munkanélküliei számának növekedésében. Eszserűnek mutatkozik tehát az egyetlen megoldás: *fokozatosan, de véglegesen eltávolítani a nagyobb városokból a munkaforrások egy részét s ezek közül is a legfontosabbakat, az ipariakat*. Ismételjük: a történelmi folyamatot meg kell fordítani. Ha a városokban összetömörült iparokat szétosztjuk organikusán az ország területére, nem valószínű, hogy a hozzátartozó munkássereg nem követné, így a városok népessége lassanként csökkenne, míg elérné normális népesség-számát.

Olaszországban földjavítási és mocsárlecsapolási munkákkal új területeket nyertek, amelyek betelepítésénél már figyelembe vették a fenti elveket. A latifundiumok reformjával szintén a munkaalkalmak szervezettebb elosztását s így a népesség egészségesebb eloszlását segítették elő. Az új településeknek juttatott kedvezések is azt a célt szolgálták, hogy megszüntessék, vagy legalább is a minimumra csökkentsék azokat az okokat, amelyek a falusi népességet a városba csábították.

Amint ez a mezőgazdaság területén történt, úgy kell működni az ipar terén is. Egy modern, hatalmas, szervezett nemzet nem lehet csak mezőgazdasági jellegű, hanem – helyes mértékben – iparosodnia is kell. Minden azon múlik, hogy helyesen és szervesen oszlik-e meg az ország területén az ipari és mezőgazdasági tevékenység. Itt meg kell cáfolni az ipar elhelyezkedéséről vallott felfogást. Nem igaz ugyanis, hogy az ipari szervezeteknek a nagyvárosokban kellene letelepedniük. Éppen megfordítva áll a tétel – írja a cikkíró –, a nagyvárosokban csaknem sohasem található meg a nyersanyagforrások, amelyek termékeit az ipar felhasználná. Ez mind idő- és pénzvesztéssel kisebb-nagyobb távolságról érkezik a feldolgozás színhelyére, sokszor komoly szállítási nehézséggel küzdve. Ennek következtében a termékek árai drágábbak lesznek, de a munkabéreknek is magasabbaknak kell lenniök, tekintve, hogy nagyvárosban aránytalanul drágább a megélhetés. Ehhez járul még a szociális szempontból semmiképpen el nem hanyagolható hátrány a városi munkásságra nézve, a nagyvárosi életnek egészségügyi és erkölcsi rossz hatása. Tehát egy gazdasági és szociális szempontból egészséges ipar ideálja: *lehetőség szerint a nyersanyagforrásoknál vagy azok közelében épített üzemek, gyárak s ezektől kis távolságra fekvő munkás- és tisztviselő telepek a saját alkalmazottaik számára*.

Még egy másik érv is az ipar decentralizációja mellett szól, amely ma különösen időszerű: a háborús szempont. A modern háború az országhatárokat vagy egészen eltüntette, vagy pedig mélyen az ország belsejébe tolt a repülőgépek légitámadásai által.

Bizonyos, hogy a probléma rendkívül súlyos és összetett. S mivel a meglévő üzemek kitelepítése oly nagy áldozatokkal járna, amelyeket nem tudna elviselni a gazdasági élet, így inkább organikus megoldására kell gondolni. Vagyis az új telepek létesítésének engedélyezésénél figyelembe kell venni az ipar decentralizációjának elvét. Megindulna tehát egy folyamat vissza a föld felé, természetesen nem úgy, hogy mindenki földművelővé válna, hanem hogy közvetlen kapcsolatba jutna a munkás a természettel azáltal, hogy a gyár lakótelepén egészséges családi házban élne.

A tanulmány érdekes megállapítása a népesség egészségesebb eloszlásának módjáról lényegében az ipar decentralizációjának meglehetősen régi problémája, azonban ettől eltérő szempontból történt a vizsgálódás és mást tűz ki elérendő cél gyanánt is.

A kérdést inkább szociálpolitikai oldaláról vizsgálja, amikor az ipari üzemek túlzott centralizációjának a munkásokra gyakorolt káros hatásáról szól. Sőt a szocialisztikus rendszerek elméletébe is egészen új vizsgálódási szempontot vet be, mert olyan lehetőségekre mutat rá, amelyekkel a szocialisztikus rendszerek írói általában nem számoltak. Ugyanis csaknem kivétel nélkül abból indultak ki, hogy egy munkástömeg (ipari tartaléksereg, proletariátus) adva van, s ennek mikénti megszervezéséről értekeztek, nem számolva azzal az eshetőséggel, hogy ezt a munkástömeget fel is lehet osztani és szét lehet szórni nagyobb területen. Ezzel pedig máris óriási mértékben csökkent a kollektívizálás sikerére való kilátás. A minimumra csökken ezzel a munkástömegek politikai ügynökök agitációs tevékenységével való forradalmasításának lehetősége is, amely az állam szempontjából szintén jelentős érv az ipar decentralizációjának megvalósítása mellett.

Hazánkban szintén igen megszívlelendők lennének ezek az elgondolások, mivel Budapest aránytalanul és egészségtelenül magához vonzotta az ország iparüzemeinek nagy részét. A megnagyobbodott – s reméljük még növekvő – ország ipara fejlesztésénél tehát az új ipartelemek engedélyezésénél már a fenti elveket kellene szem előtt tartani.

Szára J. István

DÉLKELET-EURÓPA

MEZŐGAZDASÁGÁNAK PROBLÉMÁI

Olajosnövények termesztése. Európának növényi olajjal és zsírokkal való ellátása olyan kérdés, amelynek megoldásához valamennyi európai nép együttműködése szükséges. Ebben a feladatban Délkelet-Európa kedvező klimatikus viszonyai következtében döntő szerepet kap. A Balkánon termelhető zsíros és olajos magvak zsmennyisége hét-nyolcszor akkora, mint az a mennyiség, amely a tejgazdálkodás és a sertéshízlalás révén nyerhető. Délkelet-Európa valamennyi olajosnövénye között a legjelentősebb a szója, amely nagy zsirtartalma mellett nagy mennyiségben tartalmaz fehérjét is. A szójabab vetése, gondozása és aratása semmiféle különösebb ismeretet és szaktudást nem igényel. A szójaterületek messzemenő kiterjesztése megoldaná jórészen a balkáni mezőgazdaság legelső problémáját, a megműveletlen területeknek és az ugarnak megtermékenyítését. Bulgáriában pl. a jelenlegi háborúban odacsatolt területekkel együtt évente 1.2-1.5 millió hektárt tesznek ki a beültetetlen területek. Ezek a területek igen alkalmasak volnának a szójatermesztésre. Az olajos magvak tehát nem vennék el a területet más mezőgazdasági cikkeket termesztése elől, sőt tekintve, hogy a szója-növény nitrogén-tartalma igen magas, az egy-két év múlva helyére ültetett gabona hozamát 40-50%-kal emeli. A szójabab fentebb említett előnyeinek kívül meg kell még említeni, hogy kb. 15 iparágban ad értékes nyersanyagot.

A szójamennyiség gyors növelésére a legjobb módszernek bizonyult a megfelelő nagyságú prémium nyújtása a termelők számára. Olaszországban hivatalos közlés szerint ez a prémium hektáronként 200 lira. Érdekes megjegyezni, hogy Közép- és Dél-Olaszországban a korai gabonafajtákra adott prémium legfeljebb 40 lírát ér el. A román kormány elhatározta, hogy a szójatermesztőknek prémiumot fog adni, továbbá, hogy a gyapottal és szójával beültetett területeket mindenfajta adó- és egyéb teher alól mentesíti. Magyarországon a különböző olajosmagvak beváltási árát átlagosan 50-100%-kal emelték.

A mezőgazdaság gépesítése. Amíg Európa minden részén igyekeznek eleget tenni annak a követelménynek, amelyet a jelen háború a mezőgazdasággal szemben támaszt, addig a Balkán ma még nem tud teljességgel megfelelni ennek a feladatnak. Még napjainkban is sok helyen találunk a Balkánon patriarchális viszonyokat. A mezőgazdaság európai viszonylatban igen hátramaradt. Ennek a hiánynak pótlására nincs megfelelőbb mód, mint a mezőgazdasági gépek és készülékek számának szaporítása. Eddig a mezőgazdasági gépek alkalmazásának mértéke attól függött, mennyire sikerült a gépek számára az illető ország külkereskedelmi mérlegében helyet biztosítani. Ha a balkáni országok háború előtti külkereskedelmi mérlegét vizsgáljuk, azt tapasztaljuk, hogy a mezőgazdasági gépek bevétele igen kis keretek között mozgott, pedig valamennyi ország érdeke azt kívánta volna, hogy gépek alkalmazásával minél nagyobb mértékben emeljék a mezőgazdaság termésmennyiségét és az exportot az ipari országok felé. Idevonatkozóan Wagemann professzor „Der neue Balkan” című könyvében érdekes módon mutatja ki az egyes országokban a vas- és a faeke arányát. Megállapítja, hogy a Balkánon 19 millió vaseke mellett majdnem 5 és fél millió faekét használnak. Különösen kedvezőtlen az arány Törökországban, ahol 400.000 vasekével szemben 2.200.000 faeke áll, valamint a hajdani Jugoszláviában, ahol a vasekék száma 390.000, a faekéké 1.200.000 volt. Kusev bolgár földművelésügyi miniszter szavai szerint Bulgáriának jelenleg 800.000 vasekére volna szüksége. Romániában 1939 augusztusában 430.000 gazdaságnak csak 2.260.000 ekéje volt. A gazdaságok 37%-ában kénytelenek voltak emberi munkaerőt beállítani, mivel igavonó állat nem volt.

Ebből a képből látjuk, hogy a balkáni országok kormányai igen nagy feladat előtt állanak. A mezőgazdasági termelés megfelelő ütemű fokozása az állam és a mezőgazdaság szoros együttműködése nélkül nem biztosítható. Elengedhetetlenül szükséges volna, hogy vándortanítók oktassák a mezőgazdasági népességet az intenzívebb gazdálkodásra és a gépek alkalmazásának előnyeire.

Munkaközösség. Európa élelmiszergazdálkodásának racionalizálása megköveteli a teljesítménynek legmészebbmértékű fokozását. Szükséges tehát, hogy minden munkaerőt a legmegfelelőbb helyre állítsanak, valamint, hogy észszerűen és helyesen kihasználjanak minden négyzetméter területet. A Balkánon is igen sikeresen lehetne alkalmazni a német módszert, amely abban áll, hogy egy vagy több községet egységes vezetés mellett munkaközösséggé szerveznek. Ugyancsak helyes volna, ha német mintára mezőgazdasági üzemi vezetőt neveznének ki, aki felelős volna a rendelkezésre álló eszközök célszerű alkalmazásáért. Ha a községenkénti, vagy több község közötti munkaközösség nem volna keresztülvihető, igen eredményes a 10 parasztagazdaságból álló munkaközösség is. Bulgáriában a hiányzó munkaerőt foglyok, menekültek, diákok, valamint munkaszolgálatosok pótolják. A bolgár példát utánozza Románia is.

A trágyázás problémája. Abban, hogy a Balkán országainak mezőgazdasági termelése még mindig nem érte el azt a helyet, amely megilletné, nagy szerepe van annak, hogy a művelés alatt álló területek termőerejének fenntartására és fokozására nem fordítanak kellő figyelmet, így a talajok rövid idő alatt kimerülnek. A rendelkezésre álló istállótrágya mennyisége kevés, alkalmazása nem racionális. A mesterséges trágyákat viszont – tekintve a balkáni mezőgazdasági üzemek kis jövedelmét – csak néhány helyen használnak. Bulgária pl. – ahol a mezőgazdaság a legfejlettebb, a produktivitás a legnagyobb – 1925 és 1930 között évente kb. 100 tonna műtrágyát importált. Ebből egy hektárra mindössze 25 gramm jut. Nagy nehézséget okoz, hogy a műtrágyákra magasak a szállítási költségek. Ha a német káli- és nitrogén-műtrágyagyárak és a balkáni mezőgazdaság között a kapcsolatot megfelelően kiépítenék, a kitűnő talaj, valamint kedvező éghajlati viszonyok következtében a balkáni mezőgazdasági termények mennyisége rövid idő alatt megkétszereződne.

Csáktornyai Ferenc

S Z O C I Á L I S T U D Ó S Í T Ó

Magyarország

A Statisztikai Hivatal nagykereskedelmi árjelzőszáma a múlt év december végi 137-4-ről ez év január végéig 140-3-ra emelkedett. A létfenntartási költségek jelzőszáma ezalatt lakbér nélkül számítva 159-2-ről 164-6-ra, lakbérrel együtt számítva pedig 141-7-ről 145-9-re emelkedett.

A Pénzügyi Központ kötelékébe tartozó fővárosi pénzügyintézeteknél és a postatakarékpénztárnál elhelyezett összes betétek állománya január végén 2.189-9 millió pengő volt, amiből 835-3 millió pengő takarékbetétekre, 1.354.6 millió pedig folyószámlabetétekre esett. Az előző havi adatokhoz viszonyítva a takarékbetétek állománya 4,3, a folyószámlabetétek állománya pedig ugyancsak 4,3 millió pengővel emelkedett.

A MAGYAR OSZTALÉKKORLÁTOZÁS. Az 1040-1942. M. E. számú rendelet szabályozza a részvénytársaságok és szövetkezetek üzleteredményeinek felhasználását, amit az tett szükségessé, hogy az elmúlt év nagyobb konjunkturális nyereségéből a vállalatok általában nagyobb osztalékot és tantiemet kívánjanak fizetni mint tavaly. Már pedig e helyett sokkal kívánatosabb a belső megerősödés és tartalékolás politikájának követése, különösen amikor a háborús konjunktúra következtében felduzzadt nyereség hova fordításáról van szó, hiszen számítanunk kell arra, hogy a fellendülést depresszió követheti. Ezért kimondja a rendelet, ha a vállalat osztalék kifizetését határozza el, legfeljebb a közvetlenül megelőző üzleti év nyereségéből fizetett osztaléknak megfelelő mértékű osztalékot fizethet. Ha azonban a vállalat a közvetlenül megelőző üzleti év nyereségéből osztalékot nem fizetett, akkor legfeljebb 1%, ha pedig 4%-nál kisebb osztalékot fizetett, akkor a megelőző osztaléknál 1%-kal nagyobb, de legfeljebb 4% osztalékot fizethet. Az igazgatóság tagjai részére ebben a minőségükben megállapított díjazás, vagy nyereségrészesedés mértéke nem haladhatja meg a közvetlenül megelőző üzleti év nyereségéből ilyen címen fizetett jutatásokat. Ha a vállalat a közvetlenül megelőző üzleti év nyereségéből osztalékot nem fizetett, de most fizetni kíván, akkor a vállalat a nyereségnek annyi százalékáig terjedő mértékű díjazást vagy nyereségrészesedést fizethet, mint ahány százalék osztalékot fizet. Az 1938 december 31-ike után alakult vállalatok akkor is fizethetnek legfeljebb 5%-os osztalékot, ha osztalék eddig egyáltalában nem, vagy 5%-nál kisebb mértékben került kifizetésre. Ezek a vállalatok igazgatósági tagjaikat az üzleti nyereség legfeljebb 5%-a erejéig akkor is részesíthetik díjazásban vagy nyereségrészesedésben, ha eddig ilyen címen ennél kevesebbet, vagy semmit sem fizettek. A pénzügyminiszter a korlátozó rendelkezések alól kérelmre felmentést adhat.

A rendelet hatása eddig a tőzsdén nagyobb árfolyamcsökkenésekben mutatkozott, ami megfelel a kormány intencióinak. A részvényesek elkedvetlenedése következtében csökkent az érdeklődés az osztalékot hozó papírok iránt és így a fix kamatozású papírok, különösen az állami kibocsátások számíthatnak nagyobb érdeklődésre. A vállalatok pedig a ki nem fizetett nyereségből tartalékokat képezhetnek, az önfinanszírozás fokozódhatik, a felesleges készpénzük pedig könnyű elhelyezkedést találhat állami kibocsátásokban.

A LÉVAI NÉPFŐISKOLÁRÓL. Léva . . . Ki ne emlékeznék a Felvidéken a megszállás utolsó idejében az oly szép, felejthetetlen szabadtéri János vitéz előadásra, ahol az elszakított magyarok ezrei gyűltek össze, hogy élni-akarásunkat s élnitudásunkat hirdesse ez az előadás. Egyik legszebb ténye volt az akkori kultúrelőadásunk. S most újra erről a városról olvassunk. A Széchenyi Magyar Kultúr Egyesület, a volt Szlovenszkói Magyar Kultúr Egyesület rendezte meg e városban ezidei téli népfőiskoláját. E népfőiskola létrehozásával még a nyári SzMKE-táboron

elhatározott tervét valósította meg az egyesület igazán sok áldozatos munkással és munkával. Fáradtságos munkával társadalmi úton sikerült összehozni a szükséges anyagi és szellemi erőket. 29 falusi embert, majdnem teljesen fiatalokat válogattak össze a Felvidék különböző helyeiről. Két hónapon keresztül hallgatták őket a népfőiskola magasvonalú nevelő, oktató előadását. Két hónapon keresztül mindennap hallottak nemzetünk legégetőbb kérdéseiről s különösen sokat a magyar népet, a falut érdeklő problémákról. Se két hónap után a nép fia a kapott tanítást magukkal víve öntudatosan tértek vissza falvaikba, hogy ott az ébresztő, segítő, felemelni akaró munkának legyenek biztos alapjaivá. Öröm volt közüjük menni, közöttük lenni, nézni komoly érdeklődő tekintetüket, öröm volt hallgatni komoly, józan beszédjüket, éles megfigyeléseiket. Szinte azt éreztük ott, hogy nem is falusi emberek között vagyunk, hanem csak egyszerű ruhába bujtott, de sokat tudó, a magyar nép bajait átérző kultúrált magyarok között. Jól esett látni, érezni, hogy az elesett magyar falunak ilyen erős, öntudatos fia is vannak. Jól esett látni ezt a fiatalságot különösen a mai nagyon nehéz magyar időkben, látni azt, hogy minden nehézség ellenére az öntudatos népi erő rajtuk keresztül tör előre, hogy erős, megdönthetetlen oszlopaivá váljanak nemzetünknek. A befejező ünnepségen, amelyet Révay István, a SzMKE ügyvezető elnöke is résztvett, Tóth Lajos aranykalászos gazda mondott beszédet. Hangoztatta, hogy a magyar gazda a magyar nemzet alappillére akar lenni és azzá is lesz.

Argentína

MEGOLDATLAN GABONAPROBLÉMÁK. Mint-hogy a múltban gabonafeleslegének 50%-át a kelet-ázsiai országok vásárolták meg, e körülmények hatása alatt a csikágói tőzsde búzaárai erősen estek, amihez még az is hozzájárult, hogy a malmok hatalmas vásárlásai elmaradtak. Hasonlóképpen leestek a csikágói rozs-jegyzések is. Az argentin mezőgazdaságot igen súlyosan érintette még az a tény is, hogy a tengerentúli vevők elmaradása következtében kukoricatermesének jórésze megmaradt. Argentína kivitele kukoricában az év első két és fél hónapjában csupán 47.000 tonna volt, szemben az 1940 év hasonló időszakának 478.000 tonnájával.

A MEZŐGAZDASÁGI POLITIKA MEGVÁLTOZTATÁSA. Hivatalos helyen kijelentették, hogy annak ellenére, hogy a külkereskedelmi mérleg javult, a gabonafélék elhelyezésének problémája továbbra is igen súlyos, ezért a kormány a jövőben is kénytelen folytatni a gabonafeleslegnek 1939-ben megkezdett felvásárlását. Ebből az akcióból 1941-ig 270 millió pesót kitevő kár érte az országot, amihez még hozzávehető a tengerinek 1941-ben történt felvásárlása 180 millió peso értékben. Az állam összbevétele 1941-ben 856 millió pesóra rúgott. A kiadások ennél magasabbak voltak, úgyannyira, hogy az államháztartás deficitje tavaly sokkal nagyobb volt, mint bármikor az elmúlt években. A kormány most a viszonyokkal és a nemzetközi helyzettel számolva elhatározta az erdőgazdaság, tejgazdaság, szőlészet, len- és gyapot-termesztés fejlesztését és átszervezését. A mezőgazdasági politika új iránya azt célozza, hogy mivel az iparnak külföldi nyersanyaggal való ellátása a háborúnak az Atlanti-óceán középső és déli részére való kiterjedése folytán csaknem lehetetlenné vált, a gabonaterületek túlnyomó részét ipari növényekkel ültessék be.

Ausztrália

Stockholmi jelentés szerint Ausztráliában beszüntették az aranybányászatot és az így felszabadult munkásokat és gépeket az ön- és ólombányák rendelkezésére bocsátották.

Belgium

A hatóságok rendeletet bocsátottak ki, amelynek értelmében belga alattvalók munkaszolgálatra kötelezhetők. Magán- és közüzemeknek a hatóságok ezentúl előírhatják, hogy alkalmazottaikból bizonyos számú munkacsoportot más üzemek rendelkezésére bocsássonak. Végül, a hatóságok külön engedélyhez köthetik a jelenleg fennálló munkaszerveződések felbontását, illetve újabb munkacsoportok alkalmazását.

Bulgária

A MOHAMEDÁN VALLÁS GYAKORLÁSA.

A bolgár külügyminisztérium kultúrosztálya új rendeletben szabályozza a mohamedán vallás gyakorlását Bulgáriában. Az új rendelet intézkedik, hogy azokban a községekben, ahol a mohamedánok lélekszáma 40-500 között van, csak egy imaház (mecset) lehet. Minden faluban csak egy lelkész, vagy segédlelkész működhet.

RÓZSAOLAJ HELYETT GYAPOT. Az elmúlt rendkívüli hideg tél folyamán a Balkán-hegység déli lejtőin levő rózsatermesztő földek faállományának 70%-a elfágyott. Hivatalos helyen elhatározták, hogy a fagy által sújtott területet nem engedik újból rózsafával beültetni, minthogy a rózsaoaj elhelyezése külföldön a mostani viszonyok között csaknem lehetetlen. A szabaddá vált területeket gyapottal és burgonyával ültetik be.

TERVGAZDÁLKODÁS. A bolgár közgazdaság feladatai a nemzettel és Európával szemben annyira megnövekedtek, hogy a termelés és a szétosztás a régi keretek között tovább fenntartani nem lehet, hanem tervszerű, központi irányításra van szükség minden téren. A kormány terve elsősorban a termelésnek a maximálisra való fokozására, a fogyasztásnak viszont a minimálisra való csökkentésére irányul. Hivatalos helyen a legfontosabb teendők a termelésnek és a fogyasztásnak pontosan kidolgozott tervek szerint való szervezését, irányítását, ellenőrzését, az árak stabilizálását, továbbá az uzsora letérését tekintik.

A terv középpontjában a Gabonaforgalmi Igazgatóság áll, amely a mezőgazdasági terményeket (gabonafélék és ipari növények) az állam megbízásából összegyűjti és elraktározza. Az importcikkekkel a rendelés feladásának napjától kezdve az országba való beérkezés idejéig az állam ellenőrzi, majd átveszi. Az ipari termelés a nyersanyag szétosztásától a gyártmány teljes elkészítéséig állami ellenőrzés alatt áll. A mezőgazdasági termények ellenőrzése a vetéstől kezdve egészen a szétosztási központokba való beszállításig tart. Minden fajta mezőgazdasági és ipari hulladékot az államnak kell beszállítani. A Közellátási Főbiztosságon egy Központi Elosztó Tanácsot szerveznek, amelyben a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi érdekképviselők, valamint a kereskedelmi kamarák képviselői vesznek részt. A legfőbb fokon ez a tanács irányítja a javak szétosztását. Az eddigi bürokratikus eljárás megszűnik és a jövőben a fogyasztók egyenesen a kijelölt üzlethez, vagy szövetkezethez fordulhatnak. Az állami ellenőrök bármelyik üzemben, bármikor megjelenhetnek, ellenőrizhetik a készleteket, az anyaggyártást, a termelést mennyiségileg és minőségileg. Szabálytalanság esetén a büntetés az eddiginél sokkal súlyosabb lesz, amellyel együtt jár a bűnös kereskedő, iparos vagy gazda mindenfajta készletének elkobozása.

A közgazdaság egyik legfontosabb, a tervgyártásnak pedig sarkalatos problémáját, az árkérdést igen érdekes módon oldja meg az új terv. A szabályozás alapjául a búza ára szolgált. 436 féle ipari és mezőgazdasági cikk árát rögzítették le a búza árához viszonyítva. Addig, amíg a vállalatok nyereségét szabályozó rendelet megjelenik, a most nem érintett cikkek árához termelők, iparosok és kézművesek legfeljebb 10%-ot, nagykereskedők és importőrök legfeljebb 7%-ot, kiskereskedők legfeljebb 15%-ot számíthatnak.

Az új, július i-én életbelépett rendeletekben kitűzött célok csak akkor érhetők el, ha egyidejűleg a fizetések is szabályoztatnak. Ezért a minisztertanács elhatározta, hogy az állami és a községi alkalmazottak jövedelmét

lakkbér- és családi pótlék emelése formájában javítja. Ugyancsak intézkedés történt, hogy az ipari vállalatok tisztviselőinek és munkásainak fizetését június i-től kezdődően 10%-kal emeljék.

A BOLGÁR MUNKÁSSZERVEZETEK. Amikor Bulgáriában 1934-ben a pártokat feloszlatták, az a kérdés jelentkezett, hogyan szervezzék meg az egyes foglalkozási kategóriákat. A szakszervezetek nem jöhettek számításba, minthogy azok kizárólag a baloldali pártok szerveivé váltak. Odesszában a Komintern külön kiképző iskolát tartott fenn a Bulgáriába küldendő ügynökök számára. A bolgár ipari munkásság sorsa ugyanaz volt, mint Európa többi országában: teljesen a marxista-kommunista célok szolgálatába állították. A politikai pártok és szakszervezetek feloszlata után az állami szociálpolitika legfőbb feladata az volt, hogy a dolgozóknak új munkarendet adjon.

Az 1934 december 9-én kibocsátott rendelet már Intézkedéseket tartalmazott a szakmai érdekképviselők szervezésének előkészítésére vonatkozóan. A munkásszervezetekről szóló és messzemenően intézkedő törvény rövidesen meg is jelent. Ezt követte 1935 februárjában a kézművesekre és kereskedőkre vonatkozó, márciusban az iparosok, novemberben a mezőgazdák szakszervezeteire vonatkozó törvény. Az öt szervezet eredetileg a kereskedelmi és munkaügyi miniszternek volt alárendelve. Később a beosztást megváltoztatták és a szövetségeket az illetékes minisztériumoknak rendelték alá. Ez a megoldás sem vált be, mert hiányzott az egységes, központi vezetés. Újból jelentkezett a gondolat, hogy a különböző szövetségeket egy kézben kell egyesíteni. A tervet az 1941 július i-én kiadott törvénnyel megvalósították. Ez a törvény egyfelől összefoglalta az összes addig megjelent törvényeket és rendeleteket, másfelől létrehozta a bank- és biztosítási üzemek alkalmazottainak szövetségét. Valamennyi szövetség központi vezetését és ellenőrzését a miniszterelnökség kebelében megszervezett hivatal vette át. Végül alapvető jelentőségű volt ebben a törvényben az, hogy a szociális biztosítás intézésére és kiépítésére államilag megszervezte a Szociális Biztosító Intézetet. Az intézet felett az állam szigorú ellenőrzést gyakorol.

Ha meg akarjuk ismerni a szövetségek életrehívásakor szem előtt tartott célokat, röviden foglalkoznunk kell azok belső szervezetével. Valamennyi üzem és gazdaság munkása beletartozik az illető község megfelelő szakmai szövetségébe. A munkások kötelesek a szövetségeknek hozzájárulási díjat fizetni. A tagság önkéntes, de a tagsági díj fizetése kötelező. A tagul való felvételt meg is lehet tagadni, ha a munkás arra méltatlannak látszik. Minden község munkásszervezete maga választja tisztikarát és elnökét, azonban az érvényességhez szükséges a miniszterelnökségi hivatal hozzájárulása. A titkárokat is ez a legfelsőbb hivatal rendeli ki. Ily módon gyakorolja az állam legfőbb ellenőrző tevékenységét az egyes helyi szervezetekkel szemben. A községi szövetségeket összefogja a kerületi szövetség és végül ezek összefutnak az országos szövetség kezében. A helyi szervek maguk választják a kerületi szövetségben őket képviselő tagokat. A kerületi szövetségek titkárait ugyancsak a miniszterelnökségi hivatal nevezi ki.

A fenti szövetségeken kívül van még egy másik munkásszervezet is. Pl. minden textilmunkás tagja lehet a Textilmunkások Szövetségének is. Ezek a szervezetek, amennyiben kívánatosnak vélik – tehát nem kötelező – helyi csoportokat tarthatnak fenn. A legfőbb különbség a fenti szakmai szövetségektől az, hogy az utóbbi szövetségek nem autonóm testületek. Az állam részéről a költségvetés terhére pénzbeli támogatásban részesülnek, ami egyben azt is jelenti, hogy semmiesetre sem keltik életre a régi szakszervezeteket.

Amint látható, a bolgár munkástörvényhozás más szempontokból indul ki mint a német. A bolgár törvényalkotásban az egyes munkacsoportok nem játszik szerepet. A munkás más szervezetekhez tartozik mint a munkaadó. A munka békéjét nem alulról, hanem felülről intézik. Itt tehát még a régi felfogáshoz áll közel a jogalkotás, amikor a munkaadót és a munkást két különálló osztályrészre bontja. Viszont az állam gondoskodik a kiegyenlítésről és

áthidalja az érdekellentéteket. Az osztálykülönülés megvan, azonban a szociálpolitika ezt a gyakorlatban eliminálja. (V. ö.: A szaktestületi élet irányítása Bulgáriában. III. évf. 1-3 sz. 39 l. Szerk.)

A DÉLDOBRUDZSAI FÖLDBIRTOKREFORM során a bolgár földművelésügyi minisztérium az elmúlt év folyamán 127.000 hektár földet osztott ki 14.000 visszavándorló család között. A déldobrudzsai földnélküliek és törpebirtokosok közül 19.000 öslakos család részesült földjuttatásban; ezek 55.000 hektár új ingatlanhoz jutottak. Végül 102.000 hektár földet osztottak ki a mezőgazdasági iskolák, egyházak és a román földreform kártszenvedett áldozatai földigényének kielégítésére.

MÁRCIUS 18-I HATÁLLYAL valamennyi szabadpályán működő zsidót eltiltottak hivatásának gyakorlásától. Azok a zsidók, akik különleges határozat folytán tovább dolgozhatnak, erre külön engedélyt kapnak.

Cseh-Morva Protektorátus

A birodalmi fővédnök rendelete szerint valamennyi protektorátusi zsidó lakost Theresienstadtba telepítik át. A város hétezer lakosát állami költségen egy másik helységbe telepítik.

Dél-Amerika

DÉLAMERIKA GAZDASÁGI KÉPE. A háború kitörésekor a múlt tapasztalatai alapján a csikágói és new-yorki nagytőkék óriási nyereségről álmodoztak, Washingtonban pedig olyan hatalmas impériumról szöttek terveket, amely még az angolt is elhomályosítja. Röviden: Dél-Amerikának U. S. A. fennhatóság alá helyezését tervezték. Idevonatkozóan az elmúlt esztendő bőségesen adott bizonyítékokat. A hegemoniát előkészítendő egyik konferencia a másikat követte, azonban semmi kézzel fogható eredményt nem tudtak elérni. Eppen ezeken a konferenciákon tűnt ki, hogy Dél-Amerika számára a kiegészítő gazdaság nem az U. S. A., hanem Európa. Kiderült, hogy az U. S. A. csak néhány délamerikai cikket tud használni és vásárolni, mivel azok legtöbbit maga az Egyesült Államok is termeli és előállítja. Arra pedig egyáltalán nem gondolnak és nem is gondolhatnak, hogy a dél-amerikaiak kedvéért a saját termelést akár mezőgazdasági, akár bányászati vagy ipari téren csökkentse. Ezzel szemben az európai országok csaknem minden fajta délamerikai produktum iránt érdeklődnek.

Nézzük most közelebbről a tényleges helyzetet. Az angol blokádnál a délamerikai államokat európai vevőiktől elvágták anélkül, hogy ezért valahol kárpótlást kaptak volna. Az U. S. A. megígérte ugyan, hogy az árufelteleget minden cikkből összevásárolja, de a valóságban ebből az lett, hogy csak a hadifontosságú nyersanyagokat tudja felvenni. A délamerikaiak sürgetésére megkísérelték egy ideig, hogy más, nem hadifontosságú cikkeket is átvegyenek, de a hajóhiány és a bizonytalan út miatt újból csak katonai célokra szolgáló anyagokat tudnak Észak-Amerikába vinni. Az egyes országokban a felesleges, eladásra váró termények és áruk olyan nagy mennyiségben halmozódnak fel, hogy a kormányok a katasztrófa elkerülése végett kénytelenek közbelépni. Így az Argentin Állami Bank a tengeri felvásárlására hatalmas összegeket folyósított, ezen kívül 100 millió pesós hitelt nyújtott a gazdáknak, hogy gabona helyett olajos növényeket és takarmányféléket termesszenek. Brazíliában óriási tömegű kávé, kakaó és gyapot várja a vevőket. Peruban is nehézségek volnának, ha a kormány a gyapottermés kétharmad részét nem vásárolta volna fel, kereken 10 millió dollár értékben az Egyesült Államok számára. Az U. S. A. ezt a mennyiséget kényszerből és csak azzal a feltétellel veszi át, hogy a perui kormány kötelezi magát, hogy az ország jövőévi gyapottermését csökkenti. A legérdekesebben a kávépiacon alakul a helyzet, mert az északamerikai tőkék arra számítanak, hogy az eladatlan készletek további növekedésével arányosan zuhannak az árak és ha eléri a mélypontot, az egész mennyiséget potom pénzért felvásárolják. A délamerikai államok ölhetett kézzel kény-

telenek nézni, hogy az észak kapitalizmus egymás után építi ki monopóliárait.

Az Egyesült Államok tényleges hadbalépése Dél-Amerika gazdasági helyzetét súlyossá tette. Japán és Dél-Amerika között a kölcsönös egymásrautaltság folytán a forgalom a csendesóceáni háború kitöréséig évről-évre növekedett. Ma Japán úgy is mint vevő, úgy is mint eladó teljesen kiesik. Még Anglia is kénytelen volt a délamerikai piacoktól távolmaradni, mert a hajóter az északatlanti, földközti-tengeri és a csendesóceáni járatokhoz kellett. Ilyen körülmények között az egész délamerikai piacot az Egyesült Államok uralják. Ezt az uralmi helyzetet azonban az U. S. A., karteljeinek és trösztjeinek legnagyobb sajnálatára, egyelőre nem tudja kihasználni. Már az elmúlt évben mutatkozni kezdtek a zavarok a szállítás terén. Ugyanis az U. S. A. nem akarta a La Plata vidékéről kivont angol hajótonnát amerikai hajókkal pótolni. Az idén pedig még saját hajóit is ki kellett vonnia a dél-amerikai vizekről, mert a hajókra az Ausztráliába és a Szovjet-Unióba történő szállításoknál szükség volt. Az északamerikai hajóterhiány a Latin-Amerika felé irányuló exportot is megbénította. New Yorkban a személy- és tehergépkocsik ezrei várnak elszállításra Dél-Amerika felé, ahol hiába remélik megérkezésüket. Így azután az Egyesült Államok és Dél-Amerika között a forgalom a háborús nyersanyagokat kivéve csaknem teljesen megállt. Számos gyár kénytelen volt kapuit lezárni és munkásait az utcára tenni, mert a gyártáshoz szükséges nyers- és segédanyagok hiányoztak. Csülében pl. a benzinszolgáltatást az eddiginek 10%-ára csökkentették, mert az U. S. A. kijelentette, hogy azt az ígérte, amely szerint havonta 10 millió liter benzint szállít, teljesíteni nem tudja. Argentínában vas- és acélhiány van. Viszont egész Dél-Amerikában hiányzik a kémiai anyagok egész sora.

Az U. S. A. a különböző konferenciákon Dél-Amerikának szállítási kvótát és preferenciákat ígért. Ez az ígérte azonban papíron maradt. Ma már csak azokkal az országokkal áll gazdasági kapcsolatban, amelyek a kelet- és délázsiai nyersanyagok elmaradása folytán a hadiipar számára szükséges anyagokat szállítani tudják. Ezekkel az országokkal szemben az U. S. A. mind terrorisztikusabban lép fel. Pl. Csülének gazdag rézbányái vannak, de a kitermelt ércből semmi sem maradhat az országban, még saját szükségletre sem, mert az északamerikai kibányászás után azonnal elszállítják. Csülét és Argentínát, mivel a tengelyhatalmakkal a diplomáciai viszonyt megszakitani vonakodtak, különösen mostohán kezelik az északiak. Ellenben Brazíliának, amely teljesen Észak-Amerika szolgálatába állott, 220 millió dolláros hitelt nyújtottak. Az Amazonas medencéjének gazdasági felkutatása céljából a Federal Rubber Reserve Co. egyedül 5 millió dollárt bocsát a brazilok rendelkezésére. E mögött a szívéllyesség mögött azonban rideg üzleti számítás húzódik: Brazília köteles az Amazonas vidékének egész kaucsuk készletét az Egyesült Államok rendelkezésére bocsátani. Minthogy a malaji és holland-indiai kaucsukterületek az U. S. A. számára teljesen elveszték és ebbeli szükségletét Brazílián kívül máshonnan fedezni nem tudja, a brazil kormány ezt a kényszerhelyzetet kihasználva, ötéves gazdasági szerződést csikart ki a yankeektől. Ebben a szerződésben az északiai nagy engedményeket voltak kénytelenek tenni, így kötelezték magukat, hogy egy vasútvonalat fognak építeni, amely az ország belsejében levő bányavidékekről a tengerig húzódik. Uruguaynak azt tanácsolták, hogy építsen hajógyárakat, mert a jövőben az északamerikai hajóépítő üzemetek javításokkal terhelni nem lehet. Bolíviával szemben az U. S. A. kötelezettséget vállalt, hogy az ország cinkfeleslegét átveszi. Ennek ellenében Bolívia olyan magas összegű hitelt követel, hogy az erre vonatkozó tárgyalások és megbeszélések még most sem fejeződtek be.

Mindezekből kialakul Dél-Amerika gazdasági életének tragikus képe: Európának és Japánnak mint vevőnek (fagyasztott hús, gyapjú, kávé, kakaó, kaucsuk, gabona, gyümölcs, fűszerek, petróleum, érc stb.) és mint ipar-cikkiszállítónak kikapcsolása következtében teljesen Észak-Amerika gyarmatává lett. Az északiai a délamerikai országnak egyoldalúan diktálják az árakat és a feltételeket.

Viszont az izolált kontinens felesleges cikkeit Észak-Amerika nem képtet átvenni, mert neki nincs rájuk szüksége, sem a délen hiányzó iparcikkeket nem tudja szállítani egyrészt az iparnak hadianyaggyártásra való átszerzése, másrészt a hajótér hiánya miatt.

Egyesült Államok

Az Egyesült Államok kormánya a háborús viszonyokra való tekintettel megtöltötte a gazdaságstatisztikai adatok nagyobb részének a közzétételét. Ezentúl a mezőgazdasági vetésterületről, a terméstről, a készletről, a fémtermelésről, a csekkforgalomról, a tőzsdei hitelekéről stb. nem közölnek adatokat.

Washingtoni jelentés szerint Morgenthau pénzügyi államtitkár kijelentette, hogy szükségesnek tartja egy észak- és délamerikai banknak a felállítását, valamint az egész nyugati féltekén érvénytelé bíró új valutaegység bevezetését. Morgenthau hangsúlyozta, hogy az Egyesült Államok és a délamerikai országok valutáinak különbözősége nehezé teszi a köztük fennálló gazdasági kapcsolatok fenntartását. Az új bank felállítása és a közös valuta bevezetésére irányuló javaslat az amerikai pénzügyminiszterek legközelebbi konferenciáján kerül megvitatásra Rio de Janeiroban.

Washingtoni jelentés szerint a kongresszus elé törvényjavaslatot terjesztettek, amely a hadianyagszállításoknál megengedett legmagasabb nyereséget 6%-ra korlátozza.

A Department of Commerce becslése szerint az Egyesült Államok nemzeti jövedelme 1941 folyamán 94,5 milliárd dollárt tett ki, ami az előző évivel szemben 22%-os, az 1939 évivel szemben pedig 13%-os emelkedést jelent. A Department of Commerce az 1942-ben várható nemzeti jövedelmet 113 milliárd dollárra becsülte és egyben közölte, hogy a folyó évi hadikiadások előreláthatólag 47 milliárdot fognak kitenni.

Roosevelt elnök rendeletet írt alá, amely az Egyesült Államokban lévő, hét milliárd dollár értékű külföldi vagyon kezelésére külön hivatal felállítása iránt intézkedik. A hivatal vezetője Crowley, a Federal Deposit Insurance Corporation elnöke lett.

Morgenthau pénzügyminiszter a kongresszus elé törvényjavaslatot terjesztett, amely szerint az évi 15.000 dollár vagy ennél több jövedelemmel bíró személyeknek jövedelmi adóját az eddigiek kétszeresére emelnék fel. Ezenkívül jelentősen felemelnék az ipari és kereskedelmi vállalatok adóját, valamint az örökösödési adót is.

Roosevelt elnök rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében a már függőben lévő trust-ellenes pereket a háború tartamára be kell szüntetni. Kimondja továbbá a rendelet, hogy a trust-ök alakulása és működése ellen hozott törvény nem alkalmazható a hadiiparokra.

A most életbelépett felhatalmazási törvény alapján az Egyesült Államok elnöke a háború tartamára amerikai vagyontárgyak és iparüzemek felett elrendelheti az állami ellenőrzést, továbbá igénybe veheti a fegyverkezéshez szükséges gépeket is.

Hivatalos amerikai közlés szerint az Egyesült Államok semleges európai államokkal megállapodást készítenek kötni, amelynek értelmében az Egyesült Államok - megfelelő csereszállítmányok ellenében - igénybe vehetné az illető államok által felvásárolt és Dél-Amerikában tárolt hadifontosságú nyersanyagokat. A szóbanforgó államok Svédország, Portugália és Svájc.

Az Egyesült Államok kormánya módosította az ú. n. „fekete listákat” (azoknak a cégeknek a jegyzékét, amelyekkel amerikai alattvalók nem tarthatnak fenn, illetve nem létesíthetnek üzleti kapcsolatokat). A módosított jegyzékbe az eddigieken felül felvettek még összesen 110 spanyol, portugál, svájci, török és svéd céget, valamint 342 délamerikai céget. Ezzel szemben 30 céget töröltek a korábbi jegyzékekből.

Egyiptom

EGYIPTOM KRITIKUS GAZDASÁGI HELYZETE. Az országnak angolszász megszálló csapatokkal való elárasztása, valamint az angol hajóhiány miatt a kereskedelemben előállott pangás folytán az egyiptomi

közgazdaság válságos helyzetbe került. A létfenntartási index a háború elejei 100-ról 170-re emelkedett. A közellátás egyre nehezebb lesz. Hivatalos becslés szerint az ezévi gabonatermés legfeljebb 8-5 millió ardebet ér el, míg az évi szükséglet kb. 10 millió ardeb. Ennek ellenére az angol hatóságok tovább folytatják a gabonakészletek lefoglalását.

Franciaország

A minisztertanács március 14-én több fontos pénzügyi természetű javaslatot fogadott el. Az új rendelkezések az egyik oldalon felemelik a hadiözvegyeknek, a teljes hadirokkantaknak, a hadifoglyok családtagjainak, valamint az állami tanerőknek az illetményeit, a másik oldalon pedig az ezzel járó kiadási többlet fedezésére egyes adónemeken emeléseket hajtanak végre. Az illetményemelésekkel kapcsolatban gondoskodás történt arról is, hogy városi jellegű lakóhelyeken a hadifoglyok gyermekei ingyen kényeret kapjanak. Az állami bevételek fokozását célozzák a következő rendelkezések: 1. A jövedelmi adónál az emelés oly módon történik, hogy az adóalap kiszámításánál megszűnik az előző évi adónak a bruttó jövedelemből való leszámítása. Az ilyen leszámításnak eddig a mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi üzemek, valamint a szabad foglalkozások jövedelmi adójánál volt helye, a fizetésekénél, munkabérékenél, az értékpapírjövödelmeknél és a vállalati vezetők tantiémjeinél ellenben nem. 2. A jövedelmi adó alapján kivetett rendkívüli nemzeti adó (contribution nationale extraordinaire) kulcsa az 1942. évre az eddigi 33¹/₃% helyett 50%. 3. Általános emelés alá esnek a dohánytermékek árai; az emelés a közönséges, olcsó árufajtáknál 25%, a jobb fajtáknál 35%-ig emelkedik, a fenyőzési minőségénél pedig 100%-ot tesz ki.

Egy március 15-én közzétett törvény, tekintettel az állami hivataloknál mutatkozó személyzeti hiányra, felhatalmazza a minisztériumok vezetőit, hogy a tisztviselőket a korhatár betöltése után a háború végéig a szolgálatban visszatartsák. Gondoskodik azonban a törvény arról, hogy ez a visszatartás a korhatárt még el nem ért tisztviselők előmenetelét ne érintse. Ezzel kapcsolatban a törvény a rendes kinevezés (nomination) mellett egy új előmeneteli lehetőséget létesít; a kijelölést (designation). A valamely állásra kijelölt tisztviselő ugyanazokat az illetményeket élvezzi, mint a kinevezett tisztviselő és azzal a nyugdíj tekintetében is azonos elbírálás alá esik.

A kormány az ország meg nem szállott részében egységesen szabályozta a bor adagolását, amely eddig az egyes tartományokban különböző volt. Az egységes adag ezentúl személyenként és hetenként 1 liter bor. A nehéz testi munkát végző személyek különböző csoportjai hetenként 2-5 liter bort kapnak. Vendéglőkben bort hetenként csak 5 napon szabad kimérni és egy vendég legfeljebb 2 decilitert kaphat. Luxusvendéglők csak faborokat szolgáltathatnak ki.

A SZABADONBOCSÁTOTT FRANCIA HADI-FOGLYOK FOGLALKOZTATÁSA. A napokban látott napvilágot a szabadonbocsátott francia hadifoglyok újraelkalmazásáról szóló törvény. Mindenekelőtt úgy rendelkezik a törvény, hogy a munkaadók a testi alkalmatlanság esetét kivéve, kötelesek a szabadonbocsátott hadifogly alkalmazottaikat, ha azok hazabocsátásuktól 6 hónapon belül kéri ezt, újból alkalmazni régi minőségükben. Ha az illető ilyen minőségű alkalmazása nem volna lehetséges, köteles 15 napon belül régi foglalkozásának és jövedelmének megfelelően egyébként alkalmazni. Ha a munkaadó vállalata időközben megszűnt volna, vagy a hazabocsátott fogoly a háború előtt munka nélkül volt, akkor megfelelő hivatásszerv gondoskodik róla. Az ilyeneket, vagy akik alkalmatlanná váltak volna előző munkakörük betöltésére, az állam átképezi. Az újra alkalmazással járó költségeket az alkalmazók viselik. Ha pedig a vállalat nem bírná el ezt, akkor az illető hivatási szerv útján (par Forganisme professionnel) visszafizetik a megfelelő összeget. A törvény hatályosságáról megfelelő büntető rendelkezések gondoskodnak.

A BANQUE DE FRANCE KÖZGYŰLÉSE. A

Banque de France ezévi közgyűlésén elhangzott beszámolóból a következő képet nyerjük Franciaország gazdasági helyzetéről 1941-ben: A kormányzat gazdasági politikája elsősorban a termelés feljavítására, az igazságos elosztásra és az árellenőrzésre irányul. Ami az ipari foglalkozást illeti, sikerült az átlagos heti munkaidőszámot az előző évi 35 és félórától 39-re emelni, ami főként a pótanyagok fokozottabb gyártásával, másrészt a tekintélyes német megrendelések következtében volt elérhető. A mezőgazdaság nagyon nagy nehézségekkel küzd, a gazdasági gépek, igásállatok, vetőmag, de talán legelsősorban a munkáskéz hiányában: igen tekintélyes a mezőgazdaságban foglalkozók között a ma is német fogságban lévők száma. Érthető tehát, hogy habár 1940-nel szemben emelkedett a termelés mennyisége, még mindig nem éri el a szükségletet. A kereskedelem terén a megfelelő termelés hiánya és a szétosztás rendszere bénító irányban hat, különösen ha tekintetbe vesszük, hogy a nagy áremelkedésnek serkentőleg kellett volna hatnia. Mindezek következtében, továbbá a kincstárnak saját szükségletei és a német megszállás költségei fedezése céljából fokozottabb mérvű bankjegykibocsátás következtében pénzbőség állott be: ez tükröződik vissza a főbb bankok tartalékainak mintegy 20%-os emelkedésében (a takarékpénztáraknál 10%), nemkülönbön a hivatalos kamatláb csökkenésében 2%-ról $1\frac{3}{4}$ %-ra, majd pedig $1\frac{3}{8}$ -ad %-ra a leginkább igénybe vett rövidlejáratú hiteleknel. De hasonló a helyzet a hosszulejáratú kölcsönöknél is. A helyzet javítására az állam és az állam pénzügyeiben érdekelt intézmények fogatosítottak különféle hitelműveleteket, több-kevesebb sikerrel. Ilyen körülmények között a magánvállalkozás is kevésbé vette igénybe a bankkölcsönt, hasonlóképpen a mezőgazdaság. Csupán a kincstári bonok tekintetében mutatkozott emelkedés a forgalomban. A német megszállás költségei céljára napi 15 millió márkát fizet ki az állam, amihez még hozzájárul az elszállásolás és sok egyéb költség, úgyhogy ezek 1941 folyamán mintegy 130 milliárd frankra emelkedtek, míg a megszállástól 1940 végéig 80 milliárdot tettek ki. Mindezen kiadások fedezésében tekintélyes rész jut a Banque de France-nak államhitelek rendelkezésre bocsátásának a formájában, ami újabb és újabb jegykibocsátást igényel, ami viszont az infláció veszélyével fenyeget. A védekezés igen erőteljes a forgalom legteljesebb ellenőrzésével, másrészt az árszabályozás útján. Ennek a célnak és az új rend kiépítésének a szolgálatában állnak az 1941 június hó 13-i és 14-i bankártörvények, amelyeknek hármasként van megnevezve a bankárfoglalkozást, védelembe venni a takarékoságot és ellenőrizni a hiteleosztást. Evégből minden magánbankvállalat köteles résztvenni a központi hivatás szervezetben (association professionnelle unique). Ellenőrző és szervező központot állítottak fel. Az ellenőrző bizottság élén a Banque de France kormányzója, a kincstár igazgatója és a szervező bizottság elnöke áll. Feladata őröködni a bankártörvények végrehajtásán, továbbá mérlegekre és az egyéb bankpublikációkra kötelező formát felállítani. Jogköre meglehetősen kiterjedt a különféle büntető eljárásokon át a felfüggesztésig és ha szükséges a törvénysértő bank megszüntetéséig. A szervező bizottság feladata a hitelt és a pénzüpiacot érintő összes tényezőknél az igazgatása. Tagjait a gazdasági és pénzügyi államtitkár nevezi ki, aki maga is képviselheti magát a bizottságban. Az 1941 június 18-i törvény részvénytársaság formájában központi pénztárat létesített, a bankok feles forgótőkéjének központi kezelésére.

Görögország

A legújabb rendelkezés szerint a gazdák terményeinek csak 20-25%-át lesznek kötelesek az államnak beszolgáltatni. Cserében a gazdák olajat, műtrágyát, textilárakat, mezőgazdasági gépeket kapnak. A zölc-kereskedelem és a visszaélések megakadályozása végett a terményeket csak kijelölt állami szervezetnek szabad eladni.

A kormány felhatalmazta a gazdasági minisztert, hogy szükség esetén államérdekből kisajátíthassa a magánosok kezén lévő barnaszénbányákat.

Hollandia

Egy február 23-án közzétett rendelet szerint mezőgazdasági, ipari és kereskedelmi vállalatok vezetői, valamint szabad foglalkozást gyakorló egyének csak előzetes hatósági engedély birtokában a) szállíthatják le üzemeik munkaidéjét heti 48 óra alá és b) bocsáthatnak el munkásokat anélkül, hogy a polgári törvénykönyvben megállapított elbocsátási okok fennforognának. Ugyancsak engedélyezés alá esik a heti 48 óránál rövidebb munkaidő további fenntartása is azokban az üzemekben, ahol a rendelet életbeléptekor ilyen munkaidő volt érvényben. A kormány elrendelte a munkanélküliek kötelező bejelentését. Bejelentési kötelezettség alá esnek a rendelet szerint azok a 18-40 év közötti korban lévő férfiak és hajadonok, akik magukat saját jövedelmükből fenntartani nem képesek, kivéve, ha a) valahol állandó természetű munkaviszonyban állanak vagy b) mint munkakeresők már nyilvántartatnak, vagy tudományos-, ill. szakkiképzés alatt állnak és a 24. életévet még nem töltötték be, vagy c) testi vagy szellemi fogyatékoságuk miatt nem képesek eltartani magukat.

Holland-India

BEVEZETTÉK A JAPÁN IDŐSZÁMÍTÁST.

A japán hatóságok Holland-India valamennyi szigetén megszüntették a keresztény időszámítást és a jövőben csak a japán időszámítás lesz hivatalos. A japán naptár szerint a folyó évet 2602-vel jelzik.

Horvátország

A MUNKA JOGA HORVÁTORSZÁGBAN.

1942 május i-én – az állami munkanappal napján – lépett életbe Horvátországban a munkaviszony rendezéséről szóló törvényrendelet, amely a következő általános alapelveken nyugszik:

Minden állampolgár *joga és kötelessége* dolgozni. Csak a munka lehet a lét alapja és minden érték mértéke. Minden munka csak akkor megengedett, ha eredménye nem károsítja az államot és nemzetet, sőt fejlődésére és jólétére szolgál.

Az *állam ügyel fel* minden munka tartalmára, céljára és módjára. Nevezetesen: egyrészt felügyel az elvégzett munka hasznára és bérére, másrészt *megállapítja* a munka el nem végzésének, lehetetlenné tételének és megnehezítésének büntetését.

A vállalkozók és munkaadók, akik a munkában befektetett tőkével, szakbeli vezetéssel, képzettséggel, szervezéssel vesznek részt, valamint ezek munkatársai, akik a munkában testi és észbeli tevékenységgel vesznek részt, kötelesek egymásközötti viszonyaikat úgy rendezni, hogy ezek a viszonyok elsősorban a nemzet és az állam, általában a közösség jólétét szolgálják s csak azután az egyesek hasznát.

KOLLEKTÍV SZERZŐDÉSEK HORVÁTORSZÁGBAN.

A munkaviszony rendezéséről szóló törvényrendelet második része általánosan kötelezővé teszi a kollektív szerződéseket. Azon foglalkozási ágaknál, amelyekben még nincsenek a munkaadóknak szak-egyesületei, a szerződést a kamarák kötik meg. A munkások és munkaadók szakszervezeteinek minden foglalkozási ágban való felállításáról a szövetségi (korporációs), illetőleg az ipar- és kereskedelemügyi miniszter külön rendeleteket fognak kibocsátani. A tárgyalásoknál és a kollektív szerződés megkötésénél jelen kell lennie az *állami munkamegbízottnak*. Az ő megerősítése szükséges a szerződés jogi érvényéhez. Minden szerződés alkalmával egyenlő számú munkaadóból és munkásból *központi választmányt* kell alakítani, amelynek élére a szövetségi (korporációs) minisztérium nevez ki elnököt. E választmány feladata, hogy megoldja az esetleges vitás kérdéseket. A szerződések érvényességi ideje általában 3 év. Előbb csak rendkívül fontos okból és az állami munkafelügyelő engedelmével mondható fel. Ha az állam és nemzet érdekei úgy kívánják, a szövetségi (korporációs) miniszter az ipar- és kereskedelemügyi miniszterrel egyetértés-

ben a meglévő kollektív szerződéseket egészben, vagy részben megsemmisítheti s az új szerződés megkötéséig meghatározza a munka- és fizetési feltételeket.

A MUNKÁSIFJÚSÁG VÉDELME. A poglavnik egy rendeletével megalakították a munkásifjúság védelmének hivatalát, amelynek feladata a munkásifjúság gondozása munkakörülményei, munkafeltételei meg lakás-, étkezési és egészségügyi körülményei tekintetében. Gondoskodik a munkásifjúság alkalmaztatásáról és a külföldön lévő fiatal horvát munkásokról. A hivatal szoros összeköttetésben áll a szövetségi minisztériummal, a horvát munkásszövetséggel, a magánalkalmazottak szövetségével, a nyilvános munkahivattal és minden tekintetben segíti a munkásifjúságot. A munkásifjúság fogalmi körébe tartoznak az összes fiú- és leánytanoncok és a fiatal munkások; ezek egyben tagjai az usztasa ifjúságnak is. A hivatalnak van egy usztasa munkafelügyelő szervezete, amely eddig is sokat tett a munkásifjúság érdekében. Az usztasa munkafelügyelő szervezet figyelemmel kíséri a vasárnapi pihenőt, a túlorázást, a munkásifjúsággal való bánásmódot.

A NÉMETORSZÁGBAN DOLGOZÓ HORVÁT MUNKÁSOK INTEZMÉNYEI. A Németországban dolgozó körülbelül 50.000 horvát munkás szerződési, biztosítási, stb. viszonyait illetően Horvátország – a többi államhoz hasonlóan – egyezményeket kötött a múlt év folyamán Németországgal. A megállapodásokból kiemeljük azokat, amelyek speciálisan horvát vonatkozásúak. A horvát szövetségi miniszter és a Német Munkafront képviselői egyezményt kötöttek egy „Ustaški radnik” (usztasamunkás) nevű szervezet létesítése ügyében, amely lényegében a Németországban dolgozó horvát munkások „Munkafront”-ja. Az „Ustaški radnik”-nak hivatalnokai vannak a Német Munkafront központi irodájánál. Ezen a módon a horvát munkásság állandóan összeköttetésben van nemzetének képviselőivel, az „Ustaški radnik” alkalmazottaival, akik róluk kulturális téren is gondoskodnak.

A Fremdsprachdienst keretében a munkások kulturális szükségletei számára megjelenik a „Domovina Hrvatska” (Horvát Haza) című hetilap, külön a bányászok számára pedig a „Sretno” (Szerencsésen).

A szövetségi (korporációs) minisztérium nagyobb mennyiségű könyvet és lapot küldött Németországban dolgozó munkások számára.

A berlini horvát követségnél képviselőket létesítettek a szociális-, elsősorban a munkáskérdések számára.

MUNKÁSTELEPEK HORVÁTORSZÁGBAN.

A horvát állam megalakulása óta több városban, ünnepélyes külsőségek mellett, munkástelepek építését kezdték meg. A poglavnik rendeletével már a függetlenség első hónapjaiban 100 millió kunát irányoztak elő erre a célra. A telepeket a fontosabb városokban építik, így Zágrábban, Eszéken, Varasdon, Karlovácban, Szarajevóban, Sziszeken. A telepek a horvát múlt nagy közéleti férfiainak, vagy a horvát függetlenségért elesett usztasáknak a neveit viselik. Legutóbb Zenicában (Bosznia) indult meg akció új telep létesítésére az ottani vasgyárak és kohók nagyszámú munkásai részére.

Az ipar- és kereskedelemügyi minisztérium rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében a szakmunkások elbocsátásához, valamint a munkahely megváltoztatásához a minisztériumtól kell engedélyt kérni.

A MEGÉLHETÉSI INDEX. A horvát munkáskamara havonként kimutatásokat közöl a megélhetési index alakulásáról. Eszerint egy egyedülálló munkás megélhetési indexe (lakkbérrel), alapul véve az 1939 augusztusi állapotot (= 100), 1942 januárjában 237-36, februárban 273-52, március közepén pedig 279-03 volt.

LESZÁLLÍTOTTÁK A KAMATLÁBAT. A Horvát Állami Bank közli, hogy a váltókamatlábát 5%-ról 4%-ra és a lombardkamatlábát 6%-ról 5%-ra szállították le. Az állami bank ezzel a intézkedéssel az ország gazdaságára ösztönzőleg akar hatni.

Egy új rendelet értelmében állami támogatásban részesülnek (kedvezményes hosszúlejárátú jelzáloghitelek, adókedvezmények, felszerelési tárgyaik bevitelénél vámmentesség, stb.) az üzembővítést vagy átszervezést végrehajtó belföldi gyárvállalatok. Belföldinek azt a vállalatot tekintik, melynek tőkéje legalább 51% erejéig horvát kézben van.

Japán

AZ ÉLELMEZÉST ÁLLAMI ELLENŐRZÉS ALÁ HELYEZTÉK. A mezőgazdasági minisztériumnak július i-én életbelépett több rendelete az élelmiszereket és a mezőgazdasági terményeket állami ellenőrzés alá helyezte. Ezeket a cikkeket előre megállapított áron felvásárolják és szétosztják.

TERMELESI TERV 1943-RA. A japán kabinet egyhangúlag elfogadta az 1943-ra vonatkozó iparfejlesztési tervet. A Tervgazdasági Hivatal elnökének szavai szerint a kitűzött háborús célok elérésére nem elegendő a fegyver és a hadianyag, hanem szükség van az egyéb fontos anyagok megfelelő mennyiségben való előállítására is. Mindenekelőtt szükség van – mondotta a Hivatal elnöke – a hajóépítés legmesszebbmenő fokozására, minthogy a hajóterben máris nagy hiányok mutatkoznak. Nagy súlyt vet Japán a hazai nyersanyagforrások felkutatására és kihasználására, éppen a hajóterhiányra és a tengeri szállítás nehézségeire való tekintettel. Az ezévi ipari program egy másik igen fontos feladatot teszi azoknak az iparágaknak a kiépítése, amelyek vasat, acélt, nikkelt, alumíniumot és gépeket állítanak elő. A tervben kitűzött harmadik feladatot a pótlások kutatása és előállítása.

Keletázsia

JAPÁN KERESKEDELMII ÉS PÉNZÜGYI TERVE. Matsuoka dr., a kyotoi egyetem professzora, japán legfőbb pénzügyi és valutaszakértője a Kelet-Ázsia újjárendezésére vonatkozó gazdasági tervekkel kapcsolatban, kijelentette, hogy Japán gazdasági politikája Kelet- és Délkelet-Ázsiában éppen olyan fontos és alapvető, mint a katonai műveletek. A jövő gazdasági politikájában nagy jelentősége lesz az egyéni kezdeményezésnek és leleményességnek. Az iparvállalatoknak a szükséges nyersanyagokat, eszközöket és gépeket a japán hatóságok rendelkezésükre bocsátják. A termelt cikkeket a japán kormány megfelelő haszon biztosítása mellett megszabott áron átveszi. Az elszállítás felett a legfőbb ellenőrzést a haderő gyakorolja. A nyersanyag szétosztását egy állami testület fogja végezni. Ásványoknál és élelmiszereknél ezt a szerepet egy erre a célra felállított külön szervezet látja el. E nagy tervek megvalósításában a legnagyobb nehézséget a megfelelő szakemberek hiánya okozza, mert nagy területről és sok szakfőfiről van szó. Hasonlóképpen nagyok a valutaproblémák is. Ezen a téren a legelső és legszükségesebb teendő az idegen valutáknak és pénzeknek a délkeletázsiai területről való kiszorítása, valamint a helyi pénzek és a yen viszonyának megállapítása és rendezése. Az utóbbi feladat elsősorban a Burmában forgalomban levő indiai rúpiára, a maláji Strait-dollárra, a holland-indiai Guldenre, a francia-indokínai piasterre és a thaiföldi Baht-ra vonatkozik. A legnagyobb nehézség a Fülöp-szigeteken van, ahol eddig peso is, U. S. A.-dollár is volt forgalomban. A japán valutának ezeken a területeken való bevezetése óvatosan, a mandzsúriai és kínai tapasztalatok alapján történik. Valuta- és pénzügyekben a legfőbb ellenőrzést a japán kormány gyakorolja.

NAGY-KELETÁZSIA ÉLELMEZÉSI TERVE.

A japán mezőgazdasági minisztérium külön ülésén hatalmas programot dolgoztak ki a nagy keletázsiai élelter körébe tartozó népek élelmelési problémájának megoldására. A tízéves tervnek egyik legfőbb célja az, hogy Japánt, Mandzsukuót és Kínát élelmiszerellátás szempontjából teljesen önállóvá és függetlenné lehessen tenni. Azt tervezik, hogy Japán rizstermelését, amely 1941-ben kerekén 55 millió japán Koku (1 Koku = 180 liter) rúgott, 83 millióra emeljék. Koreában, Mandzsukuóban és Formozában a rizs, szójabab és cukor termelését akarják a lehetőség határáig fokozni. Kínában viszont a különféle gabonafélék termesztését szorgalmazzák.

Nagybritannia

A külföldi átutalások tárgyában a Bank of England által kiadott végrehajtási utasítások szerint belföldi vagy külföldi fizetési eszközöket, továbbá aranyat és értékpapírokat csak engedéllyel szabad a külföldre küldeni. A sterling-blokkhoz tartozó államok bankjegyeit és érmeit azonban engedély nélkül szabad azokba az államokba küldeni, ahol ezek törvényes fizetési eszközök. Az utazási forgalomban általában 10 fontot szabad engedély nélkül kivinni. Az egyes élelmicikkeknél 1941 november óta alkalmazott pontrendszer, amely eddig csak hús-, hal- és egyes babkonzervekre volt érvényben, legutóbb a szárazgyümölcsre, egyes szárított hüvelyesekre, valamint a rizsre is kiterjesztették.

Londoni jelentés szerint a kormány rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében 500 fontig terjedő pénzbüntetéssel, illetőleg különösen súlyos esetekben 2 évig terjedő elzárással sújtják azt, aki papírt eldob, ahelyett, hogy a papírt a papírhulladékgyűjtő szerveknek átadná.

KÖZEL 30 MILLIÁRDOS HIÁNY AZ ÁLLAMHÁZTARTÁSBAN. A március 31-én lejárt 1941/42 pénzügyi évben az angol államháztartás 4776 millió font kiadás és 2074 millió font bevétel alapján 2702 milliós hiánnyal zárult. A hiányt hitelműveletekkel fedezték, aminek következtében pl. a függő államadósság – 500 millió fonttal – 3312 millióra emelkedett.

ÁTMENET A KÖTÖTT DEVIZAGAZDÁLKODÁSRA. A pénzügyminiszter rendeletet bocsátott ki, amely tovább korlátozza a külföldön élő angolok javára történő pénzáttalásokat. A rendelet ugyanis előírja, hogy az általa érintett személyek a javukra történő átutalás engedélyezése előtt kötelesek vagyoni és jövedelmi viszonyaikról vallomást tenni. A pénzügyi hatóságok e vallomás alapján megállapítják, vajjon a szóbanforgó személyek létfenntartása nem biztosítható-e az illetők külföldön lévő vagyontételei és jövedelmei segítségével, tehát szükség van-e egyáltalán az Angliából való pénzáttalásra. Az új rendelet elsősorban azokat érinti, akik a háború kitörésekor Angliából az Egyesült Államokba költöztek.

EGYSÉGES KENYÉR. A közellátási minisztérium közölte, hogy április 7-től kezdve egész Nagy-Britannia területén bevezetik az egységes kenyeret. A közellátási miniszter rendeleti úton lefoglalta az összes magántulajdonban lévő önkészleteket. Egyben elrendelte, hogy őnt csupán hadigazdaságilag fontos célokra szabad felhasználni.

MUNKAERŐ HIÁNYÁBAN BEZÁRJÁK A BANKFIKÓKOK NAGYRÉSZÉT. Londoni jelentés szerint az angol bankok a férfi munkaerőhiány következtében kénytelenek fiókjaik számát egyre csökkenteni. A londoni öt nagybank 1941 folyamán már 1430 bankfiókot bezárt az ország területén.

A KISKERESKEDŐK ÁRUELLÁTÁSÁNAK SZABÁLYOZÁSA. Másik londoni jelentés szerint a közellátási miniszter Nagy-Britanniát és Észak-Írországot. 9 ellátási kerületre osztotta be. A kiskereskedők a rendelet hatálybalépése után csak a számukra illetékes kerületben vásárolhatnak, még pedig minden egyes árufajtát egy-egy nagykereskedőtől, akinél tartoznak magukat elő jegyezteni.

A kormány teljesen megtiltotta a kötött-szövött áruk kivitelét.

Németország

A „SOZIALE PRAXIS” 50 ÉVES. A folyó évben indult meg a Soziale Praxis 50. évfolyama. Ez a kiváló német szociális irányú folyóirat még a német szociálpolitika Sturm- und Drang-periódusában indult meg 1892-ben, amikor az I. Vilmos által tervezett és Bismarcktól minden ellenállás ellenére végrehajtott német szociálpolitika első, a munkásbiztosításnak szentelt korszaka befejeződött. A várt kedvező hatás azonban nem következett be. Az 1889-es rajna-wesfáliai bányászsztrájk felhívta a figyelmet arra, hogy nem elég a rászorultakat gondozni, hanem előzetes védelemmel kell megakadályozni, hogy ezeknek a rászorultaknak egyáltalán szükségük legyen gondozásra. 1891-ben azután meg is indulnak a törvényes reformok, azonban ezek is csakhamar abba-maradnak. Ezekben a nehéz időkben keletkezett a „Soziale Praxis”, mely akkor még a „Sozialpolitisches Zentralblatt” nevet viseli. Három év múlva, amikor az „Institut für Gemeinwohl” által kiadott „Blätter für Soziale Praxis”-sal egyesül, veszi fel mai nevét. Első számában kifejtett programja szerint nem akart pártérdekeket szolgálni, hanem teljes függetlenségben és objektivitásban a szociálpolitika területén való tájékozódáshoz akart segítséget nyújtani. Már akkor küzdött azért a felfogásáért, hogy a szociálpolitika több mint munkásbiztosítás és munkásvédelem, t. i. „politika szociális szempontból”. A félvszázados Soziale Praxis-t fiatalon tartotta a népelettel való szoros kapcsolata. Sohasem merevedett meg a tradíciók formáiban, hanem mindig hozzáidomult a nemzet életéhez. 50 kötete ezért nemcsak az utolsó ötven év szociális fejlődését tükrözi vissza, hanem a szociális eszme történetét is és a közvéleménynek a szociális kérdésekhez való állásfoglalásának változásait. Reméljük, hogy a Soziale Praxis a jövőben is eddigi álláspontjainál kitartva, folytatni fogja értékes munkásságát a szociálpolitika célkitűzéseinek teljesülése érdekében.

AZ ÜZEMI SZOCIÁLPOLITIKA kérdésével behatóan foglalkozott a közelmúltban a „Soziales Deutschland”. Megállapítja, hogy az a szociálpolitikai jellegű tevékenység, mely a német üzemekben az 1933-as rendszerváltozás előtt már kétségtelenül megvolt, pusztán önszorgó jellegű volt és pótolni akarta azt a hiányt, amely a nemzeti öntudat és közösségi érzés hiánya, valamint az inflációs idők gazdasági válsága következtében állt elő. A korszerű üzemi szociálpolitika céljaul és feladatául az *üzemközösség* (Betriebsgemeinschaft) megvalósítását tűzi ki. Hangsúlyozza, hogy kisebb-nagyobb pénzüsszegek juttatása, vagy általános jellegű intézkedések megtevése nem szolgálja ezt a célt. Az üzemi szociálpolitika munkaterületét a következőképpen vázolja: *a)* üzemi egészséggondozás, *b)* üzemi lakásgondozás, *c)* szociális üzemmunka, ahol különösen a szociális üzemgondozónők munkája lényeges a munkáscsaládokban, kiváltképp a csecsemő- és gyermekgondozás terén, *d)* üzemi öreg-ségi gondozás, itt különösen a takarékoskodást célzó üzemberendezések lényegesek, *e)* üzemi kulturális munka és szabadidőfelhasználás. Felvetődik a kérdés, vajjon a szakképzés és hivatási nevelés kérdései az üzemi szociálpolitikához tartoznak-e, s hogy ide sorolható-e a baleset ellen való védekezés, a szép munkahelyek megteremtése, étkezők és öltözőhelyiségek létesítése? – A tanulmány szerzője szerint csak tágabb értelemben; a határ csak nehezen vonható meg, hiszen az üzemi szociálpolitika tárgya az ember s így végső ponton minden idevehető, ami az üzemben dolgozó embert munkahelyéig követi.

Figyelemreméltóan emeli ki a tanulmány az üzem-vezetőnek, mint a közösség megteremtéséért és eredményes munkájáért felelős tényezőnek *nemzeti* jelentőségét. Hiszen vezetői feladata éppen abban áll, hogy a maga munkájával az *üzemközösség* tagjait a magasabb, népi és nemzeti közösségnek értékesebb tagjává nevelje. Ezt a mély etikai gondolatot azonban csak akkor lehet gyakorlatilag megvalósítani, ha a vezető kezdeményező munkája minél tágabb keretek között mozoghat. Munkája csak akkor teremt az *üzemközösségben* maradandó értékeket, ha az állam és szervezetei elég tág hatáskört biztosítanak számára. Es noha az állami és üzemi szociálpolitika közül feltétlen az első előbbrevaló, az egyetemes közösség érdeke, hogy a kettő sehol se ütközzék.

Az üzemi szociálpolitika eddigi eredményeit és jelenlegi helyzetét a DAF statisztikáiból lehet megállapítani, melynek alapja az a minden részletre szakszerűen kiterő kérdőív, amelyet az üzemeknek e célra ki kell tölteniük.

Ami a jövő feladatait illeti, utal a tanulmány a felelős tényezők kijelentéseire. Eszerint a háború befejeztével meginduló nagy szociális munkaprogram keretében az üzemi szociálpolitika feladatai a következőkben jelölhetők meg:

népi öregségi ellátás,
munkáslakás-építkezések széleskörű megszervezése,
az egészségvédelem újabb kiterjesztése és mint
leglényegesebb:
új bérrendszer.

RENDELETILEG ÚJJÁSZERVEZTÉK A CSA-LÁDI SEGÉLYEKET. Az eddig érvényben volt rendelkezések értelmében családi segélyt minden család a harmadik és minden további kiskorú gyermek után kaphatott. Elhunyt gyermekek nem számítottak. A háború következményei miatt azonban szükségesnek mutatkozott a rendelkezéseket némileg módosítani. Ezért az 1941 december 16-i rendelet a következőképpen intézkedik:

Ezentúl beszámítják a családi segély kiszámításába azokat a kiskorú (21 éven aluli) gyermekeket is, akik a háborúban elestek vagy eltűntek. Elesett gyermek után a haláleset bekövetkezésétől számított 12 hónapig, eltűnt gyermek után korlátlanul, mindkét esetben azonban legfeljebb azon hónapig, amelyben a meghalt vagy eltűnt gyermek nagykorúságát elérte volna, fizetik a segélyt. Háborúban elesett katoná özvegye pedig az első és második gyermek után is kap segélyt.

A segélyt egyébként negyedévenként fizetik ki. A pénzügyi hatóságok közleménnyel fordultak a családi segélyre jogosultakhoz és felhívják őket a családi segély megtakarítására. Utalnak arra, hogy egy rendszeresen félretett 10 RM összegű segély a kamatokkal együtt a gyermek nagykorúságának napjára 3000 RM-ot tesz ki, amely összeget a gyermek taníttatására, illetve kiházasítására lehet majd fordítani.

A NŐI MUNKÁSNAK BÉRFIGETÉSRE VALÓ IGÉNYE HÁZASSÁGON KÍVÜLI TERHESSÉG ESETÉN. Az eredeti német jog értelmében áldott állapotban lévő anyák a terhesség miatt engedélyezett szabadság idejére nem kapták meg bérfigetésüket, mert erre csak az tarthatott igényt, aki baleset következtében volt kénytelen a munkát félbeszakítani. Baleset alatt pedig csak az olyan eseményt értették, amely az embert „az élet normális menetétől eltérően, váratlanul és keményen sújtja”. Az új joggyakorlat azonban, a nemzeti szocializmusnak az üzemi munkaközösségről vallott felfogása értelmében elfordult ettől a felfogástól és terhesség esetére is biztosította a munkásnők fizetési szabadságát.

Most azonban a bérfigetésre való igényt terhesség esetére egészen általánosították, tekintet nélkül arra, hogy a női munkás házasságban vagy azon kívül esett-e teherbe. Mert – amint a megokolás mondja – az üzemi munkaközösség tagjait kötelező hűséget nem lehet oly módon értelmezni, miszerint a közösség tagjainak magánéletüket is alá kellene rendelniök az üzem érdekeinek. Továbbá már nem szükséges, hogy a munkaközösség tagjai magatartásuk következményeit is minden esetben maguk viseljék, mert hiszen a közösségi gondolat megköveteli, hogy sok esetben az üzemi munkaközösség átvegye legalább egy részét az ily következmények terheinek! Nevezetesen a vállalkozó köteles munkabért fizetni sok olyan esetben is, amikor azelőtt nem lett volna kötelezve. Természetesen kivétel, ha a munkás magatartásával a kötelező hűséget megsértette, vagy viselkedése általában megvetendő volt. Ma azonban már egy leány házasságban kívüli nemi élete nem tekintendő különösképpen erkölcsstelennek, különösen áll ez jegyesek házasság előtti érintkezésére, úgyhogy ilyen okból a fizetést megtagadni nem lehet. Ez a megokolás mindenesetre gondolkodásra készítet. Hiszen lényegében teljesen felborítja az üzemi munkaközösség gondolatát, annyira az egyén jogait állítja előtérbe. Némileg következtelen is. A közösséget kötelezik, hogy átvállalja azoknak a terheknek egy részét, amelyek az egyik tagra magánéletében tanúsított viselkedése következtében nehezdednek – ugyanakkor meg az egyéni szabadság értelmezésével azt hangoztatja, hogy a közösség tagja magánéletében nem tartozik a közösség, illetve az üzem érdekeit szem előtt tartani. S bármennyire igaz is, hogy a törvénytelen gyermekeket nem szabad szülei bűnéért büntetni, mégis bizonyos, hogy gazdasági, szociális és egészségügyi okokból is mindig a törvényes születések lesznek kívánatosabbak. Végeredményben ez a megokolás igen sok veszélyt rejt

magában, már csak azért is, mert – amint azt a Soziale Praxis is igen helyesen kifejti – ha valaki ezt kellő megfontolás nélkül olvassa, igen helytelen népesedéspolitikai eszközökre fog következtetni.

A MUNKÁSOK UTÁNPÓTLÁSÁNAK KÉRDÉSE. 1941-ben kezdettől fogva nagyfeszültség uralkodott a munkapiacra. Az egyre nagyobb számban történt behívások és a hadiipar egyre növekvő követelményei mindinkább éreztették hatásukat. Hogy a munkások utánpótlása terén fennakadás ne álljon be és hogy a termelés szükséglete a lehetőség szerinti arányosan történjék, a gazdasági igazgatás keretében egyes bizottságok feladatává tüzték ki a korlátozandó termelési ágak és üzemek megállapítását. Általános elv, hogy a verseny gondolatát kikapcsolva, sőt szükség esetén a kis- és középüzemek fejlesztését célzó törekvések háttérbetolásával a termelést ma a legkiválóbb üzemek számára kell fenntartani. Ettől eltekintve, a kérdés megoldása egyébként az „Arbeits-einsatzverwaltung” feladata, mely a múlt évben végzett teljesítményeire büszkén tekinthet vissza. Az 1942 évben azonban – írja a „Monatshefte für NS Sozialpolitik” – az utolsó tartalékokat is mozgósítani kell; és ez még nagyobb feladatok elé állítja az Arbeitseinsatzverwaltungot, mely a már döntő fontosságú kérdést a következő utakon akarja megoldani:

1. Már a háború kitörésekor a munkahelyek változtatását a munkahivatalok hozzájárulásától tették függővé. Ennek az intézkedésnek két célja volt: a fluktuáció korlátozása és a munkásságnak a hadiipar felé való irányítása. Az új évben azonban ezt a munkaerőt irányító tevékenységet még erősebben fogják végezni.

2. Női munkaerők fokozottabb bevonása. Már most is egy millióval több nő dolgozik, mint a háború kitörésekor, nem számítva a mezőgazdasági, a szociális téren és a kiskereskedelemben dolgozó nőket. Azonban e téren még mindig van egy jelentős tartalék, ezért az idén bizonyos korosztályba tartozó nőket, akik még nem végeznek valami szoros értelemben vett produktív munkát, szintén bevonnak majd a munkásutánpótlásba.

3. Külföldi munkások fokozott bevonása. A külföldimunkások száma a háború előtt 500.000 volt, most jóval két millió felett van, tehát több, mint megnégyszereződött. Idén még nagyobb számban akarnak majd külföldieket foglalkoztatni, különösen számbaveendő e szempontból Spanyolország, Románia és a meghódított orosz területek. Fontos e téren a DAF szerepe, mert ez vállalta el a külföldi munkások gondozását. Megjegyzendő, hogy a külföldi munkások bevonása Európa többi országai számára ngy előnyöket rejt magában: fölös munkaerőiket könnyűszerrel lecsapolhatják, mentesülnek segélyek fizetése alól, munkásaik élvezik a magas német munkabéretet, amelyből jócskán földre is tehetnek és hazaküldhetnek, amellet még értékes gyártási eljárásokat is tanulnak, úgyhogy mint képzett munkások térhetnek majd haza.

4. A hadifoglyok bevonása. E téren az az irányadó elv, hogy minden egyes hadifogoly eredeti hivatásának megfelelő munkabeosztást kapjon. Most természetesen különösen az orosz hadifoglyok jönnek itt számításba. Karácsony előtt már ki is utaztak az Arbeitseinsatzverwaltung vizsgálbizottságai, hogy megvizsgálják az alkalmazható munkásanyagot. Megjegyzendő, hogy mind a külföldi munkásoknak, mind a hadifoglyoknak az egész birodalom területén való arányos elosztását központi vezetés útján biztosítják.

5. A munkateljesítmény fokozása. A hiányzó munkaslétszám kiegyenlítésének igen fontos eszközét látják a munkateljesítmény fokozásában is. Ez azonban csakis akkor következhet be, ha biztosítják a munkások alapos szakképzettségét. Ezért igen nagy súlyt vetnek az utánpótlás szakképzésének fejlesztésére és a felnőtt munkások továbbképzésére. Fontos szerepet tölt be e téren a DAF „Berufserziehungswerk” elnevezésű tagozata.

ÚJ RENDELET A MUNKAVISZONYOK MEGÁLLAPÍTÁSÁRÓL AZ ÉPÍTŐIPARBAN. A munkaviszonyoknak az építőiparban való szabályozására már 1933 óta különös gondot fordítanak, mivel ebben az iparágban a munkaviszony kérdése teljesen rendezet-

len volt. 1933-ban különféle érdekcsoportok hatalmi harcainak eredményeképpen a díjazás annyira anorganikus, hogy több mint 30 tarifaszervezés van érvényben. Ettől kezdve lépésről-lépésre minden gazdasági területhez számára egyetlen új díjszabást állapítanak meg. Ezen tisztán bérpolitikai intézkedések mellett azonban újjászervezik a munkaviszonyok egyéb területeit is. Az első lépést jelenti a szabadság kérdésének rendezése, majd következik a felmondási határidők megszabása és végül egészen új utakat nyit meg az úgynevezett „Schlechtwetterregelung”, amely arra irányul, hogy az építőipar idénymunkajellegét, illetve annak ebbeli természetéből folyó hátrányait enyhítse. Az eddigi eredmények folytatását jelenti az 1941 novemberi rendelet; ez igen fontos újításokat hoz. Újból osztályozza az építőiparban működő foglalkozási ágakat, pontos fogalommeghatározásokat ad, végül megállapítja az építőipar üzéséhez szükséges szak-képzettséget. A jövőben az építőipari munkásoknak csak akkor lehet igényük a rendeletben megszabott bérekre, ha megfelelnek a rendeletben megállapított fogalmaknak, szakképzettségnek és ha egyes foglalkozási ágaknak megfelelő munkát végeznek. Nem kevésbé jelentős a törzsmunkásság megszervezése sem. Az építőmunkások számára hivatásukból következik a munkahely gyakori változtatása, ez azonban ellentétben áll az üzemenkénti eszméjével. Ezért szükségesnek mutatkozott az építőipari munkásságot is összekötni az üzemmel, mégpedig oly módon, hogy törzsmunkásságot szerveznek. Egészen bizonyos, hogy ezek az intézkedések azt fogják eredményezni, hogy az építőiparban is rövidesen teljesen egyöntetűen és organikusán el fog rendeződni a munkabérek alakulásának kérdése.

A TBC-BETEGEK felgyógyulásuk után való elhelyezkedésének megszervezéséről érdekes tanulmányt közöl a Monatshefte für NS Sozialpolitik. E körben azt a kérdést vizsgálja, hogyan lehetne a tbc-s betegeket még felépülésük előtt a munkához hozzászoktatni. A szerző maga is tbc-beteg, két évet töltött kórházban és jelenleg egy szanatóriumban várja teljes gyógyulását, úgyhogy tanulmányát személyes tapasztalatai alapján írta meg. Szerinte e kérdés megoldásánál mindenekelőtt a munkaképesség fokozását kell szem előtt tartani. E célból hasznosnak véli már a kórházban munkaközösségek szervezését, tanfolyamok létesítését, ahol a betegek teljesen szabad elhatározásuk alapján dolgozhatnak. Itt a hangsúly nem a munka tényleges eredményén van, hanem a cél: a betegekben felkelteni azt a megnyugtató érzést, hogy nem munkaképtelenek és ha eleinte nehezebben is megy a munka, fokozatosan hozzá fognak majd szokni. Később a napi munkaidőt, amely eleinte csak 1-2 óra, 6-8 órára is lehet fokozni és arra kell törekedni, hogy most már lehetőleg mindenki eredeti hivatásának megfelelő munkával foglalkozzék. Ha ez nem lehetséges, itt kell megemlíteni az átképzést, aminek mindenesetre meg kell történnie azoknál, akik a fodrász-, élelmiszer-, bányaiparban dolgoznak, vagy nehéz testi munkát végeznek. Igen kedvező, ha e munkák vezetője maga is gyógyult tbc-beteg, mert így egyrészt jobban bele tudja élni magát a betegek lelki világába, akik viszont másrészt nagyobb bizalommal lesznek iránta. Később a kifejtett munkáért már ellenszolgáltatást is lehet adni, ami meghozza a betegeknek azt a biztonságos érzést, hogy teljes felépülésük után minden szociális segítség nélkül megállják majd helyüket az életben. A gyógyult tbc-betegek számára az egyes üzemekben külön orvosi felügyelet alatt álló munkahelyeket kellene létesíteni, például nyitott tornacoktat vagy külön helyiséget, ahol állandóan nyitott ablak mellett dolgozhatnak. Ügyelni kell azonban arra, hogy ez a körülmény ne keltse fel az itt dolgozóknak azt az érzést, mintha ők ezáltal az üzemi munkaközösségből bizonyos fokig izolálva volnának. Végül felveti a tanulmány írója azt a gondolatot, hogy azon tbc-betegek számára, akik már kórházi ápolásra nem szorulnak, de még teljesen nem gyógyultak meg és nem is fognak soha meggyógyulni, külön telepeket kellene létesíteni, ahol szabadban üzhető mesterségeket folytathatnának anélkül, hogy a népközösségből kizárólagosnak kellene magukat érezniük.

A SELYEMHERNYÓTENYÉSZTÉS ÚJABB PROPAGÁLÁSA. A négyéves tervben kitűzött feladatok között jelentős helyet foglal el a selyem mennyiségének növelése. „Tenyészetek selyemhernyót” jelszóval a birodalom valamennyi iskolájában felhívták a tanulók figyelmét a selyemhernyó tenyésztésének nagy nemzeti fontosságára. A birodalmi kormány messzemenő támogatást és kedvezményt ad a tenyésztőknek. A hernyó tenyésztésének nagyarányú kiépítésére van szükség, mint-hogy egy ejtóernyő előállításához 18.000 hernyó kell.

VALAMENNYI KÖZIGAZGATÁSI ÁLLÁS MEGNYÍLT A KÖZGAZDÁK ELŐTT. A birodalmi belügyminisztérium kiadott egy rendeletet, amelynek értelmében az okleveles közgazdák előtt a magasabb közigazgatási állások is megnyílnak. A közgazdaságtudományi oklevél a jövőben most már mindenféle közigazgatási pályára jogosít. Ezzel az intézkedéssel megszűnt a jogászoknak az állami életben élvezett privilégiuma. Az okleveles közgazda bizonyos előkészítő idő kitöltése után lehet kormányreferens, kormánytanácsos, tartományi tanácsos, kormányelnök stb. is.

A TISZTVISELŐK MINIMÁLIS MUNKA-IDEJÉNEK ÚJ MEGÁLLAPÍTÁSA. A birodalmi védelmi tanács elnökének Hermann Göringnek azonnali hatállyal életbeléptetett rendelete a tisztviselők minimális heti munkaidőjét 56 órában állapította meg. Ezáltal az a régebbi rendelkezés, amely szerint a tisztviselők napi munkaideje 9 óra, érvénytelenné vált. A rendelet hangsúlyozza, hogy amint a frontkatona szolgálatának és kötelességének teljesítésében a nélkülözések és veszélyek ellenére sem ismer határokat, ugyanúgy az állami és magánhivatalokban alkalmazott tisztviselők is kötelesek munkájukat olyan mértékben elvégezni, hogy aznap semmiféle elintézetlen munka ne maradjon. A rendelkezés értelmében sem szombaton délután, sem vasárnap nincs munkaszünet. A munkaidőt megrövidíteni csak a legvégső és elkerülhetetlen esetben lehet, de már másnap gondoskodni kell annak bepótlásáról. A hivatalok és üzemek vezetői felhatalmazást kaptak arra, hogy gyakori, vagy huzamosabb ideig tartó légiiradók esetén a másnapi munkaidő kezdetét későbbi órában állapítsák meg. Ez a könnyítés nem vonatkozik a magasabb állami hivatalok alkalmazottaira, valamint a légitámadások által okozott károk meggátolására és a romok eltakarítására kirendelt tisztviselőkre.

KÜLFÖLDI MUNKÁSOK SZABADSÁGA. Külföldi munkaerőknek a német üzemekben történt beállítása új problémák egész sorát vetette fel, amelyeknek megoldása a német jogalkotás feladata. Különösképpen áll ez a munkafeltételekre, jóllehet – eltekintve a lengyelektől és az új keleti területekről hozott munkásoktól – a kiindulási alap az, hogy az idegen munkások éppen olyan szabad munkaviszonyban állanak a munkaadókkal, mint a német dolgozók. A külföldi munkások ügyének intézésében most újabb jelentős lépés történt. Az a tény, hogy a külföldről hozott munkások hazai lakóhelyüktől és családjuktól több száz kilométerre vannak, szükségessé tette a családi hazautazások (Familienheimfahrten) tarifaszabályozását. Ez a szabályozás meg is történt és május 1-én életbelépett az a rendelet, amely valamennyi a magángazdaságban alkalmazott külföldi munkás szabadságának ügyét rendezte. A rendelet az eddigi költséges és a forgalmat terhelő különutazások helyett kiépítette teljes alaposággal a Familienheimfahrt intézményét. Amíg az eddig fennállott rendelkezések értelmében a különböző időtartamú szabadságra vonatkozó igény sokszor nem esett egybe a Familienheimfahrra jogosító várakozási idővel, az új rendelkezés megállapítja, hogy a külföldi munkás szabadságra való jogának megszerzésével egyidejűleg a Familienheimfahrra vonatkozó jogot is megszerzi. Amennyiben a munkásnak évente két családi hazautazásra van joga, két alkalommal igényelheti a pihenési szabadságot is. Ilyenkor az egy évre járó szabadságot két részre bontják. A munkás minden eltöltött hónap után az évi szabadság $\frac{1}{12}$ -ed részére szerez jogot.

Az állatgazdaság irányítására illetékes hatóság a vágósertéket az átvételi alapárát 50 kg-ként 3-5 márkával emelte fel. Az áremelést a birodalmi kormány finanszírozza, úgyhogy a sertéshús kiskereskedelmi ára változatlan marad.

Finnországgal megállapodás jött létre, amely az 1942. évre szabályozza a német- finn árucseretervet. E szerint Németország élelmiszeri, ipari és pénzügyi téren elkövet mindent, hogy Finnország gazdasági erejét fokozza, míg Finnország a háború okozta nehézségek ellenére továbbra is fagazdasági termékeket és ipari árukat szállít Németországnak. A német szállítások és a Németország által közvetített szállítások biztosítják Finnország élelmiszerét és a finn ipari termelés fenntartását.

A német szőlőgazdaság vezető szerve rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében mind a bortermelők, mind a borelosztók ezentúl kötelesek készleteiket meghatározott határidőkön belül eladni. Ezáltal az év egész tartama alatt biztosítani kívánják az ország egyenletes borellátását és megakadályozni akarják a bornak a piacról való visszatartását. – Azok a fogyasztók, akik szesz italokat – ideértve a bort is – vásárolni óhajtának, kötelesek magukat a kenyérgyógy bementatása és lebélyegzése ellenében valamelyik kiskereskedőnél a vevők jegyzékébe előjegyeztetni.

Németország és Olaszország között március 13-án több gazdasági és pénzügyi természetű egyezmény jött létre, amelyek hatálya az 1942. évre szól. Az egyezmények szerint a két állam 1942-ben továbbra is kölcsönösen ellátja egymást a szükséges nyersanyagokkal. A nyersanyag-cser eforgalom 1942-ben még nagyobb lesz, mint amilyen 1941-ben volt és így jelentékeny mértékben fog hozzájárulni a két állam hadiipara teljesítményeinek növekedéséhez. Németország elsősorban szén-, vas-, és acélzállításait fokozza. Mindkét részről azon lesznek, hogy a két állam hadiiparának együttműködése az eddigénél is jobban mélyüljön. Az egyezmények újból érvényre jutatták azt az alapelvet, hogy a fizetési forgalomban mutatkozó esetleges átmeneti egyensúlyzavarok semmi esetre sem lehetnek a hadigazdasági szempontból fontos áruszállítások akadályai. Az egymás közötti árucsereterv forgalomban szereplő kiviteli cikkek árát rögzítették. Végül megállapodtak abban, hogy Olaszország az eddigénél is nagyobb mértékben bocsát munkaerőket Németország rendelkezésére.

Göring, mint a négyéves terv végrehajtásának legfőbb irányítója, március 7-én rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében korlátozott időre szóló mezőgazdasági munkavállalásra kötelezhetők az olyan személyek, akik koruknál, családi helyzetüknél és egészségi állapotuknál, valamint foglalkozásuk jellegénél fogva alkalmasak lehetnek mezőgazdasági munka elvégzésére. Elsősorban azok a személyek jöhetnek számításba, akik korábban már dolgoztak a mezőgazdaságban.

A birodalmi árkormánybiztos február 12-én kelt rendelete szerint az ennek alapján kibocsátott utasítás megállapította a közszállításoknál megengedett nyereséget. E szerint az ilyen vállalatok megengedett nyeresége az alábbi tételekből tevődik össze: 1. ú. n. „kalkulációs kamatok” címén az üzemhez szükséges tőke évi 4-5 %-a; 2. általános vállalkozói kockázat címén az üzemhez szükséges vagyon 1-5%-a és ezenfelül a forgalom 1-5%-a, mely utóbbi helyett legfeljebb az üzemhez szükséges vagyon 4-5 %-a számítható fel. Építkezéseknél a nyereség legfeljebb a becsült önköltségek 4*5%-át teheti ki.

A birodalmi munkaügyi miniszter rendeleti úton szabályozta a megszállott külföldi országokban – ide tartozik a lengyel főkormányosság is – dolgozó német munkások munkafeltételeit. Az ezzel kapcsolatos kérdések szabályozására a külön erre a célra kinevezendő rendkívüli munkaügyi megbízott (Sondertreuhänder der Arbeit) illetékes. Ez a megbízott a német munkafronttal és ennek külföldi szervezeteivel együttműködésben gondoskodik fog a külföldön dolgozó németek szociális helyzetéről. A munkást külföldi tartózkodása alatt a meg-

felelő németországi üzemben folyósított munkabér illeti meg. Ezenfelül a munkás pótlékot kap a drágább létfenntartási költségek fedezésére.

ROVNO SZÉKHELYEL UKRÁN JEGYBANK

létesült. A jegybank feladata a valuta értékének biztosítása, valamint a pénz- és fizetési forgalom szabályozása és lebonyolítása. A bankjegykibocsátás kizárólagos joga az új jegybankot illeti meg. Az új valuta a karbovanec. A márkához való értékarányát hasonlóan a rubeléhez, 10 karbovanec 1 márkában állapították meg. A bank üzettköre kiterjed az összes szokásos jegybanküzletágakra, így pl. a váltóleszámitásra, lombardhitelek folyósítására, kincstári váltók leszámítására, arany- és devizaügyletekre az elszámolási és átutalási forgalom lebonyolítására, stb. Az ukrainai központi hatóságok részére a bank, meghatározott összeg erejéig, üzemi hiteleket folyósíthat. A kibocsátandó bankjegyek fedezete elsősorban állami és magángazdasági váltókból és egyéb értékpapírokból fog állani, míg másodlagos fedezetül az Ukrajna területén fekvő ingatlanokon létesített általános zálogjog szolgál. A rubelt kivonják a forgalomból. Amint a karbovanec bevezetése megtörtént, a jelenlegi ukrainai birodalmi hitelpénztárak az új jegybank fiókjaitól alakulnak át. – Hírek szerint a meghódított keleti területek (Ostland) részére is önálló jegybankot fognak felállítani, Riga székhellyel.

A HÁBORÚS NYERESÉGTÖBBLET BESZOLGÁLTATÁSA.

Reinhardt német birodalmi pénzügyminiszteri államtitkár március 28-án tartott beszédében az ipari és kereskedelmi vállalatokat illetően a nyereségtöbblet beszolgáltatása terén új rendszer életbeléptetését, valamint a társulati adó felemelését jelentette be. (Az eddigi szabályozás szerint a vállalkozók az 1940 gazdasági évre kötelesek voltak meghatározott összehasonlító időszakból kiindulva és az árkormánybiztos által megállapított irányelvek figyelembevételével a megengedettnél nagyobb nyereségtöbbletet az illetékes pénzügyi hatóságokhoz befizetni.)

Tekintettel arra, hogy a korábbi rendszer túlságosan nehézkes volt és nagy adminisztrációt igényelt, a nyereségtöbbletet az 1941 gazdasági évre nem a vállalkozó, hanem az illetékes pénzügyigazgatóság fogja megállapítani és külön adóval megterhelni. Azok a vállalkozók (magánszemélyek, személyi társaságok és társulatok), akiknek jövedelme az 1941 gazdasági évben nem haladta meg a 30.000 márkát, nem esnek az új adó alá. A többi vállalkozóknál a pénzügyi hatóságok az 1941 gazdasági év jövedelmét a jövedelemadó, ill. a társulati adó kivetése során az 1938 gazdasági év jövedelmével fogják egybevetni. Az az összeg, amellyel az 1941 évi jövedelem meghaladja az 1938 évinek 150%-át, rendkívüli nyereségtöbbletnek tekintendő és magánszemélyeknek, valamint személyi társaságoknak 25%-ot, társulatoknak pedig 30%-ot kell ebből az összegből különadó címén befizetniük. (A befizetés továbbra is „nyereségbeszolgáltatás” elnevezés alatt szerepel.) Ezt az összeget az adóköteles jövedelem megállapításánál nem szabad levonni és a jövedelemadóba vagy társulati adóba nem szabad beszámítani. Az említett nyereségbeszolgáltatás a háborús pótlékkal növelt jövedelemadó vagy a háborús pótlékkal növelt társulati adóval együtt esedékes. Az 1938-hoz viszonyított 50%-os jövedelemadótöbbletet azért engedélyezik a vállalkozóknak, mert a vállalkozói jövedelmeket nemcsak a jövedelemadó és a társulati adó, hanem ezeknek háborús pótlékai is terhelik.

Ausztriában és Danzigban a nyereségtöbblet megállapításánál a régi vállalkozói jövedelmek 175%-ából, a Szudétavidéken pedig ezeknek 200%-ából kell kiindulni, a vállalatok pedig ezenfelül kérhetik, hogy az összehasonlítás ne az 1938 évi, hanem az 1939 évi régi vállalkozói jövedelmekkel hasonlíttassék össze. A Németországhoz csatolt lengyel területeken, a Memelvidéken, valamint a Németországhoz csatolt volt belga területeken, úgyszintén a Birodalom többi területére nézve is azokban az esetekben, amikor megfelelő összehasonlítási alap nem áll rendelkezésre, az összehasonlítási eljárást külön fogják szabályozni.

A nyereségtöbblet beszolgáltatásánál számításba kerülő legtöbb vállalkozónál (vagyis azoknál a vállalkozóknál, akiknek vállalkozói jövedelme meghaladja a 135.700 márkát és ennél fogva a progresszív jellegű jövedelemadó legmagasabb tétele alá esnek) a jövedelemadó kulcsa az 50%-os háborús pótlékkal együtt 55 %-ot, gyermektelen házaspároknál 60%-ot és nőtleneknél 65 %-ot tesz ki. Ezek tehát abban az esetben, ha náluk a fentiek szerint többlet nyereség keletkezett, ennek – az eddigi adóval együtt – 80, 85, ill. 90%-át kötelesek beszolgáltatni. A társulati adónál a legmagasabb adókulcs a 100.000 márkánál nagyobb jövedelmeknél az 1941 évre 12 $\frac{1}{2}$ %-os (1942-től kezdve azonban 25%-os), háborús pótlékkal együtt 45 (1942-től 50) %, úgy hogy ezeknek a társulatoknak többletjövödelmét összesen 75 (1942-től 80) %-os beszolgáltatási kötelezettség terheli.

Annak figyelembevételével, hogy a birodalmi kormány a közeljövőben rendeleti úton a társulati adó tételét az 500.000 márkánál nagyobb jövedelmek után az 1942 évtől kezdve a háborús pótlékokkal együtt számítva 45%-ról 50%-ra fogja felemelni, az 1942 évtől kezdve az 500.000 márkánál nagyobb jövedelmet kimutató társulatok nyereségtöbbletét 85 %-os beszolgáltatási kötelezettség fogja terheli.

Azt a rendszert, amely szerint a vállalkozók fegyverkezési megrendeléseket egységes vagy csoportárakon szállítanak, a birodalmi kormány azáltal kívánja előmozdítani, hogy az egységes áron, vagy a legolcsóbb csoportáron szállító vállalkozótól az ilyen szállítás után az új szabályozás alapján sem követel nyereségszolgáltatást.

Azokat az összegeket, amelyeket a vállalkozók az új szabályozás alapján nyereségtöbbletszolgáltatás címén az adóhatóságokhoz befizetnek, külön nyereségszolgáltatási számlán fogják kezelni, amelynek felhasználásáról a birodalmi pénzügyminiszter a háború befejezése után fog dönteni. A nyereségszolgáltatás címén fizetendő összeget az adóhatóságok legfeljebb 50% erejéig hitelezhetik, vagy a nyereségszolgáltatási számláról rendelkezésre bocsáthatják a vállalkozónak meghatározott időre, ha a vállalkozónak erre igazoltan hadigazdálkodási okokból vagy gazdasági szükséghelyzete miatt szüksége van. A meghagyott vagy rendelkezésre bocsátott összegért a vállalkozónak évi 3 $\frac{1}{2}$ %-os kamatot kell fizetnie.

Az új szabályozás nem mentesíti a vállalkozókat attól a kötelezettségüktől, hogy áraikat az 1939 szept. 3-i hadigazdálkodási alaprendelet 22. §-a értelmében a háborús követelményeknek megfelelően állapítsák meg.

PAPÍRPÉNZ-HALMOZÁS BÜNTETENDŐ

A honvédelmi minisztertanács március 25-én kibocsátott rendeletében büntetéssel sújtja azokat, akik megfelelő indok nélkül a szükségesnél több készpénzt (pl. a Birodalmi Bank jegyeit, Rentenbank jegyeket, váltópénz-érméket) tartanak maguknál. Nem büntetik meg azonban azt a személyt, aki a nála felhalmozott készpénzt még azelőtt befizeti valamely pénzintézetbe, mielőtt a halmozásért ellene feljelentést tennének vagy vizsgálatot indítanának.

Olaszország

A milánói nemzetközi és a firenzei kézműves vásár kivételével az egész évre megtiltották az árumintavásárok tartását.

A korporációsügyi miniszter rendeletet bocsátott ki, amelyben összefoglalta az árszabályozásra vonatkozó főbb rendeleteket. Amennyiben valamely árucikk tekintetében a legmagasabb ár vagy a megengedett bruttó-haszon nincs megállapítva, az 1940 július 30-i ár, ill. bruttó-haszon tekintendő a megengedett legmagasabb árnak, ill. bruttó-haszonnak. Ezeket a rendelkezéseket kell alkalmazni az importárúknál is. Nem ok az áremelésre, ha az importárúért a hatóságilag megállapított belföldi árnál többet kell fizetni. Ha a hatóság az importot szükségesnek tartja, árkiegyenlítéssel lehetővé fogja tenni az áremelés elkerülését. Tilos minden olyan kikötés, amely szerint a vevő valamely árut csak egy másik áru egyidejű vásárlása mellett vásárolhat. Az árat az árukon fel kell tüntetni. Tilos az árat a minőség rontása, vagy a fizetési feltételek

súlyosbítása útján emelni. Az a kereskedő, aki árjegyzéket bocsát ki, köteles ennek másolatát a tartományi korporációs tanácsához benyújtani.

A Németországban foglalkoztatott olasz munkások 1941 folyamán munkabérmegtakarításaikból 230 millió márkát utaltak át Olaszországba, mely összeg clearing-árfolyamon átszámítva 1.750 millió lírának felel meg.

A kormány rendeleteleg szabályozta a csomagolópapír felhasználását. E szerint tilos papírosba csomagolni ruházati cikkeket, könyvet, stb. Elelmiszer csak kivételes esetben csomagolható papírba.

A rizstermelés fokozása céljából a rizstermelők szövetsége az 1942. idényre a hatósági árakon felül térítendő külön termelési jutalmakat tűzött ki. E szerint az a mezőgazda, aki ugyanazon a területen ugyanabban az évben két termést tud elérni, vagyis pl. gabona után még rizst is tud termelni, hektáronként 200 lira jutalomban részesül. Ezenkívül az a rizstermelő, aki az előző évek átlagát meghaladó hektár hozamot tud felmutatni, 20 lira jutalmat kap q-ként.

Oroszország

Rosenberg, a megszállott területek vezetésével megbízott birodalmi miniszter, Göring tábornaggal egyetértésben rendeletet bocsátott ki, amelynek hatálya mind a polgári, mind a katonai igazgatás alá tartozó megszállt területekre kiterjed. A rendelet a mezőgazdaságban megszünteti a kollektív rendszert és a magántulajdon fokozatos bevezetése iránt rendelkezik. A felosztott kollektív gazdaságok először közös gazdaságokká alakítatnak át és ezekből fejlesztik ki a szövetkezeti földművelést és a magánbirtokot. A földművelő szövetkezet keretén belül az eddig közösen művelt földet a szövetkezet tagjainak adják ki önálló művelésre. A szövetkezeti tagok a földeket megállapított egységes terv szerint fogják művelni. Az állattartás a jövőben semmiféle korlátozás alá nem esik.

Portugália

A MÁSODIK VILÁGHÁBORÚ ÉS PORTUGÁLIA KORPORATÍV GAZDASÁGA. A mostani háború a Föld valamennyi országát érinti, így természetesen Portugália gazdasági életében is mutatkozik hatása. Portugália népe túlnyomórészt mezőgazdasággal foglalkozik. Ennek megfelelően kivitele főleg borból, konzervből és parafából áll. Viszont nagy mennyiségben importál ipari nyersanyagokat és műtrágyát. A háború és a blokád következtében ipara számára nem tud megfelelő nyersanyagot kapni. Mezőgazdasága is erősen szenved a műtrágya elmaradása folytán. A helyzet helyes megítéléséhez még egy körülményt szükséges figyelembe vennünk: Portugália külkereskedelmi forgalmát – a gyarmatok kivételével – csaknem kizárólag idegen hajók látták el. E súlyos körülmények ellenére igyekezett a portugál kormány az ország gazdasági életére nehezedő nyomást enyhíteni és az ellátást biztosítani. A gazdasági miniszter mindenekelőtt „termelési és takarékoskodni” jelszóval felhívta a lakosság figyelmét az egyszerű gazdálkodásra. Ennek a „termelési hadjáratnak” sikere érdekében az ország valamennyi állami szerve és társadalmi egyesülete közreműködött. A gazdák között ingyenes vetőmagot osztottak ki és figyelmükbe ajánlották a baromfi- és nyúltenyésztést. A portugál hajók szüntelenül útban vannak a gyarmatok és az anyaország között, hogy a hiányzó nyers- és egyéb anyagokat a lehetőséghez képest megszerezzék és pótolják. Az állam a nagy hajóhiányra való tekintettel Argentínától egy 6000 és egy 1500 tonnás hajót vásárolt. Nemrég a haditengerészet betegszállító hajóját átalakították és beállították a kereskedelmi flottába. Az élelmiszerek racionalizálására – a rizs és a cukor kivételével – eddig nem került sor. A benzinadagot erősen korlátozták. Általánosságban megállapíthatjuk, hogy a portugál korporatív gazdaság a háborús viszonyokhoz sikeresen alkalmazkodott és a nehéz helyzetben jól megállta helyét.

A benzinfogyasztás csökkentése céljából március i-i hatállyal megtöltötték a magángépkocsik és a motor-kerékpárok forgalmát.

A parlament törvényt fogadott el a hadinyereségadó bevezetése tárgyában. Az új adó alá esnek mindazok a személyek és társaságok, akik az 1941 évben kereskedelmi vagy ipari tevékenységből az 1937, 1938 és 1939 évi bruttó-nyereségek átlagánál legalább 20%-kal magasabb bruttó-nyereséget értek el. Az adó kulcsa az átlagos nyereséget meghaladó nyereség-összegek után százalékszerűen van megállapítva. Legfeljebb 20%-os többlet-nyereség esetén az adó kulcsa 20%, 21-40% között az adókulcs 25%, 41-60% között 30%, 61-80% között 35%, 81-100% között 40% s végül az általános bruttó-nyereséget 100%-kal meghaladó nyereségrész-összeg után 50%.

Románia

KÖTELEZŐEN BEVEZETIK A MUNKA-KÖNYVET. A munkástörvényhozás statisztikai alapjának megteremtése céljából a munkaügyi minisztérium elrendelte, hogy valamennyi munkás és alkalmazott köteles munkakönyvet váltani.

KAUCSUK FÖLDGÁZBÓL. Román gumifeldolgozó és egy német konzern között megállapodás történt, amelynek értelmében a jövőben a médiási földgázból szintetikus kaucsukot fognak előállítani.

Besarábia kormányzója munkaszolgálatra hívta be a tartományban lakhellyel bíró 12-70 éves férfiakat.

A pénzügyminiszter 100%-kal felemelte a gyufa árát.

A 2000-nél több alkalmazottat foglalkoztató iparvállalatok abból a célból, hogy alkalmazottaik zavartalan élelmiszerellátását a hivatalos árakon biztosítsák, kísérletképpen bevezetik alkalmazottaiknak a legfontosabb közszükségleti cikkekkel való ellátását. Az említett üzemek alkalmazottaik részére beszerzik a legfontosabb élelmiszereket és a szappant és ezekből a cikkekből meghatározott fejadagokat osztanak szét alkalmazottaik között.

A mezőgazdasági minisztérium közlése szerint a folyó évben a gyapot-termő területek nagyságát kétszeresre fogják emelni. A kormány a termelőknek e célra 450.000 kg vetőmagot bocsát rendelkezésre.

A kormány megtiltotta a folyékony tüzelőanyagot fogyasztó kazántelepek és központi fűtőberendezések létesítését. A már meglévő berendezéseket a szénvidékeken féléven belül, az ország egyéb vidékein pedig egy éven belül szénfűtésre kell átalakítani.

Spanyolország

RENDKÍVÜLI TERVEK VÉGREHAJTÁSÁRA ÁLLAMKÖLCSÖNT BOCSÁTOTTAK KI. A spanyol hivatalos lap ismerteti a 2 milliárd pezetas 4%-os államkölcsönről szóló törvény szövegét. A lap a törvény indoklásában utal arra, hogy a kölcsönt túlnyomó részében a mezőgazdaság fejlesztésére, valamint Spanyolország természeti kincseinek kitermelésére fogják fordítani. A kölcsön jelentős része a polgárháború alatt vállalt kötelezettségek teljesítésére szolgál.

Madridban és környékén a napi kenyéradagot 100 grammról 80 grammra, a munkásoknál pedig 120 grammról 100 grammra csökkentették. A nehéz testi munkások kenyérfejadagja változatlanul 150 gramm maradt.

A kormány közzétette az 1940 december 31-én tartott népszámlálás eredményét. E szerint Spanyolország összlakossága 25,878.000 főt tesz ki.

A kormány rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében a cipőgyárak május 1-ig kötelesek 1 millió pár olcsó cipőt a piacra hozni. Ezek a cipők 5 különböző típusban készíthetők és nem lehetnek drágábbak 42 pezetánál, ami átlagban egy munkás 3-5 napi keresetének megfelelő összeg.

A kormány rendeletet bocsátott ki, amelynek értelmében a gumifeldolgozó üzemek csak akkor kaphatnak új nyersanyagot, ha használt gumiútut és gyártási hulladékokat szolgáltatnak be. Azok az üzemek, amelyeknek 2000 kilogrammnál több gumi van birtokukban, készletüknek csupán $\frac{1}{5}$ részét értékesíthetik. A nyári hónapokban tehérgépkocsik az országutakon csak este 8 és reggel 8 között közlekedhetnek, mivel megállapították, hogy a nappali forráság meggyorsítja a gumiabroncsok kopását.

Svájc

A központi hadigazdálkodási hivatal február 19-én kelt rendelkezése bevezeti a szénkereskedelmi jegyeket. A jövőben szénkereskedelemmel csak azok foglalkozhatnak, akiknek a hivatal ilyen jegyet kiállított.

A hadiipari hivatal február 19-i hatállyal eltiltotta az ólomnak és ötvözeteknek a rendeletben felsorolt ipari cikkek előállításánál, valamint építkezési munkálatoknál való felhasználását.

A hadiélmezési hivatal március 1-től kezdve bevezette a hús adagolását. A havi fejadag általában 2 kilogramm. A húsfogyasztás hetenként 2 napon tilos. Eddig Svájcban hetenként 3 hústalan napot tartottak. Ez azonban nem bizonyult elegendőnek a húsfogyasztás korlátozására.

EGY ÉV ALATT MEGKÉTSZEREZŐDÖTT A SVÁJCI VETÉSTERÜLET. A Wahlen-féle terv félmillió ha. szántóföldi termelést tart szükségesnek ahhoz, hogy Svájc a legfontosabb szántóföldi termékekben önálló legyen. Megállapítást nyert, hogy az 1942 tavaszi vetési munkálatok befejezése után a terv által előírt 320.000 ha-t meghaladta a bevetett szántóföld területe az előző évi 180.000 ha-ral szemben. A mezőgazdasági cikkekben szükségét szenvedő háborús Európában mindenütt óriási erőfeszítéseket tesznek a termőterület kiterjesztésére, de a svájci eredmény messze felülmúl minden eddigi teljesítményt. Az idén nem annyira a vetésterület további kiterjesztése, mint inkább a meglévő vetésterület intenzívebb megművelése a cél. E cél szolgálja a nem mezőgazdasági lakosság számára elrendelt önelátási kötelezettség, ami különösen az iparvállalatok és községek konyhakertjei által válhat elérhetővé. A legelők formájában rendelkezésre álló nagy területeknek talajjavítás által szántófölddé tétele főleg a munkaszolgálati kötelezettség útján történik. Nagy jelentőségű, hogy a gazda és a hozzá kiutalt munkaerő között megfelelő kapcsolat létesüljön. Nem kevésbé fontos, hogy a városi lakosság a mezőgazdasági termékek áremelésével szemben tanúsított megértés útján segítse elő a mezőgazdaság törekvéseit. Az ügyes propaganda mindenféle eszközt felhasznál ezek elérésére. Mint jellemző propaganda-eszközt említjük meg „A város és vidék” című, művészi értékű hangosfilmet, amelynek főszereplője egy városból falura került önkéntes segítő, aki a mezőgazdasági munkában és a gyermekek gondozásában segít.

Szerbia

A tervezdálkodási hatóság minden gazdát kötelezett burgonya termesztésére. Általában véve 20 hektáros birtoknál legalább 1 hektáron, kisebb területeken pedig kisebb területen kell burgonyát termesztetni. Ez a terület azonban a burgonyatermesztésre különösen alkalmas vidéken emelhető, egyéb vidékeken viszont csökkenthető. Vetőmagról azonban a gazdák maguk kötelesek gondoskodni és burgonyát csak akkor szabad eladni, ha már saját vetőmagszükségletük biztosítva van.

BAROMFITARTÁS KÖTELEZETTSÉGE. A mezőgazdasági miniszter elrendelte, hogy a legalább 2 hektár mezőgazdasági birtokkal rendelkező parasztnak bizonyos minimális számú baromfit kötelesek tartani. A kormány az országban több baromfinemesítő telepet létesít.

TOVÁBB HÓDÍT A SZÓJABAB. A földművelésügyi miniszter rendeletileg szabályozta a szójabab termelését. A rendelet megállapítja a szójabab termelésére alkalmas területeket és kijelöli azokat a körzeteket, ahol a szójabab termelése kötelező. Szerbia egész területén 6.250 hektárt kell szójababbal bevetni. A vetőmagot egy erre kijelölt belgrádi részvénytársaság bocsátja a gazdák rendelkezésére és ezzel a társasággal kell megkötni a termelői szerződéseket is.

FELÉRE CSÖKKENNEK A MAGÁNBANKOK. A bankfelügyeleti hatóság vezetője kijelentette, hogy a bankoknak legalább 55-60%-át felszámolásra fogják utasítani, így pl. csak magában Belgrádban előreláthatólag 35 intézetet. Elrendelik a külföldi bankok szerbiai fiókjainak csökkentését is. Egyidejűleg azonban arra törekednek, hogy a postatakarékpénztár és az állami jelzálogbank fiókhálózatát kibővítsék.

KÉT MILLIÁRDOS KÖZMUNKA. A kormány nagyobb közmunkákat hagyott jóvá, amelyeket még a folyó évben szándékozik végrehajtani. Ezzel kapcsolatban a pénzügyminiszter 2-2 milliárd dinár összegű állami pénztárjegy kibocsátására kapott felhatalmazást. Ebből az összegből 1 milliárd dinárt utépítésre, ill. az úthálózat karbantartására, 350 milliót folyamszabályozási és talajjavítási munkálatokra, 300 milliót a vasúti hálózat fejlesztésére, 270 milliót a villanyellátás fokozására, a fennmaradó részt pedig egyéb munkálatokra fordítják.

Szlovákia

HIVATALT ÁLLÍTANAK FEL AZ IPARI TULAJDONJOGOK VÉDELMÉRE. A gazdasági minisztérium kebelében hivatalt szerveztek, amelynek főfeladata a szabadalmak, minták, védjegyek, cég- és üzletnevek, áruk származási jelzésének, tisztességtelen versenynek, valamint a gazdasági kémkedésnek intézése, ellenőrzése és nyilvántartása.

A kormány elhatározta, hogy a közeljövőben 500 millió szlovák korona összegű 4.5%-os 20-25 éves lejáratú belföldi kölcsönt bocsát ki 96.5-97%-os árfolyamon. A kölcsönt teljes összegben egy bankkonzorcium fogja átvenni és a címletek a közösség részéről a bankoktól lesznek megszerezhetőek. – Az összes belföldi államadósság az új kölcsönrel 3.65 milliárd szlovák koronára fog emelkedni.

A kormány minden mezőgazdaságilag megművelhető terület tulajdonosát rendeleti úton arra kötelezte, hogy minden eddig ki nem használt földet műveljen meg és vessen be az emberi fogyasztásra vagy állati etetésre alkalmas növényekkel. Ha a mezőgazdasági területtulajdonosa vagy hasznélvezője e kötelezettségnek nem tehet eleget, a földet 15 napon belül olyan személynek kell bérbeadni, aki a szakszerű megművelést vállalja. Azokat a földeket, amelyeket a rendelet ellenére nem művelnek meg, az állam 3 évi időtartamra, vagyis az 1944 évi termelés betakarításáig, díjlanul kiutalja a megművelést vállaló személyeknek. A megművelő személy ez esetben a kiutalt földön a rendes gazda gondosságával köteles gazdálkodni. A rendelet a továbbiakban arra kötelezi a gazdákat, hogy gabonát (búza, rozs, árpa, zab és tengeri) legalább olyan nagyságú területen termeljenek, mint amilyet az előző évben gabonával bevetettek. A gabona-termelés rovására nem szabad más mezőgazdasági termékek (mint pl. cukorrépa, olajmagvak) szállítására kötelezettséget vállalni. A már megkötött ilyen szerződések semmiek.

A TÖRZSÖRÖKLÉSI RENDSZER BEVEZETÉSE. A szlovák igazságügyminisztérium törvényjavaslatot dolgozott ki, amely a mezőgazdasági birtokok szétforgácsolását lesz hivatva megakadályozni. A törvényjavaslat alapja a német törzsöröklési rendszer.

A kormány rendszabályok kibocsátását határozta el, amelyek értelmében a pénzügyintézetek, biztosító társaságok, valamint ipari és kereskedelmi vállalatok kötelesek lesznek tartalékaiknak egy részét állampapírokba befektetni. Ezenkívül a kormány állami kölcsön kibocsátását tervezi.

A képviselőház törvényjavaslatot fogadott el, amely bevezeti a munkaszolgálati kötelezettséget. Munkaszolgálatra kötelezettek a 18 és 25 év közötti férfiak. A szolgálati idő tartamát, valamint a munkaszolgálatra behívandó személyek számát az államelnök állapítja meg.

A kormány végrehajtási utasítást bocsátott ki a belföldi részvénytársaságok, külföldi részvénytársaságok belföldi képviselői, valamint a szövetkezeti központok igazgatósága és felügyelőbizottsága tekintetében rendelkező törvényhez. E szerint olyan személyek, akik több mint öt vállalat igazgatóságában vagy felügyelőbizottságában viselnek tagságot, március 15-ig kötelesek bejelenteni, hogy az ötnél több tagság közül melyikről mondanak le. Azok a társaságok pedig, amelyeknél az igazgatóság vagy felügyelőbizottság tagjainak több mint 50%-a külföldi, ugyancsak március 15-ig megszűntetni tartoznak az említett arányt meghaladó külföldi tagok tisztségét. A kivételek engedélyezése iránti kérvényeket március 15-ig kell felterjeszteni az illetékes miniszterekhez. A szlovák parlament képviselői, valamint állami és más közalkalmazottak csak az illetékes miniszter engedélyével vállalhatnak, vagy tarthatnak meg vállalatokban igazgatósági vagy felügyelőbizottsági tagságot. Az erről szóló kérvényeket szintén március 15-ig kell felterjeszteni.

A kormány az ú. n. hároméves terv keretében a mezőgazdasági termelés fokozása céljára az 1942. évre 100 millió koronát irányzott elő. Ennek az összegnek a terhére a gazdákat elsősorban vetőmagokkal látják el. Jelentékeny támogatásban részesülnek azok a gazdák, akik parlagon heverő, ill. rossz minőségű földek megművelésére, ill. termékenyvé tételére vállalkoznak. Az eddigi tapasztalatok szerint a szlovák gazdák mind nagyobb mértékben térnek át a kenyérgabona termeléséről a jövedelmezőbb mezőgazdasági cikkek termelésére. Mivel közellátási szempontból aggályos a kenyérgabonával megművelt területek csökkenése, a kormány premizálási rendszert kíván bevezetni. E szerint a gazdák prémiumot (q-ként kb. 30 koronát) kapnának az 1940 évvel szemben többletként eladott kenyérgabona után. Tekintettel arra, hogy az 1940 évi termés alatta maradt az átlagnak, az új premizálási rendszer a gazdák számára számottevő jövedelmyarapodást jelent. Végül, a mezőgazdasági termelés fokozása céljából a kormány nagymennyiségű műtrágyát juttat kedvezményes áron a gazdáknak és támogatást nyújt (a vételár 20-40%-a erejéig) a mezőgazdasági gépek beszerzésénél is. Abból a célból, hogy az állam segítsen a kisgazdák vontatóerőhiányán és a mélyszántás kiterjesztése végett, a kormány 50-60 traktorállomást létesít, amelyeknek traktorait a gazdák csekély bérösszegért vehetik igénybe. A már üzemben lévő traktorokat fokozatosan fagázüzemre állítják át.

Törökország

A kormány koordinációs bizottsága elhatározta, hogy a rizstermelés fokozása érdekében q-ként 10 font jutalmat fizet a rizstermelőknek.

A kormány a mezőgazdasági bankot és az állami gyapottársaságot bízta meg a gyapot kizárólagos kivitelével.

A kormány rendelet kibocsátását határozta el, amely szerint külföldiek részesedése török társaságokban nem haladhatja meg a 30%-ot.

Ukrajna

IPAROSOK OSZTÁLYOZÁSA. Az Ukrajna részére kirendelt birodalmi biztos az iparügy újjárendezése tárgyában három rendeletet bocsátott ki. Az első rendelet az iparosokat három osztályba sorozza: mesterek, segédek és kitanult segéderők csoportjába. E csoportfelosztáshoz igazodnak majd a jövőben a munkabérek is. A zsidók nem lehetnek üzemtulajdonosok és üzemvezetők. A másik rendelet az ipari üzemközösségek szervezéséről rendelkezik. A rendelet azt a körülményt tartja szem előtt, hogy a bolsevista nevelés lehetetlenné tette, hogy Ukrajnában

az iparosok saját erejükből életképes iparüzemeket létesítsenek. Az üzemközösségek jogi szervezete az „artel”-ek (ősregi orosz szövetkezeti forma) szervezetébe igazodik. Az artelekbe való tömörülés mindazonáltal önkéntes lesz. A harmadik rendelet lehetővé teszi azt, hogy az illetékes területi vagy városi biztos rendelkezése az ipari üzemek különböző csoportjai I. nagyobb megbízások elvégzése, 2. a szükséges nyersanyagok beszerzése, 3. a szükséges hitel megszerzése, és 4. az elkészített tömegfogyasztási cikkek forgalombahozatala céljából szövetkezessenek.

Vegyes hírek

MILYEN INTÉZKEDÉSEKET TETTEK AZ EGYES ORSZÁGOK A MUNKÁSHIÁNY MEGSZÜNTETÉSÉRE?

Anglia nyílt munkaerőtartaléka már csaknem teljesen kimerült. A latens munkaerők iránt mutatkozó szükséglet hívta életre a National Service Act-ot, mely 1941 december 18-án lépett érvénybe. Ennek értelmében minden 20-30 éves nőt behívnak képességüknek megfelelően katonai szolgálatok elvégzésére vagy hadiüzemekben való munkára. Az angol kormány azért volt kénytelen kényszerhez folyamodni, mert eddigi felhívásai, amelyek az asszonyokat önkéntes jelentkezésre buzdították, nem hoztak kielégedő eredményt.

A *bolgár* minisztertanács a Trákiában só- és olajiparban dolgozó munkások számára a munkahely változtatására vonatkozó korlátozásokat és a felmondás megnehezítését vezette be.

A *francia* kormány a mezőgazdaságban mutatkozó munkáshiány megszüntetésére törvényt adott ki, amely kötelező munkaszolgálatot léptet életbe minden 21-46 éves nő és férfi számára a mezőgazdaságban. Emellett azonban érvényben marad az 1941 évi március 10-i törvény is a 17-21 évesek kötelező mezőgazdasági munkájáról.

Japán-ban eddig a munkakényszer csupán a katonai felügyelet alatt álló üzemek munkásaira szorítkozott, most azonban kiterjesztették minden olyan üzemre, amely ipari felügyelet alatt áll.

A *szerb* belügyminiszter rendeletet adott ki, amelynek értelmében tilos a bányászoknak a bányahivatal beleegyezése nélkül munkahelyüket felmondaniuk. Továbbá mindazon munkás, aki az utolsó 3 évben 4 hónapon keresztül bányüzemben dolgozott és most állás nélkül van, vagy pedig nem hivatalának megfelelően van elhelyezve, köteles 4 héten belül az illetékes bányahivatalnál jelentkezni.

MEGOLDATLAN GABONAPROBLÉMÁK

A világ gabonakészletének fele négy ország kezében van. Ezek az országok termésüknek csak egy ötödét használják fel saját maguk. Ez a négy ország Kanada, USA, Ausztrália és Argentína. Ezek exportkészlete búzában az elmúlt évben 1750 millió Bushelt tett ki. Ez a hatalmas mennyiség túlnyomórészt eladatlan maradt, minthogy a hajóhiány miatt tengerentúli piacra szállítani nem tudták. A megmaradt készletnek, valamint az ezévi termésnek elhelyezése még nagyobb probléma lesz, minthogy az értékesítési körzetből az egyik legjelentékenyebb rész, a keletázsiai piac teljesen kiesett. Különösen érdekes az Egyesült Államok és Kanada helyzete. E két ország búzatermése az elmúlt évben kb. 34 millió tonnát tett ki, amelyből a saját szükséglet legfeljebb 23 millió tonnára tehető. Az Egyesült Államok kormánya hadigazdasági okokból eltekintett a búzaterületek korlátozásától, jöllehet az ázsiai piac elvesztésével már hosszabb idő óta számolni lehetett. Ugyanígy igyekezett fokozni búzatermesztését Ausztrália és Argentína is. Az utóbbi ma kb. 6 millió tonna eladatlan gabonával rendelkezik. Ausztrália helyzete meg egyenesen reménytelen.

Az Union Corporation adatai szerint a világ 1941. évi aranytermelése – Szovjetországnak, Japán, Korea és a Kongó nélkül 40,9 (1940:41-0) millió uncia volt. Ebből a termelésből Dél-Afrika 14-39 (14-05) millió, Kanadára 5,32 (5,31) millió, az Egyesült Államokra 4,70 (4-80) millió, Ausztráliára 1-50 (1-64) millió, a Fülöp-szigetekre 1,20 (1,11) millió, Mexikóra 0,86 (0,88) millió, Dél-Rhodésziára 0-79 (0-83) millió, Indiára 0,29 (0,29) millió és Tanganyikára 0,14 (0,14) millió uncia esett.

Spanyolország és Argentína között árucsereforgalmi egyezmény jött létre. Az egyezmény szerint a két ország kölcsönösen 500 millió pezeta összegű árut szállít egymásnak. Spanyolország iparcikkeket szállít argentinára búza, tengeri, árpa, zab, állati bőrök, tejtermékek, hús, stb. ellenében.

Az érdekelt délamerikai államok, valamint az Egyesült Államok részvételével folytatott tárgyalások eredményeképpen megállapodás jött létre új délamerikai állam létesítése tárgyában. Az új állam az Amazonas folyam felső folyásánál a Brazília, Peru, Bolívia, Ecuador, Columbia és Venezuela által átengedett területen alakul. Az állam neve Amazónia, területe pedig 2.100.000 négyzetkilométer, amelynek több mint a felét Brazília engedi át. Az új állam kormányzatát és közigazgatását nemzetközi bizottság intézi, amely az érdekelt délamerikai köztársaságok és az Egyesült Államok képviselőiből áll. A bizottság mellett az Egyesült Államokbeli technikai tanácsadótestület működik.

A M U N K Á S A K A D É M I A H Í R E I

TANÉVZÁRÓ FÓRUM

A Munkásakadémia 1941/42 tanéve a május hó 29-én tartott tanévzáró fórummal bezáródott. A tanévzáró ülésen Adám János asztalos tartott bevezető előadást „A magyar munkás útja” címmel. Az előadás után a szokáshoz híven élénk vita alakult ki. A munkások képviseletében Miklós Nándor mondott köszönetet Erődi-Harrach Béla professzornak, mint az Intézet igazgatójának és munkatársainak.

TANULMÁNYI ADATOK

Az év folyamán 32 előadó a két tanulmányi csoport mindegyike részére 100 tanóraban 45, összesen tehát 200 tanóraban 90 előadást tartott és 9 vitaestet vezetett le. Ezenkívül működött minden szombaton heti két órában a szónokiskola. A hallgatólétszám az év közben történt beiratkozásokkal összesen 314-re emelkedett. Közülük a jelenléti ívek adataival igazolt szorgalmuk elismeréseképpen 162-en kapták meg a Munkásakadémia rendszeres látogatásáról szóló tanúsítványt. A tanúsítvány a Munkásakadémia ezidei tanévére rendes hallgatóul történt beiratkozást és az előadások hallgatását igazolja.

TANÚSÍTVÁNYT KAPTAK

Adám János asztalos, Ágh Imre szerelő, Andorka Dezső grafikus, Aranykovács István lakatos, Asztalos Sándor műszerész, Balogh József géplakatos, Baltavary Sándor cipész s., Bardócz Gyula gépszedő, id. Bardócz Tamás lakatos, ifj. Bardócz Tamás műszerész, Baricza József géplakatos, Báron Antal géplakatos, Barys László géplakatos, Benkovics Endre géplakatos, Bódogh Gyula szerszámlakatos, Bojtos Sándor asztalos s., Bogyi László gépszerező, Bokor Pál esztergályos, Brenner Ferenc géplakatos, ifj. Bubori József gyárimunkás, Bucsi Károly kőműves m., Büron Bálint műszerész, Busi Sándor géplakatos s., Czifri József timár s., Csatlós János munkavezető, Csányi Jenő s. oktató, Császár Gyula gyári munkás, Csengey Endre m. szerelő, Cserhalmi József palafedő s., Cserna Béla műszerész, Dovicinecz Zoltán lakatos, Egervári József asztalos, Erdős Jenő géplakatos, Ermesz Károly vasesztergályos, Éber Károly vasesztergályos, Farkas Ferenc műszerész, Farkas János géplakatos, Fazekas István alkalm., Fábian József géplakatos, Felei József műszerész, Fenyvesi Lajos m. felügyelő, Ferencz József autószerelő, Fibinger Rajmund géplakatos, Fischer János gépszerező, ifj. Fodor István géplakatos, Fogarasi Károly gázóraeol., Fülöp S. János géplakatos, Füzes József szerelő-lakatos, Gazdag János garázm., Gonda Pál gyárimunkás, Gröber László gépszerező, Grábics Vilmos fémöntő, Guttmann Mihály géplakatos, Hegedűs Gyula vasesztergályos, Hegyi Béla lakatos, Horváth János gépmester, Horváth Jenő géplakatos, Horváth Lajos műszerész, Horvát László szerelő, Heidl János szabász, Hossó János timár s., Janis Károly géplakatos, ifj. Jaszenszky T. szerszáml., Juhász István vésnök, Kalmár Géza cipész s., Katranicz József lakatos, Kemsei István géplakatos, Kemény János lakatos, Kenessey Ferenc géplakatos, Kiss István géplakatos, Kiss János portás, Kiss Kálmán esztergályos, Kolléga Péter asztalos, Konrád Lajos művezető, Koppisch Ferenc műszerész, Kosa Antal asztalos, Kosa Károly bognár s., Kovács Gyula bádogos, Kovács Gyula szerelő, Kovács József lakatos, Kozák János géplakatos, Ködmen Gyula asztalos s., Kővágó István lakatos, Kramár László műszerész, Králl Imre vasesztergályos, Kránitz Pál lakatos, Kristóf György kereskedő s., Kristóf László lakatos, Kúti Mihály lakatos, id. Laborcz István vaseszterg., ifj. Laborcz I. betűszedő, Laborcz Sándor gépmester, Lakatos Miklós lakatos, László János géplakatos, Licskó Gyula műszerész, Lőrincz Árpád L. vaseszterg., Mar-

hardt Béla mázólo, Mályi Rudolf f. szabó, Mátraházi Antal lakatos, Merk Gyula kovács s., Mezőlaki István ker. s., Miklós Nándor lakatos, Murai Géza lakatos, Mohácsi György esztergályos, Nagy Géza m. lakatos, Vámosy Nagy István autószerelő, Nászay Gyula géplakatos, Németh Gyula cipész, Németh Jenő szerelő, Németh László szerelő, Németh Pál géplakatos, Németh Pál kovács, Németh Sándor autószerelő, Nyerges Pál karossz. szerelő, Nyitrai József műszerész, Ollyay Pál villanyszerelő, Oroszi Endre lakatos s., öz Ferenc géplakatos s., Papp Jenő műszerész, Pápai Ferenc s. munkás, Patkó Imre műszerész, Pásztor András ácsm., Péjó Rezső asztalos, Péntes Antal géplakatos, Pintér József műszerész, Pintér Kálmán tisztviselő, Polik György gépszerező, Polczer István lakatos, Rajnai Károly bád. szerelő, Reményi Gyula altiszt, Rohály János lakatos, Rohovszky Sándor bognár, Sashegyi Gyula géplakatos, Sass Sándor rézműves, Sasvári Rudolf géplakatos, Sándor József soffőr, Sárközy János géplakatos, Szabó Sándor gázm. szerelő, Szabó Sándor lakatos, Szár Imre lakatos, Szentesi József gépi., Szerdahelyi Gyula szerelő, Szigethy Imre műszerész, Szirom Ferenc műszerész, Sztakó Béla munkaátvevő, Takács Lajos vasesztergályos, Tasnádi Imre mozd. szerelő, Teleki Gyula műszerész, Thury István géplakatos, Tóth András vaseszterg., Tóth József lakatos s., Tóth Sándor lakatos s., Trunkenbród György vaseszterg., Újvári János szersz. lak., Varga Béla csőfektető, Vidra László lakatos, Vig József lakatos, Villás László műszerész, Végvári István géplakatos, Wilhelm József géplakatos, Zalán Béla műszerész, Zsigmond László vasesztergályos.

A MUNKÁSPIHENŐSZERVEZET

A munkáspihenőszervezet céljait és az első tanév során elért eredményeit a Szociális Szemle előző száma részletesen ismertette. Már ott jeleztük, hogy a tehetségtudató törekvések során rendkívül gazdag és változatos – főképpen szépirodalmi – anyag gyűlt egybe, amely szerzői est keretében a nyilvánosság elé kívánkozik.

SZERZŐI EST

A Munkásakadémia hallgatóinak műveit május 2-án mutatta be a munkáspihenőszervezet előadóegyüttese. A munkásproblémákkal foglalkozó, a munkáslelket feltárázó művek iránt széleskörű érdeklődés nyilatkozott meg. A szerzői esten Varga József iparügyi miniszter, Bárdossy László m. kir. b. l. l., volt miniszterelnök, Imrédy Kálmán, a MÁV elnöke, Morvay Endre, Budapest székesfőváros alpolgármestere, Magasházy Béla miniszteri tanácsos, Hagenmacher Henrik, a Gy. O. Sz. elnöke, Alföldi Alajos, a Nemzetpolitikai Szolgálat igazgatója, Imre József miniszteri osztálytanácsos és a magyar közélet számos más kiválósága is megjelent.

Kuti Mihály beszéde

A műsort a „Hiszekegy” nyitotta meg. Munkásénekkar adta elő, Váradi István esztergályos vezényletével. Utána *Kuti Mihály* lakatos ünnepi beszéde következett: – Nagyméltóságú Miniszter Úr! Mélyen tisztelt Hölgyeim és Uraim! Kedves vendégeink! Szeretettel köszöntöm önöket az Országos Szociálpolitikai Intézet kebelében működő Munkásakadémia szabadidőszervezetének nevében. Ma fórumnapot tartunk. Eppen úgy, mint már többször, amikor itt összejöttünk, hogy csatát vívjunk nagy eszmékért. Ez a mai fórumnap azonban mintha valamilyen különbözne az előbbiektől. Más. Ünnepebb. Különös felszólalók jelentkeztek a mai vitához: a szív, a lélek. Szót kértek, hogy társulva a szellemmel fáklját gyűjt-

sanak, amelynek világánál megpillanthatjuk az embert. A feladat szép, csábító, de igen nehéz. Kődös elméletek torzult alakjai üvöltöttek ma köröskörül és meg akarják zavarni látásában az embert kereső embert. Megtévésztoően dolgoznak. Csodálatos ígéretekkel, aranyhegyeket rejtegető távlatokkal szédítik el a tájékozatlant. Kánaánt ígérnek fülrepszto zsvajgással. A Munkásakadémia szabadidőszervezetének mai megnyilatkozása nem üres szórakozás, tartalom nélküli időtöltés, hanem céltudatos munka, amely tervszerűen illeszkedik az Akadémia előadássorozatába. Mi tanulni járunk ide, hogy ezáltal másokat is taníthassunk. Világosságot keresünk, hogy másoknak is világíthassunk. Szociális építőmunkát akarunk végezni, amely munkához segítőkezet nyújtani ma minden becsületos magyar embernek erkölcsi kötelessége. Felemelkedni akarunk! Megismerni a tudást, hogy azt benünk is megismerjük. Erkölcsösekké akarunk lenni, hogy felemelt fővel hirdethessük a jogot az igazsághoz. Magyarok akarunk lenni, hogy minden más magyarral szemben egyenlő elbánásban részesülhessünk. A magyar munkás ezen az úton jár. Emberré akar lenni. Szép, nagy tettek hordozójává, öntudatos magyar akar lenni, felejtve a tegnap keserűségét, fel akar építeni egy magyarrabb, egy emberibb holnapot. Nagyméltóságú Miniszter Úr! Hogy ez a mai nap számunkra mind belső tartalmában, mind külső megnyilatkozásában ünneppé emelkedett, Nagyméltóságodnak köszönhető. A magyar munkás ma nem a tudás, a szellem, a hatalom legfelsőbb képviselőjét köszönti Nagyméltóságodban, hanem ennél sokkal többet. A magyar munkás ma úgy fogadja itt Nagyméltóságodat, mint ahogy a gyermek fogadja a hazatérő édesapát. Hisszük, hogy mai találkozásunk nem csupán társadalmi esemény lesz, amely holnap elmerül a feledés homályába, hanem egy értékes téglát fog jelenteni abban az építőmunkában, amely egy erkölcsi alapokon nyugvó szociális társadalom felépítését célozza, amely társadalomban megtalálja majd a magyart a magyar, az embert az ember.

A műsor

A beszéd után két zeneszám következett. Frank Lajos gondokaművész Buberni József gyárimunkás két szerzeményét – Kuruc ábrándot és Keringőt – mutatta be. Majd Kúti Mihály „öntömester” című egyfelvonásos szindarabját adta elő Kemsei István lakatos, Lehoczky József gyárimunkás, Bajor Károly lakatos, Kalmár Géza gyárimunkás, Felei József műszerész, László János lakatos, Fábian László szerelő, Szentai László bádogos és az Intézet kétéves gyárgondozói tanfolyamának két hallgatója: Tornáry Mária és Zöld Éva.

Az iparügyi miniszter beszéde

A szünetben Varga József iparügyi miniszter intézett meleg és bensőséges szavakat a Munkásakadémia hallgatóihoz.

– Tehetség csak egy van – mondta többek között az iparügyi miniszter – és ez nem függ attól a munkahelytől, ahol azzal a tehetséggel dolgoznak. Ezt a tehetséget előcsalni a vezetősnek kötelessége s ezért különös öröm számomra, amikor láttam, hogy akadt intézmény, amely ezt a munkát elvégzi. Szükség van arra, hogy a munkások ne csak egyoldalú szakszerű munkájukkal foglalkozzanak, hanem elteljenek a tudományban, művészetben és a sportban is, mert az elkövetkező új magyar világban új magyar emberértékelés lesz, amelyben részt fog venni a munkásság is. Annál eredményesebben vesz részt ebben, minél inkább mélyíti tudását és műveltségét a tanfolyamok hallgatása és egyéni olvasás útján. Minél inkább átérezzük a tudományok és művészetek hatását és szükségességét, annál tökéletesebb emberekké válunk, annál inkább átérezzük a nemzet, a haza problémáit és annál inkább tudunk munkálkodni jövőnkön és gyermekeink jövőjén. A jobb világot anyagiakkal egyedül sohasem lehet elérni, ehhez lelkiekre, tudásra és műveltségre van szükség. Az a kötelességünk, hogy ezt minél több emberbe, minél alaposabb és minél szélesebb körbe tudjuk átlátnálni. Hálás köszönetet mondok Erődi-Harrach Béla professzor úrnak, a Munkásakadémia vezetőjének és minden egyes hallgatónak kitartó munkásságukért. Ezek az emberek nevelik ki a magyar munkástársadalomban azt a tudatot, amelyet annyira vár minden magyar ember: az egyenlő értékelést az egyenlő tudás, műveltség és hazaszeretet alapján.

Versék, színművek

A műsor második felében a munkásénekkar két kórusművet énekelt Váradi István vezényletével. Kúti Mihály „Kovácslegények” című saját versét szavalta, Bonnyai Gyula könyvkötőseged „Az igazságot” című saját szerzeményű magánjelenetét játszotta el, Zsiday István lakatos pedig Kalmár Géza gyárimunkás „Csillagúton”, Buberni József gyárimunkás „Huszonöt éves születésnapomra” és ifj. Bardócz Tamás „Gyerekek” című versét adta elő. Majd Farkas János szerelő „Péter” című egyfelvonásos színdarabját mutatták be: Balogh József lakatos, Bonnyai Gyula könyvkötőseged, Bajor Károly lakatos, László János lakatos és két vendégszereplő: Füzes Erzsébet és Benkő Ilonka. Az utóbbi az Intézet gyárgondozónői tanfolyamának hallgatója. A műsort a „Szózat” zárta be. A bemutatásra került anyag szépirodalmi részét teljes egészében mellékletként közli a Szociális Szemlének ez a száma.

HORVÁTH BARNA: HÁROM SZOCIOLÓGIAI MUNKA

Szeretnék úgy írni szociológiai munkákról, a társadalomkutatás termékeiről, mint ahogyan munkások, dolgozó emberek között beszélnek róluk egy esti szemináriumban.

Azt hiszem, hogy ez nagy feladat. Nem könnyű dolog, de a legszebb feladatok egyike. Miért nem könnyű a tudományos kutatás népszerűsítése? Miért nehéz a tudományt terjeszteni?

Azért, mert *vagy nem terjed, vagy nem tudomány!* A népszerű tudományos irodalom és a népszerű tudományos előadások a legtöbb esetben túlságosan felhígított tudományt nyújtanak, amelyből elpárolgott az igazi tudománynak minden íze és zamata. A szakácskönyv színvonalán mozgó népszerű tudomány lehet népszerű, de nem lehet tudomány. Aki a népszerűség kedvéért lemond a tudományról, az sohasem fogja azt elterjeszteni. Viszont az igazi tudomány nehezen terjeszthető, mert nehéz, fáradságos, veszélyes valami. Aki becsületesen ragaszkodik a tudományossághoz, az tehát abban a veszélyben forog, hogy szélesebb körök számára emészthetetlen, élvezhetetlen marad. Mégis ez utóbbinak a kudarca a rokonszenvesebb, mint azé, aki a népszerűség kedvéért elárulja a tudományt.

Éppen mert a feladat olyan nehéz, van benne valami izgató. A vérbeli tanító számára a magyarázat, az oktatás annál izgatóbb, minél nehezebb feladat. Amikor az igazi tanítási tehetséggel megáldott ember középiskolás korában házitánítósodik, nem hiszi el, hogy akadhat olyan tökféjú tanítvány, akibe ő bele ne tudná verni az anyagot. Azt hiszem, ez a tanításra való tehetségnek a csalhatatlan jelentezése, ez a gátat és akadályt nem ismerő, a tudatlanságot ellenállhatatlanul elsöprő tanítási tudás és akarás.

Ettől a tanítói hivatástól függetlenül a kutató is izgató feladatot lát abban, hogy gondolatait tökéletesen fejezze ki. Olyan tökéletesen, hogy maradéktalanul megértse mindenki. Vagy legalább minél többen azok közül, akik jó volna, ha megértenék. Az ilyen tökéletes kifejezés egyfelől növeli a kutatómunka hatását. Másfelől talán magának a kutatónak is ad valamit: valami végső leegyszerűsítést és leszűrődést, lemérését annak, hogy gondolatainak mekkora a közölhetősége. A szociológiai kutatás megismerése a dolgozók részéről kutatók és dolgozók szempontjából egyaránt fontos.

A munkás, a dolgozó ember tiszta, igazi érdeklődéssel fordul a tudomány felé. A szociológia felé pedig azért is, mert nem utolsó sorban „róla szól a mese”. Ennek az érdeklődésnek arculcspápa az, ha felhígított, magtalanított tudományt adunk neki, és túlterhelése, agyonfárasztása, ha emészthetetlen tudományt találunk fel neki. A két veszélyes szirt között azonban nehéz elhajózni!

Ilyen gondolatokkal és törekvésekkel eltelve szeretnék a szociológiai irodalomról írni. Az olvasókat, akik ezt a szemlét olvassák és a szerzőket, akiknek írásait megbeszéltem, kérem, hogy célkitűzésemet vegyék tekintetbe. Ne várjanak tőlem teljességet, sem a megjelent munkák felsorolásában, sem azok tartalmának kimerítő ismertetésében. Várjanak ellenben mindkét irányban a célnak megfelelő *kiválogatást*. Elnézésüket kérem, ha a tudományos könyvismertetés és bírálat megszokott formáitól és szabványaitól talán eltérek. Természetesnek fogják találni, ha műveik arról az oldalról nyernek megvilágítást, amely olvasóimat leginkább érdekli és ha erényeik és hibáik egyaránt rövid méltatásban részesülnek, mert az olvasónak éreznie kell ennek az irodalmi szemlének minden sorában a tudományos lelkiismeretet és a pártatlanságot.

Igazán szerencsés véletlennek kell tekintenem, hogy mindjárt elsőnek olyan szociológiai vonatkozású művet mutathatok be, amely a tudományosságának és a népszerűségnek szinte tökéletes egyensúlyát mutatja. Ez Bognár Cecil könyve a mindennapi élet lélektanáról (*Bognár Cecil, Mi és mások. A mindennapi élet lélektana*. Kir. Magy. Egyetemi Nyomda. Évszám nélkül. 349 l.). Bognár Cecil irigyléreméltóan ért ahhoz, miként kell tudományos kérdésekről vonzóan, az érdeklődést folytonosan ébrentartó modorban szinte csevegni, anélkül, hogy a tudomány színvonalából, igényességéből engedne. Pom-pásan tud közérthető, színes példákkal és hasonlatokkal megvilágítani nehéz összefüggéseket. Stílusa is igen szerencsés. Nyugodt és derűs, nem mond sem többet, sem kevesebbet a kelleténél, sohasem túloz, tudja, meddig kell az egyik kérdés magyarázatát folytatni és hol kell egyszerű fordulattal áttérni a másikra. Legfőképpen azonban, azt hiszem, azáltal hat az olvasóra, hogy minden sorából kiérződik nagy tárgyszeretete. Valami különös bája van finom lélekbulvári megfigyelőképeségének is.

A szegedi egyetemnek ez a kitűnő bencés professzora egyformán lebilincselően tud írni az érzelmeiről, az ösztönökről, a tudattalanról, a gátlásokról, az önuralomról, az időjárás és az éghajlat lelki hatásairól, az idő és a pénz, a hivatás és a munka lélektanáról. Az empirikus kutató világos értékelésével teszi mintegy „szalonképessé” a Freud-féle lélektant, anélkül, hogy annak túlzásait is elfogadná.

A munkást bizonyára a munka lélektana érdekli legjobban. Bognár Cecil jól látja, hogy a munka lélektani kérdése az, hogy mennyire lehet hivatássá tenni, mennyire lehet lelki teherből örömmé változtatni. Természetes, hogy a munkásság elégedetlensége részben abból táplálkozik, hogy nem talál örömet a munkájában. Ez nemcsak az ipari munkásnak, hanem a legtöbb dolgozónak a baja: a munka igazi társadalmi problémája. Bognár finom érzéssel említi a legtöbb munkahely dísztelen ridegességét. Ez felveti azt a gondolatot, hogy mennyit lehetne a munkás sorsán merő lélektani gondozással javítani. Azt is érdekesen emeli ki Bognár, hogy az értelmetlen munka milyen elviselhetetlen. Egy kisleány jelentékeny pénzütalom ellenére sem volt hajlandó egész délután a szobájában egy széken ülve ezüst kanalat tartani a kezében, mert ennek semmi értelmét sem látta. A munka-végzés lélektanába tartozik, hogy könnyebb és eredményesebb a teljes odaadással végzett munka. Vájjon nem finom megfigyelés-e az, hogy aki nagyon vigyáz, hogy meg ne erőltesse magát, hogy túl nagy áldozatot ne hozzon, az kevesebb eredményt ér el és mégis jobban kifárad, mert önmagunknak ez a fékezése fárasztóbb, mint maga a munka?

A munka végzésében Bognár szerint két ellentétes követelménynek kell eleget tennünk: tervszerűen, de mégis egyéniségünkhöz alkalmazkodva kell dolgoznunk. Persze, Bognár példái itt is, mint másutt is, inkább az alkotó szellemi munka köréből vannak merítve, mint a testi munkáéból. Ebben kétségkívül felismerhető – hogyan is lehetne másként – gondolatvilágának polgári meghatározottsága.

Hivatásbeli meghatározottságát viszont ott érezni, ahol a férfi és a nő viszonyának lélektanáról ír. Nem mintha nem lenne kiválóan elfogulatlan a női lélek értelmezésében. Világosan érti, hogy csakis a férfi és a nő együttvéve az ember. Találón említi, hogy csakis férfiak-írta lélektanok láthatnak a női lélekben valami rendkívüli saját-szerűséget. Csakis az az optikai csalódás, hogy a *férfit vesszük a szabálynak* – önmagábanvéve is mekkora kép-telenség! – vezet a női léleknek mint kivételesnek vagy rendkívülinek (mint valami „gyengébb” férfileleknek) a megkülönböztetéséhez. Ezt Bognár hibátlanul látja és sok finomsággal sorolja fel a tényleg mégis fennálló különbségeket. Ellenben sokan fogják kissé papírszagúnak találni

azt, amit a szerelemről ír. Hogy az a lélekbúvár, aki a félelmet tartja a legerősebb érzelmenek, a szerelemről ilyen röviden, ennyire kívülről, ennyire szinte részvétlen tárgyilagossággal ír, az tekinthető ugyan visszahatásnak is azokkal a lélektani irányokkal szemben, amelyek mindent a szerelemmel akarnak megmagyarázni. Mégis van ebben emberi vonás is, a közvetlen eredeti élmény és megfigyelés hiányossága. A tudós pap valóban nehezen is lehetne a szerelem lélektanának tökéletes szakértője! Ellenben végtelenül gyöngéd és szakértő értelmezője a gyermeki léleknek.

Hogyan látja ez a kitűnő megfigyelő korunk lelkét? Tudatában van a jellemzés nehéz voltának és nem is teljes az a kép, amelyet rajzol. A legtöbbben érezni fogják, hogy nem sikerült a mai lelkét tökéletesen ábrázolnia. A vázlat, amelyet nyújt, mégis ékes bizonyossága éles, inkább részletező, mint összefogó, megfigyelésének. Kiemeli mindennek előtt az elvek és normák, a logikus gondolkodás uralmának hanyatlását és a közvetlen megézés, az intuíció túlzó tisztelétét. A mai lélekben a mélyseges értelmi kétely következtében a belátás helyét az érzelem és az akarat foglalja el. Valami lelki nyugtalanság folytonos beavatkozásra indít: az örökös „átszervezés” kora ez. „Folyton lebontanak és újra építenek, de az egésznek értelmét nehéz megtalálni.” Kitűnő meglátással jelöli meg Bognár ennek a jelenségnek lélektani okát a *látzat-cselekvésben*. „Az emberek érzik, hogy valamit kellene tenni, de igazában nem tudják, hogy mit. A lázas tevékenység nem igazi tettekben, hanem ezeknek csak pótlékaiban nyilvánul meg.” Példaként említi a folytonos ünnepléseket, a rengeteg szónoklatot. „A szónoknak annyi mondanivalója van, mintha most ez alkalommal kellene neki a világ összes problémáit megoldani.”

Jellemzőnek tartja továbbá korunk lelkére a furcsaságok iránti érdeklődést, a túlzást, a csúcsteljesítmény hajhászását, a folytonos tervezetést a megvalósítás komoly szándéka nélkül, a bevégzett tények túlságos tisztelétét, a nyájöszönt, a kollektív érzékenységet, a bírálatokkal szemben való türelmetlenséget, a siker bálványozását, a harsogó hangot, a lármát, a csodálatos technikával üzött gyermekes játszadozást, a gép iránti rajongást és a színeszkedést. Elismeri azonban, hogy van komoly munka és egyszerű haladás is, lemondás, önfeláldozás és mély hivatásézés. A lelki félszégeket azzal magyarázza, hogy az ösztönök nem tudják követni a találmányok haladásának szédítő sebességét.

Ezt a remek könyvet nagyon sok embernek kellene elolvasnia. Nem tudtam kellőképpen éreztetni részletező finomságait, pedig a főereje ezekben van. Igen kedvező lelki hatást is gyakorol ez a könyv. Az olvasó önkénytelenül is átveszi az író nyugodt, derűs, finoman megfigyelő beállítottságát. A példákban gyakran önmagára ismer és lelkileg valósággal gyógyítja ez a könyv. Bölcs ember könyve ez. Hadd mondjam el két példáját, amelyek legjobban megragadtak. Az önuralom példájaként említi, hogy Newton szolgálja eltűzelte a tudósnak egyik befejezett kéziratát. A nagy ember az első megdöbbenés után nyugodtan így szólt:

– Nem baj, majd újból megírom az egészet.

A másik példa az öregség lélektanáról szól. Nagyon szomorú eset, de kíméletlen valóságátában szép. Ez is Newtonról szól. A tudós élete vége felé olvassgatta saját csodálatos szellemi termékeit és sírásra fakadt, mert nem értette meg azokat. A lángész ragyogó fénye szomorúan pislogó mécses lett.

Ezeket a példákat nem Bognár Cecil találta ki. Más-hol olvasta őket. De ő *válogatta ki* ezeket a példákat és még igen sok más szép, találó példát. Ebben a kiválogatásban van az a finom és mély bölcsesség, amely ennek a szép könyvnek a legfőbb ékessége.

* *

Amikor most leteszem Bognár Cecil könyvét, amelyet még gyakran fogok forgatni, egy másik könyv akad a kezembe, amely szintén lélektani vonatkozású, egy-

üttal pedig szorosabban szociális vonatkozású, mint az: előbbi. Ez ugyanis a bírói ítélkezés lélektanáról szól. Kit ne érdekelné a bíró lelke? Minden dolgozónak akadáhat ügye a bíró vagy a tisztviselő előtt. Hogy az igazságszolgáltatást és a közigazgatást miféle szociális lelkiséggel tölti el, módjában áll-e, képes-e szociális lelket önteni a papírosszabályok rengetegébe, ez ismét minden dolgozót közelről érintő kérdés. Sőt a dolgozó ember, ha a bíráskodás szakszempontjait nem ismeri, valószínűleg hajlamos arra, hogy mintegy keresztülnezzon a szakszerű szempontokon és szinte kizárólag lélektani tényezőket keressen az ítélkezés mögött, ami gyakran túlzásokra ragadja.

A két könyv gondolatvilága között a lélektan az összekötő kapocs. Utóbbiban azonban a lélektannak alkalmazásáról, egy hivatás és foglalkozás gondolatvilágának lélektani átvilágításáról, a jogászai gondolkodás lélektanáról van szó (*Szabó József, A jogászai gondolkodás bölcsellete*. Szege. 1941. 71 l.). A szerző a fiatal tudósgárda egyik tagja, aki vérbeli kutatóra valló éles gondolkodással, szorgalommal és kitartással küzd meg kemény és nehéz feladatokkal. Maga is törvényszéki bíró és a Közigazgatási Biróság tanácsjegyzője, valamint a kolozsvári egyetem magántanára. Ez a könyve is beható elméleti tanulmányai után a felsőbbíráskodás egyik legfontosabb fórumán szerzett gyakorlati tapasztalatainak és szaktudásának a terméke. Elméleti belátások után a bíráskodás lelki rejtelmeibe való első* érzékeny meglátású bepillantásnak a gyümölcse ez a könyv. Nem annyira végső lezártágra, kész megoldásokra törekszik, mint inkább feltárja a kérdést a maga örvénylő mélységeiben és bevilágít ezekben a mai lélektan fény-szórójával. Folytonosan kirobbanó új szempontjai és gondolatai, éles és kíméletlen kérdései és következtetései, a végső következtetésekig előretörő gondolkodása érdekes példáját nyújtja az élenjáró, a kényelmes megoldásokat elhárító, a legkeményebb küzdelmet magának követelő kutatásnak.

Érdekesnél-érdekesebb esetek során mutatja be, miként érvényesül az ítélkezésben a bíró lelkisége. Meggyőző arról, hogy a szaktudás, a jogászai technika és logika nem elég. Ezek épp a döntő kérdésekben cserbenhagynak s a bíró a legnehezebb pillanatokban egyedül marad a lelki ismeretével. Minél kevésbé vallja be magának, annál inkább ki van szolgáltatva lélektani befolyásoknak. A bíró alanyiségén keresztül tudat alatti lelki életének, egész lelki sorsának szerepe van az ítélkezésében. Ezt a szerző a modern lélektani és jogi irodalom értelmezésével meggyőzően mutatja be.

Ki tehát a jó bíró? Az, aki számot vet mindezzel, aki nem tartja önmagát és szaktudását csalhatatlannak. Az ilyen bíró tudja önmagát és a társadalmat legjobban megővni attól, hogy tudatos ítélkezésén kifogjon a tudat alatti lelkisége.

Szabó tanulmánya tehát egyfelől azt mutatja, hogy *van hely* a jogszolgáltatásban a bíró és a tisztviselő szociális lelkiségének érvényesülésére. Aki mást állít és a paragrafus mögé búvik, az igen gyakran nem azért nem cselekszik szociálisan, mert nem tud, bár akarna. Hanem azért nem tud, mert nem akar. Másfelől azt is szépen bizonyítja Szabó, hogy a magyar jogászai felfogásnak mennyivel jobban megfelel a bírónak ez az emberi arcképe, mint az a másik, amely jogászai számológépnek rajzolja.

Ez után a két lélektani és általános szociológiai vonatkozású könyv után lássunk most két olyat, amely korunk nagy politikai eszméaramlataival foglalkozik. Ilyen Somogyi József tanulmánya a nemzeteszmről (*Somogyi József, A nemzeteszme*. Budapest. Szent István Társulat. 1941.3401.) és Kovrig Béla könyve a szovjetéletéről (*Kovrig Béla, Embersors a Szovjetéletben*. Budapest. Athenaeum. Évszám nélkül. 124 l.). Éles különbséget von a két könyv célkitűzése között, hogy míg Somogyi a nacionalizmus bölcséleti megvilágítását nyújtja, addig Kovrig a bolszevizmus nagy társadalmi kísérletéről készít mérleget. Mégis mindketten korunk nagy politikai eszméaramlatait vizsgálják, csak hogy az egyik inkább elvont elvi síkon, a másik pedig inkább a gyakorlati eredmények mérlegén.

Somogyi József jónévű bölcselet, akit még Pauler Ákos képeztet magántanárként a pesti egyetemen, most pedig a szegedi Polgári Tanárképző Főiskola rendes tanára. Szociológiai felfogása a keresztény bölcsélet síkján mozog, ez adja meg a most megbeszélendő könyvének alapszínét is.

Először is néhány alapvető fogalmat világít meg, amilyen a közösség, a közjó és azok a közösségfajták, amelyek szerinte *nem* tekinthetők nemzetnek (vérvközösség) fajtaközösség, nyelvközösség, népközösség, állam). Azután megmondja, hogy *mi* a nemzet, hogyan fejlődött, milyen változatai vannak a nemzetfogalomnak és hogyan bontakozik ki a nemzetiségi kérdés. Itt szól a nacionalizmus válságáról és a nemzetek harmonikus közösségének kérdéséről is. Végül a magyar népiség, a magyar nemzetfogalom és a nemzeti nyelv kialakulását, valamint a magyar nemzetiségi politikát tárgyalja és a korszerű magyar nacionalizmus vázlatával *fejezi* be művét.

Somogyi felfogását keresztény nacionalizmusnak nevezném. A hazaszeretetet a felebaráti szeretet egy nemének vallja, amely nem jelent gyűlöletet, ellenséges érzést más nemzettel szemben. Igaz mély nacionalizmus ez, csak hogy a kereszténység által mérsékelt nacionalizmus. Mert a nacionalizmus túlzásait, a túlzó hipernacionalizmust Somogyi már nem teszi magáévá, sőt korunk legveszedelmesebb eretnokségének tartja. Kissé talán túlozza is a nacionalizmus jelentőségét, amidőn úgy véli, hogy a világ a nacionalizmus megoldatlan kérdéseinek a betege. Holott nyilvánvaló, hogy a világ még sokkal inkább betege a szociális kérdések megoldatlanságának. Somogyi könyvéből az a benyomásunk támadhat, mintha csupán nemzetek állanának egymással szemben. Kevésbé látjuk belőle, mily szoros a kapcsolat a nemzeti és a társadalmi kérdés között, hogy a mai nacionalizmusban mennyi a szocializmus. Elhanyagolhatatlan szempont az is, hogy a mai nacionalizmus a nemzetközi szocializmus, elsősorban a bolsevizmus reakciója, visszahatása.

Miben áll az a keresztény társadalomszemlélet, amely Somogyi felfogásának alapszínét adja és amelyet a pápai körlevelekből is ismerünk? Keresztény felfogás szerint a közösségek a közjó megvalósításának eszközei. A közjó pedig azokból a javakból áll, amelyek a közösség minden tagját segítik egyéni céljainak elérésében. Ebből következik, hogy a közösség feladata csak a támogatás abban, amire az egyén (vagy a szűkebb közösség) egymaga képtelen. Nem feladata ellenben a közösségnek minden tevékenység kisajátítása. Áll ez magára az államra is, holott ez tökéletes és független közösség, mert nem szorul másra, hanem önmagában is rendelkezik a közjó biztosításának minden eszközével. Megjegyzendő, hogy Somogyi szerint a mai államok már mind kevésbé tudják biztosítani a mai kultúrát összes feltételeit, tehát mind kevésbé tökéletesek és szuverének. De még az állam feladata is csak az, hogy támogasson mindenkit, amde csak oly mértékben, amennyire rászorulnak. Keresztényi bátorsággal vallja Somogyi, hogy megszűnik az állam joga ott, ahol a közjóval ellentétbe jut.

Talán lesznek, akik ezt a felfogást korszerűtlennek tartják. Somogyi egy korszerűsége felül álló hivatalos keresztény társadalomfelfogást értelmez, amely a kereszténység lényegétől bizonyára elválaszthatatlan. Figyeljük meg, hogy ami ezen túlmege a nacionalizmusban, a közösség feltétlen elsőbbsége az egyénnel szemben, tulajdonképpen a kollektívizmus öröksége. Tulajdonképpen tehát a túlzó szocializmus áruoló nyoma a túlzó nacionalizmusban.

Micsoda már most a nemzet? Somogyi szerint nem a vér, nem a faj, nem is a nyelv, még a nép sem teszi a nemzetet. Ezek inkább csak *jelképes* kifejezései a szoros nemzeti egységnek. A nemzet Somogyi szerint a közös államban élni akaró alapuló közösség. A népcsoportot is az különbözteti meg a nemzetiségtől, hogy az előbbi a saját államában él, az utóbbi ellenben idegen államban él, hogy nekünk magyaroknak a népi és faji elv ellen tiltakoznunk kell, mert ezek, azon felül, hogy tévesek, ránk nézve halálos mérget tartalmaznak.

Amikor Somogyi a túlzó hipernacionalizmusról ír, amely vallást, Istent csinál a nemzetből, bálványozza azt és szolgálatában nem ismer erkölcsi gátlásokat, akkor közel jár annak felismeréséhez, hogy ez a *túlzó* nacionalizmus a nemzeteszmét *politikai mítoszként* alkalmazza. Politikai mítosznak nevezzük Sorel óta az olyan eszméket, amelyek jelentősége cselekvésre indító, magávalragadó erejükben van és igaz voltuktól független. Ilyen Sorel szerint például az osztrályarc mítosza. Ezzel szemben Somogyi a korszerű magyar nacionalizmusnak azt az alapvetet ajánlja figyelmébe, hogy „az általános emberi értékek megbecsülése és az örök erkölcsi elvek elismerése nélkül minden nacionalizmus üres, ingatag”.

Azt hiszem, ebből világos, hogy itt nem lehet helye vitának. Végső világnézeti elvek különbségéről van szó a keresztény nacionalizmus és a korlátlan nacionalizmus ellentétében. A kereszténység szemében a nemzet nem lehet végső elv, a korlátlan nacionalizmus szemében pedig nem lehet a nemzetnél végsőbb elv.

A korlátlan nacionalista talán bizonyos derűlátást fog szemére vetni Somogyinak az észszerűség erejébe vetett hite miatt. Csakugyan úgy látja, hogy a legtöbb baj oka az, hogy az emberek a fogalmakat nem tisztázzák, mielőtt élnének velük. Vájjon megszűnnek a bajok, mihielyt a fogalmakkal tisztába jöttünk? A korlátlan nacionalista semmiképpen sem fogja a nacionalizmust mint vitatételt az okoskodó ész ítélőszéke elé bocsátani, ennek a döntésre való illetékességét elismerni. Előbb fogja hitelvnek vagy mítosznak elfogadni, sőt talán vak történeti erők birkózásából felmerülő révületi képnek is. Neki a kép mögötti valóság, a realitás a fontos, nem az okoskodó észszerűség, amelyben annyiszor csalódott, amelyben mélyesen kételkedik. Persze az észszerűség hívei viszont nyugodt derűvel, felelhetik erre, hogy a végén mindig az ész szerűség diadalmaskodik. Hiába mondaná a korlátlan nacionalista azt is, hogy a kereszténység egymagában nem oldotta meg és nem is oldhatja meg azokat a feladatokat, azt a szociális megváltást, amelyért ő küzd, tehát ne oktassa őt. Mert erre meg a keresztény azt feleli, hogy nincs más megváltás, mint amit a kereszténység ígér, sem az égben, sem pedig a földön. Láthatjuk tehát, hogy végső világnézeti elvek különbsége választja el a kereszténységet és a korlátlan nacionalizmust az észszerűség értékelése tekintetében is.

Somogyi könyvének nagy érdeme áttetsző világossága és bátor őszintesége. Az ilyesmi mindig tisztít. Nem egymagára maradványódik és vívódik a probléma hullámhegyein és örvénylő mélységeiben, hanem egyetlen szilárd pontba, az Egyház kösziklájába kapaszkodik. Ezzel munkáját kétségkívül megkönnyítette és annak igényeit elhatárolta. Lényegesen hozzájárult a szembenálló álláspontok tisztázásához. Ritkán válik terjedőssé és becsületesen törekszik megérteni, ha egész mélységében és minden eszmei érezetében nem is méri fel, azt a korlátlan nacionalizmust, amelyet már nem tud követni.

Somogyi mégis igazi nacionalista és a korlátlan túlzó nacionalizmus felett gyakorolt bírálatából semmiképpen sem húzhatnak hasznot a nacionalizmus ellenfelei. Ezt igen érdekesen lehet bizonyítani. Somogyi ugyanis még a túlzó nacionalizmusban sem a nacionalizmust, hanem a kollektívizmust kifogásolja. A túlzó nacionalista tehát azért nem tehet neki szemrehányást, mert hiszen nem nacionalizmusával, hanem csak kollektívizmusával ellenkezik Somogyi álláspontja. A nacionalizmus ellenfele pedig azért nem húzhat hasznot Somogyi álláspontjából, mert hiszen saját maga éppen a kollektívizmus kérdésében rendszerint egy gyékényen áru a túlzó nacionalistával. Például a bolsevista és a túlzó nacionalista egyaránt túlzó kollektivisták és Somogyi éppen *ezt* kifogásolja. Az Egyháznak valóban teljességgel lehetetlen eltérnie attól, hogy az egyén önértékű, hogy végső világi célkitűzései vannak, hogy a világi hatalom nem állhat Isten és ember közé akadályul. Ezért mondják, hogy a kereszténység az egyéni szabadságnak örökéletű magvát hordozza magában.

A nacionalizmussal szembenálló és ma harcban álló másik nagy korszerű eszméáramlat, a bolsevizmus gyakorlati eredményeinek mérlegét találjuk Kovrig Béla könyvében. Azt hiszem, hogy keresztény világnézete összekapcsolja Somogyi felfogásával. Mélyen keresztény gondolatban csendül ki az egész könyv tanulsága: ember-telenül az embert nem lehet boldogítani! Kovrig Béla jelentős közszolgálati állásokban különösen a társadalombiztosítás és a közvéleményalakítás politikájával és szervezésével ismerkedhetett meg. Jelenleg a kolozsvári egyetem professzora. Valóban érdeklődésünkre tárthat számot, hogy ez a jönevű társadalompolitikusunk miként látja az embersorsot a Szovjetéletben.

A kérdés annyira égő és vitatott, hogy nehéz lenne megmondani, vajjon Kovrig könyve mennyiben kíván célszerűnek tartott köz vélemény tájékoztatás és mennyiben tiszta tudományos ténymegállapítás lenni. Az első szempontból könyve valóban alkalmas azok kiábrándítására, akik hajlamosak a Szovjetben Paradicsomot látni. Azzal, hogy feltárja az ellenfél gyenge pontját, arra is kiválóan alkalmas, hogy bizalmat öntsön azokba, akik a Szovjet ellen küzdenek.

Tiszta tudományos szempontból Kovrig könyvének az a jellegzetessége, hogy inkább a fogyasztó egyének és osztályok szemszögéből vizsgálja a Szovjetet, mintsem a termelési, művelődési, katonapolitikai Összeredmény, szóval a közösségi teljesítmény tekintetében. Ez a lehatároltság benne van már könyvének a címében is. Ez a cím is már csak azt ígéri, hogy a könyvből a szovjetéletbeli *embersorsról* nyerhetünk tájékoztatást, nem pedig egyébről.

Kovrig foglalkozik a parasztság, a munkásság és az értelmiség sorsával, az orosz nő kálváriájával, a Szovjet pénzpolitikájával és a bolsevik hatalom szervezetével. Adatai valóban figyelemreméltóak. Eszerint a parasztság átlaga nem keresi meg azt a vásárló erőt, amelyre a cárizmus alatt szert tettek a mezőgazdasági napszámosok. Viszont a gabonatermés hektáronként a kolhozok átlagában még mindig kevesebb, mint az uradalmaké volt a század első évtizedében.

Az ipari munkásság sorsának változása abban áll, hogy „megszűnt proletárelétének bizonytalansága” (119)5 tehát „állandó munkaalkalmat, fejlettebb egészségügyi gondozást, olcsó tömegszórakozást, gyári klubokat és a nevében gyakorolt hatalom illúzióját” (119) nyerte. Elvesztette azonban a munkavállalás és a szervezkedés szabadságát, a munkahely szabad választását, a szabad költözködést és a család közös heti szabadnapját (120).

A legsötétebb színekkel ecseteli Kovrig az értelmiség sorsát, a nő és a gyermek sorsát, valamint a szovjet-kultúrát. Meg kell jegyezni, hogy a szerző adatainak és ítéletének helyességét nem áll módomban ellenőrizni. Azt hiszem, hogy a Szovjetről jó könyvet írni két okból is igen nehéz dolog. Először is az elbírálás szempontjából döntő adatokat igen nehéz lehet megszerezni és kiválogatni. Másodszor szinte lehetetlen azt kívánni, hogy az író függetlenítse magát a tárgy iránti rokonszenvétől vagy ellenszenvétől. Ezért csaknem kivétel nélkül minden megfigyelő a Szovjetet vagy eszményíti vagy pedig alábecsüli. A propaganda és az ellenpropaganda gőzeiből a tárgyilagosságnak nem tud kibontakozni.

Kovrig is bizonyára küzdött ezekkel a nehézségekkel. Bizonyára őt is érdekli az a kérdés, hogy a borzalmak és szörnyűségek Oroszországa, a kudarcok és sikertelenségek Szovjetje, az embersorsok temetője és a gazdasági elgondolások csódtömege mögött, amelyet könyvében olyan szívemarkolóan rajzol, vajjon van-e valami nyoma, vagy pedig ellenkezőleg híre-hamva sincs egy teljesítményeit fokozó, ellenfeleire vészes fenyegetést jelentő, felemelkedő Oroszországnak? Ezt a kérdést nem teljesen dönti el az, hogy milyen az embersors a Szovjetéletben. Viszont ennek a döntő kérdésnek a megválaszolására a szükséges megbízható adatokat megszerezni valószínűleg igen nehéz.

Az adatok fukarsága mellett is Kovrig mindenesetre szívemarkoló képet tud adni a szovjetéletéről. Azt hiszem, hogy emögött a szörnyű kép mögött, a korlátlan társadalmi kísérletezésnek, a társadalom élveboncolásának e véres látványa mögött is Kovrig a tulajdonképpeni, a rejtelmes Oroszországot keresi, amelyről olyan titokzatos nyelven beszélnek neki Kiev harangjai. Mindenki, aki ma az orosz viszonyok iránt érdeklődik, tulajdonképpen az *igazi* Oroszországot keresi. Ez pedig ott izzik ma a történelem kohójában és ki tudná megmondani, milyen lesz a végleges képe? De azért sokan versengenek azért a nem csekély érdemért, hogy elsőnek ismerjék fel kész arcvonásait.

Röviden bemutattam, hogyan ír két hasonló világnézeti magyar kutató korunk két hatalmas politikai eszméáramlatáról. Azt hiszem, hogy ezekkel az eszméáramlatokkal szemben nem lehetünk érdektelenek, nem lehet, hogy ne érdekeljenek. Hiszen mindenkit, elsősorban persze megint csak a dolgozókat, magukkal sodornak ezek, mint a tengeráramlatok. A Golf-áramlat közepén nem mondhatom, hogy nem érdekel, hogy nem hat rám. Ha azonban jól ismerem, akkor dolgozhatom azon, hogy magamválasztotta irányban haladjak át rajta. Így érték azt, hogy a belátással alkalmazkodót *vezetik* a csökönnyöst ellenben *tolják* az ilyen történelmi áramlatok.

A szociológiai irodalom felőli tájékoztatásnak is az a célja, hogy *tudatosítsuk* minél szélesebb körben a kutatás problémáit és eredményeit. Ne tájékoztatlanul sodortassunk a szociális kérdések óceánján, hanem szerezzünk meg minden elérhető hasznos tájékoztatást avégből, hogy a társadalmi élet legkülönbözőbb áramlatain keresztül is lehetőleg a magunk célja felé haladjunk. Ez a gondolat vezet, amikor szeretnék még gyakran elbeszélgetni a szociológiai irodalomról magyar munkásokkal, dolgozó emberekkel.

Rézler Gyula: A magyar társadalomleírás kialakulása az elmúlt évtizedben. Budapest, 1941. 38 l.

A falukutató irodalom a nagy kezdeti fellendülés után nyugvópontra jutott. Az első munkák inkább irodalmi mint tudományos sikerei elérték a szándékolt politikai hatást. A közvélemény felfigyelt a földkérdésre, a falukutatók által hirdetett megállapításokra. Azóta a társadalomleíró irodalom kevésbé hangos, de egyre komolyabb és mélyebb. A közelmúlt történetének egyik legnagyobb jelentőségű eseménye ez a fejlődési folyamat. Nagyon érdekes és jelentőségeltjes feladatra vállalkozott Rézler Gyula ennek a folyamatnak kritikai felépítésű feltárásában. Komoly tárgyilagossá bíráta felőleli az összes fontosabb társadalomleíró tanulmányokat. Figyelemreméltóak a társadalomleírás módszeréről és feladatairól tett megállapításai. Rézler munkája a politika levegőjétől erősen érintett falukutató munkák politikamentes bírálatának szép példája.

Szilvássy Sándor: A munkáskérdés alakulása az utolsó húsz esztendőben Magyarországon. Budapest, 1940. 51 l. A parasztság nagy problémáira a falukutatók hatásosan hívták fel a figyelmet. A munkássággal foglalkozó korszerű irodalmunk jóval szerényebb, halkabb. Pedig a munkásságnak is vannak égető, megoldatlan kérdései. És a munkáskérdés semmivel sem kevésbé nemzeti kérdés, mint a földkérdés. Főként ezeknek a megfontolásoknak alapján kell örömmel üdvözlőnk Szilvássy Sándor munkáját. Áttekintést ad az utolsó húsz évről, vázlatos képet a munkáskérdés helyzetének legújabb alakulásáról. De nem hiányoznak művéből a határozott állásfoglalások sem. A munkáskérdés megoldását legfőképpen a munkáskamarák kiépítésében, a családi munkabér bevezetésében és a házhoz és ház-helyhez juttatásban látja. Munkáját erős nemzeti szellem hatja át. Mindazok, akik a munkásság problémáit nemzeti alapon és nem osztályalapon akarják megoldani, használnak forgathatják. V. A.

Szerkesztésért és kiadásért felelős: Erődi-Harrach Béla dr.

422894. Athenaeum Irodalmi és Nyomdai Rt., Budapest. Felelős: Kárpáti Antal igazgató.

E SZÁMBAN MEGJELENT CIKKEK SZERZŐI:

Prof. FÖLDES BÉLA dr., v. b. t. t., ny. m. kir. miniszter *
SZABÓ ZOLTÁN dr., egyetemi nyilv. r. tanár * TÓTH BÉLA, a
Nemzetközi Munkaügyi Hivatal előadója * BENE LAJOS dr.,
Budapest székesfővárosi statisztikai főjegyző * CSIZMADIA
ANDOR dr., városi tanácsnok, Kolozsvár * VIZY ANDRÁS dr., az
Országos Szociálpolitikai Intézet belső munkatársa * CAVALLIER
JÓZSEF dr., az Országos Szociálpolitikai Intézet főtitkára *
SZULY ELEMÉR, egyetemi gyakornok, Kolozsvár * SZÁRA J.
ISTVÁN, egyetemi gyakornok, oki. közgazda * SZENDE ZOLTÁN dr.,
oki. középiskolai és kereskedelmi iskolai tanár * KOCH ERNŐ,
oki. közgazda, az Országos Szociálpolitikai Intézet könyvtárosa *
ifj. ORBÁN ISTVÁN, egyetemi gyakornok, közgazda * CSÁK-
TORNyai FERENC, közgazda * KÖNIG ÁGNES, egyetemi
gyakornok, közgazda * SIMIC JÁNOS, Zágráb * NAGY GÉZA,
közgazda * KONDOROSI ÁDÁM, közgazda * VAVRIK FERENC,
közgazda * PATARICA ILONA, közgazda * GYULAI ELEMÉR dr.,
az Országos Szociálpolitikai Intézet osztályvezető munkatársa *
HORVÁTH BARNA dr., egyetemi nyilv. r. tanár, Kolozsvár * KÚTI
MIHÁLY, lakatos * ifj. BONNYAI GYULA, könyvkötősegéd * KAL-
MÁR GÉZA, cipészsegéd * ifj. BUBORI JÓZSEF, gyári munkás *
ifj. BARDÓCZ TAMÁS, műszerész * FARKAS JÁNOS, géplakatos

S Z O C I Á L I S S Z E M L E

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET FOLYÓIRATA

SZERKESZTI:

ERŐDI-HARRACH BÉLA

*

KIADJA: AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET

MEGJELENIK ÉVENKINT TÍZSZER

*

Szerkesztőség és kiadóhivatal:

BUDAPEST, VIII., SZENTKIRÁLYI-U. 7

Telefon: 339-753

Postatakarékpénztári csekk számla sz.: 23.932

*

*Az előfizetés díja egy évre 10- P. Jogi személyeknek, iskoláknak, könyvtáraknak, intézményeknek,
közhatóságnak 20- P. Munkásoknak 2.50 P. Egyes szám ára 1.50 P.*

*

Szerkesztőségi órák: hétfőn d. e. 10-12-ig.
Kéziratokat nem adunk vissza.

TÁRSADALOMTUDOMÁNYI BIBLIOGRÁFIA

AZ 1940 ÉVBEN NÉMET, OLASZ, FRANCIA ÉS ANGOL NYELVEN KÜLFÖLDÖN KIADOTT
TÁRSADALOMTUDOMÁNYI KÖNYVEK JEGYZÉKE

ÖSSZEÁLLÍTOTTA:

AZ ORSZÁGOS SZOCIÁLPOLITIKAI INTÉZET KÖNYVTÁRA

3 TÁRSADALOMTUDOMÁNY

(Külföldi bibliográfiánkban is a nemzetközileg elfogadott tizedes osztályozási rendszert vettük alapul. Az egyes osztály- és csoportcímek előtt lévő számok a tizedes osztályozási rendszer számszámait jelzik. Az anyag nagyságára való tekintettel kizárólag a szociális vonatkozású műveket vettük fel. Ezért csak a »33 SZOCIÁLPOLITIKA« osztálycím alatti rész tekinthető teljesnek. A többi osztálycím alá oly műveket vettünk fel, amelyeket a szociálpolitika fogalmának legszélesebbkörű értelmezésével ennek kiegészítésére szükségesnek találtunk.)

30 SZOCIOLÓGIA

- Antoni*, Carlo. Dall'ò storicismo alla sociologia. Firenze: Sansoni 1940. 239 p.
- Bird*, Charles. Social psychology. London: Appleton-Century 1940. 577 p.
- Diehl*, Kari. Der Einzelne und die Gemeinschaft. Überblick über die wichtigsten Gesellschaftssysteme vom Altertum bis zur Gegenwart. Jena: Fischer 1940. VIII, 346 P-
- Gehlen*, Arnold. Der Mensch, seine Natur und seine Stellung in der Welt. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. VI, 471 p.
- Gini*, Corrado. America: stirpe di lavoratori. Un profilo del Nord America. Conferenza. Roma 1940: Tip. della Camera dei fasci e delle corporazioni. 36 p. (Centro ital. di studi americani. Comitato statistico-economico. 13)
- Götkerb*, Macit. Die Wissenschaft von der Gesellschaft im System Hegels und Auguste Comtes. Berlin: Ebering 1940. 72 p. Diss.
- Gurvitch*, Georges. Eléments de sociologie juridique. Paris: Aubier 1940. (Coll. Histoire du travail et de la vie écon. 1.)
- Herskovits*, Melville Jean. The economic life of primitive peoples. New York: Knopf 1940. 532 p.
- Hopkins*, Pryn. The psychology of social movements; a psychoanalytic view of society. New York: Norton 1940. 284 p.
- MacDonald*, William Joseph. The social value of property according to St. Thomas Aquinas; a study in social philosophy. Washington Catholic Univ. of Amer. Pr. 1940. 208 p. (Philosoph. studies. 48)
- Mangano*, Vincenzo. L'opera scientifica di Giuseppe Tonilo. Una concezione cristiana della sociologia e della economia sociale. Pref. di Guido Anichini. Roma: Ed. Stádium 1940. 423 p.
- Mannheim*, Kari. Man and society. London: Paul 1940. 491 p.
- Queen*, Stuart Alfréd, and Jennette Rowe Gruener. Social pathology, obstacles to social participation. Rev. ed. New York: Crowell 1940. 672 p.
- Robinson*, Thomas H. [et al.] Men groups, and the community; a survey in the social sciences. New York: Harper 1940. 984 p.
- Ross*, Edward Alsworth. New-age sociology. New York: Appleton-Century 1940. 617 p.
- Schaub*, Edward Leroy. Progressivism. An essay in social philosophy. New York: Longmans 1940. 306 p.

- Simkhovitch*, Mary Melinda Kingsbury. Group life. New York: Assoc. Pr. 1940. 99 p.
- Smith*, George W. Constructive human relationships. Allentown, Pa: Inst. of Human Relations 1940. 351 P-
- Willigan*, Walter L., and John Joseph O'Connor. Sociology. New York: Longmans 1940. 398 p.
- Thorndike*, Edward Lee. Human nature and the social order. New York: Macmillan 1940. 1039 p.

302.2 FALU, VÁROS

- Arbeiten* des 14. Internationalen Soziologen-Kongresses Bucureşti. Bd 1. Bucuresti: Int. Soziol. Inst.; Rumän. Inst. f. Sozialwiss. 1940. (Schr. 2. Soziologie, Ethik u. Politik. Studien u. Forschg. 5.) – r. Abt. B: Das Dorf XII, 157 p. Abt. C: die Stadt. XII, 149 p. Abt. D: Stadt u. Land. XII, 166 p.
- Sims*, Neveli Le Roy. Eléments of rural sociology. 3. ed. New York: Crowell 1940. 703 p.
- Smith*, T. Lynn. The sociology of rural life. New York: Harper 1940. 615 p.

302.5 CSALÁD

- Arensberg*, Conrad Maynadier, and Solon Toothaker *Kimball*. Family and community in Ireland [Sociology]. Cambridge, Mass.: Harvard Univ. Pr. 1940 343 p.
- Hammer*, Dorothea. Wilhelm Heinrich Riehl und seine Betrachtungen über die deutsche Familie als Ausgang zu einer Neugestaltung des deutschen Familienlebens. Halle: Niemeyer 1940. 92 p. (Volk in d. Geschichte 4)
- Houdlette*, Harriet A. The American family in a changing society, a guide to study and research. Washington: Amer. Assoc. of Univ. Women 1940. 84 p.
- Reimer*, Lydia. Die Familie im neuen Deutschland. Berlin: Dt. Verl. [Zu beziehen: Berlin: Dt. Informationsstelle] 1940. 68 p. (Das Deutschland d. Gegenwart. 9)
- Seifert*, Tamara. Das sowjetrussische Eherecht. Berlin: Gärtner 1940. 87 p. Diss.

303.31 ZSIDÓKÉRDÉS

- Krüger*, Alf. die Lösung der Judenfrage in der deutschen Wirtschaft. Kommentar zur Judengesetzgebung. Berlin: Limpert 1940. 440 p.

312 NÉPESEDÉS

- Burgdörfer*, Friedrich. Kinder des Vertrauens. Bevölkerungspolitische Erfolge und Aufgaben in Grossdeutschem Reich. Berlin: Eher 1940. 80 p. (Schriftenr. der NSDAP. 3, 6)
- Burgdörfer*, Friedrich. Krieg und Bevölkerungsentwicklung. München: J. F. Lehmann 1940. 68 p. (Polit. Biologie. 12)
- Burgdörfer*, Friedrich. Land ohne Bauern, Volk ohne Jugend. Leipzig: Eichblatt 1940. 25 p. (Bildung und Nation 78/79)
- Fua*, Giorgio. La conception économique de l'optimum du peuplement. Population et bien-être. Lausanne: Impr. La Concorde 1940. 153 p.
- Glass*, D. V. Population Policies and Movements in Europe. London: Oxford Univ. Pr. 1940 498 p. Sorraeszi az európai országok népesedési politikáját és annak gazdasági, valamint szociális következményeit vizsgálja.
- Haupt*, Herbert. Zusammenhang zwischen Geburtenbewegung und Wohnungspolitik. Berlin: F. A. Günther 1940. 103 p. Diss.
- Legasse*. L'avenir démographique de la France. Paris: Domat-Montchrestien 1940.
- Luzzatto-Fegiz*, Pierpaolo. Statistica demografica ed oeconomica. Torino: Utet 1940. XIX, 518 p.
- Nutt*, Elisabeth. Die bevölkerungspolitischen Auswirkungen des Ehestandsdarlehens. Berlin: Pfau 1940. 66 p. Diss.
- Report of the Royal Commission on the distribution of the industrial population*. London: Stat. Off. X, 320 p.
- Rutke*, Falk. Geld ersetzt nicht Blut. Britische Bevölkerungssorgen. Berlin: Eher 1940. 84 p. (Schriftenr. d. NSDAP. 5, 11)
- Studi di demografia e di statistica sociale*. Demografia. Franco Savorgnan [etc] Roma 1940. 554 p.
- Ungern-Sternberg*, Roderich v.: Bevölkerungsverhältnisse in Italien. Eine statistisch-demogr. Studie. Berlin: Schoetz 1940. 105 p. (Veröff. aus d. Gebiete d. Volksgesundheitsdienstes. 54, 5)
- Wendt*, Georg v., u. Wilhelm Müller-Lenhartz. Warum Geburtenrückgang im Abendland? Feststellungen u. Erwägungen. Leipzig: Arnd 1940. 51 p.
- Preis Ausschreiben d. Dt. Ges. f. Hygiene. Welche Wechselbeziehungen bestehen zwischen dem ärztlich-biologischen sowie kulturellen Wert der Menschen und der materiellen Wirtschaft eines Volkes? Bearbeitung d. Preisauflg. durch Kürt Holm, Hamburg [u. a.] Leipzig: Barth 1940. VI, 118 p. (Schriftenr. d. Reichsgesundheitsamtes. 8)
- Wolter*, Helmut. Volk im Aufstieg. Neue Ergebnisse der Volksbiologie Grossdeutschlands. Bevölkerungspolitik im Dritten Reich. Leipzig: Eichblatt 1940. 246 p. (Bildung und Nation 88/103)

Megjegyzés. Házassági kölcsönt lásd 362.55 alatt.

321 ÁLLAMTAN

- Curcio*, Carlo. Miti della politica. Tre saggi sulla democrazia, sul socialismo e sul liberalismo con una introduzione interno ai miti moderni ed una conclusione sull'utopia. Roma: Ed. Cremonese 1940. 322 p.
- Lescure*, Jean. Etude social comparée des régimes de liberté et des régimes autoritaires. Paris: Domat-Montchrestien 1940. 479 p.
- Ritter*, Gerhard. Machtstaat und Utopie. Vom Streit um die Dämonie der Macht seit Maechiavelli und Morus. München: R. Oldenburg 1940. 171 p.
- A „kontinentális” és „insuláris” állam- és jogfelfogás szembeállítása Maechiavelli és Morus Tamás alapján.

Savi, E. W. Money and power. London: Hurst & B. 1940. 286 p.

Stroisch, Franz. Über die weltanschaulichen Grundlagen der Gerechtigkeits-Idee bei Platon. Eine rechts- und staatsphilosophische Untersuchung. Leipzig: Meiner 1940. VI, 62 p.

Warren, Róbert [etc] The state in society. New York: Oxford Univ. Pr. 1940. 124 p.

321.64 FASIZMUS

- Begnac*, Ivan. Vita di Benito Mussolini. Vol. 3: Tempó di attesa. Milano: Mondadori 1940. XIX, 626 p.
- Beltramelli*, Antonio. L'uomo nuovo: Benito Mussolini. 5. ed. Milano: Mondadori 1940. 570 p. (I libri per tutti. 1)
- Blahut*, Theodor. Staat und Führung im Faschismus. Ein Beitr. zur Geistesgeschichte unserer Zeit. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 120 p. (Neue dt. Forsch. Abt. Volkslehre u. Gesellschaftskunde. 13)
- Bruni*, G. V. Introduzione alla dottrina sociale del Fascismo. Roma: Cremonese 1940. 159 p.
- Buchheit*, Gert. Mussolini und das neue Italien. Berlin: Büchergilde Gutenberg 1940. 319 p.
- Chiariotti*, Pietro. Dalia genesis alla universalità del fascismo. Torino: Set 1940. 89 p.
- Costamagna*, Carlo. Dottrina del fascismo. 2. ed. riveduta e ampliata. Torino: Utet 1940. XI, 476 p.
- Dressler*, Adolf. Benito Mussolini. Leipzig: Reclam 1940. 72 p. (Reclams Universal-Bibl. 7478)
- Fanfani*, Amintore. Il significato del corporativismo. 2. vol. Camo: Cavalleri. VIII, 240 p.
- Farinacci*, Roberto. Die faschistische Revolution. (Storia della rivoluzione fascista [dt.].) Bd 2. München: Beck 1940. – 2. Aufstand d. Róten u. Sieg d. Fasci. 298 p.
- Farinacci*, Roberto. Storia del fascismo. Cremona: Ed. Cremona nuova 1940. 419 p.
- Feroci*, Virgilio. Istituzioni di diritto sindacale e corporativo. Padova: Cedam 1940. 363 p.
- Giamberardino*, Oscar. L'individuo nell'etica fascista. Firenze: Vallecchi 1940. 309 p.
- Giovannetti*, Alfredo. Commento alla „Dottrina del Fascismo” di Benito Mussolini. Torino: Paravia 1940. VI, 62 p.
- Mussolini*, Benito. Der Geist des Faschismus. Ein Quellenwerk. Hrsg. u. erl. von Horst Wagenführ. München: Beck 1940.
- Mussolini*, Benito. La dottrina del Fascismo. Commento filosofico di Pietro Eusebiotti. 2. ed. con l'aggiunta del commento pedagogico: Scuola imperiale fascista. Torino: Soc. éd. int. 1940. X, 113 p.
- Mussolini*, Benito. Reden und Schriften. Einzig autor.-dt. Gesamtausgab. Hrsg. von Ernst Ed. Berger. Bd 1: Vom Eintritt in den Weltkrieg bis zum Marsch auf Rom. Essen: Essener Verl.-Anst. 1940
- Mussolini*, Benito. Spirito della rivoluzione fascista. Antología degli „Scritti e discorsi” ed. E. Spinetti. 4. ed. Milano: Hoepli 1940. 456 p.
- Parenti*, Marino. Bibliografía Mussoliniana. Vol. 1. Ser. cronologica delle ed. a stampa degli scritti e dei discorsi di Benito Mussolini. Firenze: Sansoni 1940. 285 p. (Guide bibliogr. dell'Ist. Naz. di Cultura Fascista. 6)
- Solmi*, Arrigo. L'idea fascista del nuovo Codice civile. Roma: Foro ital. 1940. 190 p.
- Spinetti*, Silvano G. Fascismo e libertà. Verso una nuova sintesi. Padova: Cedam 1940. XI, 123 p.
- Volpe*, Gioacchino. Geschichte der faschistischen Bewegung. Roma: Novissima 1940. 304 p.
- Volpe*, Gioacchino. Histoire du mouvement fasciste. Trad. de l'italien. Roma: Novissima 1940. 288 p.

Megjegyzés. Fasiszta gazdaságpolitikát és munkásszer-vezeteket lásd 381 „Gazdaságpolitika” alatt.

321.65 NEMZETI SZOCIALIZMUS

Brasse, Hans Bernhard. Die Führungsordnung des deutschen Volkes. Grundlegung e. Führungslehre. Hamburg: Hanseat. Verl. Anst. 1940. X, 199 p. [Mit ausf. Literaturverz.]

Bechert, Rudolf. Grundzüge der nationalsozialistischen Rechtslehre. 2. verm. Aufl. Leipzig: Kohlhammer, Abt. Schaeffer 1940. 59 p. (Neugestaltung v. Recht u. Wirtschaft. 4, 1.)

Friedrichs, Heinz. Marxismus und Nationalsozialismus in ihrer Bewertung der Arbeit. Würzburg: Tritsch 1940. 66 p. (Beitr. zum dt. Arbeits- und Sozialversicherungsrecht. n)

Griese, Friedrich. Unsere Arbeit ist Glaube. Berlin: Eher 1940. 70 p. (Schriftenreihe d. NSDAP. 3, 2)

Hitler, Adolf. Mein Kampf. New. illust. ed. London: Hutchinson 1940. 584 p.

Messerschmidt, Hermann. Das Reich im nationalsozialistischen Weltbild. 5. vollkommen neu bearb. Aufl. Leipzig: Kohlhammer 1940. 107 p. (Neugestaltung v. Recht u. Wirtschaft. 1)

Thier, Erich. Wegbereiter des deutschen Sozialismus. Eine Auswahl aus ihren Schriften, hrsg. u. eingel. Stuttgart: Kröner 1940. XXXV, 301 p. (Kröners Taschenausg. 166)

*

Megjegyzés. A német munkafront (DAF)-ra vonatkozó irodalom 331.88 „Munkásszervezetek” cím alatt van.

321.66 TESTÜLETI ÁLLAM

Incisa, Luigi. Spagna nazionalindacalista. Bologna: Cappelli 1940. 249 p.

Salazar, Oliveira. Le Portugal et la crise européenne. Trad. Paris: Flammarion 1940. 247 p.

Solmi, Arrigo. Lo stato nuovo nella Spagna di Franco. Con un'appendice di documenti. Milano: Ispi 1940. IX, 263 p.

Stoye, Johannes. Spanien im Umbruch. Leistungen und Ziele der Franco-Regierung. Umgearb. u. verm. Aufl. Leipzig: Brandstetter 1940. 104 p.

321.83 SZOVJETKORMÁNYZAT

Ambrosini, Gaspare. La nuova costituzione sovietica. Col testo della costituzione tradotto dal russo. Palermo: Trimarchi 1940. 79 p.

Basily, Nicolas de. Russia under Soviet rule; 20 years of Bolshevik experiment. New York: Norton 1940. 508 p.

Eastman, Max. Stalin's Russia and the crisis in socialism. New York: Norton 1940. 284 p.

Goráin, A. Communism unmasked. New York: Hord 1940. 311 p.

Lyons, Eugene. Stalin, Czar of all the Russians. London: Harrap 1940. 255 p.

Moeller, Richárd. Russland. Wesen und Werden. Neue veränd. Aufl. des Werkes. „Von Rurik bis Stalin”. Leipzig: Goldmann 1940. 334 p.

Napolitano, Tommaso. Le metamorfosi del bolscevismo. Polemiche sull'URSS. Milano: Bocca 1940. XXIII, 312 p. (Coll. Russia contemp. 9.)

Petersen, Arnold. Stalinist corruption of Marxism. A study in Machiavellian duplicity. New York: Labor News Co. 1940. 124 p.

Stalin, Joseph. Foundations of Leninism. London: Lawrence & W. 1940. 112 p.

Wolfe, Henry Cutler. The imperial Soviets. New York: Doubleday 1940. 307 p.

Yaroslavsky, E. History of anarchism in Russia. London: Lawrence & W. 1940. 125 p.

*

Megjegyzés. Kommunizmust, bolszevizmust lásd 335.86 alatt!

33 SZOCIÁLPOLITIKA,
TÁRSADALMI KÉRDÉSEK

Aall, Herman Harris, u. Thorolf *Winter-Hjelm*. Sozialindividualismus. Eine Weltbewegung zur prakt. Lösung soz. u. internat. Probleme. T. 1. Malmö 1940: Stenström & Bartelson [Auslfg: Buchhandlg Cammermeyer, Oslo]. (Sozialindividualist. Schriften) – 1. Ideologische Orientierung. 135 p.

L'année sociale 1939-40. Année 10. Publ. par le Bureau int. du travail. Génève 1940. IV, VIII, 392 p.

Apel, Kari. Die soziale Frage im Lichte der Verhandlungen des Evangelisch-sozialen Kongresses. Kirchhain, Bez. Kassel: Schröder 1940. 123 p. Diss.

Die Deutsche *Arbeitsfront* im Kriege. Bearb. im Arbeitswiss. Inst. d. DAF. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 32 p. (Schr. f. Politik u. Auslandskunde. 66) Ismerteti a szociálpolitika területén az első világháború előtt és alatt mutatkozó hiányokat és szembeállítja ezzei a Deutsche Arbeitsfrontnak általában, valamint a mostam világháborúban kifejtett szociálpolitikai tevékenységét.

Beiträge zur niederländischen Sozialpolitik. Berlin: DAF. Arbeitswiss. Inst. 1940. 116 p. [Maschinenschr.]

Bogardus, Emory Stephen. The development of social thought. New York: Lougmans 1940. 572 p.

Bühler, Dr. Theodor. Deutsche Sozialwirtschaft. Ein Überblick über die sozialen Aufgaben der Volkswirtschaft. Stuttgart: Kohlhammer 1940. VIII, 406 p. A szociális gazdálkodásnak azokat az alapvető problémáit taglalja, melyeket Németország a jövőben teljesen meg akar oldani. Kutatja a lakáskérdés megoldásának, az élelmiszerekkel és egyéb fogyasztási cikkekkel való ellátásnak, az aggod gondozásának, a kultúr színvonal emelésének materiális feltételeit. Kutatja, hogyan függenek össze ezek az alapvető kérdések egymással és a közösség gazdálkodásával.

Clar, Franz. Der ständische Universalismus und die „soziale Frage”. Eine Kritik d. Werkes: Walter Heinrich, Die soziale Frage. Jena 1934. Würzburg: Tritsch 1940. 64 p. (Schr. zum dt. Sozialismus. 6)

Dennler. Sozialpolitik im Protektorat Böhmen und Mähren. Berlin: Stollberg 1940. 19 p.

Dodd, Stuart Carter. Social relations in the Near East. London: Oxford Univ. Pr. 1940. 790 p.

Employment, wages and international trade. Washington: Int. Labor Off. 1940. 107 p. (Studies and reports, Ser. B [econ. conditions] 32)

Die arbeits- und sozialrechtliche *Gestaltung* der Lohnarbeit in Afrika. Hrsg: Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin: DAF 1940. 32 p. 4°

Goslin, Ryllis Clair Alexander. Changing governments amid new social problems. A survey of the governments of France, Germany, Italy, Russia and Denmark. 2. ed. rev. by Elizabeth Ogg. New York: Foreign Policy Assoc. 1940. 64 p. (Headline books. 11)

Graves, Róbert, and Alán *Hodge*. The long week-end: a social history of Great Britain, 1918-1939. London: Faber & F. 1940. 472 p.

Heyde, Ludwig. Die Lage des deutschen Arbeiters. Hrsg. v. d. Dt. Informationsstelle. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 56 p.

Hollmann, Werner. Krankheit, Lebenskrise und soziales Schicksal. 7 Vorlesgn. Leipzig: Thieme 1940. 192 p. (Schriftenr. z. Dt. med. Wschr. 4)

Jahrbuch 1939. Hrsg. vom Arbeitswiss. Institut d. Dt. Arbeitsfront, Berlin. Bd 1, 2. Berlin: DAF 1940. 491, 653 p. 4°

James, E. O. The social function of religion. London: Univ. Pr. 1940. 323 p.

Karstedt, Oskar [u. a.] So treibt das Reich Sozialpolitik. Berlin: Stollberg 1940. 154 p.

Klaehn, Karsten. Luthers sozialethische Haltung im Bauernkrieg. Rostock: Hinstorff 1940. 155 p. Diss.

- Klügel*, Dr. Maria. Wichern. (Ein Betrag zur Geschichte der Sozialpolitik.) Berlin: Verl. des Evangelischen Bundes 1940. 242 p.
- Wichernek a társadalomreformra vonatkozó terveit ismer-teti, továbbá az ifjúság érdekében kifejtett mentőmunkás-ságát, szervezőtevékenységét és a múlt század 30-as, 40-es éveit szociális helyzetének bírálatát.
- Die *kolóniæ* Sozialpolitik Englands und Frankreichs* Hrsg. Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin: DAF 1940. 199 p. 4°
- Laati*, Isakki. Soziale Gesetzgebung und Wirksamkeit in Finnland. Helsinki. Oy. Suomen Kirja 1940. 155 p.
- Mess*, Henry A. Social groups in modern England. London: Nelson 1940. 168 p.
- Myers*, Margaret G. Monetary proposals for social reform. London: Oxford Univ. Pr. 1940. 191 p.
- Rauecker*, Bruno. Die soziale Rückständigkeit Gross-britanniens. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 62 p. (Das britische Reich in der Weltpolitik. 18. = Schr. d. Dt. Inst. f. aussenpolit. Forschg u. d. Hamburger Inst. f. auswärt. Politik. 33)
- Reiser*, Olivér Leslie. The promise of scientific huma-nism, toward an unification of scientific religious, social and economic thought. New York: Piest 1940. 382 p.
- Evangelisches *Ring*en um soziale Gemeinschaft. Fünfzig Jahre Evangelisch-sozialer Kongress 1890-1940. Unter Mitarbeit von M. Rede, I. Vollter, W. Goetz, H. Schlemmer hrsg. von Johannes Herz. Leipzig: Hin-richs 1940. 151 p. [Mit bibliogr. Aufschluss und Register]
- Ryan*, Philip E. Migration and social welfare. New York: Russel Sage Foundation 1940. VI, 114 p.
- Shafer*, Carlisle, and Carol *Shafer*. Life, liberty, and the pursuit of bread. New York: Columbia Univ. Pr. 1940. 207 p.
- A szociálpolitika alapvető kérdései.
- Schlatter*, Richárd B. The social ideas of religious leaders, 1660-1668. New York: Oxford 1940. 258 p.
- Sozialpolitik* zwischen zwei Kriegen in Deutschland, Frankreich und England. Hrsg: Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin: DAF 1940. 167 p.
- Terán* Ascui, Cirv. Política Social en America Latina. Santiago de Chile. 1940. 119 p.
- A tanulmány feltárja Latin-Amerika szociális problémáit és ismerteti az eddigi szociális törvényeket.
- Ulenicnik*, Aleš. Die soziale Frage. [Aus dem Sloveni-schen übertr.] Winterthur: Verl. Anst. Konkordia 1940. 120 p.
- Wallis*, Wilson D. [etc] Our social world; an intro-duction to social life and social problems. Rev. ed. (1. ed. 1933) New York: Mac Graw Hill 1940. 415 p.
- Wirth*, L. Contemporary social problems. A tentative formulation for teachers of social studies. 2. ed. London: Cambr. Univ. Pr. 1940. 78 p.
- Italiens *Wirtschafts-* und *Sozialpolitik*. Hrsg. von Ist. naz. per le relazioni culturali coll'estero. Bearb. von Ödön Pór. Übers. [Ausg.] 1939/40. Berlin: Verl. f. Sozialpolitik, Wirtschaft u. Statistik 1940. 147 p.
- Zillessen*, Kürt. Der Einfluss christlicher Anschauungen auf die Sozialpolitik des Altreichskanzlers Bismarck. Unter bes. Berücks. d. Fernwirkungen genuinen Luthertums. Düsseldorf: Nolte 1940. 73 p. Diss.
- Birkenholz*, Carl. Die Betreuung der Bauarbeiter. Sozial-polit. Handb. f. d. Bauwirtschaft. Mit e. Geleitw von Reichsmin. Todt. Berlin: Elsner Verlagsges. 1940. 300 p. Abb.
- Enquete* sur le régime du travail et les salaires payés en agriculture. Bruxelles 1940: Impr. Guyot. 117 p. 4° (Royaume de Belgique. Ministère de l'Intérieur. Office central de statistique. Recensement écon. et social au 27 février 1937.)
- Friedrichs*, Heinz. Marxismus und Nationalsozialismus in ihrer Bewertung der Arbeit. Würzburg: Tritsch 1940. 66 p. (Beitr. zum dt. Arbeits- und Sozialver-sicherungsrecht. 11)
- Langenbach*, Wilhelm. Die Frage der landsässigen Berg-arbeiter unter bes. Berücks. der Verhältnisse der landsässigen Bergarbeiter im Saargebiet. Würzburg: Tritsch 1940. 79 p.
- Lahde*, Arvo. Metsä-ja Mittotyöläisten asunto-ja ravin-toolista. (Über die Wohnungs- und Ernährungs-verhältnisse der Wald- und Flossarbeiter. (Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon 1940. VI, 103 p. Finn nyelven német alcímmel és összefoglalással.)
- Lodolini*, Armando. La storia sociale del lavoro. Roma: Unione ed. 1940. 349 p.
- Melvin*, Bruce L. and Elna N. *Smith*. Youth in agri-cultural villages. Washington: Work Projects Admin., Division of Research 1940. XXI, 143 p. (Research Monograph. 21)
- Rice*, Margery Spring. Working-class wives; their health and conditions. New York: Penguin Books 1940. 214 p.
- Stein*, Emanuel, and Jerome Davis: Labor problems in America. New York: Farrar & Rinehart 1940. 925 p., Diagr.
- Vernon*, H. M. The health and efficiency of munition workers. London: Oxford Univ. Pr. 1940. 138 p.
- Zerbino*, Paolo. L'azione del Partito per il miglioramento del lavoro nella risaia. Faenza: Lega 1940. 114 p. (Il Partito Nazionale Fascista e le conquiste del lavoro.)

33-34 Munkajog.

- Bulla*. Die Arbeitsrechtliche Stellung des rückgeführten Gefolgschaftsmitgliedes. Berlin: Deutscher Rechts-verlag 1940. 124 p.
- A háborútól különösen veszélyeztetett vidékek lakóit a kevésbé veszélyeztetett vidékekre „vezették hátra”. E „hátravezetéssel” majd a veszély elmúltá után a vissza-téréssel kapcsolatban jelentkező alkalmazotti munkajogi kérdéseket tárgyalja a könyv az 1940 évi augusztus i-i szabályozás után.
- La *Carta* del lavoro. Die Arbeitsordnung. Roma: Con-federazione fascista dei lavoratori dell'industria 1940. 108 p.
- Gilg*, Annemarie. Das Lehrlingsrecht im schweizerischen öffentlichen Recht. Zürich: Buchdr. Frei, Hergen 1940. 151 p. Diss.
- Gliem*, Alfréd. Das Arbeitsverhältnis des Reichsbahn-arbeiters. Seine geschichtl. Entwicklung u. gegen-wärtige Gestalt. Nach d. Stande vom 1. Aug. 1939-o. O. 1940. XLI, 248 gez. Bl.; gez. Bl. 250-484. 4° [Maschinenschr.] Diss.
- Hoffmann*, Edgár. Das Jugendschutzgesetz von 1938 und seine Vorgeschichte. Eine rechtswissenschaftl. Darst. d. Jugendschutzgesetzgebung. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 103 p. (Neue dt. Forschg. Abt. Arbeitsrecht. 1)
- Kempe*, Rudolf. Das deutsche Jugendrecht. Berlin: Dt. Verl. 1940. 26 p. (D. Deutschland d. Gegen-wart. 1)
- La Loggia*, Giuseppe. Principi del diritto del lavoro. Milano 1940. 230 p.

- Milani*, Francesco. Il diritto sindacale nel sistema del diritto. Milano 1940. VII, 215 p.
- Nikisek*, Arthur. Kriegerarbeitsrecht. Verordnungen u. Erlasse d. Vorsitzenden d. Ministerrats f. d. Reichsverteidigung u. d. Reichsarbeitsministers; erl. Berlin: v. Decker 1940. 72 p.
- Pichl*, Josef. Arbeitsvertrag und Beschäftigungsverhältnis. Emsdetten: Lechte (Westf.) 1940. 58 p. Diss.
- Prescker*, Walter. Das Recht im Betrieb. Das Arbeits-Ordnungs-Gesetz. Dresden: Ehlermann 1940. 48 p.
- Reichel*, Hans. Die Kriegsbestimmungen des Arbeitsrechts. Berlin: Elsner Verlagsges. 1940. 39 p. (Kriegsvorschriften. 3)
- Rohmer*, Gustav. Arbeitszeitordnung und Jugendschutzgesetz. Berlin: C. H. Becksche 1939 [Mit einem Nachtrag März 1940] 418 [+30] p. A két 1938. évi április 30-i törvény részletes magyarázata.
- Schelp*, Günther. Rückkehr von entlassenen Soldaten in den alten Betrieb. Berufsfürsorge für entlassene Soldaten. Berlin: Elsner Verlagsges. 1940. 64 p. (Schriftenr. „Arbeitsersatz, Arbeitsrecht“ 1)
- Schimke* Dr. P. Die Bindung der Arbeiter an die Betriebsgemeinschaft und ihre Grenzen, erläutert an einigen Beispielen. Würzburg: Verl. K. Tritsch 1940. 81 p.
A szerző azt bizonyítja, hogy a joggyakorlat még mennyire eltér az AOG-nek az üzemi munkaközösségről vallott felfogásáról.
- Schulte Strathaus*, August. Die neueren Auffassungen über die Rechtsnatur des Arbeitsverhältnisses. Castrop-Rauxel: Schmitz 1940. XIII, 78 p.
- Siebert*, Wolfgang. Arbeitsverhältnis und Kriegsdienst. Wehrdienst, Arbeitsdienst, Notdienst, Dienstverpflichtung u. Luftschutzdienst in ihren Auswirkungen auf d. Arbeitsverhältnis einschl. d. Sozialversicherung. (Nach d. Stande vom. 1. 6. 1940) Berlin: Elsner 1940. 168 p.
- Spoehr*, Werner. Arbeitsrecht im Kriege. Stuttgart: Fach veri. f. Wirtschafts- u. Steuerrecht 1940. 72 p.
- Werner*, Wolf. Die befristete ausserordentliche Kündigung im Arbeitsrecht. Ein Beitr. zum. alg. Kündigungsrecht. Halle (Saale): Klinz 1940. 33 p. Diss.
- Zellmer*, Emil. Das Arbeitsrecht der Kriegswirtschaft. T. 2. Berlin: Elsner Verlagsges. 1940. 71 p. (Kriegsvorschr. 4)

*

Megjegyzés. Jogvédő irodák 331.95 alatt.

331.115 Kollektiv szerződések

- Bow*, Frank T. Independent Labor Organizations and the National Labor Relations Act. New York: Prentice-Hall 1940. 120 p.
A kollektiv megállapodások és az önálló független munkásszervezetek problémájával foglalkozik.
- Colitto*, Francesco. L'accordo collettivo economico. Milano: Giuffrè 1940. XI, 222 p.
- Written *Trade agreements* in collective bargaining. Washington: Supt. Docs. 1940. XIV, 359 p. (Wat. Labor Rel. Board buli. 4)
- Több szakértő közreműködésével készült. Felöleli az amerikai kollektiv megállapodások történetét és fejlődését.

331.17/18 ÜZEMI SZOCIÁLPOLITIKA

- Betriebe* betreuen Kinder. Hrsg. vom Amt Schönheit d. Arbeit. Berlin: DAF 1940. 46 p. (Bildh. d. Amtes Schönheit d. Arbeit)
- Die soziale *Betriebsarbeiterin*. Wien: NSDAP., Gauleitg. Niederdonau, Die Dt. Arbeitsfront, Abt. Frauen 1940. 14 p.
- Buhrow*, Walter. Handbuch zum Leistungskampf der deutschen Betriebe, Nahrung und Genuss. Hrsg.: Hans *Wolkersdorfer*. Berlin: DAF 1940. 220 p.

- Ende*, Eberhard. Die Alterssicherung der Gefolgschaft im Rahmen der Betriebsgemeinschaft. Leipzig: F. Bauer. 1940. 41 p.
Die Deutsche Arbeitsfront, Zentralbüro, Sozialarnt. *Gemeinschafts-Verpflegung* in Lager- und Werkküchen. Berlin: DAF 1940. 109 p.
- Kuchs*, Herbert. Die Entwicklung des Gedankens der Fürsorgepflicht. Ein Beitr. zur Erläuterung d. Rechtsnatur d. Arbeitsverhältnisses. Dresden: Ditter 1940. VII, 67 p.
- Lehmann*, Richárd. Entwicklung und Inhalt d. Fürsorgepflicht des Unternehmers. Berlin: Dt. Rechtsverl. 1940. 115 p. (Schr. z. Arbeitsrecht. Reihe A, 3.)
- Leistungskampf* der deutschen Betriebe im Kriege. Berlin: DAF. 1940. 32 p. (Die Dt. Arbeitsfront. Betriebs-Information. 1940, 10)
- Deutsche *Musterbetriebe*. Stuttgart: Dt. Verl. Anst. 1940. 31 p. (D. Wirtschaftskraft d. Reiches. 7)
- Pelzer*, Hans. Die freiwilligen Sozialleistungen der Gewerblichen Grossbetriebe für die Gefolgschaft. Halle: Akad. Verl. 1940. ii2p. (Volkswirtsch. Abh. 5)
- Schein*, Hans. Die Werkverpflegung des Arbeiters. Mit bes. Berücks. d. Werkdiatküche. Mit e. Geleitw. von M. *Bauer*. Leipzig: Barth 1940. 58 p. (Arbeitsmedizin 14)
- Scheunert*, Albert. Arbeitsschutz, insbes. Betriebsschutz und Arbeitsaufsicht. Dresden: Ditter 1940. VIII, 144 p.
- Shomerus*, Friedrich. Werden und Wesen der Carl Zeiss Stiftung. An d. Hand von Biefen u. Dok. aus d. Gründungszeit (1886-1896) dargest. Jena: Fischer 1940. XIV, 279 p. Taf. (Abbé, Ernst. Gesammelte Abh. 5)
- Sitzler*, Friedrich. Die betriebliche Altersversorgung. Eine Übers. über ihre verschiedenen Formen. Hrsg.: Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin: DAF 1940. 24 p. 4⁰

*

Megjegyzés. Üzemi egészségügyet lásd 331.82 „Munkahely” alatt.

331.2 MUNKABÉR

- Die *Arbeitsbezwertung* als Teilproblem einer Lohnneugestaltung. Berlin: Arbeitswiss. Inst. d. DAF. 1940. 135 p-gez-Bl. 4⁰ [Maschinenschr.]
- Balderston*, C. C. Wage setting based on job analysis and evaluation. New York: Ind. Rel. Counselors 1940. 59 p. (Ind. rel. monogr. 4)
- Bell*, Spurgeon. Productivity, wages and national income. Washington: Brooking Inst. 1940. XII, 344 p.
- Egli*, Gustav. Der Kost- und Logiszwang in der Schweiz. St. Gallen: Komm. Fehr'sche Buchh. 1940. IV, 31 p. (Soziale Schriftenr. des Landesverbandes freier Schweizer Arbeiter. 5)
- Fluhr*, Gerhard R. Lohnzahlung bei Arbeitsversáumnis. Die gesetzl. u. tarifl. Regelung d. Lohnanspruchs d. Gefolgsmannes bei unverschuldeter Arbeitsverhinderung. Berlin: de Gruyter 1940. 100 p.
- Joa*, Willi. Lohn und Produktivität. Würzburg-Aumühle: Tritsch 1940. 71 p. Diss.
- Kuczynski*, Jürgen. New fashions in wage theory. London: Lawrence & W. 1940. 108 p.
- Le *Salair* minimum. Etude int. Géné ve: Bur. int. du Travail 1940. IV, VIII, 296 p. (Etudes et documents Sér. D. 22).
- Schumann*, Werner. Lohnhöhe und Leistungslohn. Dresden: Ditter 1940. VII, 162 p.
- Winter-Gunther*, Hans. Lohnpolitik in der Kriegswirtschaft. Jena: Neuenhahn 1940. 110 p. Diss.

331.3 GYERMEKMUNKA

- Hoffmann*, Edgár. Das Jugendschutzgesetz von 1938 und seine Vorgeschichte. Eine rechtswissenschaftl. Darst. d. Jugendschutzgesetzgebung. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 103 p. (Neue dt. Forschg. Abt. Arbeitsrecht. 1).

- Kempe, Rudolf.* Das deutsche Jugendrecht, Berlin: Dt. Verl. 1940. 26 p. (D. Deutschland d. Gegenwart. 1).
- Rohmer, Gustav.* Arbeitszeitordnung und Jugendschutzgesetz. Berlin: C. H. Becksche 1939 [Mit einem Nachtrag März 1940] 418 [+ 30] p.
- Weyer, Albert.* Arbeitsversuche bei Jugendlichen. Giessen 1940: v. Münchow. 21 p.
- Zimand, Gertrude Folks.* Child Labor Facts. New York: National Child Labor Committee 1940. 38 p. Adatokat közöl azokról az üzemekről, ahol még gyermekmunkást alkalmaznak.

331.6 MUNKAELŐZTÁS

- Brugger, Hans.* Massnahmen zur Milderung des Mangels an Arbeitskräften in der Landwirtschaft. Brugg: Schweizer Bauernsekretariat 1940. 97 p. (Mitt. d. Schweizer Bauernsekretariates, 126).
- Dennison, S. R.* the location of industry and the depressed areas. New York: Oxford Univ. Pr. 1940. 223 p.
- Forberger, Dr. R.*: Die öffentliche Arbeitsvermittlung in Dresden. Rückblick auf eine hundertjährige Entwicklung. Dresden: Verl. M. Dittert & Co. 146 p.
- Marsh, Leonard C.* Canadians in and out of work. New York: Oxford 1940. 523 p.
- Nolden, Josef.* Struktur, Arbeitsmarktpolitik und Arbeitsinsatz im Neusser Wirtschaftsgebiet. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1940. 89 p. Diss.
- Stothfang, Walter.* Der Arbeitseinsatz im Kriege. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 32 p. (Schr. f. Politik u. Auslandskunde. 53).
- Timm, Herbert.* Das Grundproblem der modernen Vollbeschäftigung. Darmstadt. Buske Nachf. 1940. VII, 148 p. (Wirtschaftsdynamik. 1).

331.61 Munkanélküliség

- MacGregor, A. Grant.* Unemployment and the rationing complex. London: Pitman 1940. 32 p.
- Müilet, John D.*: The Unemployment Assistance Board. London: Allen & Unwin 1940. 300 p.
- Singer, H. W.* Unemployment and the unemployed. London: King 1940. 162 p.
- Webb, John N. and Joseph C. Bevis.* Facts about unemployment. Washington: Gov't Pr. Off., Sup't of Doc. 1940. 34 p.
- Woytinsky, W. S.* Additional workers and the volume of unemployment in the depression. Washington: Cttee on Social Security., Soc. Science Res. Council 1940. VII, 37 p. (Pamphlet Ser. 1).

351.69 Pályaválasztási tanácsadás. Utánpótlás

- Demmel, Franz Josef.* Möglichkeiten der Berufslenkung. Philippsburg a. Rh.: Kruse 1940. 87 p. Diss.
- Edwards, Reese.* Vocational and occupational guidance. London: Heffer 1940. 127 p.
- Krüger, Marianne.* Eine Untersuchung über die rechtlichen Grundlagen der Berufsnachwuchslenkung. Hamburg: Preilipper 1940. 79 p. Diss.
- Lappié, Ernst.* Die Arbeitskurve als Charakterologisches Prüfverfahren. Leipzig: Barth 1940. 63 p. Aus: Z. f. angew. „Psychologie u. Charakterkunde 60, 1 u. 2. Diss.
- Tönsmann, Hans.* Berufsnachwuchslenkung, dargestellt an den Verhältnissen im Arbeitsamtsbezirk Minden. Lippstadt: Kramm 1940. II, 97 p. Diss.
- Wechsler-Walter, Mutgard.* Berufsberatung und Stellenvermittlung als öffentliche Aufgabe. Weimar: Böhlau 1940. XVI, 119 p. (Schr. d. Inst. f. Arbeitsrecht an d. Univ. Leipzig. 43)

331.7 TANULT ÉS TANULATLAN MUNKA

Glasser, Carrie. Wage Differentials: The Case of the Unskilled. New York: Columbia University Press 1940. 169 p.

Az amerikai üzemekben alkalmazott tanulatlan munkások bére közötti eltérések okait kutatja.

Williams, Aubrey Willis. Work, wages, and education. Cambridge, Mass.: Harvard 1940. 64 p.

*

Megjegyzés. Szakképzést lásd 37 „Közművelődés” alatt.

331.81 MUNKAIDŐ

Berli, Max. Der bezahlte Urlaub des Arbeitnehmers unter besonderer Berücksichtigung der Urlaubsverhältnisse in der Schweiz. Zürich: Orell Füssli 1940. 106 p. (Gesundheit und Wohlfahrt 1940) Diss.

Capodistrias Joannis. Die Zeitbestimmung beim Arbeitsverhältnis unter bes. Berücks. des Entwurfs der Akademie für Deutsches Recht. Berlin: de Gruyter 1940. 75 p. Diss.

Kaesemann, Walter. Das Recht der freiwilligen Urlaubsvertretung. Halberstadt 1940: Trommler-Verl. VII, 59 p. Diss.

Kleffel, Andreas. Urlaub im Searbeitsrecht. Hamburg: Preilipper 1940. 47 p. Diss.

Rohmer, Gustav. Arbeitszeitordnung und Jugendschutzgesetz. Berlin: C. H. Becksche 1939 [Mit einem Nachtrag März 1940] 418 [+30] p.

331.82 MUNKAHELY. ÜZEMI EGÉSZSÉGÜGY

Die entschädigungspflichtigen *Bemfskrankheiten*. Hrsg. vom Reichsarbeitsministerium unter Mitarb. d. Staatl. Gewerbeärzte. Berlin: Reichsarbeitsministerium 1940. 63 p. (Sonderveröff. d. Reichsarbeitsbl.)

Bühlhoff, Bernhard. Beiträge zur Frage der Bedeutung der beruflichen Vorgeschichte für die Entstehung der Silikose. Werne a. d. Lippe: Grube 1940. 36 p. Diss.

Cornelissen, Theodor. Beiträge zur Frage der Bedeutung der beruflichen Vorgeschichte für die Entstehung der Silikose. Bochum-Langendreer: Pöppinghaus 1940. 27 p.

Wege zur *Gesundheitsführung* in den Betrieben. (Amt „Gesundheit und Volksschutz” der DAF) Berlin: DAF 1940. 215 p.

Részletesen tárgyalja az üzemi orvosok és az „Egészség és nép védelem” hivatal munkatársainak összes felmerülhető gyakorlati és tudományos feladatait.

Lanza, A. I., and Jacob A. Goldberg. Industrial hygiene. London: Oxford Univ. Pr. 1940. 759 p.

Lause, K. Erich. Bekämpfung der Bleikrankheit in einer Zink- und Bleihütte. Bielefeld: Beyer & Hausknecht. 27 p. Diss.

Lotz, Wilhelm. Schönheit der Arbeit in Deutschland. Berlin: Dt. Verl. [zu beziehen]: Berlin Dt. Informationstelle 1940. 62 p. (Das Deutschland d. Gegenwart. 6).

Nesse, Carl-Heinz. Kritische Auswertung der Krankheitsstatistik, der Todesursachen, der Invalidengutachten eines sudetendeutschen Spinnereibetriebes. Halle (Saale) 1940: Ostdt. Dr. u. Verl. Anst. 43 p. Diss.

Quarelli, Gustavo e Giuseppe de Dominicis. La silicosis. Torino: Soc. Reale mutua di assicurazioni 1940. VII, 333 p.

Rodenacker, Georg. Die chemischen Gewerbekrankheiten und ihre Behandlung. Leipzig: Barth 1940. 192 p. (Arbeitsmedizin. 12).

Rahrkohl, Friedrich. Aus der Dienststelle des staatl. Gewerbeärztes Münster. Beitrag zur Vorgeschichte der Steinstaub-Lungenerkrankung. Münster (Westf.): Hansa-Dr. 1940. 17 p.

Wege zur *Gesundheitsführung* in den Betrieben. Berlin: DAF 1940. 215 p.

331.83/85 MUNKÁSPIHENŐ (SZABADIDŐ)

- Becquet*, Y. L'organisation des loisirs des travailleurs. Paris: Pedone 1940. 274 p.
- Buller*, George D. Introduction to community recreation, prepared for the Nat. Recreation Assoc. New York: Mac Grawhill 1940. 561 p.
- La *Cultura* del lavoratore. Pref. di Pietro *Capoferri*. Confederazione fascista dei lavoratori dell'industria. Firenze: Casa ed. poligr. univ. Cya 1940. XV, 326 p.
- Dulles*, Foster Rhea. America learns to play. A history of popular recreation, 1607-1940. New York: Appleton-Century 1940. 458 p.
- Kahl*, Werner. Der deutsche Arbeiter reist. Berlin: Dt. Verl. 1940. 63 p. (Das Deutschland d. Gegenwart. 4)
- Richard*, Riccardo. La figura giuridica deli' O. N. D. Pavia: Garzanti 1940. 291 p. (Collezione della facoltà di Scienze Politiche della R. Università di Pavia). összehasonlítást tesz a Dopolavoro, valamint a hasonló német intézmények között. A Dopolavoro a tömegben ki akarja nevelni az egyént, a németek a dolgozók közötti testvéri érzést és felelősséget fejlesztik ki a népközösséggel szemben. Az egyik nemzeti, a másik állami. Részletesen foglalkozik a Dopolavoro keletkezésével, szerkezetével, feladataival, céljával és működésével. ír az állam és a párt viszonyáról a Dopolavoróval kapcsolatban.

*
Megjegyzés. Szabadságot, stb. lásd 331.81 „Munkaidő” alatt.

331.832 MUNKÁSHÁZTARTÁS

- Beiträge zur Statistik der *Lebenshaltung* des deutschen Arbeiters. Vorläufige Teilergebnisse e. Erhebung von Wirtschaftsrechnungen in Arbeitshaushalten. Hrsg: Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin: Verl. d. Dt. Arbeitsfront 1940. 243 p. 4⁰ [Nur f. d. Dienstgebrauch.]
- Tenti*, Bruno. Le spese familiari per alloggio, acqua, gas, ed energia elettrica in relazione al reddito. Centro di consulenza e studio per la statistica ariendale sotto il padronato deli' E. N. I. O. S. Firenze: Tip. Unione arti grafiche 1940. 70 p.
- 331.88 MUNKÁS-ÉS MUNKAADÓI SZERVEZETEK
- Aikin*, Charles. National labor relations: board cases. London: Chapman & Hall 1940. 120 p.
Die Deutsche *Arbeitsfront* im Kriege. Bearb. im Arbeitswiss. Inst. d. DAF, Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 32 p. (Schr. f. Politik u. Auslandskunde. 66)
- Bow*, Frank T. Independent labor organisations and the National Labor Relations Act. New York: Prentice Hall 1940. 133 p.
- Bartsch*, Heinrich. Arbeiter unterm Hakenkreuz. Grundsätze u. Leistungen d. dt. Arbeitspolitik. Hrsg. von Hans *Schwarz* van Berk u. Günter *Oeltze* v. Lobenthal. Berlin: Verl. f. Arbeitspolitik 1940. 103 p.
- Cooke*, Morris L. and Philip *Murray*. Organised labor and production; next steps in industrial democracy. New York: Harper 1940. 287 p.
- Duchemin*, René-P. L'organisation syndicale patronale en France. Préf. de C.-J. Gignoud. Paris: Plon 1940. IX, 330 p.
- Eatkins*, Gordon S., and Paul A. *Dodd*. Labor problems. 3. enl. ed. New York: Crowell 1940. 1141. p.
- Fundamente* des Sieges. Die Gesamtarbeit der DAF von 1933 bis 1940. Unter Mitw. d. Amtsleiter d. Zentralbüros d. DAF, hrsg von Ottó Marrenbach. Berlin: DAF 1940. 418 p.
- Giacchero*, Giulio. Storia del movimento sindacale europeo. Firenze 1940. XI, 347 p.
- Grosse*, Franz. Klassenkampf in Frankreich. Das ungelöste franz. Sozialproblem. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 60 p. (Frankreich gegen d. Zivilisation. 3 = Schr. d. Dt. Inst. f. aussenpolit. Forschg. u. d. Hamburger Inst. f. auswärt. Politik. 58)
- Harris*, Herbert. Labor's civil war. New York: Knopf 1940. [An analysis of the issues, the power politics, and the personal ambitions behind the fight between the AFL. and the CIO.]
- Hoffmann*, Heinrich. Dr. Róbert Ley und sein Weg mit dem deutschen Arbeiter zum Führer. Mit e. Vorw. von Walther Fünk u. e. einleitenden Betrachtung von Walter Kiehl. München: H. Hoffmann 1940. 96 p. 4⁰
- Jagusch*, Heinrich. Die Rechtsberatungsstellen der Deutschen Arbeitsfront. Berlin: Dt. Reichsverl. 1940. 151 p.
- Jahrbuch* 1939. Hrsg. von Arbeitswiss. Institut d. Dt. Arbeitsfront, Berlin. Bd. 1. 2, Berlin: DAF 1940. 491 653 p. 4⁰
- Johnsen*, Júlia E. Trade Unions and the Anti-Trust Laws. New York: Wilson Co. 1940. 308 p.
A monopólium kérdése a munkás, a fogyasztók és a vállalkozó szempontjából.
- Kirshbaum*, Louis. America's Labor Dictators. New York: Industrial Forum Publications 1940. 158 p.
Érveket sorol fel egy speciális bíróság felállítása mellett, ahoza a munkások a szakszervezeti vezetők elleni panaszokkal fordulhatnak.
- Lodolini*, Armando. Tecnica e lavoro nella formazione di un' aristocrazia operaia. Firenze: Casa ed. poligr. univ. Cya 1940. 167 p. (Problemi sindacali. Coll. della Conf. fasc. dei lavoratori deli' ind. 3)
- MacDonald*, Dávid J., and Edward A. *Lynch*. Coal and unionism; a history of the American coal miners unions. Silver Spring, Md.: Aves 1940. 226 p.
- MacPherson*, William Heston. Labor relations in the automobile industry. Washington: Brookings Inst. 1940. 173 p.
- Methods* of collaboration between the public authorities, workers' organizations and employers' organizations. Geneva, Washington: Int. Labour Off. 1940. XII, 346 p.
- Ober*, Harry. Trade union policy and technological changes Washington: Work Projects Admin. Nat. Research Project 1940. IX, 129 p. (Report. L. 8)
- Rosenfarb*, Joseph. The National Labor Policy and how it works. New York: Harper 1940. XXXII, 732 p.
Das *Schrifttum* der Deutschen Arbeitsfront. Eine Bibliographie. Jg. 8. 1940^ Nr. 1 Berlin: DAF 1940. 47 p.
Jg. 1-7 később jelenik meg.
- Simon*, Erika M. A. Die amerikanischen Arbeiterorganisationen und die Bundesregierung. Frankfurt a. M.: Kichler 1940. 208 p. Diss.
- Starcke*, Gerhard. Die Deutsche Arbeitsfront. Eine Darst. über Zweck, Leistungen u. Ziele. Berlin: Verl. f. Sozialpolitik, Wirtschaft u. Statistik 1940 189 p.
- Strathmann*, Werner. Der Werdegang und die Rechtslage der Deutschen Arbeitsfront bis zum Einweisungsgesetz vom December 1937. Berlin: Pfau 1940. 123 p. Diss.
- *
Megjegyzés. Az olasz munkásszervezetekről ismertetések tartalmaznak a korporatív gazdaságpolitikai művek is. Lásd 381 „Gazdaságpolitika” alatt.

331.89 Sztrájk

Ziskind, Dávid. One thousand strikes of government employees. New York: Columbia Univ. Pr. 1940. 289 p.

331.91 Nemzetközi szabályozás és szervezés

l'Année sociale 1939-40. Année 10. Publ. par le Bureau int. du travail, Genève 1940. IV, VIII, 392 p.
Michelis, Giuseppe de. Politica internazionale del lavoro. 1939. Roma: Tip. Colombo 1940. 62 p.

331.92 MUNKÁRA VALÓ JOG

Ueberfeldt, Werner. Bismarck und das Recht auf Arbeit. Leipzig: Lühe 1940. 46. p. (In Deutschlands Namen. 51)

331.93 MUNKASZOLGÁLAT

Müller-Brandenburg, Hermann. Die Leistungen des deutschen Arbeitsdienstes. Stuttgart: Dt. Verl. Anst. 1940. 32 p. (D. Wirtschaftskraft d. Reiches. 4)

Hasé, Günther. Der Werdegang des Arbeitsdienstes Von d. Erwerbslosenhilfe zum Reichsarbeitsdienst Mit e. Geleitw. von Konstantin Hierl. Berlin: D. nat. Aufbau 1940. ni p.

Tsay, Yeh-Seng. Der Reichsarbeitsdienst. Geschichte, Aufgabe, Organisation u. Verwaltung d. Deutschen Arbeitsdienstes für d. weibl. Jugend. Würzburg: Tritsch 1940. 229 p.

331.95 MUNKAHIVATALOK, NÉPHIVATALOK

Jagusch, Heinrich. Die Rechtsberatungsstellen der Deutschen Arbeitsfront, ihre Aufgaben, ihr Wesen und ihre Rechtsverhältnisse. Berlin: Dt. Rechtsverl. 1940. 151 p. (Schr. z. Arbeitsrecht. Reihe A, 4) A Deutsche Arbeitsfront jogi természetét és jogvédelmét ismerteti.

Schmieder, Erich. Die Rechtsberatung in der Deutschen Arbeitsfront. Freiburg i. Br.: Alemannendruck 1940. 77 p. Diss.

Zschucke, Martin. Das Reichsarbeitsministerium. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 44 p. (Schr. z. Staatsaufbau. 46).

333.32 LAKÁSKÉRDÉS

Baumgarten, Willi. Die Neuregelung des gemeinnützigen Wohnungswesens. Eberswalde: Verlagsgesellschaft Müller 1940. 103 p. (Handbücherei des Wohnungs- und Siedlungswesens. 9)

Az előírások összeállítása és magyarázata.

Beiträge zur Entwicklung des privaten Bausparwesens. Hrsg. von Werner *Lehmann*. Berlin: C. H. Weise 1940. XII, 324 P-

Brill, Heinrich. Geschlossene Wohnungswirtschaft, eine Forderung der Zeit. Berlin: Wasmuth Verlbh. 1940. 120 p.

Ebenstein, William. The law of public housing. Madison: Univ. of Wis. Pr. 1940. 159 p.

Ehrler, Kari. Die statistische Erfassung der Bauwirtschaft. Methode u. Auswertung. Dresden: Dittert 1940. 170 p. Diss.

Graham, John. jr. Housing in Skandinávia, urbán and rural. Chapel Hill: Univ. of N. C. Pr. 1940. 239 p.

Haupt, Herbert. Zusammenhang zwischen Geburtenbewegung und Wohnungspolitik Berlin: F. A. Günther 1940. 103 p. Diss.

Literaturnachweis des Wohnungs- u. Siedlungswesens. Mit Unterstützung d. Stiftung f. Forschungen im Wohnungs- u. Siedlungswesen hrsg. von d. Dt. Ges. f. Wohnungswesen E. V., Forschungsstelle beim Reichsarbeitsminist. f. Fragen d. Wohnungs- u. Siedlungswesens. Bearb. von Rose v. Mangoldt. Jg. 7. 1939. Bln. - Charlottenburg: Wasmuth 1940. XVI, 272 p.

Lütge, Friedrich. Kriegsprobleme der Wohnungswirtschaft. Jena: Fischer in Komm. 1940. 58 p. (Forschungsstelle f. Siedlungs- u. Wohnungswesen an d. Univ. Münster i. W. Materialien-Sammlg. 35)

Lütge, Friedrich. Wohnungswirtschaft. Eine system. Darstellung unter bes. Berücks. d. dt. Wohnungswirtschaft. Jena: Fischer 1940. XIV. 312 p.

Quaas, Dr. Herta. Mieterschutz im Kriege. Leipzig: Lühe 1940. 148 p. (Veröff. d. Dt. Vereins f. öffentl. u. privaté Fürsorge. 7)

Thiemann, Bernhard. Wandlungen des Wohnungsbedarfes unter dem Einfluss des Kriegs. Jena: Fischer in Komm. 1940. 114 p. (Forschungsstelle f. Siedlungs- u. Wohnungswesen an d. Univ. Münster i. W. Materialien-Sammlg. 26)

Vogels, Heinz u. Ottó *Bröse*. Handbuch der Reichswohnungsvorschriften. Berlin: Trowitzsch 1940. 536 p.

Waerther, Kari. Kriegsvorschriften für den Haus- und Grundbesitz. Berlin: Trowitzsch 1940. 65 p.

Weber, Ludwig u. Konstantin *Gutozski*. Die öffentlichen Bausparkassen und ihre neuen Bedingungen. Hrsg.: Dt. Sparkassen- u. Giroverb., Berlin. Berlin: Verl. f. Sparkassenschriftum 1940. 116 p. (Sparkassenh. 59/64)

Werner-Meier, Werner. Die Neufassung des Rechtes der gemeinnützigen Wohnungswirtschaft. Jena: Fischer in Komm. 1940. 42 P. (Forschungsstelle f. Siedlungs- u. Wohnungswesen an d. Univ. Münster i. W. Materialien-Sammlg. 37.)

333.322 MUNKÁSLAKÁSOK

Deutsche Arbeiterwohnungen. Hrsg. v. d. Dt. arbeitswiss. Inst. d. DAF. Stuttgart: Dt. Verl. Anst. 1940. - (D. Wirtschaftskraft des Reiches.)

Baumbach, Walter. Die Möglichkeiten der Finanzierung der Arbeiterwohnstätten unter bes. Berücks. der Kleinsiedlungen. Nordhausen a. H. Müller. 1940. 63 p. Diss.

Büge, Max, u. Friedrich Griesheimer. Der Bau von Volkswohnungen. Die Bestimmungen u. Erlasse. Eberswalde: Verlagsges. Müller. 1940. 125 p. - (Handbücherei d. Wohnungs- u. Siedlungswesens 19.)

Lá'hde, Arvo.. Metsä-ja uittotyöläisten asunto-ja ravintolistia. (Über die Wohnungs- und Ernährungverhältnisse der Wald- und Flossarbeiter.) Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Kirjapainon. 1940. VI, 103 p.

Finn nyelven, német alcímmel és összefoglalással.

Troiha, Margarete. Arbeiteraussiedlung als soziales Problem. Berlin: Elsner Verlagsges. 1940. VI, 150 p.

333.32: 34 LAKÁS-JOG

Kleine, Heinz. Grundsätzliches zur neuerlichen Entwicklung des Rechts der Wohnungsmiete. Köln, 1940. 69 p.

Quass, Herta. Mietschutz im Kriege. [Nebst] Nachtr. Leipzig: Lühe 1940. 148 p. (Veröff. d. Dt. Vereins f. öffentl. u. privaté Fürsorge. 7.)

Waerther, Kari. Kriegsvorschriften für den Haus- und Grundbesitz. Berlin: Trowitzsch 1940. 65 p.

334 SZÖVETKEZETI ÜGY

Bruno, Mario. I consorzi provinciali tra i produttori dell'agricoltura. Milano: Giuffré 1940. VIII, 96 p. (R. Univ. di Roma. Pubbl. dell'Ist. di diritto agrario. 4.)

Granzow, Walter. Das Recht der deutschen Genossenschaften. Denkschr. d. Ausschusses f. Genossenschaftsrecht d. Akad. f. Dt. Recht. Tübingen: Mohr 1940. VII, 128 p. (Arbeitsber. d. Akad. f. Dt. Recht. 16.)

Gustav, Theo. Die Eigenarten der Entstehung der modernen Genossenschaftsbewegungen in Deutschland, England und Frankreich. Koblenz: Krabben 1940. XII, 145 p. Diss.

Hunck, Joseph. So leben Genossenschaftsfamilien. Hamburg: Reichsbund d. Dt. Verbrauchsgenossenschaften 1940. 116 p.

Megélhetési költségek szempontjából.

Oebser, Arno. Das deutsche Genossenschaftswesen in den Gebieten der ehemaligen Tschecho-Slowakei, in Rumánien, Südslawien und Ungarn. Reichssiegerarbeit im 4. Reichsberufswettkampf d. dt. Studenten i93⁸/39- Sparte „Dt. Wirtschaftsgestaltung“. Stuttgart: Kohlhammer 1940. VIII, 258 p. (Beitr. z. Genossenschaftswesen. 2.)

- Serwy, Victor.* La coopération en Belgique. Vol. i. Les origines. Bruxelles: Les Propagateurs de la coopération 1940. 197 p.
- Stadelmann, Alfréd.* Die Beziehungen der Schweizerischen Konsumgenossenschaften zur einheimischen Landwirtschaft unter bes. Berücks. der Geschäftsverbindungen mit den landwirtschaftlichen Genossenschaften. Basel: Buchdr. V. S. K. 1940. 239 p.
- Steiner, Fritz.* Die Entwicklung der ländlichen Kreditgenossenschaften seit der Machtergreifung. Jena: Hellas 1940. 141 p. [Maschinenschr.] Diss.
- Thole, Walter.* Planmäßige Ausführsteigerung handwerklicher Erzeugnisse durch genossenschaftliche Gemeinschaftsarbeit. Stuttgart: Kohlhammer 1940. VIII, 108 p. (Veröff. d. Inst. f. Genossenschaftswesen an d. Univ. Frankfurt a. M. 23.)
- Zülow, Kürt, Odilo Binder und Max Henze.* Die Besteuerung der Genossenschaften. [Kommentär]. - Berlin: Vahlen 1940. X, 136 p.

335 SZOCIALIZMUS

- Beér, M.* A history of British socialism. London: Allén & Unwin 1940. 482 p.
- Demarquette, J.* Les idées de Sismondi. Paris: Maison-neuve 1940. 181 p.
- Dickinson, H. D.* Economics of socialism. New York: Oxford Univ. Pr. 1940. 272 p.
- Lederer, Emil.* State of the masses; the threat of the classless society. New York: Norton 1940. 245 p. Az emigrált szocialista az „osztálynélküli” fasizmus veszéyleiről.
- Thier, Erich.* Wegbereiter des deutschen Sozialismus. Eine Auswahl aus ihren Schriften, hrsg. u. eingel. Stuttgart: Kröner 1940. XXXV, 301 p. (Kröners Taschenausg. 166.)

335.5 MARXIZMUS

- Bekker, Konrád.* Marx' philosophische Entwicklung, sein Verhältnis zu Hegel. Basel 1940: Volksdr. 134 p. Diss.
- Friedrichs, Heinz.* Marxismus und Nationalsozialismus in ihrer Bewertung der Arbeit. Würzburg: Triltsch 1940. 66 p. (Beitr. zum dt. Arbeits- und Sozialversicherungsrecht. 11.)
- Günther, Adolf.* Gemeinschaft oder Kollektivismus? Hrsg.: Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin: DAF. 1940. 166 p.
- Petersen, Arnold.* Stalinist corruption of Marxism. A study in Machiavellian duplicity. New York: Labor News Co. 1940. 124 p.

335.86 KOMMUNIZMUS, BOLSEVIZMUS

- Etcheverry, Marc, Romeyer et Jarlot.* La philosophie du communisme. Paris: Beauchesne 1940.
- Gitlow, Benjámín.* I confess; the truth about American communism; introd. by Max Eastman. New York: Dutton 1940. 619 p.
- Manacorda, Guido.* Il bolscevismo. Marxismo, mistica, meccanismo, ateismo, morale politica, economia, letteratura e arte, scuola e propaganda. Firenze: Sansoni 1940. XV, 347 p.
- Sheed, F. I.* Communism and man. London: Sheed & W. 1940. 260 p.

339.5 PARASZTKÉRDÉS

- Dittmer, Hans.* Der Bauer im Grossdeutschen Reich. Hrsg. v. d. Dt. Informationsstelle. Berlin: Deutscher Verl. 1940.
- Der *Bauernspiegel* Grossdeutschlands. Mit e. Geleitw. von R. Walter Darré. Hrsg. von Kari Springenschmid und Curt Strohmeyer. Leipzig: Reclam 1940. 350 p.

- Das deutsche *Bauerntum*. Seine Geschichte und Kultur. Hrsg. von Wilhelm Hansen. Bd. 1, 2. Bln-Schöneberg: Niermann-Verl. 1940. 348, 394 p., 4⁰
- Folkers, Hans, Georg.* Der Reichsnährstand als ständische Organisation. Köln: Orthen 1940. 95 p. Diss.
- Franz Günther.* Deutsches Bauerntum. Bd. 1. Weimar • Böhlau 1940. (Schr. d. Deutschrechtl. Inst.) 1. Mittelalter. XIV, 346 p.
- Koch, Hermann.* Ich Bauer bin das Volk. Berlin: Parey 1940. 87 p.
- Leers, Johann.* Bauerntum. 6. neubearb. Aufl. Berlin: Reichsnährstand Verlagsges. 1940. 195 p. (Landwirtschaftl. Lehrbuch – Reihe 5.)
- Manuila, Sabin.* Structure et évolution de la population rurale. Bukarest: Inst. central de statist. 1940. 76 p. („La vie rurale en Roumaine“.)
- Müller, Joseph.* Deutsches Bauerntum zwischen Gestern und Morgen. Würzburg: Stürtz 1940. VIII, 182 p. (Schr. aus d. Rassenpolit. Amt d. NSDAP. bei d. Gauleitung Mainfranken zum Dr. Hellmuth-Plan. 21.)
- Neubildung* deutschen Bauernums im nationalsozialistischen Deutschland. Berlin: Reichsministerium f. Ernährung u. Landwirtschaft 1940. 45 p.
- Paetzmann-Dulon, Elisabeth.* Untersuchungen über die Ernährung bäuerlicher Familien. T. 2. Leipzig: Barth 1940. 45 p. (Die Ernährung. Beih. 6.)
- Petersen, Péter.* Der Bauer und die sozialen Fragen der Zeit. Berlin: Reichsnährstand Verlagsges. 1940. 95 p.
- Rumpf, Max.* Bauerdorf am Grosstadtrand. Gemeinsam mit Hans Behringer. Stuttgart: Kohlhammer 1940. XI, 545 p.
- Rupp, Alfréd.* Das Problem der landwirtschaftlichen Kümmerbetriebe und die Möglichkeiten ihrer Sanierung unter bes. Berücks. der Verhältnisse im Oberwesterwald. Giessen: Brühl 1940. 122 p. Diss.
- Sancisi, Manlio.* Le proletariato rural en Italie. De l'action syndicale à l'action coopérative [1870-1922]. Essai d'économie sociale rurale. Genève: Impr. populaire 1940. XVI, 273 p. Diss.
- Vilkuna, Kustaa.* Die Bäuerliche Kultur in Finnland. Helsinki: Pellervo-Seura 1940. 12 p.

Mezőgazdasági munkásokat lásd 331. „Munkáskérdés. Egyes munkáskategóriák” alatt.

339.83 KÖZÉPOSZTÁLY

- Flies, Joseph.* Le chômage intellectuel en Belgique. Gembloux: Duculot 1940. 419 p., Diagr. (Univ. de Louvain. Coll. de l'Ecole des sciences politiques et sociales. 126.)

35 KÖZIGAZGATÁS

350.87 TISZTVISELŐK JOGAI ÉS AZOK VÉDELME

- Schledt, Wilhelm.* Die Fürsorgepflicht des Staates für seine Beamten. Hamburg: Hans Gildendr. 1940. 27 p. Diss.
- Völkert, Rudolf.* Versorgung der deutschen Beamten und ihrer Hinterbliebenen. Berlin: Wirtschaftsverl. Sudau 1940. 363, 5 p.

351.77 EGÉSZSÉGÜGYI KÖZIGAZGATÁS

- Auger, E.* L'Administration du Service de santé en campagne. Préf. de G. Worms. Paris: Charles-Lavauzelle 1940. IX, 222 p.
- Probleme* sanitare ale populafci rurale din Románia. Die Gesundheitsprobleme der rumánischen Landbevölkerung. București: Rev. de igienă socială 1940. XI, 1825 p., Abb. 4⁰ (Rev. de igienă socială. 10, 1940, 1-6.) [Mit ausführlichen deutschen Referaten.]
- Smillie, Wilson, G.* Public health administration in the United States. 2. ed. New York: Macmillan 1940. 567 p.

361.362 KÖZJÓTEKONYSÁG

- Abbott*, E. Public assistance. Vol. i. American principles and policies; in 5 parts, with select documents. Chicago: Univ. Pr. 1940. XVIII, 894 p.
- Althaus*, A. und W. *Beteké*. Handwörterbuch der Wohlfahrtspflege. Berlin: Carl Heymann 1938-1940.
- Althaus*, Hermann. Nationalsozialistische Volkswohlfahrt. Wesen, Aufgaben und Aufbau. 5. Aufl. Berlin: 1940. 44 P.
- Atwater*, Pierce. Problems of admnistration in social work. Minneapolis: Univ. Pr. 1940. 331 p.
- Hecker*, W. und Erika *Müller*. Wirtschaftliche Volksfürsorge und wirtschaftliche Jugendhilfe. Düsseldorf: Verl. des Landesjugendamtes der Rheinprovinz 1940. 164 p.
- Kempe*, Rudolf. Das deutsche Jugendrecht. Berlin: Dt. Verl. 1940. 26 p. (D. Deutschland d. Gegenwart. 1.)
- Klügel*, Maria. Wichern. Ein Beitrag zur Geschichte der Sozialpolitik. Berlin: Verl. d. Evang. Bundes 1940. 242 p. (Protestant. Studien. 27.)
- Linden* u. *Zimmerle*. Fürsorge des Staates, Fürsorge der Partei. München-Berlin: C. H. Beck'sche Verlagsbuchhandlung 1940.
Az újonnan átdolgozott családfenntartási jog, munkanélküli-segélyek, munkások utánpótlása, egészségügy, családi pótlékok stb.
- Neuefeind*, Lene. Frauenberufe in der Sozialarbeit. Stuttgart: Muth 1940. 33 p.
- Ozven*, A. D. K. The British Social Services. London: Longmans, Green & Co. 1940. 48 p.
A jelenlegi háború alatt Angliában a szociális kiadások igen nagy mértékben megnövekedtek. Ezek a kiadások később, a háború vége felé, még sokkal nagyobbak lesznek.
- Schneider*, Dávid M., and Albert *Deutsch*. The road upward; three hundred years of public welfare in New York State. Albany, N. Y.: State Dept. of Social Welfare 1940. 59 p.
- Seyffert*, G. Die wichtigsten Vorschriften für den Erstattungsverkehr zwischen Fürsorgeverbänden. Textausg. mit Erläuterungen u. Hinweisen. (Stand Juli 1940.) Berlin: Dt. Gemeindetag 1940. 194 p. (Kommuneles Arch. 57.)
- Störmer*, Hellmuth. Das rechtliche Verhältnis der NS.-Volkswohlfahrt und des Winterhilfswerkes zu den Betreuten im Vergleiche zur öffentlichen Wohlfahrtspflege. Berlin: Eher 1940. 72 p. (Schriftenr. d. NSV. 10.)
- Werner*, D. History of the Red Cross. Transl. from the French. London: Cassell 1940. 96 p.
- Wulff*, Ernst. Das Winterhilfswerk des deutschen Volkes. Berlin: Eher 1940. 111 p. (Schriftenreihe d. NSDAP. Gr. 2, 5.)

362.17 CSALÁDVÉDELEM

- Bechtold*, Rudolf. Das Familienunterhaltungsrecht. Systemat. Darst. nach d. Stande vom Februar 1940. Stassfurt: Berger 1940. 111 p.
- Clarké*, Helen I. Social legislation; American laws dealing with family, child, and dependent. New York: Appleton-Century 1940. 670 p.
- Die deutsche Arbeitsfront. Amt für Arbeitseinsatz. *Familienunterhalt* bei besonderen Anlässen. Berlin: DAF. 1940. 110 p.
- Das *Familienunterhaltswesen* und seine praktische Handhabung. Eine systemat. Darst. Hrsg. vom Dt. Vérein f. öffentl. u. privaté Fürsorge. Leipzig: Lühe-Verl. 1940. 182 p.
- Rathbone*, Eleanor. The case for family allowances. London: Penguin Books. 1940. 118 p. 6 d.
- Schlitzberger*, Ernst. Das Recht des Familienunterhalts. Familienunterstützungsgesetz vom 30. März 1936 nebst d. zugehör. Verordnungen u. Ausführungserlassen in d. jeweils gült. Fassung. Berlin: Dt. Gemeindeverl. 1940. VII, 161 p. (Kommunáié Schr. 50.) Loseblatt ausg.

362.55 HÁZASSÁGI KÖLCSÖN

- Berlitz*, Erich. Ehestandsdarlehen. Berlin: Industrie veri. Spaeth & Linde 1940. 169 p. (Bücherei des Steuerrechts. 30.)
- Berlitz*, Erich. Förderung der Landbevölkerung durch Ehestandsdarlehen, Einrichtungsdarlehen und Einrichtungszuschüsse nach der Verordnung vom 7. Juli 1938. Berlin, Wien: Industrie veri. Spaeth & Linde 1940. 131 p. (Bücherei d. Steuerrechts. 27.)
- Nutt*, Elisabeth. Die bevölkerungspolitischen Auswirkungen des Ehestandsdarlehens. Berlin: Pfau 1940. 66 p. Diss.

362.93 HADIROKKANTAK, HADIGONDOZÁS

- Apfelbaur*, Paul. Hilfe bei wirtschaftlichen Kriegsfolgen Erleichterung v. Schuldenlasten, Aufhebung drückender Verträge, Kriegsausgleich zwischen Gläubiger u. Schuldner. Gemeinverstandl. Darst. d. Vertragshilfeverordnung . . . Im Anh.: Der Text d. Verordnungen. 2. Aufl. Stuttgart: Fachverl. f. Wirtschafts- u. Steuerrecht 1940. 94 p. Recht fürs Volk.
- Die *Beschäftigung* von Schwerbeschädigten in der Eisen- und Metallindustrie. Hrsg. v. Verb. d. Eisen- u. Metallberufgenossensch. Bearb. v. Emil Kleditz unt. Mitw. d. . . . Bd. 1. Hannover. 1940. XV, 428 p.
- Günther*, Kürt. Sammlung und Auswertung ärztlicher Gutachten aus der Kriegsbeschädigtenversorgung (Reichsversorgung) über die Bedeutung äusserer Einflüsse für Entstehung und Verlauf chronischer Leiden. Ein soz.-med. Beitr. zur Pathogenese und Klinik dieser Leiden. Leipzig: Thieme 1940. 275 p. (Arbeit und Gesundheit. 38.)
- Habel*, Rudolf. Die Ansiedlung von Kriegsbeschädigten Dresden: Dittert 1940. VII, 80 p. Diss.
- Hess*, Walter. Familienunterhalt bei Einberufung. Samml. d. im Dt. Reich samt rückgegliederten Gebieten geltenden Vorschriften. Textausg. Berlin: Schweitzer Verl. 1940. 95 p.
- Krug* v. *Nidda*, Carl Ludwig. Familienunterhalt der Angehörigen der Einberufenen. Einsatz-Familienunterhaltsgesetz vom 26. Juni 1940. Berlin: Heymann 1940. 171 p.
- Mayer*, Günter. Einsatz-Familienunterhalt bei Wehrmacht- und Luftschutzzeinsatz, Heranziehung zu sonstigen Diensten und bei Gebietsräumung. 7. erw. Aufl. Stand vom 1. September 1940. München: Verl. f. Verwaltungspraxis 1940. 160 p.
- Notarianni*, Gregorio, e Michele de Palo. I soccorsi giornalieri alle famiglie bisognose dei militari allé armi. Roma: Stáb. gráf. Tiberius 1940. VII, 315 p.
- Schimmelpfennig*, Joachim. Das Familienunterhaltsrecht für die Angehörigen der Einberufenen. [Nebst]. Nachtr. Stuttgart: Kohlhammer 1940. 162, 16 p.
- Schwarzbauer*, Fritz. Der Familienunterhalt während des Kriegsdienstes für die Einberufenen und ihre Angehörigen [einschl. Räumungs-Familienunterhalt]. 2. verb. Aufl. Berlin: Dt. Betriebswirte-Verl. 1940. 53 p.
- Seiler*, Hans. Familienunterhaltsrecht. Familienunterhalt d. Angehörigen v. einberufenen Wehrpflichtigen u. Reichsarbeitsdienstpflchtigen u. v. Dienstpflchtigen, die ihnen gleichstehen. Vollst. Textausg. d. Einsatz- u. Räumungsfamilienunterhaltsrechts. Hrsg. vom Stádt. Wohlfahrtsamt Augsburg. 2. völlig umgearb. Aufl. Augsburg: Augsburgur Buchhändler Bestellanst. in Komm. 1940. XVI, 165 p.
- Die 12 deutschen *Versorgungsgesetze*. Erstmal. Zusammenstellung aller Versorgungsvorschriften f. sämtl. Dienstgrade d. Wehrmacht, d. SA., SS., NSKK., RAD., RLB. u. deren Familienangehörige mit d. Ausführung- u. Durchführungbestimmungen. Unter Mitarb. erfahrener Verwaltungspraktiker hrsg. 3. Aufl. Für Grossdschl. erw. u. umgearb. Dresden: Franz Müller 1940. 612 p.

37 KÖZMŰVELŐDÉS

- Benemann, Joachim.* Staatsbürgerliche Erziehung der Jugend im heutigen England. Frankfurt a. M.: Diesterweg 1940. XII, 85 p. (Schr. zur deutsch-engl. Auseinandersetzung. 2.)
- Giuliano, Balbino.* Elementi di cultura fascista. 5. ed. notevolmente aumentata e interamente rifatta. Bologna: Zanichelli 1940. 275 p.
- Gabrielli, Giorgio.* Principi, fini e metodi della Scuola Fascista secondo la Carta della Scuola. Firenze: La nuova Italia 1940. 191 p.
Az első részben a Carta della Scuola-t elemzi, a másodikban a pedagógus és a filozófus szemével nézi a nevelési problémákat. Az iskola munkája nem mozoghat csupán a múlt vizsgálatának és a morálnak a síkján, hanem ezekből mint alaptól kiindulva fel kell építeni a politikai, szociális és gazdasági feladatok teljesítésére alkalmas jövő emberét
- Hawkins, Gaynell.* Education for social understading. Programs of case work and group work agencies. New York: Amer. Assoc. for Adult Education 1940. 216 p. (Studies in the social significance of adult educ. in U. S. 22.)
- Kaufmann, Günter.* Das kommende Deutschland. Die Erziehung d. Jugend im Reich Adolf Hitlers. 2. Aufl. Berlin: Junker u. Dünnhaupt 1940. 274 p.
- II *Lavoro* produttivo nella Carta della Scuola. Conf. di Guido De Ruggiero, Raffaele Resta, etc. con una lezione conclusiva di Giuseppe Bottai. Messina: G. D'Anna 1940. 269 p.
- Röser, Franz.* Kind und Gemeinschaft. Experimentell-psychol. Untersuchung zur sozialen Entwicklung d. Kindes. Würzburg-Aumühle: Tritsch 1940. VII, 302 p.
- Works Progress Administration. *Youth in Agricultura Villages.* Washington: Printing office 1940. 143 p. 45 amerikai községben az ifjúságról gazdasági, társadalmi, szociális és kulturális szempontból végzett kutatás eredményeit mutatja be.

SZAKOKTATÁS

- Adom, Thomas Ritchie.* The worker's road to learning. New York: Assoc. for Adult Educ. 1940. 167 p. (Studies in social significance of adult educ. in U. S. 21)
- Aliotta, Antonio, e Pietro Feola.* Scuola del lavoro e ordinamento corporativo. Roma: Perrella 1940. 94 p.
- Riedel, Johannes.* Grundfragen der Arbeiterziehung. Stuttgart: Verl. f. Wirtschaft u. Verkehr 1940. 135 p.
A szerző a munka belső és külső feltételeit, továbbá a helyes munkára való nevelés materiális, pszichológiai és pedagógiai eszközeit tárgyalja.
- Seyfert, Richárd.* Arbeitskunde als Bildungsmittel zu Arbeitsinn und Arbeitsgemeinschaft. 11. verb. u. erw. Aufl. Leipzig: Wunderlich 1940. XIV, 409 p.
- Vogt, Paul.* Bildungsplan für die einklassige Industrie- u. Landschule in drei Jahresringen mit dreissig Monats-ganzheiten unter Zugrundelegung d. neuen Richtlinien v. 15. Dezember 1939. Bochum: Kamp 1940. 91 p. 4°
- Williams, Aubrey Willis.* Work, wages, and education. Cambridge, Mass.: Harvard 1940. 64. p.

38 KÖZGAZDASÁG

380 KÖZGAZDASÁGTAN

- Bellieri, Armando.* Dal naturalismo al neo volontarismo. La dottrina economica di J. C. L. Sismondo de'Sismondi. Milano: Giuffrè 1940. 264 p.
- Eucken, Walter.* Die Grundlagen der Nationalökonomie. Jena: Fischer 1940. XII, 300 p.
A mű kitűzött célja: behatolni a gazdaság valóságába, hogy azt tudományosan kiértékelhesse. A nemzetgazdaság azon tárgyi problémáit taglalja, melyek megoldásra várnak. A feldolgozás módja kiváló módszertan letéteményesévé teszi a könyvet.

Herskovits, Melville Jean. The economic life of primitive peoples. New York: Knopf 1940. 532 p.

Kruse, Wilhelm. Der Begriff des Volkswohlstandes. Würzburg: Tritsch 1940. VI, 114 p.
Áttekintést nyújt azokról a különböző fogalmakról, amelyeket eddig a közgazdaságtan, a statisztika és a köznyelv a „jólét”-ről és a „népjólét”-ről alkotott; azután saját maga próbál erre új fogalmat alkotni. Szerinte jólét nem a javaknak halmazát, hanem állapotot, mégpedig az ember gazdasági állapotát kell érteni. A továbbiakban azt fejtegeti, hogyan kell értelmezni ezt a gazdasági állapotot.

Pietranera, Giulio. La dinamica dell'interesse nell'economia capitalistica. Padova: Cedam 1940. 179 p.

Mangano, Vincenzo. L'opera scientifica di Giuseppe Tonilo. Una concezione cristiana della sociologia e della economia sociale. Pref. di Guido Anichini. Roma: Ed. Stúdium 1940. 423 p.

Weber, Adolf. Kurzgefasste Volkswirtschaftslehre und Volkswirtschaftspolitik. 2. völlig neugestaltete Aufl. Bd 1. 2. Berlin: Duncker & Humblot 1940. 1. Volk u. Wirtschaft. Volkswirtschaftslehre. XII, 258 p. - 2. Volkswirtschaftspolitik. IX, 270 p.

Preisausschreiben d. Dt. Ges. f. Hygiene. *Welche Wechselbeziehungen bestehen zwischen dem ärztlich-biologischen sowie kulturellen Wert der Menschen und der materiellen Wirtschaft eines Volkes?* Bearbeitung d. Preisaufl. durch Kurt Holm, Hamburg u. a. Leipzig: Barth 1940. VI, 118 p. (Schriftenr. d. Reichsgesundheitsamtes. 8.)

Whittaker, Edmund. A history of economic ideas. New York: Longmans 1940. 778 p.

380.013 HÁBORÚS GAZDASÁGTAN

- Keller, Robert.* Von der Kriegswirtschaft zur Friedenswirtschaft. Stuttgart: Kohlhammer 1940. VI, 117 p.
- Pigou, A. C.* The political economy of war. Rev. ed. New York: Macmillan 1940. 117 p.

380.062 TULAJDON

- MacDonld, William Joseph.* The social value of property according to St. Thomas Aquinas; a study in social philosophy. Washington: Catholic Univ. of Amer. Pr. 1940. 208 p. (Philosoph, studies, 48.)
- Popp, Hans, Helmut.* Die völkischen Pflichten des Eigentümers. Jena: Neuenhahn 1940. 68 p. Diss.

380.332 KAPITALIZMUS

- Ballmer, Adolf.* Carlyles Stellung zu Theorie und Praxis des modernen Kapitalismus. Basel 1940: Gasser. 80 p. Diss.
- Graziadéi, Antonio.* Le crisi del capitalismo e le variazioni del profitto. Milano: Bocca 1940. XL, 225 p. (Bibi. di scienze soc. Ser. 2, 5.)
- Hacker, Louis Morton.* The triumph of American capitalism. The development of forces in American history to the end of the XIX. century. New York: Simon & Schuster 1940. 470 p.
- Snyder, Carl.* Capitalism the creator: the economic foundations of modern industrial society. New York: Macmillan 1940. XII, 473 p.

380.35 VÁLSÁGOK, KONJUNKTÚRA

- Anderegg, Emil.* Die Grundlagen des sozialen organismus und das Kreislaufgeschehen in der Wirtschaft. St. Gallen: Fehrsche Buchh. 1940. IV, 72 p. (Wirtschaftswiss. Schr. für Handwerk, Gewerbe und Detailhandel. 1)
- Bauer, I.* National welfare and business stability: the permanent functions of public spending. New York: Harper 1940. XI, 182 p.

- Gourwitsch*, Alexander. Survey of economic theory on technological change and employment. Washington: Work Projects Admin. 1940. XIII, 252 p. (Report. G, 6)
- Moulton*, Harold G., George W. *Edwards*, James D. *Magee* and Cleona *Lewis*. Capital expansion, employment, and economic stability. Washington: Brookings Inst. 1940. XV. 413 p.
- Vershofen*, Wilhelm. Handbuch der Verbrauchsforschung. Bd. 1. 2. Berlin: Heymann 1940. 1. Grundlegung. 185 p. 2. Gesamtauswertung, T. 1. Von Hans Proesler. 263 p.
- Woytinsky*, W. S. Additional workers and the volume of unemployment in the depression. Washington: Cttee on Social Security., Soc. Science Res. Council 1940. VII, 37 p. (Pamphlet Ser. 1.)

380.36 ÁRELMÉLET

- Baudin*, Louis. Le mécanisme des prix. Paris: Libr. gén. de droit et de jurisprudence 1940. 156 p. (Coll. d'études écon. 8)
- Bye*, Raymond T. Critiques of research in the social sciences. P. 2. An appraisal of Frederick C. Mills' „The behavior of prices”. New York: Soc. Science Res. Council 1940. XIX, 335 p. (Bull. 45)
- Fanfani*, Amintore. Indagini sulla „Rivoluzione dei prezzi”. Milano: Vita e pensiero 1940. 179 p. (Pubbl. della Univ. cattolica del S. Cuore Ser. 3: Scienze soc. 21)
- Maier*, Anton. Der gerechte Preis, seine theoretischen Grundlagen in Gegenwart und Vergangenheit. Emsdetten. (Westf.) Lechte: 1940. 59 p. Diss.
- Kaulla*, Rudolf. Theory of the just price. London: Allen & Unwin 1940. 219 p.
- Der gerechte Preis. Mit Beitrag von Theodor Beste [u. a.]. Berlin: Duncker & Humblot 1940. 248 p. (Schr. d. Akad. f. dt. Recht. Gr. Wirtschaftswiss. 1) Enthält: Der gerechte Preis als allgemeines Problem der Gegenwart (Jens Jessen) – Der gerechte Preis als Zentralproblem der Wirtschaftspolitik (Sven Helander) – Kritik des freiverkehrswirtschaftlichen Wettbewerbspreises vom Standpunkt der Idee des gerechten Preises (Wilhelm Vleugels) – Kritik des Monopolpreises und der volkswirtschaftlich richtige Kartellpreis der gelenkten Wirtschaft (Theodor Beste) – Der gerechte Preis in der gewerblichen Wirtschaft (Ernst Walb) – Schwankender und fester Geldwert in ihrer Bedeutung für die Verwirklichung des gerechten Preises (Hero Moller) – Der gerechte Preis in der Kreditwirtschaft (Rudolf Stucken) – Wirkungsmöglichkeiten und Grenzen öffentlicher Preisregelung (Günter Schmölders) – Geschichtliche Wandlungen in der Idee des gerechten Preises (Carl Brinkmann)
- Megjegyzés.* Lásd még: „381.6 Árszabályozásit.

381 GAZDASÁGPOLITIKA

- Ábel*, Heinz. Die Industrie- und Handelskammern im nationalsozialistischen Staate. Würzburg 1940. 111 p.
- Bell*, Spurgeon. Productivity, wages and national income. Washington: Brookings Inst. 1940. XII, 344 p.
- Bertelé*, Aldo. I tre sistemi economici: liberalismo, socialismo, corporativismo. Loro origini storiche, presupposti ideali, principi generali. Torino: Giappichelli 1940. XI, 311 p.
- Bor din*, Arrigo. Appunti di economia politica corporativa. 2. ed. Torino: Giappichelli 1940. 482 p.
- Böhle*, Cilly. Die Idee der Wirtschaftsverfassung im deutschen Merkantilismus. Jena: Fischer 1940. VI, 140 p. (Freiburger staatswiss. Schr. 1.)
- Bühler*, Theodor. Deutsche Sozialwirtschaft. Ein Überblick über d. sozialen Aufgaben d. Volkswirtschaft. Stuttgart: Kohlhammer 1940. VIII, 406 p.
- Colarusso*, Alfonso. Corso di economia politica corporativa. Roma: Pioda 1940. 372 p.
- Colonna*, Toselli. Critica dei concetti fondamentali dell'economia. Dottrina del profitto corporativo. Milano: Giuffrè 1940. 174 p.
- Dungern*, Friedrich Frhr. v. Die Staatswirtschaft. Eine Studie über Leben u. Lehre. Stuttgart: Kohlhammer 1940. VIII, 138 p. (Schr. d. Akad. f. Dt. Recht. Gr.: Wirtschaftswiss., Sonderr. Haushaltswesen. 1.)
- Fassbender*, Siegfried. Nationalsozialistische Wirtschaft und völkische Freiheit. Bad Oeynhausen: Lutzeyer 1940. 197 p.
- A nemzetiszocializmus azon intézkedései, amelyekkel a népi szabadságnak gazdasági alapot adott. A szociális problémák tárgyalásából hiányzik a tarifaszabályozás és a munkaelosztás.
- Feroci*, Virgilio. Istituzioni di diritto sindacale e corporativo. Padova: Cedam 1940. 363 p.
- Fossati*, Antonio. Appunti di politica economica corporativa raccolti da A. Canonica. Vol. 1.2. Torino: Giappichelli 1940. 329, 242 p.
- Giacoma*, Giuseppe. Lineamenti e principi di un ordine economico nuovo. Milano: Ediz. del giornale Attività corporativa 1940. 180 p. (Coll. di studi di sociologia e di economia politica corporativa. 1)
- Gobbi*, Ulisse. Elementi di economia corporativa. 2. ed. rived.; 4. degli „Elementi di economia politica”. Milano: Hoepli 1940. 199 p.
- Keller*, Robert. Von der Kriegswirtschaft zur Friedenswirtschaft. Stuttgart: Kohlhammer 1940. VI, 117 p.
- Marsili Libelli*, Mario. Sintesi di economia politica corporativa. Milano: Cetim 1940. 320 p.
- Masci*, Guglielmo. Corso di economia politica corporativa. Vol. 1. Roma: Ed. del Foro ital. 1940. XII, 427 p.
- Michelis*, Paolo. Le rôle économique des corporations fascistes en Italie. Genève: Impr. Kundig 1940. 243 p., Diss.
- Napolitano*, Gaetano. Premesse economiche all'espansione corporativa. Padova: Cedam 1940. 137 p.
- Pálomba*, Giuseppe. Corso di economia politica corporativa. Vol. 1. Economia pura. Puntata 1-2. Napoli: Jovene 1940. 260 p.
- Pór Ödön*. Italiens Wirtschafts- u. Sozialpolitik 1939/40. Hrsg. vom Ist. nazionale per le relazioni culturali Coll'estero. Berlin: Verl. für Sozialpolitik, Wirtschaft u. Statistik 1940. 148 p.
- Schulze*, Othard. Der „New Deal” und seine Einwirkung auf die Finanz- und Steuerpolitik der Vereinigten Staaten von Amerika. Jena: Fischer 1940. 148 p. Pénzügyi kérdések vizsgálata mellett ismerteti Roosevelt „New Deal”-ét, a Civilian Conservation Corps-t, a Social Security-t, az inségmunkákat és a háborúban résztvevőknek nyújtott kárpótlásokat.
- Samhaber*, Ernst. Die neuen Wirtschaftsformen, 1914-1940. Berlin: Neff 1940. 364 p.
- Az új, szociális tartalommal telített gazdasági formákat szembeállítja a régi, liberális gazdasági rend intézményeivel és felfogásával.
- Schmatloch*, Gerald. Die Lenkung des Verbrauchs. Würzburg-Aumühle: Triltsch 1940. IV, 98 p.
- Schmölders*, Günter. Das Sparkapital in der gelenkten Volkswirtschaft. Abhandlungen d. Kreditorganisatiom Stuttgart: Kohlhammer 1940. 34 p.
- Strachey*, J. The Banks for the people. London: GoUancz 1940. 77 p.
- Vito*, Francesco. Economia politica corporativa: II prezzo, la moneta. Milano: Guiffre 1940. 308 p.
- Westmeyer*, Russel E. Modern economic and social systems. New York: Farrar & Rinehart 1940. 612 p
- Zwengel*, Ottó. Verhältnis von Staat und Wirtschaft in Platons Staatsschriften. Giessen: v. Münchow 1940. 56 p. Diss.

- Anders, Lieselotte.* Die Wechselwirkungen zwischen Arbeitszeitgestaltung und Rationalisierung der Produktions- und Arbeitsprozesse. Hamburg: Kampen 1940. 95 p. Diss.
- Barnes, Ralph Mosser.* Motion and time study. 2. ed. New York: Wiley 1940. 401 p.
- Baumgarten, Franziska.* Die Arbeit des Menschen. Burgdorf: Baumgartner 1940. 72 p. (Schr. z. Psychologie d. Berufe u. d. Arbeitswiss. 2)
- Dilger, Josef.* Beiträge zur psychotechnischen Methodenlehre der Eignungsprüfung, Anlernung und arbeits-technischen Bestgestaltung bei der Deutschen Reichsbahn. Bln-Charlottenburg: Buchholz & Weisswange 1940. 47 p. Diss.
- Hubertzell, Ottó.* Die lohnsteuerliche Behandlung der Sozialleistungen, Dresden: Dittert 1940. 100 p. Diss.
- Kriegel, Dr. G.:* Soziale Rechenschaft. – Entwicklung, Begründung und Gestalt der Publizität wirtschaftlicher Organisation. Dresden: Dittert 1940. 212 p. A szerző a vállalatoknak Alf Noll által „szociális számadásinak nevezett nyilvánosságáról értekezik, szembeállítva azt a liberalista kor nyilvánosságával.
- Riedel, Johannes.* Grundfragen der Arbeitserziehung. Stuttgart: Verl. f. Wirtschaft u. Verkehr 1940. 135 p.
- Wirtschaftslenkung und Betriebswirtschaftslehre.* Festschrift zum 60. Geburtstag von Ernst Walb. Leipzig: Glöckner 1940. 266 p.

381.32 MONOPOLIUMOS JELLEGŰ
VÁLLALATOK

- Hausmann, Fritz.* Die Wirtschaftliche Konzentration an ihrer Schicksalswende. Grundlagen u. Aufgaben e. künft. Trust- u. Kartellgestaltung. Basel: Verl. f. Recht. u. Ges. 1940. XVI, 435 p.
- Johnsen, Júlia Emily.* Trade unions and the anti-trust laws. New York: H. W. Wilson 1940. 308 p. (Reference shelf. 13, 10.)
- Kraus, Herbert.* Die Kartellpolitik des Faschismus. o. O. 1940. 119 Gez. Bl. 4⁰ [Maschinenschr.]. Diss.

381.6 ÁRSZABÁLYOZÁS

- Kayser, Hansgeorg.* Das Wunder der festen Preise. Stuttgart: Dt. Verl. Anst. 1940. 27 p. (D. Wirtschaftskraft d. Reiches, 10.)
- Kruse, Alfréd.* Preisstop und Produktionskosten. Ein akad. Vortr. Jena: Fischer 1940. 26 p. (Münchener volkswirtschaft Studien. N. F. 30)
- Der gerechte Preis. Mit Beitr. von Theodor Beste [u. a.]. Berlin: Duncker & Humblot 1940. 248 p. Schr. d. Akad. f. dt. Recht. Gr. Wirtschaftswiss. 1.
- Die Preisgebiete im Deutschen Reich. Programmatische Darstellung eines preis-geographischen Versuchs. Hrsg.: Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin: DAF 1940. 16 p. 4⁰ [Nur f. d. Dienstgebrauch.]
- Schmatloch, Gerald.* Die Lenkung des Verbrauchs. Würzburg: Triltsch 1940. 98 p.
- Zincone, Vittorio.* Ragionamenti sulla politica dei prezzi. Firenze: Cya 1940. 113 p.

381.6:34 ÁRSZABÁLYOZÁSI JOG

- Heinig, Ernst.* ABC des Preisrechtes im Lebensmittel-Einzelhandel. Leipzig: Jüstel & Göttel 1940. 88 p.
- Hubernagel, Gerhard.* Strafrecht und Strafverfahren der Preisbehörden nach der Preisstraf- und Kriegswirtschafts-Verordnung. Berlin: Sack-Verl. 1940. 136 p.
- Marx, August u. Franz Kockler.* Grundzüge des Preisrechtes, des Preisstrafrechtes und des Preisstrafverfahrensrechts mit Gesetzesanhang. Frankfurt a. M.: Sack in Komm. 1940. 156 p.
- Michel, Karl Heinz.* Rechtsfragen der Preisstopverordnung unter Berücksichtigung der geschichtlichen Entwicklung des Preisrechtes. Dresden: Dittert 1940. VIII, 88 p.

- Käss, Ludwig.* Die Kriegsernährungswirtschaft. Bad Oeynhausen: Lutzeyer 1940. 844 p. (Reichsverteidigung. Sonderbd. 3). Loseblattsamml.
- Mewes, Bernhard.* Organisation der Wirtschafts- und Ernährungsämter. Bln-Wilmersdorf: Vereinigte Verlagsges. Franké 1940. VII, 64 p. (Beitr. 2. öffentl. Wirtschaft. 4)
- Ulberth, Walter.* Die Lebensmittelbewirtschaftung vom Gesichtspunkt der Verbrauchsregelung. Nach d. Stand vom 20. April 1940. Graz: Stiasny 1940. 136 p.
- Walwerth, George.* Feeding the nation in peace and war. London: Allén & Unwin 1940. 548 p.

383 ÖSTERMELŐPOLITIKA

- Folkers, Hans-Georg.* Der Reichsnährstand als ständische Organisation. Köln: Orthen 1940. 95 p. Diss.
- Chini, Amilcare.* Problemi di rapporti corporativi in agricoltura. In difesa dell'impresa agraria e del lavoro contadino. Todi: Tuderte 1940. 259 p.
- Haefs, I. H.* Die Besiedlung der Zuidersee. 220.000 Hektár Neuland in Holland. Berlin: Dt. Landbuch, 1940. 112 p. (Schr. f. neues Bauerntum. 56)
- Das Reichserbhofgesetz mit Erbhofrechtsverordnung und Erbhofverfahrensordnung. Textausg. mit Verweisgn. u. Sachverz. Hrsg. von Oskar Klässel. Berlin: Vahlen 1940. 211 p.

388.4 TÁRSADALOMBIZTOSÍTÁS

- Beyer, Gerhard.* Das Kassenärzterecht von heute. Borna: Noske 1940. XIV, 108 p.
- Del Giudice, Riccardo.* Le assicurazioni sociali sino alla riforma del ventennale. Roma: 1940. Tip. Európa. 68 p.
- Diez, Salvatore.* L'assicurazione contro gli infortuni sul lavoro nelle industrie del lavoro e nella agricoltura e contro le malattie professionali. Bologna: Cappelli 1940. 772 p.
- Gyakorlati könyv, főleg szociálpolitikusoknak, jogászoknak és orvosoknak.
- Féraud, Lucien.* Technique actuarielle et organisation financière des assurances sociales. L'assurance-invalidité-vieillesse-décès obligatoire. Genève: Bureau Int. du Travail 1940. IV, VIII, 574 l., Tab. (Etudes et documents. Sér. M [Assurances sociales]. 17).
- Féraud, Lucien.* Actuarial/ technique and financial organisation of social insurance: compulsory pension insurance. Geneva and Washington: Int. Labour Off. 1940. VI, 568 p. (Stud. and rep. ser. M, 17)
- Gazzetti, Fernando.* Principi teorici della mutualità. Economia delle professioni. Roma: Sindacato naz. fascista dei medici 1940. 116 p.
- Geselle, Werner.* Reichsknappschaftsgesetz nach d. Stand vom 1. Februar 1940. Mit.e. Geleitw. von Reinhard Jakob. Berlin: Paetz/Rink. Verl. 1940. 692 p.
- Goetsch, W.:* Prüfung der Krankenkassen. Berlin: Langewort 1940. 215 p.
- Betekintést ad a betegsegélyzőpénztárak felülvizsgálatába és tanácsokat ad helyes kiaknázásukra.
- Gödel, Johannes.* Die Sozialversicherung der rechtlich Selbstständigen. Würzburg-Aumühle 1940: Triltsch. 45 p. Diss.
- Harbott, Kürt.* Die Zahnbehandlung in der Sozialversicherung. Heidelberg: Müller. 1940. 21 p. Diss.
- The Investment of the funds of social insurance institutions. Geneva, Washington: Int. Labour Off. 1940. 204 p. (Stud. and rep. ser. M, 16)
- Kerwitz, Harry.* Die rechtliche Stellung der Familienangehörigen in der Sozialversicherung. Landsberg [Warthe] 1940: Osttd. Buchdr. VII, 118 p. Diss.

- Lauterbach*, Herbert, Friedrich *Crantz* u. Wilhelm *Demiani*. Grundriss der Reichsunfallversicherung. Bln-Licherfelde: Verl. Langewort 1940. 212 p.
- Lewand*, Frank. Formulation of a Federal Invalidity Insurance Programm. Washington. D.C. 1940.98, XI p#
Az európai rokkantsági biztosítások összefoglalása. Az USA jövőbeli társadalombiztosításának alapjául szolgál.
- Lojacono*, Luigi. Assistenza e previdenza del lavoro. Milano 1940. 163 p.
- Miesbach*. Die Knappschaftsversicherung. Berlin: Langewort 1940. 105 p.
- Ponfick*, Friedrich Wilhelm. Geschichte der Sozialversicherung im Zeitalter der Aufklärung. Dresden: Dittert 1940. 80 p. Diss.
- Roberti*, Roberto. L'assicurazione malattia a favore dei lavoratori. Un complesso problema di politica sociale risolto dal Sindicato fascista. Introd.: Giuseppe Bottai. Torino: Utet 1940. XI, 273 p.
- Social Security in the United States 1940. New York: Amer. Assoc. for Soc. Security 1940. 174 p.
- Die Dt. Arbeitsfront, Zentralbüro, Sozialamt. Soziale Sicherung bei Dienstverpflichtung, Notdienst und Arbeitsplatzwechsel. Berlin: DAF 1940. 183 p.
- Die Sozialversicherung nach dem neuesten Stand der Gesetzgebung. Systemat. Darst. d. Sozialversicherungsrechts u. Einführung in d. Praxis. Lehrbuch f. Sozialversicherungsbeamte u. Studierende d. Sozialversicherungsrechts. Hrsg. von Ludwig Brucker unter Mitwirkung von ... Bd I. Berlin: Dt. Verlagsges. 1940. 45i P-
- Die Sozialversicherungs-Gesetzgebung in 22 Ländern Hrsg.: Arbeitswiss. Inst. d. Dt. Arbeitsfront. Berlin 1940. 25 p. Bl. 4⁰. [Maschinenschr.]
- Struve*, Fritz. Die Belastung der gewerblichen Berufsgenossenschaften durch die Verkehrsunfälle. Halle: Akad. Verl. 1940. 109 p. (Volkswirtschaftl. Abh. 3)
- Zahlen zur gegenwärtigen reichsgesetzlichen Alters- und Invalidenversicherung. Berlin: DAF Arbeitswiss. Inst. 1940. 112 o. 4⁰ [Maschinenschr.]

388.45 MUNKANÉLKÜLISÉG ESETÉRE
SZÓLÓ BIZTOSÍTÁS

- Cohen*, Wilbur J. Unemployment insurance and agricultural labor in Great Britain. Washington: Ctte on Soc. Security, Soc. Science Res. Council 1940. VIII, 32 p. (Pamphlet. Ser. 2)
- Huber*, F. Seasonal workers and unemployment insurance in Great Britain, Germany and Austria: a survey of legal provisions and administrative practice through 1938. Washington: Supt. Docs. 1940. VIII, 167 p. (Social Security Board Bur. rep. 4)
- Jcseph*, J. J. An exploratory memorandum on partial unemployment benefits in the State unemployment compensation systems. Washington: Ctte on Soc. Security, Soc. Science Res. Council 1940. IX, 106 p.
- Millett*, John David. The British Unemployment Assistance Board. A case study in administrative autonomy. New York: MacGraw-Hill 1940. 300 p.
- Millett*) John D. The Unemployment Assistance Board. London: Allen & Unwin 1940. 300 p.